

**TÜRKİYE CUMHURİYETİ
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SAĞLIK BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ**

AİLE İÇİ ŞİDDET NEDENİYLE AÇILAN BOŞANMA DAVALARINDA ÇOCUK TANIKLIĞINA İLİŞKİN MESLEK ELEMANLARININ GÖRÜŞLERİNİN İNCELENMESİ

Semih SÜTÇÜ

**SOSYAL HİZMET ANABİLİM DALI
DOKTORA TEZİ**

**DANIŞMAN
Prof. Dr. Veli DUYAN**

**ANKARA
2021**

**TÜRKİYE CUMHURİYETİ
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SAĞLIK BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ**

**AİLE İÇİ ŞİDDET NEDENİYLE AÇILAN BOŞANMA
DAVALARINDA ÇOCUK TANIKLIĞINA İLİŞKİN
MESLEK ELEMANLARININ GÖRÜŞLERİNİN
İNCELENMESİ**

Semih SÜTÇÜ

**SOSYAL HİZMET ANABİLİM DALI
DOKTORA TEZİ**

**DANIŞMAN
Prof. Dr. Veli DUYAN**

**ANKARA
2021**

ETİK BEYAN

Ankara Üniversitesi,
Sağlık Bilimleri Enstitüsü Müdürlüğü'ne,

Doktora tezi olarak hazırlayıp sunduğum “**Aile İçi Şiddet Nedeniyle Açılan Boşanma Davalarında Çocuk Tanıklığına İlişkin Meslek Elemanlarının Görüşlerinin İncelenmesi**” başlıklı tez; bilimsel ahlak ve değerlere uygun olarak tarafımdan yazılmıştır. Tezimin fikir/hipotezi tümüyle tez danışmanım ve bana aittir. Tezde yer alan deneysel çalışma/araştırma tarafımdan yapılmış olup, tüm cümleler, yorumlar bana aittir.

Yukarıda belirtilen hususların doğruluğunu beyan ederim.

Öğrencinin Adı Soyadı: Semih SÜTÇÜ

Tarih: 28.07.2021

İmza:

KABUL VE ONAY

Ankara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü
Sosyal Hizmet Anabilim Dalında
Semih SÜTÇÜ tarafından hazırlanan
**“Aile İçi Şiddet Nedeniyle Açılan Boşanma Davalarında Çocuk Tanıklığına
İlişkin Meslek Elemanlarının Görüşlerinin İncelenmesi”** adlı tez çalışması
aşağıdaki jüri tarafından DOKTORA TEZİ olarak
OY BİRLİĞİ ile kabul edilmiştir.

Tez Savunma Tarihi:28.07.2021

Prof. Dr. Kasım KARATAŞ
Hacettepe Üniversitesi
Jüri Başkanı

Prof. Dr. Veli DUYAN
Ankara Üniversitesi
Danışman

Prof. Dr. Elif GÖKÇEARSLAN ÇİFCİ
Ankara Üniversitesi
Üye

Doç. Dr. Filiz YILDIRIM
Ankara Üniversitesi
Üye

Doç. Dr. Esra ÇALIK VAR
Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi
Üye

Tez hakkında alınan jüri kararı, Ankara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü
Yönetim Kurulu tarafından onaylanmıştır.

Prof. Dr. Fügen AKTAN
Sağlık Bilimleri Enstitüsü Müdürü

İÇİNDEKİLER

Etik Beyan	ii
Kabul ve Onay	iii
İçindekiler	iv
Önsöz	vii
Simgeler ve Kısaltmalar	ix
Şekiller	x
Çizelgeler	xi

1. GİRİŞ	1
1.1. Araştırmanın Problemi	4
1.2. Araştırmanın Amacı	4
1.3. Araştırmanın Önemi	6
1.4. Araştırmanın Tanımları	7
1.5. Araştırmanın Sınırlılıkları	8
1.6. Şiddet Kavramı ve Şiddetin Sınıflandırılması	8
1.7. Aile İçi Şiddet ve Çocuklar Üzerindeki Etkisi	11
1.8. Boşanma ve Boşanmanın Nedenleri	13
1.8.1. Boşanmanın Sosyo-Kültürel Nedenleri	15
1.8.2. Toplumsal Cinsiyet Roller	16
1.9. Boşanmanın Aile Bireyleri Üzerindeki Etkileri	17
1.9.1. Boşanmanın Taraflar (Eşler) Üzerindeki Etkileri	18
1.9.2. Boşanmanın Çocuklar Üzerindeki Etkileri	20
1.10. Boşanmanın Adli ve Hukuki Boyutları	22
1.10.1. Türk Medeni Hukukunda Boşanma ve Boşanmanın Nedenleri	22
1.10.2. Türk Medeni Kanunu Kapsamında Kadına Yönelik Şiddet	24
1.11. Boşanma Davalarında Çocuk Tanıklığı	25
1.11.1. Tanık ve Tanıklık Kavramı	25
1.11.2. Tanığın Hukuki Statüsü ve Ehliyeti	26
1.11.3. Türkiye’de Aile Mahkemelerinde Çocukların Tanıklığı Uygulaması	28
1.11.4. Boşanma Davalarında Tanıklığın Çocuklar Üzerinde Etkisi	29
1.11.5. Çocuğun Tanıklığını Gerektiren Nedenler	31
1.11.6. Boşanma Sürecinde Adli Sistemde Yer Alan Profesyoneller	31

1.11.7. Mahkeme Süreci ve Çocuk Tanıklığında Yaşanan Sorunlar	33
1.12. Adli Sosyal Hizmet ve Çocuk Tanıklar	33
1.13. Literatür Tarama	35
1.13.1. Yurtiçinde Yapılmış Araştırmalar	35
1.13.2. Yurtdışında Yapılmış Araştırmalar	38
2. GEREÇ ve YÖNTEM	42
2.1. Araştırmanın Modeli	42
2.2. Evren ve Örneklem	43
2.3. Veri Toplama Araçları	44
2.4. Veri Toplama Süreci	46
2.5. Verilerin Analizi	53
2.6. Geçerlik ve Güvenirlik	56
2.7. Süre ve Olanaklar	58
3. BULGULAR	59
3.1. Meslek Elemanlarını Tanıtıcı Bilgiler	59
3.2. Türkiye’de Aile Kavramına Yönelik Görüşler	63
3.3. Türkiye’de Aile İçi Şiddet Olgusu	69
3.3.1. İşlevsiz Aile Yapısı	70
3.3.2. Geleneksel/Ataerkil Aile Yapısı	72
3.3.3. Toplumsal Cinsiyet	73
3.4. Boşanma Davası ve Çocuklar	74
3.4.1. Boşanma Nedenleri	74
3.4.3. Boşanma Davalarında Aile İçi Şiddet Olgusu	80
3.4.4. Boşanma Davaları Öncesinde Çocukların Durumu	81
3.4.5. Boşanma Davası Sürecinde Çocukların Durumu	84
3.5. Tanıklık	88
3.6. Adli Sistemde Çocuk Tanık	94
3.6.1. Çocuk Tanık Tanımlaması	96
3.6.2. Adli Sistemde Çocuğa Yaklaşım	97
3.6.3. Çocuk Tanık Usulü	99
3.6.4. Çocuk Tanıklığının Hukuki Sürece Etkisi	103
3.6.5. Adli Sistem Bağlamında Çocuk Tanıkların Yaşadıkları Sorunlar	105
3.6.6. Hakimlere Yönelik Değerlendirmeler	109

3.6.7. Avukatlara Yönelik Değerlendirmeler	110
3.7. Mesleki Uygulamalar ve Çocuk Tanık	112
3.7.1. Meslek Elemanlarına Göre Çocuk Tanık	112
3.7.2. Çocukların Tanıklığına Yönelik Düşünceler	118
3.7.3. Diğer Personelin Çocuğa Yaklaşımı	119
3.7.4. Meslek Elemanlarının Roller ve Mesleki Uygulamalar	120
3.7.5. Çocuk Tanıklığı Durumunda Mesleki Uygulama Güçlükleri	128
3.7.6. Çocuklar İçin Psiko-Sosyal Destek Değerlendirmeleri	139
3.8. Ebeveynler ve Çocuk Tanık	142
3.8.1. Ebeveynlere Göre Çocuğun Tanıklığı	142
3.8.2. Ebeveynlerin Çocuğa Yönelik Yaklaşımı	145
3.8.3. Aile İlişkileri Bağlamında Yaşanan Sorunlar	148
3.9. Çocuk Tanıklığı Önerileri	155
3.9.1. Çocuğun Yüksek Yararına Yönelik Çocuk Tanıklığı	156
3.9.2. Meslek Elemanlarının Güçlendirilmesi	162
3.9.3. Uygulama Ortamına Yönelik Altyapı	169
3.9.4. Kurumsal İşleyiş	173
3.9.5. Çocuk ve Aileye Yönelik Hizmetlerin Geliştirilmesi	174
4. TARTIŞMA	180
5. SONUÇ VE ÖNERİLER	232
ÖZET	269
SUMMARY	270
KAYNAKLAR	271
EKLER	280
EK-1 Aydınlatılmış Gönüllü Onam Formu	280
EK-2 Yarı Yapılandırılmış Görüşme Formu	282
EK-3 Meslek Elemanları Kısa Tanıtıcı Bilgiler	285
EK-4 Etik Kurul Kararı	289
EK-5 Araştırma Kurum İzni	290
ÖZGEÇMİŞ	291

ÖNSÖZ

Aile içi şiddet nedeniyle açılan boşanma davalarında çocuk tanıklığına ilişkin meslek elemanlarının görüşlerinin incelenmesini amaçlayan bu araştırma nitel araştırma deseninde fenomenolojik bir çalışma olarak planlanmış ve veriler nitel araştırmanın doğasına uygun olarak derinlemesine görüşmelerle toplanmıştır. Verilerin analizinde içerik analizi kullanılmıştır. Araştırma kapsamında aile mahkemelerinde görev yapmakta olan ve en az 3 yıl deneyime sahip 31 meslek elemanı (sosyal hizmet uzmanı, psikolog, pedagog) ile görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Araştırma sonucunda aile içi şiddet nedeniyle açılan boşanma davalarında meslek elemanlarının çocuk tanıklığına ilişkin adli sistem, meslek elemanları sistemi ve ebeveynler sistemi boyutunda düşünceleri ve çocukların karşılaştıkları sorunlar ortaya çıkarılmıştır.

Araştırma öncesinde ve araştırma sürecinde kendisiyle uzun zaman çalışma fırsatı bulduğum, bilgi ve tecrübeleri ile bana rehberlik eden, katkı sağlayan ve desteğini benden esirgemeyen kıymetli danışman hocam Sayın Prof. Dr. Veli DUYAN'a, tez çalışmamın en başından itibaren değerli görüş ve önerileriyle araştırmaya renk katan ve araştırmayı güzelleştiren tez izleme komitesi üyeleri Sayın Doç. Dr. Esra ÇALIK VAR ve Sayın Doç. Dr. Filiz YILDIRIM hocalarıma, Çalışmamın son aşamasında tezime değerli katkılar vererek çalışmamın daha da ileriye gitmesini ve gelişmesini destekleyen jüri başkanı Prof. Dr. Kasım KARATAŞ ve jüri üyesi Prof. Dr. Elif GÖKÇEARSLAN ÇİFCİ' ye,

Tezimin en başından en sonuna kadar fikirleri ile aydınlandığım, zorlandığım ve ümitsizliğe kapıldığım anlarda beni bu streten çekip çıkaran ve kendilerinden çok şey öğrendiğim değerli dostlarım ve hocalarım Dr. Öğretim Üyesi Nurullah ÇALIŞ ve Dr. Öğretim Üyesi Mustafa KARATAŞ'a, Çalışmamda meslek elemanları ile iletişim kurmamda destek olan Sosyal Hizmet Uzmanı Tanış ŞENOL ve Tugay SARI'ya,

Çalışmalarında beni destekleyen annem, babam, abilerim, eşim ve çocuklarıma,

Son olarak da araştırmaya katılmada gönüllü olup yoğun iş yükü arasında değerli zamanlarını ve değerlendirmelerini benimle paylaşan pek kıymetli meslek elemanlarına,

en içten teşekkürlerimi sunarım...

SİMGELER VE KISALTMALAR

AÇSHB	Aile Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı
ADM	Adli Destek Mağdur Hizmetleri
AGO	Adli Görüşme Odası
ASPB	Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı
NASW	National Association of Social Workers
TDK	Türk Dil Kurumu
UYAP	Ulusal Yargı Ağı Projesi

ŞEKİLLER

Şekil 2.1. Creswell Veri Toplama Döngüsü	49
Şekil 3.1. Aile İçi Şiddet Hiyerarşik Kod-Alt kod Modeli	70
Şekil 3.3. Adli Sistemde Çocuk Tanık Teması Hiyerarşik Kod-Alt kod Modeli	95
Şekil 3.4. Mesleki Uygulamalar ve Çocuk Tanık Hiyerarşik Kod-Alt Kod Modeli	113
Şekil 3.5. Ebeveynler ve Çocuk Tanık Teması Hiyerarşik Kod-Alt kod Modeli	143
Şekil 3.6. Çocuk Tanıklığı Önerileri Hiyerarşik Kod-Alt Kod Modeli	157

ÇİZELGELER

Çizelge 1.1.	Aile İçi Şiddetin Aile Dinamikleri ve Çocuk Gelişimi Üzerindeki Etkileri	13
Çizelge 1.2.	Türkiye’de Boşanma Nedenleri (TBNA, 2014)	14
Çizelge 2.1.	Tema Kod Özetleri	56
Çizelge 3.1.	Meslek Elemanlarını Tanıtıcı Bilgiler	60
Çizelge 3.2.	Sosyo-Demografik Bilgiler	62
Çizelge 3.3.	Aile Kavramı Kategorisine İlişkin Katılımcı ve Kodlama Dağılımı	64
Çizelge 3.4.	Aileye Yüklenen Anlam ve Aile İşlevi Kategorisinde Katılımcı ve Kodlama Dağılımı	65
Çizelge 3.5.	Aile Yapısı Kategorisinde Katılımcı ve Kodlama Dağılımı	67
Çizelge 3.6.	Türkiye’de Aile İçi Şiddet Kategorisinde Katılımcı ve Kodlama Dağılımı	69
Çizelge 3.7.	Boşanma Nedenleri Kategorisinde Katılımcı ve Kodlama Dağılımı	76
Çizelge 3.8.	Boşanma Öncesinde Çocukların Durumu Kategorisine İlişkin Katılımcı ve Kodlama Dağılımı	82
Çizelge 3.9.	Boşanma Davası Sürecinde Çocukların Durumuna İlişkin Kategori ve Kodlama Dağılımı	85
Çizelge 3.10.	Tanıklık Tanımlamasına İlişkin Katılımcı ve Kodlama Dağılımı	88
Çizelge 3.11.	Çocuk Tanık Tanımlaması Kategorisine İlişkin Katılımcı ve Kodlama Dağılımı	96
Çizelge 3.12.	Çocuk Tanık Usulü Kategorisine İlişkin Katılımcı ve Kodlama Dağılımı	100
Çizelge 3.13.	Çocuk Tanıklığının Hukuki Sürece Etkisi Kategorisine İlişkin Katılımcı ve Kodlama Dağılımı	103

Çizelge 3.14.	Adli Sistem Bağlamında Çocuk Tanıkların Yaşadıkları Sorunlar Kategorisine İlişkin Katılımcı ve Kodlama Dağılımı	105
Çizelge 3.15.	Meslek Elemanlarına Göre Çocuk Tanık Kategorisine İlişkin Katılımcı ve Kodlama Dağılımı	113
Çizelge 3.16.	Mesleki Roller ve Uygulamalar Kategorisine İlişkin Katılımcı ve Kodlama Dağılımı	121
Çizelge 3.17.	Yapısal/Sistemsal Güçlükler Kategorisine İlişkin Katılımcı ve Kodlama Dağılımı	129
Çizelge 3.18.	Meslek Elemanlarına İlişkin Güçlükler Kategorisine İlişkin Katılımcı ve Kodlama Dağılımı	134
Çizelge 3.19.	Çocuğa İlişkin Güçlükler Kategorisine İlişkin Katılımcı ve Kodlama Dağılımı	136
Çizelge 3.20.	Psiko-Sosyal Destek Değerlendirmesi Kategorisine İlişkin Katılımcı ve Kodlama Dağılımı	139
Çizelge 3.21.	Ebeveynlere Göre Çocuğun Tanıklığı Kategorisine İlişkin Katılımcı ve Kodlama Dağılımı	143
Çizelge 3.22.	Ebeveynlerin Çocuğa Yönelik Yaklaşımı Kategorisine İlişkin Katılımcı ve Kodlama Dağılımı	145
Çizelge 3.23.	Aile İlişkileri Bağlamında Yaşanan Sorunlar Kategorisine İlişkin Katılımcı ve Kodlama Dağılımı	149
Çizelge 3.24.	Çocuğun Yüksek Yararına Yönelik Çocuk Tanıklığı Kategorisine İlişkin Katılımcı ve Kodlama Dağılımı	156
Çizelge 3.25.	Meslek Elemanlarının Güçlendirilmesi Kategorisine İlişkin Katılımcı ve Kodlama Dağılımı	163
Çizelge 3.26.	Uygulama Ortamına Yönelik Altyapı Kategorisine İlişkin Katılımcı ve Kodlama Dağılımı	170
Çizelge 3.27.	Çocuk ve Aileye Yönelik Hizmetlerin Geliştirilmesi Kategorisine İlişkin Katılımcı ve Kodlama Dağılımı	174

1. GİRİŞ

Son yüzyılda yaşanan hızlı toplumsal değişimler, dünyayı daha karmaşık ve birbiriyle ilişkili bir yapıya taşırken aynı zamanda dünyanın farklı bölgelerinde yaşanan sorunların küresel ölçekte deneyimlenmesine neden olmuştur. Toplumun hemen hemen bütün parçaları üzerinde etkiler yaratan bu küresel sorunlar çoğu zaman birey, grup ve aileleri doğrudan etkilemektedir. Özellikle küresel düzeyde yaşanan sosyo-ekonomik ve psiko-sosyal sorunlar, ülke ekonomilerini etkilemekle kalmayıp toplumların en temel birimi olarak kabul edilen aileler üzerinde yoğun baskı oluşturmaktadır. Bu baskı, aile bireylerinin psiko-sosyal sorunlarla karşı karşıya kalmasının yanında aile birliğinin bozulmasına veya parçalanmasına zemin hazırlayabilmektedir. Küresel düzeyde yaşanan sosyo-ekonomik sorunların aile özelinde bir yansıması olarak aile içi şiddet, ihmal, istismar gibi sorunlarla sıkça karşılaşmaktadır. Aile birliğini olumsuz yönde etkileyen ve aile birliğinin bozulmasında ve parçalanmasında en önemli sorunlardan biri aile içi şiddettir.

Türk Medeni Kanunu'nda doğrudan boşanma nedeni olarak aile içi şiddet yer almamakta ancak aile içi şiddet; boşanma nedenlerinde “pek fena muamele ve cana kast”, “aile birliğinin yeniden kurulamaması” gibi ilkelerle örtüşmektedir (Resmi Gazete, 2001). Aile içi şiddet bir boşanma nedeni olarak ele alınmasının yanında Türkiye gibi geleneksel aile yapısına sahip gelişmekte olan ülkelerde sıklıkla yaşanan ve gündemde yerini koruyan bir konudur. Aile içi şiddet, aile bireyleri üzerinde de ciddi olumsuz etkiler yaratmaktadır. Dünyada olduğu gibi ülkemizde de aile içi şiddetten en çok etkilenen gruplar kadınlar ve çocuklardır.

Aile içi şiddet kadın erkek arası bir çatışma ya da tek boyutlu bir şiddet örüntüsünün ötesinde çok farklı boyutlarda sorunların ortaya çıkmasına neden olmaktadır. Aile içi şiddet olgusunda en savunmasız ve zarara hem doğrudan hem de dolaylı olarak açık gruplar arasında çocuklar yer almaktadır. Şiddetle karşılaşan yetişkinler hem gelişimsel hem de psikolojik olarak daha dirençli ve dayanıklı olabilirken çocuklar bu tür travmatik deneyimlerle baş etme konusunda gelişimsel

özellikleri bakımından daha incinebilir durumdadır. Çocuklar aile içi şiddet sonucu yaşanan travmatik durumların üstesinden gelmede ciddi zorluklar yaşamakta ve yaşanan bu travmatik süreçlerle ve zorluklarla baş edebilmek için uzman meslek elemanlarının desteğine daha fazla ihtiyaç duymaktadır.

Aile içi şiddet mağdurları, şiddete uğrayan kadın ve erkekler için boşanma bir çözüm yolu olarak görülebilmektedir. Boşanmanın gerçekleşmesi ve boşanma süreci birçok toplumda bazı hukuki usullere bağlanmıştır. Dolayısıyla boşanma, ailenin kurulmasını sağlayan evlilik birliğinin tesisinde olduğu gibi hukuki bir boyuta sahiptir. Türkiye’de boşanma davaları “4787 sayılı Aile Mahkemelerinin Kuruluş Görev ve Yargılama Usullerine Dair Kanun” ile aile mahkemelerinde; aile mahkemelerinin olmadığı yerlerde ise aile mahkemesi sıfatıyla asliye hukuk mahkemelerinde görülmektedir (Resmi Gazete, 2003). Aile mahkemesi hakimleri boşanma davalarında uyuşmazlığın çözümünde ve sonuca ulaştırılmasında kilit bir rol üstlenmektedir. Hukuk Muhakemeleri Kanunu (2011) Madde 31 “*Hâkim, uyuşmazlığın aydınlatılmasının zorunlu kıldığı durumlarda, maddi veya hukuki açıdan belirsiz yahut çelişkili gördüğü hususlar hakkında, taraflara açıklama yaptırabilir; soru sorabilir; delil gösterilmesini isteyebilir.*” şeklinde “*hakimin davayı aydınlatma ödevi*” ile ifade edilmiştir. Bu bağlamda boşanma davalarında hakimler delil gösterilmesini isteyebilecekleri gibi aile içi şiddet nedeniyle açılan boşanma davalarında da boşanmak için gerekli şartların sağlanıp sağlanmadığını tespit etmek için delil yoluna başvurarak tanıkların dinlenmesi hakkında talepte bulunabilmektedir.

Aile içi şiddet nedeniyle açılan boşanma davalarında tanık olarak dinlenebilecek kişiler komşu ve akrabalar olabilmektedir. Ancak en önemli ve doğru bilginin elde edilebileceği kişiler; aile içi ilişkileri ve aile dinamiklerini doğrudan gözlemleyen ve deneyimleyen, boşanmaya konu ailenin müşterek çocuklarıdır. Aile içi şiddet nedeniyle yaşanan travmatik süreçlerin mahkeme salonlarına taşınması ve bu süreçte şiddete doğrudan tanık olan şiddet nedeniyle travmatik deneyimler yaşayan çocukların tanık olarak dinlenmesi çocuklar açısından çeşitli sorunları beraberinde getirebilmektedir. Aile içi şiddet bağlamında mahkemede tanıklığı

istenen çocuklar için özel uygulamaların olmaması yargı sisteminin önemli bir eksikliği olarak değerlendirilebilir. Suça sürüklenen çocuklar için bazı bölgelerde özel uygulama alanları oluşturulmuşken; suç unsuru ile doğrudan bir teması olmayan, aile içi şiddete tanıklık ederek mahkemede tanıklık yapması istenen çocukların mağdur sıfatını taşımamaları yargı sisteminin eksik kaldığı noktalardandır.

Boşanma davalarında çocukların tanık olarak dinlenirken bu çocukların daha önce yaşadıkları travmatik yaşam deneyimlerinden en az düzeyde etkilenmeleri amacıyla tanık dinleme ile ilgili yenilikçi ve çocuğu koruyan uygulamaların olmaması bu araştırmanın odak noktasıdır. Bu noktada özellikle belirtilmektedir ki aile mahkemelerinde aile içi şiddet nedeniyle açılan boşanma davalarında görev alan, sosyal hizmet uzmanları, pedagoglar ve psikologlar çocuğun yüksek yararını, insan onurunu ve değerini gözeterek bu süreçte tanıklık yapan çocukların karşılaştıkları sorunların belirlenmesi ve değerlendirilmesi gibi pek çok aşamada yargılama sistemine önemli katkılarda bulunmaktadır. Mevcut araştırmada bu meslek elemanlarının yargılama sistemindeki bu rol ve sorumluluklarından hareketle çocukların yaşadıkları süreçleri ve yaşadıkları sorunları onların gözünden incelemenin önemli olacağı düşünülmüştür. Bu nedenle aile mahkemelerinde aile içi şiddet nedeniyle açılan boşanma davalarında görev alan meslek elemanlarının bu davalardaki çocuk tanıklığı uygulamasına yönelik düşüncelerini ve gözlemlerini ve çocuğun yüksek yararı için tanıklık sürecinde yenilikçi uygulamalar konusunda önerilerini belirlemek bu keşfedici araştırmanın konusunu oluşturmaktadır. Böyle bir araştırmaya henüz literatürde rastlanmadığı için bu araştırmanın hem çocuk refahı literatüründe önemli bir boşluğu doldurma hem de bu alanda çalışan meslek elemanlarının tanıklık sürecindeki bilgi, beceri ve değer temelinin desteklemek üzere müdahalelerine kanıt temeli oluşturma potansiyeli taşıdığı söylenebilir.

1.1. Araştırmanın Problemi

Aile içi şiddet çocukları hem gelişimsel hem de psiko-sosyal açıdan olumsuz yönde etkilemekte ve bu süreçte yaşadıkları travmayla baş etme konusunda savunmasız bırakabilmektedir. Aile içi şiddete tanık olan da şiddet mağduru olan çocuklar da birtakım olumsuz davranışları geliştirmekte, çevreye ve topluma uyum, güven duygusu geliştirme ve başarı konularında sorunlar yaşamaktadırlar. Aile içi şiddete tanık olan çocukların kendi yaşamlarında ve okul ve aile ilişkilerinde de sorun yaşama ihtimalleri artmaktadır. Ayrıca aile içi şiddet ortamında olan ve bu şiddeti doğrudan deneyimleyen çocukların ebeveynlerinin boşanma sürecinde de bu çekişmeli ve çatışmalı ortama tanık olmaları, hatta mahkemede tanıklıklarına başvurulması da çocukların yaşadıkları sorunları çeşitlendirmekte ve arttırmaktadır. Bu bağlamda, aile içi şiddete tanıklık eden çocukların boşanma davalarında ispat ve delil bakımından tanık olarak dinlenmesi usulü çocuklar açısından çeşitli riskleri beraberinde getirdiği söylenebilir. Buradan hareketle tanıklık sürecinin çocuğun yaşadığı travmatik deneyimleri derinleştirmeden çocuğun yüksek yararı doğrultusunda gerçekleştirilebilmesi için ihtiyaç duyulan yenilikçi uygulamaların nasıl olması gerektiği bu araştırmanın problemini oluşturmaktadır.

1.2. Araştırmanın Amacı

Araştırmanın temel amacı, aile içi şiddet nedeniyle açılan boşanma davalarında çocukların tanık sıfatıyla dinlenmesine ilişkin süreçlerde çocuk tanıklığı uygulamalarıyla ilgili mevcut durumu, gelişmeye açık yönleri ve alternatif uygulama yöntemlerini aile mahkemelerinde görev yapan sosyal hizmet uzmanı, pedagog, psikolog gibi profesyonellerin görüşleri doğrultusunda belirlemek ve bir model önerisinde bulunmaktır. Bu bağlamda aile mahkemelerinde aile içi şiddet nedeniyle açılan boşanma davalarında çocuk tanıklığı uygulaması, multidisipliner bir bakış açısı ile sosyal hizmet uzmanı, psikolog ve pedagogların görüş ve deneyimleri çerçevesinde ele alınmıştır.

Bu temel amacı gerçekleştirmek için aşağıdaki sorulara yanıt aranmıştır:

- 1) Sosyal hizmet uzmanı/psikolog/pedagogun aile içi şiddet ve boşanma sorunlarına yönelik düşünceleri nelerdir?
- 2) Sosyal hizmet uzmanı/psikolog/pedagogun boşanma davalarında ispat ve delil konusundaki değerdendirmeleri nelerdir?
- 3) Sosyal hizmet uzmanı/psikolog/pedagogun, çocukların tanıklığı ve çocuk tanıklığı uygulamasına/sistemine ilişkin görüş ve değerdendirmeleri nelerdir?
- 4) Sosyal hizmet uzmanı/psikolog/pedagogun, aile içi şiddet nedeniyle açılan boşanma davasındaki tanık olarak gösterilen çocuklara, çocukların yaşadıkları süreçlere, mahkeme deneyimleri ve şahitlik deneyimlerine ilişkin görüş ve değerdendirmeleri nelerdir?
- 5) Sosyal hizmet uzmanı/psikolog/pedagogun mahkemede tanık olarak gösterilen çocukların ebeveynlerine ilişkin görüş ve değerdendirmeleri nelerdir?
- 6) Sosyal hizmet uzmanı/psikolog/pedagogun aile içi şiddet nedeniyle açılan boşanma davalarında çocuk tanıklığı uygulamasına başvuran hakimlere ilişkin görüş ve değerdendirmeleri nelerdir?
- 7) Sosyal hizmet uzmanı/psikolog/pedagogun aile içi şiddet nedeniyle açılan boşanma davalarında, çocuk tanıklığı uygulamasına başvurularlarda avukatlara ilişkin görüş ve değerdendirmeleri nelerdir?
- 8) Sosyal hizmet uzmanı/psikolog/pedagogun aile içi şiddet nedeniyle açılan boşanma davalarının çocuk tanıklığı uygulamasına başvurularlarda diğerd meslek elemanlarına ilişkin görüş ve değerdendirmeleri nelerdir?
- 9) Sosyal hizmet uzmanı/psikolog/pedagogun aile içi şiddet nedeniyle açılan boşanma davalarında çocuk tanıklığı uygulamasının geliştirilmesine yönelik görüş ve önerileri nelerdir?

Alt amaçlar doğrultusunda araştırma sürecinde araştırma problemine yönelik çok boyutlu bir bakış elde edilmeye ve bu boyutlara ilişkin derinlikli bir kavrayış sağlanmaya çalışılmıştır. Bu doğrultuda aile içi şiddet nedeniyle açılan boşanma davalarındaki ocuk tanıklığı uygulamalarının değerlendirilmesi ve çocuğun yüksek yararı doğrultusunda güncel uygulamaların ele alınması, yeni ya da alternatif uygulamalar için multidisipliner bir bakış açısı ortaya konulması amaçlanmıştır.

1.3. Araştırmanın nemi

Evlilik birliğinin sonlandırılması olan boşanma olgusu her durumda bir sorun olarak algılanmayabilir. Ne var ki boşanma konusu evliliğini sonlandıran pek çok bireyi etkilerken aynı zamanda sosyal bir sorun olarak da ele alınır. Dolayısıyla boşanmanın mikro, mezzo ve makro boyutta ele alınması gereken önemli bir mesele olduğu değerlendirilmektedir.

Boşanma ncesi, boşanma süreci ve boşanma sonrasında yaşananlar bazı durumlarda taraflar bu durumdan çok fazla etkilenmese de bu süreçlerin çocuklar üzerindeki etkilerine özellikle odaklanmak gerekmektedir. Öyle ki boşanmaya odaklanan ebeveynler çocukların psiko-sosyal durumlarını göz ardı edebilmekte veya bu konularda ortaya çıkan ihtiyaçlarını fark edemeyebilmektedir. Adli sistemin konunun hukuki boyutlarıyla ilgilenmesi nedeniyle kanıt ve sonuca odaklı olması bu süreçte çocukların özgün durumlarının göz ardı edilmesine neden olabilmektedir. Boşanma davalarında çocukların tanıklığına başvurulması ve çocuğun mahkemede dinlenmesi, çocuğun anne veya babası aleyhine şahitlik etmesi, mahkeme öncesi ve duruşma sürecinde çocuğun anne babasından birini seçmeye zorlanması ve taraf olması, aile içinde yaşadığı veya şahit olduğu şiddeti yabancı olduğu bir ortamda ve kişilerin karşısında anlatması, çocukları psiko-sosyal açıdan olumsuz yönde etkilemektedir. Bu bağlamda aile içi şiddet nedeniyle açılan boşanma davalarında çocukların tanıklığı konusunun derinlemesine ele alınarak incelenmesi, mevcut durumun ortaya konulması ve çocukların tanıklığı ile ilgili yenilikçi uygulamaların oluşturulması büyük önem taşımaktadır.

Türkiye’ de adli sistemde mağdur sıfatıyla çocukların ele alındığı araştırmalara, aile içi şiddette çocuklar, aile içi şiddetin çocuklar üzerindeki etkileri gibi konularda yapılan çalışmalara sıkça rastlanmakla birlikte aile içi şiddet nedeniyle açılan boşanma davalarında çocukların tanıklığı ile ilgili bir çalışmaya rastlanmamıştır. Mahkemelerde çocukların tanıklığı ile ilgili hukuki bakış açısı ile ilgili hukuk alanında çalışmaların varlığı dikkate değer bir durum iken, sosyal bilimler ve sağlık bilimleri alanında çocukların mahkemelerde tanıklığına yönelik, çocuğun psiko-sosyal gelişimi ve yüksek yararını göz önünde bulunduran çalışmaların ülkemizde yetersiz olması bu araştırmanın literatüre ve uygulama ortamına sunacağı potansiyel katkı açısından önemini ve değerini arttıran bir paya sahiptir. Bu nedenle bu çalışmanın özgün olduğu söylenebilir.

1.4. Araştırmanın Tanımları

Araştırma kapsamında yer verilen temel kavramlar işevuruk olarak aşağıdaki şekilde tanımlanmıştır:

Tanık: Mahkemelerde bilgisine ve görgüsüne başvurulanan kişidir.

Çocuk tanık: Mahkemelerde tanıklık yapabilecek bir bilinç ve ayırt etme gücüne sahip 18 yaşını doldurmamış bireydir.

Boşanma davası: Eşler arasında yaşanan sorunlar sonucu evlilik birlikteliğinin sonlandırılması için taraf veya taraflarca aile mahkemesinde açılmış olan boşanma davalarıdır.

Uzman meslek elemanı: Aile mahkemelerinde görev yapan psikolog, pedagog ve sosyal hizmet uzmanlarıdır.

Boşanma davasında çocuk tanıklığı: aile mahkemelerinde açılan boşanma davalarında, tarafların beyanları hakkında bilgi ve şahitliği olan boşanmaya konu ailenin çocuk/çocuklarının tanık olarak dinlenmesi durumudur.

1.5. Araştırmanın Sınırlılıkları

Aile içi şiddet nedeniyle açılan boşanma davalarında çocuk tanıklığına ilişkin uzman görüşlerinin incelenmesine yönelik bu çalışmada ortaya çıkan sınırlılıklar şu şekilde ifade edilebilir:

- Araştırma, araştırmacının zaman ve maliyet açısından sahip olduğu olanaklar dahilinde gerçekleştirilmiştir.
- Araştırma, Ankara Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Öğretim Yönetmeliğinde öngörülen süre ile sınırlıdır.
- Araştırmanın veri toplama süreci Covid-19 küresel salgını nedeniyle hedeflenenden daha uzun bir zaman diliminde gerçekleştirilmiştir.
- Covid-19 salgını nedeniyle araştırmaya ve yüz yüze görüşmelere katılımda gönüllü sayısında ciddi azalmalar olmuştur.

1.6. Şiddet Kavramı ve Şiddetin Sınıflandırılması

Şiddet, en genel anlamda bir kişinin veya grubun bir başkası üzerinde güç uygulaması veya kontrol çabası olarak tanımlanabilir. Toplumun en küçük yapısı birey ve aileden en geniş toplumsal yapılara uzanan güç ve kontrol isteği ilkel toplumlardan günümüzdeki modern toplumlara kadar varlığını sürdürmüş bir olgudur. Bu bağlamda, güç ve kontrol isteği farklı motivasyonlarla birlikte insanlar arasında kavga, çatışma ve savaşlara sebep olmuştur.

Şiddetin insanın varoluşundan bu yana insan ilişkilerinde görülebilmesi evrimsel açıdan değerlendirildiğinde baskı ve zorbalıktan öte bir hayatta kalmak aracı olarak ele alınmaktadır. Dolayısıyla insanlar açısından bugün yıkıcı bir davranış

biçimi olarak tanımlayabilmemize rağmen canlılar hayatta kalmak üzere diğerine galip gelmek için şiddet denilebilecek davranışlar sergilemektedir. Homo sapiens hem kendi hayatta kalma mücadelesini gerçekleştirmek hem de üstünlüğünü korumak için diğer canlılar üzerinde de baskı ve şiddeti kullanmıştır. Sapiens aynı zamanda baskı ve şiddeti kullanarak diğer türlerin yok olmasına veya dönüşmesine neden olmuştur (Harari, 2016).

Şiddet olgusuna birçok kutsal metinde ve dini öğretilerde de yer verilmektedir. İnsanın varoluşunu yaratılış ile açıklayan kutsal kitaplarda kardeş olan Kabil ve Habil'in hikayesi anlatılmakta ve Kabil'in Habil'i öldürmesi ise ilk şiddet olayı olarak ele alınmaktadır (Çayır ve Özer, 2011). Felsefi açıdan bakıldığında ise şiddet varlığın doğasında yer almaktadır. Varlığın doğası gereği şiddetin olumlu ve olumsuz yönleri bulunmaktadır (İnam, 1997).

Psikoloji bilimi açısından ele alındığında ise Freud'un ortaya koyduğu yaklaşım bağlamında şiddet insanın temel dürtülerinden biri olan "saldırganlık" ile ilişkilendirilmektedir. İnsanın iki temel içgüdüünü oluşturan cinsellik ve saldırganlık yine yaşamdaki var olma mücadelesinin bir ürünü olarak değerlendirilmektedir (Doğan, 2012). Şiddetin insan doğasında yer alan bir olgu olduğu, dolayısıyla olumlu ve olumsuz yönleriyle ele alınabileceği birçok bilim ve disiplin tarafından kabul görmektedir. Ancak şiddetin olumlu veya olumsuz olarak değerlendirilmesinin ön koşulu nasıl, ne şekilde, hangi şartlarda ve hangi amaçla kullanıldığıdır.

Şiddetin son yıllarda çok farklı tanımlamaları yapıldığı gibi, şiddetin farklı türleri üzerinde de durulmaktadır. Toplum gün geçtikçe şiddetin farklı bir boyutunu deneyimlemekte, insanlar farklı boyutlarda ve görünümelerde ortaya çıkan, toplum huzurunu tehlikeye atan ve insan ilişkilerinde olumsuz etkileri olan yeni şiddet türlerini tanımaktadırlar.

Akkaş ve Uyanık (2016) şiddetin cinsel, ekonomik, psikolojik, fiziksel ve ihmal boyutunda ele almaktadır. Şiddetin kullanım amacı, şekli, yönü gibi kavramlar

üzerinden türlerinin tanımlanabileceği düşüncesine ek olarak, şiddet olgusunun çok farklı sınıflandırmalara konu olabilmesi ise şiddetin karmaşık yapısı ile açıklanabilmektedir.

Şiddetin uygulanma tipine göre yapılan sınıflamada beş farklı şiddet türü üzerinde durulmaktadır. Bu şiddet türleri en genel anlamda şu şekildedir:

- Fiziksel Şiddet
- Sözel Şiddet
- Ekonomik Şiddet
- Cinsel Şiddet
- Psikolojik (Duygusal Şiddet).

Bu şiddet türleri genel olarak birçok kesim tarafından kabul görmekle birlikte Duru ve Duyan (2017) 6284 Sayılı Ailenin Korunması ve Kadına Yönelik Şiddetin Önlenmesine Dair Kanuna İlişkin Uygulama Yönetmeliği'nde yer verilen “tek taraflı ısrarlı takip” i de bir başka şiddet türü olarak ele almaktadır.

Şiddete maruz kalan, şiddeti yaşayan gruplara yönelik olarak şiddet sınıflandırılmasında en temel şiddet türleri ise şu şekildedir (Polat, 2016):

- Kadına yönelik şiddet
- Çocuğa yönelik şiddet
- Yaşlıya yönelik şiddet
- Akranlar arası şiddet
- Kardeşler arası şiddet
- Flört şiddeti
- Engelliye yönelik şiddet
- LGBT şiddeti
- Mülteci şiddeti
- Kişinin kendine yönelik şiddeti

Mikro, mezzo ve makro düzeyde bir etkiye sahip olan şiddet olgusunu Dünya Sağlık Örgütü üç ana başlık altında ele almaktadır. Bunlardan birincisi kişinin kendine uyguladığı ve öz yönelimli şiddet adı verilen şiddettir. Bu şiddet türünde kişi kendine fiziksel olarak zarar verir ve temelinde ruhsal ve kişisel sorunlar vardır. En belirgin öz yönelimli şiddet örneği intihar girişimi ve eylemleridir. İkinci şiddet türü kişilerarası şiddettir. Dünya Sağlık Örgütü bu şiddet türünü, aile içi şiddet ve topluluk içi şiddet olarak iki başlıkta ele almaktadır. Aile içi şiddet, genellikle ev içinde aile bireylerinin birbirlerine, kadına, çocuğa veya yaşlıya uyguladığı şiddeti ifade eder. Topluluk içi şiddet birbirini tanıyan ya da tanımayan kimseler arasındaki şiddettir. Üçüncü şiddet türü ise örgütlü/toplumsal şiddettir. Bu şiddet türü ise örgütlü gruplarca yapılan şiddeti ifade etmektedir. Genellikle terör örgütleri tarafından saldırılar bu gruba dahildir (Bilican Gökkaya, 2018).

1.7. Aile İçi Şiddet ve Çocuklar Üzerindeki Etkisi

Günümüz literatüründe şiddet, kişilere bedensel ve ruhsal açıdan zarar veren bireysel ve toplu halde yapılan hareketlerin tamamı olarak tanımlanmaktadır. Aile içi şiddet ise bu zarar veren davranış ve hareketlerin aile içinde daha çok kadın, çocuk, yaşlı veya engelliye yönelik gerçekleşmesidir (Mavili, 2014, s. 15). 6284 sayılı Ailenin Korunması ve Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesine Dair Kanun'da şiddet, “Kişinin, fiziksel, cinsel, psikolojik veya ekonomik açıdan zarar görmesiyle veya acı çekmesiyle sonuçlanan veya sonuçlanması muhtemel hareketleri, buna yönelik tehdit ve baskıyı ya da özgürlüğün keyfî engellenmesini de içeren, toplumsal, kamusal veya özel alanda meydana gelen fiziksel, cinsel, psikolojik, sözlü veya ekonomik her türlü tutum ve davranışı” olarak tanımlanmaktadır. Yine aynı kanunda şiddetin tanımlanmasından sonra aile içi şiddet tanımına da yer verilmektedir. Kanunda aile içi şiddet; ev içi şiddet olarak tanımlanmakta ve aile içi şiddetin tanımı ise; “şiddet mağduru ve şiddet uygulayanla aynı haneyi paylaşırsa da aile veya hanede ya da aile mensubu sayılan diğer kişiler arasında meydana gelen her türlü fiziksel, cinsel, psikolojik ve ekonomik şiddet” şeklindedir (T.C. Resmi Gazete, 2012).

Amerika Birleşik Devletleri'nde her yıl 2 ila 4 milyon kadının aile içi şiddet mağduru olduğu tahmin edilmektedir. Şiddeti barındıran evlerde ve evliliklerde çocukların şiddete maruz kalma ve şiddete tanık olma durumları da kaçınılmaz olmaktadır (Slaone ve Polillo, 2003). Türkiye'de de Kadına Yönelik Aile İçi Şiddet Araştırması'nda yaşamının herhangi bir döneminde fiziksel şiddete maruz kaldığını belirten kadınların oranı % 36'dır yani her 10 evlenmiş kadından neredeyse 4'ü eşi veya birlikte olduğu erkeklerin fiziksel şiddetine maruz kalmaktadır (Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı, 2015). Bununla birlikte, araştırmalar aile içi şiddete ilişkin istatistiklerin emniyet ve tıbbi kayıtlara dayandığından ve birçok vaka bildirilmediğinden bu konuda verilen bilgiler yetersiz kaldığı ve gerçek rakamları yansıtmadığını belirtmektedir.

Araştırmalar, evde şiddete tanıklık etmenin, fiziksel şiddete ve istismara maruz kalan çocuklarla aynı travmatik süreçlerin deneyimlendiğini, hatta aile içi şiddete tanık olan çocukların çok daha ciddi ve uzun süreli sonuçları olabileceğini göstermektedir (Margolin, 1998). Slaone-Polillo (2003) aile içi şiddete tanık olan çocukların, istismar mağduru çocuklara nazaran daha az tanınan ve daha fazla sayıda olduğunu ve her yıl 3,3 ila 10 milyon çocuğun aile içi şiddete tanıklık ettiğini belirtmektedir. Şiddete tanık olmanın çocuklar üzerinde olumsuz etkileri bulunmakta ve çocuklar bu durumdan farklı biçimde etkilenmektedirler. Çocukların tanık oldukları aile içi şiddete cevabı yaşına, cinsiyetine, baş etme becerilerine, destek sistemine ve tanık olunan şiddetin süresine ve derecesine göre farklılık gösterebilmektedir. Genel olarak bakıldığında, aile içi şiddetin çocuklar üzerindeki özel etkileri üç açıdan incelenebilir. Bu doğrultuda, (i) çocuğun yaşadığı ve büyüdüğü aile dinamiği önemli ölçüde değişmiştir; (ii) çocukluktaki her gelişim evresi aile içi şiddetten çok fazla etkilenebilir ve (iii) aile içi şiddete tanıklık eden her yaştan çocuğun travma sonrası stres bozukluğu (PTSB) yaşama riski vardır (Slaone ve Polillo, 2003). Aile dinamikleri ve gelişimsel açıdan şiddetin çocuklar üzerindeki etkilerini Çizelge 1.1'de görmek mümkündür.

Çizelge 1.1. Aile İçi Şiddetin Aile Dinamikleri ve Çocuk Gelişimi Üzerindeki Etkileri

Aile Dinamikleri Açısından	Çocuğun Gelişimi Açısından
- Şiddet bir sorun çözme aracıdır. - Şiddet ilişki kurma biçimidir. - Zayıf konumda bulunan tüm aile bireyleri şiddete maruz kalabilir (Kadın, çocuk, yaşlı) - Ailede şiddet uygulanan bireylerin diğer bireyelerine şiddet uygulama olasılığı artar. - Aile ilişkilerinde kopma meydana gelir.	- Uzun vadeli gelişimsel, bilişsel, duygusal ve psikolojik sorunlar yaşama olasılığı artar. - Bebeklikten itibaren gelişim geriliği söz konusu olabilir. - Okul öncesi eğitim ve okul döneminde uyum sorunları görülür. - Öfke ve utanç duyguları gelişir, özgüven ve özsaygı gelişimi sekteye uğrar. - Evden kaçma, madde kullanımı gibi olumsuz davranışlar daha sık görülür.

Kaynak: (Slaone ve Polillo, 2003).

Diğer yandan uzun süreli şiddete tanıklık eden çocuklarda Post Travmatik Stres Bozukluğu görülme ihtimali artmaktadır. Aile içindeki şiddete tanıklık etmek, aile dışında bir şiddete tanık olmaktan daha sarsıcı ve örseleyici olmaktadır. Aile içi şiddete tanık olan çocuklarda uyku bozukluğu, bağlanma güçlüğü okul ve aile ilişkilerinde bozulma gibi sorunlar baş görülmektedir (Pfout ve ark., 1982).

1.8. Boşanma ve Boşanmanın Nedenleri

Boşanma en genel anlamda çeşitli şartların oluşması ile evlilik birliğinin sona ermesi olarak tanımlanabilmektedir. Tarafların boşanma kararı almasında ve boşanmanın gerçekleşmesinde kanunen bazı hükümler olduğu gibi, bütün toplumlarda evlilikte olduğu gibi boşanmada da kişisel iyilik hali, sosyo-kültürel yapı, çevresel, toplumsal, ekonomik yapı ve aile yapıları da boşanma üzerinde etkilidir. Boşanma, özellikle kapalı toplumlarda büyük bir sorun olarak algılanmakta ve boşanmanın gerçekleşmemesi konusunda taraflara baskı uygulanabilmektedir.

Türk Medeni Kanunu'nda boşanma sebepleri olarak genel özel boşanma sebepleri ve genel boşanma sebepleri olarak iki ana başlıkta ele alınmıştır. Özel boşanma sebepleri olarak taraflardan birisinde zina, cana kast, suç işleme ve haysiyetsiz davranış, terk ve akıl hastalığı durumlarının bulunması olarak ele alınmıştır. Genel boşanma sebepleri ise evlilik birliğinin temelden sarsılması, karşılıklı olarak eşlerin anlaşması ve ortak hayatın yeniden kurulmasının imkansız olması durumları ele alınmıştır. Türkiye Boşanma Nedenleri Araştırması (TBNA, 2014)'na göre boşanma nedenleri olarak, yakın çevrenin evliliğe müdahalesi, duygusal ilişki sorunları, aldatma, ekonomik sorunlar, şiddet gibi konular en sık rastlanan boşanma nedenleri arasında yer almaktadır. İlgili araştırmada belirlenen boşanma nedenleri en sık karşılaşılandan en az karşılaşılanına göre Çizelge 1.2' de gösterilmiştir.

Aktaş Akoğlu ve Küçükkaragöz (2018) boşanma nedenlerine yönelik yaptığı araştırmada en etkili boşanma nedeninin aile içi sözel/fiziksel şiddet olduğu, özellikle kadınların %69,3'lük büyükçe bir kısmının boşanma nedeni olarak "şiddet"i ifade etmiş olması önemli bir bulgudur. Yapılan araştırmada boşanma nedenlerine yönelik diğer önemli nedenler geçimsizlik (%39), fikir uyuşmazlığı (%39), yakın çevrenin ve akrabaların karışması (%37) ve sorumlulukların yerine getirilmemesi (%34) şeklinde ifade edilmiştir.

Çizelge 1.2. Türkiye'de Boşanma Nedenleri (TBNA, 2014)

Boşanma Nedenleri	
Yakın çevrenin evliliğe müdahalesi	40,0
Duygusal ilişki sorunları	37,6
Aldatma	34,9
Yaşanan ekonomik sorunlar	34,2
Ev içi şiddet veya kadına yönelik şiddet	34,2
Alışkanlıklar ve madde kullanımı	30,7
Ev içi görev ve sorumluluklarda yaşanan sorunlar ve uyuşmazlıklar	29,0
Yaşam tarzı farklılıkları	24,9
Değer, hayat görüşü ve uyum sorunları	20,0
Cinsel yaşam ve cinsel sorunlar	20,0
Çocuk veya çocuklarla ilgili sorunlar	17,8
Çalışma hayatı	15,1

Çizelge 1.2. devamı	
Evlilik öncesi partneri ve evlenilecek kişiyi yeteri kadar tanımama	15,1
Hastalık durumu	13,7
Evlenme yaşı	8,8
Çocuk sahibi olamamak veya istememek	6,1
Eğitim düzeyi farklılıkları	2,9
Eşler arasındaki yaş farkı	2,7
İnanç/mezhep farklılıkları	2,7
Akraba evliliği	2,2

*Türkiye Boşanma Nedenleri Araştırması (2014)

Görüldüğü üzere boşanma gerekçelerinden en çok dikkat çekenlerden ve boşanmış kişilerin en çok ifade ettiği terimlerden birisi şiddet, aile içi şiddettir. Bloom, Niles ve Tacher'in yaptığı araştırmalara göre erkeklerin boşanma sebebi olarak fiziksel şiddet, alkol ve madde bağımlılığını ele aldıkları ifade edilmektedir (Bloom ve ark., 1985). Kadınlar ise, eşlerinin şiddet uygulamasını, alkol ve madde kullanmalarını boşanma sebebi olarak ifade etmektedirler (Amoto ve Cheadle, 2005).

1.8.1. Boşanmanın Sosyo-Kültürel Nedenleri

Evlilik ve evliliğe yüklenen anlamlar toplumdan topluma farklılık göstermektedir. Boşanma söz konusu olduğunda buna neden olan faktörler arasında aile içi şiddet ve geçimsizliğin en yüksek oranları oluşturduğu görülmektedir (Doğan, 2019; s:59). Türkiye’de boşanma nedenlerine ilişkin mahkeme kayıtları ve istatistiksel verilerde sıklıkla “şiddetli geçimsizlik” ifadesine rastlanmaktadır. Ne var ki, şiddetli geçimsizlik birçok farklı unsuru ve boyutu içinde barındıran bir kavramdır. Karşılıklı sevgi ve saygı eksikliği, manevi değerlerin maddi değerlere indirgenmesi, ekonomik güçlükler, sosyal hayatın düzeninin bozulması, alkol ve madde kullanımı gibi pek çok neden bu kapsamda ele alınabilir. Ayrıca sosyo-kültürel ve ekonomik sorunlar, eşlerin karakter uyumsuzlukları, karşılıklı ihmal, toplumsal ahlaka aykırı davranış ve tutumlar da boşanmanın sosyo-kültürel nedenleri arasında gösterilmektedir (Yıldırım, 2004).

Boşanma olgusu sosyolojik açıdan ele alındığında boşanmaların artmasında ve boşanmalara neden olarak kır-kent nüfusundan bir şehirlileşme akımı ile aile yapısının değişmesi, aileye yüklenen anlamın dönüşüm sürecine girmesi, kadın erkek arasındaki ilişkinin hem ekonomik hem sosyal anlamda eşitlenmesi, geleneksel yapının modern toplumsal süreçlere doğru evrilmesi, insanların daha da bireyselleşmesi ve bağımsız düşünce yapılarının gelişmesi ve teknolojik gelişmelere bağlı olarak bilgi erişimi ve iletişimin kolaylaşması sayılabilir.

Bulut (2008) kadınların boşanma ve kültür ilişkisi konusunda yaptığı çalışmada kadınların en temel boşanma nedenlerinden olan fiziksel şiddeti ve Türk Medeni Kanunu'nda öngörülen boşanma nedenlerini yaşamaları durumunda bile kültürel nedenler, çevre ve toplum baskısı ile boşanma girişiminde bulunmadıklarını ifade etmektedir. Boşanmaya karşı kültürel değerlerle ortaya çıkan çevresel tepkiler kadınlarda boşanma ile birlikte çocukların durumu hakkında kaygılanmalarına sebep olmaktadır. Yapılan araştırmada boşanma kararını engelleyen nedenlerden olan çevresel tepkilerden çekinmenin ekonomik kaygı ve gelecek korkusundan daha etkili olduğuna yer verilmektedir. Boşanma aşamasındaki kadınlar en temelde çocukların geleceği ve çevresel tepkilerden çekinmektedirler. Bu durumun en temel sebebi toplumsal baskıların ve çevresel etkenlerin boşanma üzerinde çok büyük bir etkiye sahip olmasıdır (Bulut, 2008).

1.8.2. Toplumsal Cinsiyet Roller

Toplumlar, bireyleri biyolojik olarak kadın ve erkek olarak ele almakla birlikte, kadın ve erkeklerin birbirinden farklı düşünce ve davranış kalıplarına göre davranış sergilemelerini bekler. Farklı davranış ve düşünce kalıplarını oluşturan temel unsur ise kültürdür. Sosyo-kültürel faktörler ve geleneksel toplum yapısı bireyin doğumundan ölümüne kadar bir süreç halinde kişiyi her alanda şekillendirir ve toplumsal cinsiyet kimliğini oluşturur. Bu süreçte toplumun bireye yüklediği kadınlık ve erkeklik rolleri ile toplumsal cinsiyet bireyin yaşamı boyunca, davranışlarını, düşüncelerini, sosyal yaşamını, aile hayatını, hatta giyimini dahi

biçimlendirmektedir. Kişiler toplum tarafından kendilerine yüklenen rollerin dışına çıktığında toplum tarafından cezalandırılırlar. Bu durum insanların günlük yaşamlarındaki birçok durum için geçerliliğini korumaktadır. Bu bağlamda evlenme, boşanma, aile hayatı ve çocuk yetiştirme tutumları hakkında toplum baskısı ve şekillendirme isteği toplumsal cinsiyet rollerinin bir yansımasıdır (Gülseven, 2017).

Toplumsal cinsiyet rolleri kişileri kalıplar içine yerleştirerek sınırlar. Bu sınırlar hukuk sisteminde de kendini hissettirmiştir. 2002’de 4721 sayılı Türk Medeni Kanunu yürürlüğe girene kadar kadın ve erkeğin evlilikte farklı rolleri olduğunu belirten hükümlerin yer alması bu durumun bir örneği olarak gösterilebilmektedir. Türk Medeni Kanun’un yürürlüğe girmesi ile aile hukuku alanında toplumsal cinsiyet rolleri etkisini sürdürmektedir. Boşanma davalarında kadının ev işi yapmaması, yemek pişirmemesi, evin ve çocukların temizliğini aksatması gibi durumlar kadının kusuru olarak ele alınmaktadır (Gençcan, 2010).

Toplumsal olarak kadınlar boşanma sürecini erkeklere göre daha zor şartlarda geçirmektedir. Toplumsal cinsiyet rolleri boşanma konusunda erkeği korurken kadını ise sınırlandırmaktadır. Ülkemizde boşanma konusundan kadınlar ikinci planda tutulmakta ve kadın boşanma kararı verirken toplumsal ve çevresel baskılarla karşı karşıya kalmaktadır (Can ve Aksu, 2016). Bayraktar (2010) yaptığı çalışmada boşanmada en fazla zarar görenin kadınlar olduğunu, kadının boşanmasındaki engellerin başında ise çocukların zarar göreceği düşüncesi ve aile çevre baskısının geldiği belirtilmektedir

1.9. Boşanmanın Aile Bireyleri Üzerindeki Etkileri

Boşanma süreci hem tarafları hem de sürece dahil olan çocukları etkilemektedir. Boşanma, boşanmaya taraf olan bireyler için istenen bir durum olmasına bağlı olarak olumlu etkilerinden söz etmek mümkün olmaktadır, boşanmanın bir süreç olması, mahkeme ortamı ve yargı sitemine dahil olunması olumsuz etkilerini ortaya çıkarabilir. Boşanma süreci ebeveynler açısından hem

olumlu hem olumsuz etkileri açısından değerlendirilirken, çocuklar açısından bu durum farklılaşmaktadır. Boşanma sürecine tanık olan çocuklarda gelişim süreçlerine göre farklı etkiler ortaya çıkmakla birlikte, genel olarak çocuklar boşanma sürecinden olumsuz etkilenmektedir.

Boşanma genel olarak mutsuz evliliklerin sonlandırılması ve bir çıkış yolu olarak görülse de teorik anlamda ailenin yıkılması ve dağılması anlamı taşımaktadır. Boşanmanın ve ayrılmanın kesin kabul edildiği durumlarda bile evliliğin sonlandırılması ile sorunların ortadan kalkacağını düşünmek yanlış bir durumdur. Boşanma ve süreci tarafları ayrım gözetmeksizin ekonomik, ruhsal yönden ve tarafların toplum içindeki durumlarını olumsuz yönde etkilemektedir. Bu nedenle boşanma taraflar için tam bir özgürlük durumu sağlamaz çeşitli açılardan kişiler üzerinde etkiler bırakır (Yavuzer, 2004).

Boşanma çok farklı faktörlerden oluşmakla birlikte, her boşanma birbirinden farklı sonuçlar ortaya çıkarabilir. Bu durum boşanmanın kendine özgü, karmaşık ve çok yönlü sosyal bir gerçeklik olması ile ilgilidir. Birbirinden farklı değişkenler sonucu boşanmalar hem eşler hem de çocuklar üzerinde farklı etkiler oluşturmaktadır. Boşanma sürecinin birincil düzeyde etkilenenleri boşanma tarafı konumundaki eşler ve çocuklardır (Dingiltepe, 2009, akt. Şen, 2015, s. 33).

1.9.1. Boşanmanın Taraflar (Eşler) Üzerindeki Etkileri

Boşanmanın kadın ve erkek arasında farklı etkilerini ele almak mümkündür. Ancak psiko-sosyal olarak boşanma süreci her iki tarafı da benzer şekilde etkiler. Ekonomik olarak ise kadınların boşanmadan daha fazla olumsuz etkilendikleri düşünülmektedir.

Boşanma sürecinde kadın ve erkek duygusal anlamda büyük bir çöküntü hissi ile her iki tarafın da algısı birbirinden uzaklaşma ve mesafe koyma şeklindedir. Bu süreçte her iki taraf karşılıklı bir yabancılaşma süreci yaşamaktadır (Şen, 2015).

Satir (1980) boşanmayı “yarım kalmış bir deneyim” olarak ele almakta ve hayatın devamı için parçaların birleştirilmesi gerektiğine vurgu yapmaktadır. Boşanma sürecini bir değişim süreci olarak ele alan Satir, boşanma sürecinin eşler üzerindeki olumsuz etkilerini şu şekilde sıralamıştır:

- Çaresizlik,
- Hayal kırıklığı,
- İntikam duygusunun oluşması,
- Karşılık verme duygusu,
- Umutsuzluk,
- Yeni yaşama uyum sorunu.

Yavuzer (2003), evliliğe saygın bir kurum rolü yükleyen toplumlarda boşanmanın olumsuz bir durum olarak algılandığı ve boşanmanın eşler üzerinde ve yaşamlarında çok önemli bir stres kaynağı olduğunu belirtmektedir. Boşanma konusunda yapılan araştırmalarda, boşanma süreci, boşanma öncesi ve sonrası dönemin eşler üzerindeki bir takım olumsuz etkileri üzerinde durulmaktadır. Bu etkiler genellikle şu şekildedir (Yavuzer, 2003):

- Depresyon
- Stres
- Kaygı
- Uyku problemleri
- Beslenme problemleri, kilo kaybı veya aşırı kilo alma
- Yalnızlık hissi
- Çalışma hayatında motivasyon eksikliği

Tan (2009) boşanma sürecinde eşlerin en çok maruz kaldıkları psikolojik sorunun depresyon olduğunu ifade etmektedir. Kadınlar daha net belirtiler gösterirken erkeklerin kendilerini alkol, sigara, kumar, gece hayatı gibi zararlı alışkanlıklar eşliğinde “örtülü depresyon” yaşadıkları belirtilmektedir. Genel olarak depresyonun belirtileri; en az iki hafta sürmesi, yaşam doyumunu olumsuz

etkilemesi, beslenme problemleri ve uyku sorunları, isteksizlik, yorgunluk, halsizlik sinirli ve gergin olma, ağlama nöbetleri ve sürekli ölümü düşünme ve sürekli kaygı şeklindedir. Boşanma sürecinde eşlerin tamamına yakını depresyon yaşarlar. Boşanma sürecini yaşayan kadın ve erkek bu depresyon belirtilerinin birçoğunu yoğun bir şekilde deneyimler (Tan, 2009; akt. Şen, 2015).

1.9.2. Boşanmanın Çocuklar Üzerindeki Etkileri

Boşanma sürecinden duygusal ve psiko-sosyal düzeyde en çok etkilenen gruplardan birisi boşanmaya taraf olan aile bireylerinin çocuklarıdır. Farklı disiplinler tarafından yapılan araştırmalarda boşanmanın toplumun temellerini sarsacak bir olgu olduğu ileri sürülmektedir. Bu tespitin temellendirmesi de boşanmanın çocukları örselediği, ve yine boşanma sürecinde çocuk-ebeveyn ilişkilerini olumsuz yönde etkilemesi olarak öne sürmektedirler (Şen, 2015).

Çocuklar boşanmadan daha çok boşanma süreci ve süreçte yaşananlardan daha çok etkilenirler ve bu durum çocuğun ruhsal gelişiminde olumsuz rol oynar. Boşanma kararı özellikle küçük yaştaki çocuklar tarafından anne veya baba yokluğu, ebeveyn yokluğu gibi algılanmaktadır. Bu bağlamda çocuğun sağlıklı bir gelişim ve bağlanma süreci yaşaması zorlaşmaktadır (Tarhan, 2012).

Türkarslan (2007), boşanmayı çocuklar için aile hayatında başlarına gelebilecek en kötü durum olarak tanımlamaktadır. Ayrıca yaptığı çalışmada boşanma sürecinin çocuklar üzerine olumsuz etkilerini sıralamıştır:

- Çocuklarda suçluluk duygusuna sebep olur.
- Çocuklarda terk edilme korkusu yaşayabilirler.
- Öfke kontrolünde sorun yaşayabilir ve öfkelerini farklı şekilde gösterebilirler.
- Büyük bir üzüntü duyarlar.

- Çocuklar bir gün ebeveynlerinin barışacağı inancı ile bu duruma bir özlem duyarlar.
- Yeme problemleri ortaya çıkabilir.
- Uyku sorunları yaşayabilirler.
- En sık karşılaşılan psiko-sosyal sorunlardan birisi çocukların yalnızlık duygusu ve içe kapanmadır.
- Çocukların gelişimsel dönemlerine bağlı olarak yaşanan durumu reddetme ve inkar durumları ortaya çıkabilir.
- Süreklilik gösteren gerileme durumu yaşanabilir. Gelişim dönemlerine uygun olmayan davranışlarda ısrarcı olabilir.
- Çocukların okul ve akademik başarı düzeylerinde gerilemeler gözlemlenmesi muhtemel bir durumdur.

Türkarlan (2007), yaptığı çalışmada boşanma sonrası dönemi sevilen bir ebeveynin kaybı olarak ele almış ve bu durumda çocukların gösterdiği tepkileri Çizelge 1.3.' te göstermiştir:

Çizelge 1.3. Boşanma Sonrasında Sevilen Ebeveynin Kaybına Çocukların Gösterdiği Tepkiler

Sevilen Ebeveynin Kaybına Tepkiler						
	Disforik Tepkiler		Diğer Ebeveyne Tepkiler		Dışa Vuran Tepkiler	
	Acı ve umutsuzluk	Kendini rahatlatma	Bağımlılık	Kayıp korkusu	Kızgınlık	Huzursuzluk
Bebeklik	Kederli, ağlayan yasta, apati	Parmak emme, oyuncaklarına sarılma	Yapışkanlık	Ayrılık kaygısı	Ayrımsız öfke	Ajitasyon
Okul öncesi	Ağlama (fakat azalmış), üzüntü, çekilme	Masturbasyon	Yapışkanlık, bakım görme arzusu	Ayrılık kaygısı	Oyunlarda kızgınlık ve öfkenin dışa vurması	Ajitasyon
Orta Çocukluk	Ağlama, üzüntü		Yapışkanlık, mızızlanma, bebeksi konuşma, bağımsızlık	Okul fobisi	İtaatsizlik, okuldan kaçma suç işleme	Huzursuzluk, okul başarısında azalma
Ergenlik	Gözü yaşlılık, üzüntü, bitkinlik			Okul fobisi	Asilik, kavgacılık, kabalık, ilaç kötüye kullanımı, içki kullanma, evden kaçma, seksüel aktlar	Huzursuzluk, okul başarısında azalma

Çizelge 1.3'te boşanma sonrasında yaşanan ebeveyn kaybında, çocukların gelişimsel dönem fark etmeksizin genellikle huzursuzluk, öfke, üzüntü yaşadıkları, okul çağı çocukların bu olumsuz duygulara ek olarak okul sorunları yaşadıkları görülmektedir.

Öngider-Gregory (2016), boşanma sürecinde çocukların uyum sürecine vurgu yapmakta ve bu süreçte çocukların uyumu için aile üyelerinin desteğinin öneminden bahsetmektedir.

Boşanma, taraflar üzerinde olumlu ve olumsuz etkileri olan bir durum olmakla birlikte, bütün gelişimsel dönemde çocuklarda olumsuz duyguları ortaya çıkaran bir süreç olarak karşımıza çıkmaktadır. Aile içi şiddet gerekçesi veya istismar durumlarında boşanmanın gerçekleşmesi çocukların psiko-sosyal, fiziksel ve bilişsel açıdan iyilik halleri için gerekli ve olumlu olabilmektedir. Ancak boşanma sürecine çocuğun sürekli dahil edilmesi, mahkeme ve duruşmalarda bulunması, şahitlik etmesi gibi durumlar da olumsuz etkiler yaşanmasını tetiklemektedir.

1.10. Boşanmanın Adli ve Hukuki Boyutları

1.10.1. Türk Medeni Hukukunda Boşanma ve Boşanmanın Nedenleri

Akıntürk ve Karaman (2013) evliliği iki farklı cinsiyetten insanın hayatlarını hukuki ve resmi yolla birleştirmesi olarak tanımlamaktadır. Bu tanımdan yola çıkarak boşanma da evli kişilerin hayat ortaklıklarını hukuki ve resmi olarak sonlandırmaları olarak tanımlanabilir. Boşanma olgusunun gerçekleşmesi bir dizi hukuki süreci içerir. 743 sayılı Türk Medeni Kanunu'nda boşanma nedenleri 121. – 134. maddelerde ele alınmıştır. Kanunda gösterilen boşanma sebepleri şunlardır: Zina (madde 129); cana kast ve pek fena muamele (madde 130); cürüm ve haysiyetsizlik (madde 131), terk (madde 132); akıl hastalığı (madde 133); imtizaçsızlık (madde 134). Evlilik olgusunun sonlandırılması olarak ele aldığımız

boşanmanın gerçekleşmesi ve hatta boşanma davasının açılabilmesi için bu durumlardan en az bir tanesinin gerçekleşmesi gerekmektedir. Yürürlükteki 4721 sayılı Türk Medeni Kanunu'nda bunlara ek olarak 3444 sayılı ve 1988 tarihli bir kanunla yapılan değişiklik ile “anlaşmalı boşanma ve fiili ayrılık” boşanma sebepleri arasına eklenmiştir.

Boşanma sebepleri, özel ve genel olmak üzere iki farklı grupta ele alınabilmektedir.

Özel boşanma sebepleri; zina, cana kast ve pek fena muamele, cürüm ve haysiyetsizlik, terk ve akıl hastalığı olarak ele alınırken genel boşanma sebepleri ise evlilik birliğinin sarsılması, eşlerin anlaşması ve müşterek hayatın yeniden kurulamamasıdır (TBNA, 2014).

Boşanma sebepleri, ayrıca mutlak ve nispi boşanma sebepleri olarak da ayrılmaktadır. Mutlak boşanma sebeplerinde, boşanma sebebinin varlığının mahkemede kanıtlanması yeterlidir. Hâkim ayrıca ortak hayatın çekilmez hale gelip gelmediğini araştırmakla yükümlü değildir (Feyzioğlu, 1979, s. 286). Özel boşanma nedenlerinden zina, cana kast ve pek fena muameleyle terk ve müşterek hayatın yeniden kurulamaması sebepleri mutlak boşanma sebepleridir. Bunlar dışında kalan özel boşanma sebeplerinden cürüm ve haysiyetsizlikle akıl hastalığı hallerinde bu olguların ispatı tek başına yeterli olmayıp hâkim ayrıca bu olgular yüzünden ortak hayatın çekilmez hale gelip gelmediğini araştırmakla yükümlüdür (TBNA, 2014).

Mutlak boşanma sebepleriyle boşanma davası açan taraflar için boşanmanın değişik boyutları dikkate alınır. Boşanma sürecinde çocuk sahibi olma durumu, velayetin verilmesi, aile içindeki çocukların aile içinde yaşanan sorunlara birebir şahit olmaları gibi durumlar hakim için davanın seyrinde önemli bir yere sahiptir. Boşanma sebepleri dikkate alındığında, cana kast ve pek fena muamele, evlilik birliğinin sarsılması, müşterek hayatın yeniden kurulamaması gibi nedenler aile içi şiddetle ilişkilendirilebilir. Boşanma davalarında kadına yönelik aile içi şiddet önemli bir gerekçe olarak boşanma nedenlerinin tamamlayıcısı şeklindedir.

1.10.2. Türk Medeni Kanunu Kapsamında Kadına Yönelik Şiddet

Türk Medeni Kanunu'nda boşanma nedenleri olarak özel ve genel olarak ele alınmaktadır. Cana kast, zina, kötü ve onur kırıcı davranış, suç işleme ve haysiyetsiz hayat sürme, terk ve akıl hastalığı özel boşanma sebepleri iken, “evlilik birliğinin temelden sarsılması” genel boşanma sebebidir. Ayrıca boşanma nedenleri nispi ve mutlak boşanma nedenleri olarak iki farklı boyutta da ele alınmaktadır. Evlilik birliğinin çekilmez hale gelmesi şartının arandığı boşanma nedenleri gibi nispi şartın aranmadığı nedenler mutlak boşanma nedenleridir (Öztan, 2004). Gayrimeşru ilişki olarak tanımlanan zina da özel-mutlak boşanma sebebi olarak ele alınmasının yanında, evlilik içi psikolojik şiddet türlerinden biri olarak ele alınmaktadır (Baydur ve Ertem, 2006).

Türk Medeni Kanununda “hayata kast, pek kötü veya onur kırıcı davranış” özel-mutlak boşanma sebeplerinden birisi olarak ifade edilmektedir. Bu boşanma sebebi üç farklı boşanma nedenini içinde barındırmaktadır. Bunlardan ilki doğrudan kişinin yaşam hakkını sonlandırmaya öldürmeye yönelik hayata kast, ikincisi fiziksel şiddet ve üçüncüsü psikolojik şiddettir.

Boşanma nedenlerinden “pek kötü davranış” eşlerden birinin diğerine yönelik bedensel ve ruhsal sağlığı tehlikeye sokacak her türlü maddi nitelikteki davranış olarak tanımlanmaktadır. Bu boşanma nedeni aynı zamanda fiziksel şiddeti de temsil ettiği gibi psikolojik şiddeti de içermektedir. Yargıtay kararlarında da kadına yönelik bir defaya mahsus dövmenin bile pek kötü davranış olarak değerlendirilebileceği ele alınmakta ve fiziksel şiddet, tartışmasız bir boşanma nedeni olarak ifade edilmektedir (Baydur ve Ertem, 2006).

Türk Medeni Kanunu 166. maddesi boşanma nedenlerinden “evlilik birliğinin temelden sarsılması”dır. Evlilik birliğinin temelden sarsılması aile içi şiddet açısından önemli bir yere sahiptir. Yargıtay çoğu boşanma davalarında kadına yönelik fiziksel şiddetin varlığını, evlilik birliğinin temelden sarsılması olarak kabul etmiştir. Yargıtay, fiziksel şiddetin yanında özellikle kadına yönelik psikolojik baskılar, hakaret, aşağılama, temel ihtiyaçlardan mahrum bırakma gibi psikolojik

şiddet durumlarını da evlilik birliğinin temelden sarsılması ile ele almıştır (Baydur ve Ertem, 2006).

1.11. Boşanma Davalarında Çocuk Tanıklığı

1.11.1. Tanık ve Tanıklık Kavramı

Tanık kavramı Türk Dil Kurumu'nun Türkçe sözlüğünde; “(1) *gördüğünü ve bildiğini anlatan, bilgi veren kimse, şahit*, (2) *duruşmada bilgisine, görgüsüne başvurulmuş kimse, şahit*” olarak tanımlanmaktadır (TDK, 2019). Bir husus kavramı olarak tanıklık ise davaya taraf olan kişilerin dışında bilgisine ve görgüsüne başvurulmuş kişilerin; dava ile ilgili bir olay veya durum hakkında doğrudan kendilerinin sahip olduğu veya dolaylı olarak erişilmeyen bilgileri mahkemeye bildirmesidir. Bu tanım doğrultusunda tanıklık yapan kişiye tanık veya şahit denir. Daha basit bir tanımla tanık, duyu organları ile eriştiği ve elde ettiği bilgileri mahkemeye anlatan kişidir. Amerikan Medeni Yargılama Hukuku'nda da tanık; yeminli olarak veya söylediklerini temellendirerek, bir davada tanıklık eden ve ifade ve söylemleri delil olarak kabul edilen kişi olarak tanımlanmıştır (Ertanhan, 2005).

Bu tanımlar bağlamında bir kimsenin tanıklığının kabul edilmesi için belli koşulları sağlaması gerekmektedir. Bu koşullar şu şekildedir (Önen, 1979):

- Başkalarından görülen ya da duyulan konuları mahkemeye sunan kişi tanık olarak kabul edilmez.
- Tanığın davada anlaşmazlık olan durum ve olaylarda tanıklık etmesi asıldır.
- Bir kişinin beyanlarının tanık beyanı olarak kabul edilmesi için olayı duyu organları ile algılaması gerekir.
- Bir kişinin herhangi bir olay veya olgu karşısında kendi fikirlerini beyan etmesi tanıklık olarak nitelendirilmez.
- Algılama ve anlamlandırma yeteneği dolayısıyla sadece gerçek kişiler yani insanlar tanık olarak gösterilebilir.

1.11.2. Tanığın Hukuki Statüsü ve Ehliyeti

Türk yargı hukukunda tanık delili en çok başvurulacak delil yöntemlerinden birisidir. Hukukumuzda tanık, davanın tarafları dışında üçüncü bir kişi olarak tanımlanmakta ve davanın içerisinde herhangi bir taraf olmadığı belirtilmektedir. Amerikan ve İngiliz yargısında tanıkların taraf olduğu kabul edilirken, Türk yargı sisteminde ise tanıklık kamusal bir ödev olarak yapılması zorunlu bir durum olarak ele alınmaktadır ve tarafsız olarak mahkemenin tanığı olarak dinlenmektedir (Ertanhan, 2005).

Tanıkların hukuki olarak hangi şartları taşımaları veya hangi durumlarda tanıklık yapabileceklerine ilişkin bazı durumlar ise şu şekildedir:

- Davanın taraflarının kendi davalarında tanık olarak dinlenmesi mümkün değildir.
- Tarafın ve kanuni temsilcisinden sorgu yöntemiyle bilgisine başvurulacak kişilerin tanıklık ehliyeti yoktur.
- Tanık sıfatını taşıyan ve tanık olarak gösterilen kişi duruşmaya gelmek ve hazır bulunmak, yemin etmek, sorulara cevap vermek ve doğruyu söylemek zorundadır (Kuru, 1961). Çocukların tanıklığı durumunda yeminsiz tanık dinlenebilmektedir.

Türk hukuk sisteminde kişilerin mahkemede tanık olarak dinlenebilmesi veya kişilerden bilgi alınması genel olarak tanıklık ehliyeti kavramı ile açıklanmaktadır. Tanığın her şeyden önce dinelebilir olması ön plandadır. Tanığın tanıklık ehliyetine sahip olmasından sonra şahsi bilgisinin, görgüsünün olup olmadığı önemlidir. Kişinin tanıklık ehliyeti ile ilgili aşağıdaki durumlar ele alınmalıdır:

- Dava konusu olay ve olgular hakkında doğrudan bilgisi olan herkes tanıklık ehliyetine sahiptir.
- Tanığın fiil ehliyetine sahip olması gerekli değildir.

- Mahkemede tanıklık yapacak kişinin kısıtlı olup olmaması veya akıl hastalığının bulunup bulunmaması kural bakımından önemli değildir.
- 6100 sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nda 15 yaşını doldurmamış olanların ve ayırt etme gücüne sahip olmayanların yeminsiz dinlenebileceği belirtilmiştir. Kanunun bu maddesine göre tanıklık ehliyetinin sınırlandırılmadığı ve tanıklık için temyiz yani ayırt etme gücünün varlığının gerekli olmadığı sonucuna ulaşılmaktadır (Resmi Gazete, 2011). Bu bağlamda medeni yargılama hukukumuzda mahkemede 7-8 yaşlarında bir çocuğun bile tanıklık etmesi uygun görülmektedir (Bilge ve Önen, 1978).
- Kanunda yaş ve cinsiyet ayrımı söz konusu olmadığı için çocuk ve yaşlıların tanıklık ehliyeti vardır.
- Tanık olmak için vatandaşlık aranmaz, yabancı ve vatandaş olmayanlar da tanık olarak dinlenebilir.
- Kişinin herhangi bir dine mensup olup olmaması veya inanç sistemine sahip olup olmaması tanık olmak için bir şart değildir (Ertanhan, 2005).
- Kişinin tanık olarak kabul edilip edilmeme yetkisi mahkemeye aittir.
- Tanık olarak gösterilen kişinin tanıklığı hakkında itirazda bulunulması ile tanıklık ehliyeti mahkeme tarafından değerlendirilebilir. Bu değerlendirme iki taraflı bir şekilde yapılabilir. Bunlardan ilki tanık olan kişinin olay ve olgulara şahit olduğu zamandaki durumu ve ikincisi ise tanıklık eden kişinin bildiklerini gördüklerini mahkemeye anlattığı durumunun değerlendirilmesidir (Courtade ve Larner, 1992).
- Tanıklık için önceden belirlenmiş kanuni bir ehliyet şartının olmamasının yanında tanık olarak dinlenmenin temel koşulu mahkemenin tanık olarak gösterilen kişiden yararlanmasının olanağıdır.
- En genel anlamda mahkeme tarafından dinlenebilir bir tanık olmanın en temel şartı, “algılama, hatırlama ve nakletme” yeteneklerinin kişide mevcut olması yeterlidir (Ertanhan, 2005).

Kişilerin tanık olarak mahkemede dinlenmesinin ya da tanıklık ehliyetinin olması tamamen kişilerdeki ayırt etme gücüyle ilgilidir.

1.11.3. Türkiye’de Aile Mahkemelerinde Çocukların Tanıklığı Uygulaması

Aile içi şiddet gerekçesiyle açılan boşanma davalarında aile içi şiddet durumunun ispatı veya bu duruma şahit gösterilmesi mahkeme ve hakim tarafından istenebilmektedir. Aile içi şiddetin kanıtı daha önce şiddet mağduru kişinin kolluk kuvvetlerine şikayetinin bulunması veya bu duruma şahit kişilerin olmasıdır. Mahkemede aile içi şiddet durumunun şahitleri akrabalar, komşular olabileceği gibi; şiddet durumunu daha da yakından gören, bu durumdan psiko-sosyal açıdan olumsuz etkilenen çocuklar da olabilir. Adli süreçte boşanma davalarında mahkeme heyeti tarafından çocukların dinlenmek istenmesi gibi durumlar ya da boşanmaya taraf olanlar tarafından çocukların tanık olarak gösterilmesi gibi durumlar yaşanmaktadır. Bu durumda Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesi’nde yapılan çocuk tanımı dikkate alındığında erken yaşta reşit olma durumu hariç on sekiz yaşına kadar her insan çocuk olarak tanımlanmaktadır; ancak çocuk tanık olabilmek için genel görüş çocuğun idrak yaşında olmasıdır. Yargıtay 2. Hukuk Dairesi 2017/3117 Esas ve 2018/1278 Karar, 2017/226 Esas ve 2017/1180 Karar, 2017/399 Esas ve 2017/1406 Karar, 2017/371 Esas ve 2017/2508 Karar numaralı içtihatlarında idrak yaşı sekiz olarak kabul edilmiştir. Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesi 12. madde ve Çocuk Haklarının Kullanılmasına İlişkin Avrupa Sözleşmesi’nin 3. ve 6. maddesi uyarınca “yeterli idrake sahip olduğu hukuki olarak kabul görmüş bir çocuğun” kendi yüksek yararına ters düşmemek kaydıyla görüş ve taleplerinin ifade edebilmek için mahkemede dinlenmesi gerektiği belirtilmektedir. 2017 yılı içtihatlarına kadar idrak yaşı olarak kesin bir sınır çizilmemiş olsa da Girgin (2016) idrak yaşını sekiz yaş olarak ifade etmiştir. Bu içtihatlar bağlamında aile mahkemeleri hakimleri de sekiz yaşında olup idrak çağında kabul edilen çocukları duruşma salonlarında dinlemeye başlamıştır (Coşkun ve ark., 2019).

Mağdur Çocuk Hakları Raporu (2017)’nda çocuğun tanık olarak dinlenmesinde ve görüşlerine başvurulmasında uluslararası bir yaş sınırının olmadığı, buna bağlı olarak çocuğun yaşı idrak durumu dikkate alınarak beş yaşındaki bir çocuğun resim çizerek derdini anlatabileceğini belirtmektedir (Yenisey, 2017).

Çocukların tanık olarak dinlenmesine yönelik olarak Mağdur Çocuk Hakları Raporu (2017)'nda çocukların hukuk mahkemelerinde tanık olarak dinlenmesinin çocuk açısından sağlıklı bir durum olmadığı ifade edilmektedir. Bu duruma gerekçe olarak da aşağıda sıralanan durumlar gösterilmiştir:

- Çocukların etki altında kaldıkları dikkate alınarak buna göre cevap verdikleri belirtilmektedir.
- Sosyal hizmet uzmanları çocuk tanıklardan daha sağlıklı cevaplar alabilmektedir.
- Yargıtay kararlarında sosyal inceleme raporunun mutlaka arandığı belirtilmektedir.
- Tanık olarak dinlenen çocuğun akraba olmayan bir kişi tarafından temsil edilmesi gerekmektedir.
- Çocukların mahkeme salonlarına taşınmaması veya bu duruma yönelik farklı uygulamaların geliştirilmesi gerekmektedir.

1.11.4. Boşanma Davalarında Tanıklığın Çocuklar Üzerinde Etkisi

Çocukların boşanma davalarında tanık olarak dinlenmesi bazı durumlarda bir gereklilik olarak görülmekteyken çocuk tanıklar için özel tanık uygulamalarının olmaması çocuklar açısından farklı boyutlarda sorunlara neden olmaktadır.

D'Onofrio ve Emery (2019) da yaptığı araştırmada boşanmanın çocuklar üzerindeki etkisinin bir halk sağlığı sorunu olarak ele alınabileceğinin yanı sıra şiddetli ve sürekli çatışmaların olduğu ailelerde boşanmanın çocuklar için daha sağlıklı bir durum olabileceğini de belirtmektedir. Yapılan araştırmalarda ebeveyni boşanan ya da ayrılan çocukların düşük akademik başarı ile okul hayatından ayrıldığı, madde kullanım eğiliminde olduğu, stres ve depresyon yaşadıkları ve gelişimsel dönemlerinde uyum problemleri yaşadıkları görülmüştür (Lee ve McLanahan, 2015).

Çocukların boşanma davalarında tanıklıklarından sonra psiko-sosyal açıdan desteklenmeleri hayati bir öneme sahip olmasına rağmen, birçok ülkede bu konuya yönelik çalışmalar yetersiz kalmaktadır. Yapılan araştırmalar, boşanma davalarında ebeveynleri hakkında tanıklığına başvurulmuş çocukların anksiyete yaşadıklarını ortaya koymuştur. Boşanma davalarında tanıklık eden 218 çocukla yapılan bir deney kontrol çalışmasında tanıklık etmeyen çocuklara kıyasla tanıklık yapan çocukların daha yüksek kaygı düzeyine sahip oldukları sonucuna ulaşılmıştır. Ayrıca tanıklığına başvurulmuş çocukların davalı ve davacı tarafa yönelik korkularının oluştuğu; özellikle davalıya dönük korku ve endişe duydukları belirtilmektedir. Çocukların genellikle yaşadığı diğer korkular ise davalı tarafından incitilmek, mahkeme salonunda ağlamaktan utanma, soruları cevaplayamama ve hapse girme korkusudur. Boşanma davalarında böyle farklı korkular yaşayan çocukların zihinsel süreçlerinde bir yavaşlama ile sorulan sorulara yeterli cevabı veremedikleri mahkeme ortamının çocukların tanıklığını olumsuz yönde etkilediği görülmektedir (Pantell, 2017).

Boşanma davalarında tanıklığın çocuklar üzerindeki uzun vadeli etkilerinin araştırıldığı bir çalışmada, tanıklıktan 12 yıl sonra görüşülen 176 çocuktan küçük yaşta tanıklık eden çocukların daha ciddi semptomlar gösterdiği sonucuna ulaşılmıştır (Quas ve Sumaroka, 2012). Ayrıca art arda tanıklık edenlerin ileri düzeyde psiko-sosyal sorunlar ve sağlık sorunları ile travmatik sorunları olduğu belirtilmiştir. Bu çalışmalar boşanma davalarında tanıklık eden çocukların profesyonel psikososyal destek ve danışmanlık ihtiyacını ortaya koymaktadır (Pantell, 2017).

Çocukların tanıklığı ile bağlantılı olarak; Coşkun ve ark. (2019), “velayet davalarında çocukların duruşma salonunda dinlenmesine yönelik hakim, avukat ve uzman görüşleri”nin incelendiği çalışmada çocukların bu süreçte en çok etkilenen kesimi oluşturduğu belirtilmektedir. Ayrıca duruşma salonunda çocuğun dinlenmesinin çocuklar üzerindeki etkilerini de ele almış; en çok karşılaşılan durumun çocuğun adliye ve mahkeme ortamına gelmekte isteksizlik yaşadıklarını belirtmektedir. Ayrıca mahkemede dinlenen çocukların aile bireyleri tarafından baskı altında

kaldıklarını ve çocuğun hakim tarafından tercih yapmaya zorlanmasına maruz kaldıkları ifade edilmektedir.

1.11.5. Çocuğun Tanıklığını Gerektiren Nedenler

Aile içi şiddet nedeniyle açılan boşanma davalarında çocukların ifadelerine başvurulabilmektedirler. Çocuklar, aile içi şiddet vakalarına en temel şu koşul sağlandığında çağırılmaktadırlar: Eğer çocuk, yakınlarından herhangi birinin diğerine şiddet uyguladığını ve bunun iddia edilen suçla ilgili olduğu durumda gördüyse, örneğin silahla tehdit, taciz ya da zor kullanma gibi tanık olarak çağırılabilir. Ayrıca idrak yaşında olan çocuğun taraf ebeveynler tarafından tanık sıfatıyla mahkemeye sunulduğu durumlarda çocuklar tanık olarak dinlenebilmektedirler.

1.11.6. Boşanma Sürecinde Adli Sistemde Yer Alan Profesyoneller

Boşanma davaları ve aile mahkemelerinde birçok profesyonel meslek elemanı görev yapmaktadır. Bunların en başında hakim ve savcılar gelmektedir. Aile mahkemelerinde karar veren organların yanında, avukatlar, sosyal hizmet uzmanları, pedagog, psikolog, mübaşir ve kâtipler de görev almaktadırlar. Boşanma davaları özelinde her meslek elemanın farklı bir görevi olmasının yanında sosyal hizmet uzmanı, pedagog ve psikologların ortak amaçlar doğrultusunda benzer görevleri de olabilmektedir. Boşanma davalarında bu üç meslek grubu üyeleri mesleki roller ve gereklilikleri itibari ile davaya dahil edilen çocuklar ile en üst düzeyde iletişim sağlayan ve çocukların psiko-sosyal durumlarını doğrudan gözlemlene ve deneyimleme yeteneğine sahip meslek elemanlarıdır.

4787 sayılı Aile Mahkemelerinin Kuruluş, Görev ve Yargılama Usullerine Dair Kanun'un 5. Maddesinde aile mahkemelerinde görev alacak sosyal çalışmacının görevleri şu şekilde belirtilmiştir:

- Davanın esasına girilmeden önce veya davanın görülmesi sırasında, taraflar arasındaki uyuşmazlık nedenlerine ilişkin araştırma ve inceleme yapmak ve sonucunu bildirmek,
- Mahkemenin gerekli gördüğü hallerde duruşmada hazır bulunmak, istenilen konularla ilgili çalışmalar yapmak ve görüş bildirmek,
- Mahkeme tarafından verilecek diğer görevleri yapmak (Resmi Gazete, 2003).

Aile mahkemelerinde kanun gereği ortak amaçlar doğrultusunda istihdam edilen bu üç meslek grubunun her birinin mesleki tanımları ve yeterlikleri farklı olmakla birlikte insanı temel alan konularda disiplinler arası bir çalışma içindedir. Boşanma davalarında çocukların varlığı durumunda sosyal hizmet uzmanı, psikolog ve pedagog kendi mesleki yeterlikleri ile çocuğun mahkeme sürecinde en yakınında bulunan bir rehber ve destek elemanı niteliğindedir.

Sosyal hizmet uzmanının çocukları mahkeme salonuna ve duruşmaya hazırlama, çocukların görüşleri alınırken çocuğun yanında refakat etme, hakimin takdiri ile çocukların görüşlerini alma, okul ve ev ziyaretleri yapma gibi görevleri vardır (Buz ve ark., 2015).

Hâkimin gerek duyması halinde sosyal hizmet uzmanı, taraflar arasındaki uyuşmazlığı ve bunun nereden kaynaklandığını araştırıp mahkemeye sunmakla yükümlüdür. Ayrıca taraflar ve tanıklar dinlenirken duruşmada hazır bulunmak, tarafların psikolojik durumları hakkında görüş bildirerek hâkimin verdiği koruyucu, eğitici ve sosyal önlemleri takip edip yerine getirerek mahkemeye yardımcı olmaktadır. Aile mahkemesi hâkimi ayrıca bilinen uyuşmazlığın kaynağını öğrenmek, duruşmada söz alan tarafların psikolojik durumlarını anlamak ve bazen de verdiği koruyucu önlemleri yerine getirmek için sosyal hizmet uzmanından yararlanmaktadır (Özel ve Tatar, 2008).

1.11.7. Mahkeme Süreci ve Çocuk Tanıklığında Yaşanan Sorunlar

Çocukların mahkemede tanıklıklarının ötesinde en büyük sorunlardan bir tanesi çocuğun aile içi şiddete tanık olması ve deneyimlemesidir. Gökkaya (2018) aile içi şiddetin üç aktöründen bahsetmektedir. İlk olarak şiddet mağduru, şiddet uygulayan ve şiddete tanık olanlar bu aktörlerdir. Şiddetin aktörlerinden tanıklar genellikle çocuklardır (Gökkaya, 2018).

Aile mahkemelerine özellikle duruşma için gelen eşlerin, çocukların, tanıkların ve ilgililerin bekleme yerleri, diğer mahkemelere örneğin bir ceza mahkemesine gelen kişilerin bekleme yerlerinden farklı değildir. Hatta kimi zaman aile mahkemelerinin ayrı bir bekleme yeri bulunmamakta, diğer mahkemeler ile ortak alanlarda (mahkeme koridorlarında) beklenilmektedir. Diğer yandan, aile mahkemelerinde bekleme yerlerinin yeterli olmaması, kimi zaman avukatların ve dava sahiplerinin sıralarını duruşma salonundaki izleme yerlerinde beklemelerine neden olabilmektedir. Bu durum duruşmaların aleni olması, iş yoğunluğu gibi nedenlerle duruşma salonunda bir dava görülürken, duruşma salonunun arka tarafındaki bekleme yerlerinde, avukatlar, diğer davanın tarafları ya da başka kişiler bulunabilmektedir. Zaten duruşmada özel hayatlarına ilişkin beyanlarda bulunmakta türlü güçlükler yaşayan taraflar, çocuklar ve ilgililer, dava dışındaki belirtilen kişilerin duruşma salonunda bulunmalarından ayrıca olumsuz etkilenebilmektedirler (Filiz, 2011).

1.12. Adli Sosyal Hizmet ve Çocuk Tanıklar

İnsan hakları ve sosyal adalet temelinde mikro, mezzo ve makro düzeylerde hak savunuculuğu yapan ve sosyal sorun alanlarında müdahale ve uygulama yapan sosyal hizmetin faaliyet alanlarından birisi de adli sistem ve adli uygulamalardır. Adli alanda sosyal hizmet literatürde benzer şekilde tanımlanmış ve genel olarak “adli sosyal hizmet” olarak adlandırılmıştır. Roberts ve Brownell (1999), adli sosyal

hizmeti ister çocuk ya da yetişkin suçlular ile mağdurlara yönelik sosyal hizmet uygulamaları ve refah politikaları olarak tanımlarken; Barker ve Branson (2000), daha geniş bir perspektiften ele alarak adli sosyal hizmeti “toplumun hukuki ve insani hizmet sistemleri arasındaki ilişkiye odaklanan profesyonel bir uzmanlık” olarak tanımlamaktadır. Adli sosyal hizmet tanımlamaları doğrultusunda ister suç odaklı ister mağduriyet odaklı olsun sosyal hizmet uzmanlarının adli sosyal alanındaki temel görevi müracaatçıların savunuculuğu ve ihtiyaçlarına profesyonel çözümler bulmaktır. Anayurdu Keskin (2019), adli sosyal hizmet alanında sosyal hizmet uzmanlarının temel görevleri arasında adli sistem içerisindeki müracaatçıların hak savunuculuğunu yapmak ve psiko-sosyal sorunların çözümüne katkı sağlamak olarak değerlendirmektedir.

Aile içi şiddet nedeniyle açılan boşanma davalarında tanıklığına başvuru alan çocuklar, adli sistemde tanık olmanın ötesinde mağdur veya başka bir şekilde tanımlanmasa da, mahkemede ebeveynleri hakkında tanıklık yapan çocuklar adli sosyal hizmetin ve sosyal hizmet uzmanlarının uygulama alanına girmektedir. Tanıklık yapan çocukların adli sistemdeki risklere karşı savunmasız bir şekilde hak savunuculuğu konusunda yetersiz kalması ve bu süreçte psiko-sosyal açıdan desteklenmeye ihtiyaç duyması, çocukların bir tür mağduriyet içinde olduklarını göstermektedir. Bu bağlamda adli sosyal hizmet alanında faaliyet gösteren sosyal hizmet uzmanları ve diğer profesyonel meslek elemanları, “çocuk tanıklığı” konusunda müdahale ve uygulama yapmaktadırlar. Aile içi şiddet ve boşanma özelinde tanıklık yapan çocukların, adli sistem ve aile ilişkileri bağlamında yaşadığı sorunların çözümünde, çocuğun bu süreçte psiko-sosyal açıdan desteklenmesi durumunda ve çocuğun tanıklık sürecinde adli sistem, meslek elemanları sistemi ve aile sistemi etkileşiminden en az zararla bu süreci tamamlaması için bir takım çalışmalar adli sosyal hizmet alanındaki uzman meslek elemanlarının temel rol ve görevleri olarak değerlendirilmektedir.

1.13. Literatür Tarama

Bu başlık altında araştırmanın konusu ile ilgili olarak literatürde yapılmış araştırmalara yönelik genel bir çerçeve oluşturabilmek amacıyla yurtiçinde ve yurtdışında yapılmış çalışmaların sonuçlarına ilişkin bilgilere yer verilmiştir.

1.13.1. Yurtiçinde Yapılmış Araştırmalar

Ülkemizde aile içi şiddet ve boşanma üzerine birçok çalışma yapılmıştır. Ancak aile içi şiddet ve boşanma davalarında çocukları temel alan çalışmaların sayısı oldukça azdır. Türkiye’ de yapılan çocuk temelli çalışmalarda en sık rastlanan “çocukların aile içi şiddete tanıklığı ve aile içi şiddetin çocuklar üzerindeki etkileri” konusunu temel alan çalışmalardır. Aile içi şiddet tanıklığı ve tanıklığın çocuk üzerindeki etkilerinden sonra en sık karşılaşılan çalışmalar ise “boşanmanın çocuklar üzerindeki etkisi” konusudur. Bunun yanında çocukların adli sistemde tanıklığını ele alan çalışmalara yer verilmekte ancak çalışmaların çoğunluğu “mağdur çocuk ve suç tanıklığı” temelindedir. “Medeni Hukuk ve çocukların tanıklığı” konularında çalışmalara rastlanmakta ancak doğrudan çocuğun boşanma davalarında tanıklığını ele alan çalışmalar yok denecek kadar azdır. Bu bağlamda yapılan literatür taramasında çocukların velayet konusunda duruşma salonunda tanıklığını ele alan tek bir araştırma bulunmaktadır. Aile içi şiddet ve boşanma davalarında çocukların tanıklığı konusunda bir çalışmaya rastlanmamıştır.

Çocukların aile içi şiddete tanıklığı ve aile içi şiddetin çocuklar üzerindeki etkisi konulu çalışmalara bakıldığında erişilen bazı kaynaklarda üzerinde durulan hususlar şu şekilde aktarılabilir. Bu doğrultuda Göktaş (2014), “Aile içi şiddeti algılama biçimlerinin çocuk resimlerine yansımaları” isimli aile içi şiddetin çocuklar üzerindeki etkisi temelinde bir çalışma yapmıştır. Arıkan (2014) yaptığı çalışmada ergenlerde aile içi şiddet ile benlik imgesi ve umutsuzluk düzeyi arasındaki ilişkiyi incelemiş ve aile içi şiddetin bazı değişkenlerle ilişkisini ortaya koymuştur. Erükçü Akbaş’ın (2018), “Şiddete tanıklık etmek: Kadın cinayetleri sonrası geride kalanlar”

isimli bir doktora çalışmasında ise aile içi şiddete tanıklık eden çocukları ve kadın cinayetleri sonrası çocuğun yaşadığı krizler üzerine değerlendirmeler yapmıştır. Günaydın (2019), Aile içi şiddete tanıklık etmiş çocuklarda, çocuk ebeveyn ilişki terapisine dayalı oyun desteğinin ebeveynin stresi ve kabulüne, çocuk davranışlarına etkisini ele aldığı çalışmasında çocukların ruhsal iyilik halinin geliştirilmesine yönelik sonuçlara ulaşmıştır.

Boşanmanın çocuklar üzerindeki etkisi konulu çalışmalar incelendiğinde konunun psiko-sosyal ve hukuki boyutlardaki etkilerine dair incelemeler dikkat çekmektedir. Bu bağlamda Karakuş (2003), “Anne babası boşanmış ve boşanmamış çocukların depresyon düzeylerinin incelenmesi ve okul başarısına yansımaları” isimli boşanmanın çocuklar üzerindeki depresyon etkisi ve okul başarısını temel alan bir çalışma yapmıştır. Şimşek (2012) Türk Hukuku ve uluslararası sözleşmeler çerçevesinde boşanmanın çocuklar yönünden hukuki sonuçları konularında çalışmalar yapmıştır. Koçoğlu (2018) da “Boşanmanın çocuk açısından sonuçları” isimli bir doktora çalışması yapmış ve çalışmada boşanma sonrasında çocuğun velayeti, hakları ve çocuğun kişisel ilişkisi gibi konulara yer verilmiştir. Benzer şekilde Çelikel (2006), boşanmanın çocuklara ilişkin hukuki sonuçlarını incelediği bir çalışma yürütmüştür. Yapılan bu çalışmalarda çocuğu boşanma öncesi ve sonrası durumu ele alınmıştır.

Sağlam (2011), “Boşanma sürecinde olan ailelerdeki çocukların aile algılarının ve sorunlarının resimler aracılığı ile incelenmesi” adında bir çalışma yapmış ve çocukların boşanma ve aile algısı konusu birlikte işlenmiştir. Uzun (2013), tarafından yapılan çalışmada anne-babası boşanmış ve boşanmamış çocuklarda depresyon ve sosyal becerilerin karşılaştırılmasına yönelik analizlere yer verilmiştir. Sancaklı (2014) ise “Boşanmış annelerin ve çocuklarının boşanma sürecine ilişkin yaşantıları” konulu bir çalışma yapmış ve çalışmasında 10 boşanmış kadın ve bu kadınların 10 çocuğu ile derinlemesine görüşmeler gerçekleştirmiştir. Çalışmasında kadınların boşanma sürecinin yanında çocukların boşanma öncesi ve boşanma sonrasında yaşadıkları ortaya konmuştur.

Son yıllarda boşanmanın çocuklar üzerindeki etkileri ile uyum konusu daha çok ele alınmıştır. Bu bağlamda, Karataş (2019), “Boşanmış aile çocuklarındaki uyum problemleri: Ortak ebeveynlik açısından bir inceleme”, Demir Tek (2019), “Ebeveynleri boşanmış ve boşanma sürecinde olan 9-12 yaş arasındaki çocukların, boşanmaya uyum ve depresyon düzeylerinin incelenmesi” çalışmalarına rastlanmaktadır. Yanar (2019) tarafından yapılan ve “Boşanmış aile çocuklarında boşanmanın etkileri ve travma sonrası büyüme: Nitel bir çalışma” ismini taşıyan çalışmada ise boşanmanın çocuklar üzerindeki travmatik etkileri ele alınmıştır.

Mağdur çocuk ve suç tanıklığı konusunu temel alan çalışmalara bakıldığında ise konunun genellikle hukuki zeminde incelendiği görülmektedir. Yorgancıoğlu (2013) tarafından yapılan “Bir mağduriyet türü: çocuğun suça tanıklığı” konulu adli tıp alanında gerçekleştirilen çalışmada suça tanık olan çocukların hakları üzerinde durulmuştur. Çalışmada gazete ve haber analizlerinin yanı sıra odak grup görüşmesi gerçekleştirilmiştir. Ermağan (2015), yine adli tıp alanında, çocuk görgü tanıklığının güvenilirliğinin incelenmesi konusunda bir doktora tezi hazırlamış ve çocukların tanıklıklarında doğru bilgi verme konularını ele almıştır. Tekin Babuç (2018) ise “Adli sistemde suç mağduru çocuğa yönelik işleyişin kurumsal etnografik yöntemle sosyolojik analizi” konulu bir doktora çalışması yapmış ve çalışmasında mağdur çocuğun ikincil mağduriyetine yol açan etmenleri temel almıştır.

Çocukların tanıklığını medeni hukuk bağlamında inceleyen çalışmalara bakıldığında da hukuki boyutu ön plana çıkaran çalışmalara rastlanmaktadır. Bu bağlamda Ertanhan (2004), “medeni yargılama hukukunda tanık ve tanıklık” isimli bir doktora tezi hazırlamış ve çalışmasında hukuk bakış açısı ile tanıklığı, tanıkların taşınması gereken özellikleri ele almıştır. Coşkun ve ark. (2019), “Velayet davalarında çocuğun duruşma salonunda dinlenmesine ilişkin, hakim, avukat ve uzman görüşlerinin incelenmesi” isimli bir araştırma yapmıştır. Yapılan araştırmada hakim, avukat ve mahkeme uzmanları ile görüşmeler gerçekleştirilmiş; velayet konusunda Yargıtay içtihatları doğrultusunda aile mahkemelerinde çocukların dinlenmesi kararının, çocukların yüksek yararına hizmet edip etmediği sorgulanmıştır.

Ülkemizde yapılan çalışmalar incelendiğinde, çocuk tanıklar konusunda çalışmaların sınırlı sayıda olduğu görülmektedir. Ülkemizde yapılan araştırmalar genellikle çocuğun suç tanıklığı, güvenilirliği, çocuğun aileye bakışı gibi konulardadır. Yapılan araştırma ve incelemelerde aile içi şiddet nedeniyle açılan boşanma davalarında çocuk tanıklığına uzman meslek elemanlarının bakışı konusunda bir çalışmaya rastlanmamıştır. Bu araştırma mahkeme sürecinde çocuğu, ebeveyni, hakimi, avukatı ve diğer meslek elemanlarını sosyal hizmet uzmanı, psikolog ve pedagog bakış açısıyla değerlendirmek üzere planlanmıştır. Bu nedenle araştırmada elde edilecek bulguların çocuğun yüksek yararı ilkesi doğrultusunda; aile mahkemeleri uygulamalarının güncellenmesinde literatüre önemli düzeyde katkı sağlayacağı düşünülmektedir. Bu araştırmanın, sosyal hizmetin çevresi içinde birey kavramsallaştırması içinde mahkeme sürecinde görünmeyen mağdurlar olarak çocukların bu süreçten olumsuz yönde etkilenmelerinin en aza indirilmesinde literatüre ışık tutması beklenmektedir.

1.13.2. Yurtdışında Yapılmış Araştırmalar

Ülkemizde aile içi şiddet ve boşanma davaları temelinde çocukların tanıklığı ile ilgili geniş bir alana yayılmış çalışma ağı bulunmazken, yurtdışında çocuk tanıklığı ile ilgili çalışmalara çokça rastlanmaktadır. Yurtdışı çalışmalarında çocuk tanıklığı farklı alanlarda ve boyutta ele alınmıştır. Çocuk tanıklığı, Avrupa, Kanada, Amerika ve Avustralya gibi ülkelerde uzmanların ve farklı disiplinlerden meslek bilim insanlarının üzerinde çalışmaya ve yeni değerler katmaya çalıştığı bir alan olarak görülmektedir. Yapılan çalışmalarda, çocuk tanıklığının hukuki boyutunun yanında çocuğun psiko-sosyal durumuna yönelik çalışmalar da dikkate değer bir durumdur. Aile içi şiddet tanıklığı, aile içi şiddette mahkemede tanıklık, mahkemede çocukların tanıklığına yönelik hakimler için rehber, çocuk tanıklığına yönelik terapi yöntemleri ve grup çalışmalarının yer aldığı çalışmalar bu çalışmalar içinde en çok dikkat çeken konulardandır. Çocukların adli sistem içerisinde aile içi şiddet ve boşanmalarda tanıklığı konularında doğrudan çalışmalar olmakla birlikte, çalışmalar günümüzden çok öncesine kadar dayanmaktadır.

Schuman (1999), Kanada’da hukuk alanında yaptığı “Çocuk Tanıklar İçin Sorular” isimli çalışmasında, çocuk tanıklığının hukuki boyutlarını ele almış ve çocukların tanık olarak dinlenmelerinde gelişimsel dönemlerine yönelik sorular ve soruların içerikleri hakkında önerilerde bulunmuştur.

Morgentaler (2000), Florida, Carlos Albizu Üniversitesi’nde “Child Witnesses To Domestic Violence: A Treatment Design” isimli bir doktora çalışması yürütmüştür. Morgentaler, yaptığı çalışmada aile içi şiddete tanık olan çocukların sanat terapisi, müzik terapi ve kum oyunu gibi yöntemlerle tedavisini temel almıştır. Morgentaler (2000) çalışmasını aile içi şiddete tanık olmanın çocuklar açısından ciddi psiko-sosyal sonuçlar ortaya çıkardığı görüşü üzerine temellendirmiştir. Çalışma, adli sistemde mahkemeler tarafından yetkilendirilen bir programın parçası olacak şekilde oluşturulmuştur. Çalışmaya, doğrudan kendisi fiziksel bir istismara uğramayıp, mağdurun istismarına ve aile içi şiddete tanık olan çocuklar dahil edilmiştir.

Lee (2001), Amerika Pepperdine Üniversitesi psikoloji alanında yaptığı “Mahkeme süreci ile sosyokültürel, psikolojik ve gelişimsel değişkenler açısından baş etmede çocuk tanıklar için bir model önerisi” isimli doktora çalışmasında, çocukların tanıklığı, psikolojik, biyolojik, sosyokültürel ve gelişimsel açılarından çocukların stresin üstesinden gelme durumları, yargı sistemini çocukların algılama durumları ile ilgili konuları ele almıştır. Lee (2001), yaptığı çalışmada çocuklar açısından mahkeme sürecinin yineleyici bir travmatik etkisinin olduğundan yola çıkarak, çocuk tanıklığının farklı boyutlardan ele alınması gerekliliğini savunmuş ve çocuk tanıklar için teorik bir mahkeme hazırlık modeli geliştirmiştir.

Thompson (2009), Virjinya Üniversitesinde yaptığı “Child-Witnesses of Domestic Violence: The Evolution of a Counseling Group” isimli doktora çalışmasında çocuk tanıklığını aile içi şiddete tanıklık olarak ele almış, bu bağlamda yaşları 6-7 arasında değişen aile içi şiddete tanık olan çocuklarla bir danışma grubu planlamıştır. Çalışmasında aile içi şiddete tanık olan 4 çocuğu dahil etmiştir.

Thompson, çalışmasında aile içi şiddetin dört küçük tanığı olan danışma grubunda grup gelişiminin aşamalarının olup olmadığını belirlemeyi amaçlamıştır.

Looney (2014), yakın zamanda Nevada Üniversitesinde “Mahkemede Çocuk Tanıklar: Yargıçlar İçin Bir Rehber” isimli bir çalışma yapmıştır. Bu çalışmada aile içi şiddet ya da herhangi bir suça tanık olan ve mahkemede tanıklığına başvurulmuş çocukların mahkeme sürecindeki psiko-sosyal durumları, tanıklık için yeterlikleri, tanık olarak güvenilirlikleri, mağdur olarak çocuklar, çocukların bağımsızlığı, gözaltı ve tutukluluk açısından çocuk tanıklar gibi başlıklar altında çocuk tanıklığı ele alınmıştır.

Watkins (2014), Nevada Üniversitesi eğitim psikolojisi alanında “Çocuk tanıklar, avukatlar ve ebeveynlerin görüşleri doğrultusunda, mahkeme temelli stresin azaltılması için mahkeme eğitimi” adıyla yaptığı doktora çalışmasında, tanıklık ile ilgili bilgilere, çocukların tanıklığında tarihsel arka plana, mahkeme süreci ve mahkeme stresinin çocuklar açısından etkilerine ve farklı tanıklık yöntemlerine değinmiştir. Tanıklık için alternatif yöntemler ve çocukların tanıklığı uygulamasında hazırlık programları üzerinde durmuştur. Çocukların mahkeme ortamı ve tanıklık sürecinden en az düzeyde etkilenmesi, stresin ve kaygının azaltılması için yenilikçi yöntemleri sorgulamıştır.

Yurtdışı araştırmalarında aile içi şiddet ve boşanma davalarında çocukların tanıklığına yönelik spesifik araştırmaların yanında özelden genele çocuk tanıklığını konu alan birçok araştırmaya rastlanmaktadır. Yurtdışı araştırmalarında aile içi şiddet tanıklığını konu edinen ve daha geneli ele almaya yönelik araştırmaların varlığı, bu alanda daha özele ve spesifik konulara yönelik araştırmaların oluşmasında büyük bir öneme sahiptir. “Aile içi şiddet” ve “çocuk” temelli araştırmaların ötesinde, çocuğun boşanma ve mahkeme sürecindeki durumunun da ele alınarak araştırılması yurtdışı araştırmalarında olduğu gibi ülkemizde de bir gerekliliktir.

Yurtdışı literatüründe çocuk tanıklığına yönelik ayrıntılı ve özelleşmiş birçok araştırmaya rastlanmıştır. Ülkemizde ise boşanma davalarında çocuk tanıklığını

psiko-sosyal ve gelişimsel açıdan ele alan, çocukların hukuk mahkemelerinde tanıklığına yönelik yaşam deneyimleri ve sorunlarını temel alan, herhangi bir nedenle suç unsuru olmadan adli sistemle tanışan ve bu durumdan etkilenen çocukları konu edinen araştırmaların yetersiz olması bu araştırmayı önemli kılmaktadır.

Bu çalışmanın amacı ise, aile içi şiddet nedeniyle açılan boşanma davalarında çocukların tanık sıfatıyla dinlenmesine ilişkin süreçlerde çocuk tanıklığı uygulamalarıyla ilgili mevcut durumu, gelişmeye açık yönleri ve alternatif uygulama yöntemlerini aile mahkemelerinde görev yapan sosyal hizmet uzmanı, pedagog, psikolog gibi profesyonellerin görüşleri doğrultusunda belirlemek ve bir model önerisinde bulunmaktır.

2. GEREÇ ve YÖNTEM

Aile içi şiddet nedeniyle açılan boşanma davalarında çocuk tanıklığına ilişkin meslek elemanlarının görüşlerinin incelendiği çalışmanın yöntemine ilişkin bilgiler bu bölümde yer almaktadır. Araştırmanın yöntemi ile ilgili olarak bu bölümde, araştırmanın modeli, evren ve örneklem, veri toplama araçları, veri toplama süreci, verilerin çözümlenmesi, süre ve olanaklar hakkında ayrıntılı bilgiler sunulmuştur.

2.1. Araştırmanın Modeli

Bu araştırma, sahip olduğu amaç doğrultusunda insan deneyimlerini yorumlamaya, olguları ve olgulara dayalı anlamları derinlikli bir biçimde keşfetmeye yönelik nitel araştırma yöntemini benimsemektedir. Nitel araştırmalar toplumu ve doğayı determinist anlayışla deneysel bir şekilde ele almaya yönelik pozitivist yaklaşıma karşı gelişen yorumsamacı ekolden ileri gelen araştırma yöntemlerini içermektedir. 18. ve 19. yüzyılda fen bilimleri ve sosyal bilimler alanında oldukça yaygın bir alana sahip olan pozitivist bilim anlayışına karşı 20. yüzyılın başlarından itibaren özneyi temel alan yorumsamacı yaklaşıma dayalı araştırmaların giderek artış gösterdiği söylenebilir. Yorumsamacı yaklaşım, pozitivist yaklaşımın aksine özneyi merkeze alan, tümervarımcı, niteliksel ve duruma özgü bulguları esas alan bir yaklaşıma sahiptir. Bu bağlamda yorumsamacı yaklaşım, neden sonuç ilişkisi ve bir genelleme amacı gütmeyen bir olgu veya durumun kendine özgü boyutları ile anlaşılabilceğini öne sürmektedir (Yıldırım ve Şimşek, 2016).

Yorumsamacı yaklaşım felsefesinin temelleri ve bilimsel araştırmalarda yorumsamacı yaklaşımın önemli bir yere sahip olması bağlamında bu araştırma nitel araştırma yöntemi temelinde planlanmıştır. Nitel araştırmacılar yapılandırmacılık, fenomenoloji felsefesini temel alarak insanların deneyimlerini kendi yorumlarıyla dünyayı nasıl şekillendirdikleri ve deneyimlerine yükledikleri anlamlarla ilgilenirler (Merriam, 2013). Nitel araştırmada algıların ve olayların doğal ortamda gerçekçi ve

bütüncül bir biçimde ortaya konmasına yönelik bir süreç izlenir. Nitel araştırmacılar olayların ve bağlamların dilini kullanır ve olayları, bağlamı içerisinde inceler (Yıldırım ve Şimşek, 2016). Nitel araştırma; gözlem, görüşme ve doküman analizi gibi nitel veri toplama yöntemlerinin kullanıldığı, algıların ve olayların doğal ortamda gerçekçi ve bütüncül bir biçimde ortaya konmasına yönelik nitel bir sürecin izlendiği araştırma olarak tanımlanabilir (Yıldırım ve Şimşek, 2016).

Bu araştırma, bir nitel araştırma çeşidi olan fenomenoloji türünde planlanmıştır. Fenomenoloji, deneyimin kendisine ve deneyimin nasıl bilinçli bir hale dönüştüğüne odaklanır. Bu felsefenin temel ilkesi gerçekliği onları deneyimleyen kişiler tarafından algılanması olarak ele alır (Husserl, 2012). Fenomenoloji, “yaşanmış deneyimler” ile ilgilenir (Merriam, 2013). Fenomenolojinin temelinde yer alan kişisel deneyimlere yer verilmesi ve fenomeni doğrudan tecrübe etmiş kişilerle görüşme yapılması doğrultusunda bu araştırmada aile içi şiddet nedeniyle açılan boşanma davalarında görev almış uzman meslek elemanları ile yarı yapılandırılmış görüşme formu aracılığıyla derinlemesine görüşmeler yapılarak bu konuda bir görüş alınması ve analiz yapılması planlanmıştır.

2.2. Evren ve Örneklem

Bu araştırmanın evrenini tüm Türkiye’deki aile mahkemelerinde en az iki yıl görev yapmış sosyal hizmet uzmanları, psikolog ve pedagoglar oluşturmaktadır. Patton (2014), nitel ve nicel yöntemler arasındaki farkın örnekleme yöntemlerindeki mantıksal çözümlemelerle ilişkili olduğunu ifade ederken, nitel araştırmaların genellikle “amaçlı olarak seçilmiş küçük örneklemelerle” detaylı bir şekilde yapıldığını ifade etmektedir. Nitel araştırmaların doğasına uygun olarak bu araştırmada seçkisiz olmayan örnekleme yöntemlerinden amaçsal örnekleme yöntemi kullanılmıştır. Amaçsal örnekleme yöntemi, bilgi açısından zengin durumların seçilerek derinlemesine araştırma yapılmasına imkan sağlar. Amaçsal örneklemede araştırmacı doğa ve toplum olaylarını anlamaya ve bunlar arasındaki ilişkileri açıklamaya çalışır (Büyüköztürk ve ark. 2013). Amaçsal örnekleme çalışmanın amacına bağlı olarak daha çok bilgi alınabilecek birimlerin seçilmesi durumudur

(Neuman, 2010). Bu doğrultuda araştırma örneklemini aile mahkemesinde en az iki yıl görev yapan sosyal hizmet uzmanları, psikolog ve pedagoglar oluşturmaktadır.

Araştırmaya başlamadan önce Sosyal Hizmet Uzmanları Derneği'nden araştırma izni alınmıştır. İlk olarak derneğe üye olan ve aile mahkemelerinde görev yapan sosyal hizmet uzmanlarına araştırmaya dahil olmadan önce araştırma hakkında bilgi verilmiş, araştırmaya katılmayı kabul eden gönüllü olan sosyal hizmet uzmanları ile görüşme yapılmıştır. Başlangıç noktası olarak Sosyal Hizmet Uzmanları Derneği üyesi aile mahkemesinde çalışan sosyal hizmet uzmanları belirlenmiştir. Diğer meslek elemanlarına sosyal hizmet uzmanları aracılığı ile ulaşılması planlanmış bu bağlamda iletişim kurulan psikolog ve pedagoglara araştırma hakkında bilgi verilmiş ve araştırmaya katılmada gönüllü olanları ile de görüşme yapılmıştır.

Araştırmaya dahil edilmesi planlanan meslek elemanlarında aranan en az iki yıllık tecrübe şartı doğrultusunda, alanda aktif çalışan ve farklı bölgelerde görev yapan 51 meslek elemanına ulaşılmış, bu meslek elemanlarından 18'i araştırmaya katılmada gönüllü olmamıştır. Araştırmaya toplamda 33 meslek elemanı dahil edilmiş ancak, araştırma ve görüşme sürecinde gizlilik gerekçeleri ile iki meslek elemanı, gönüllü onam formunda sunulmuş olan *"Bu araştırmada yer almak tamamen sizin isteğinize bağlıdır. Araştırmada yer almayı reddedebilirsiniz ya da herhangi bir aşamada araştırmadan ayrılabilirsiniz; bu durum herhangi bir cezaya ya da sizin yararlarınıza engel bir duruma yol açmayacaktır."* bilgilendirme ve teminat doğrultusunda araştırmadan çekilmiştir. Sonuç olarak araştırma kapsamında 14 sosyal hizmet uzmanı, dokuz psikolog ve sekiz pedagog olmak üzere toplamda 31 meslek elemanının gönüllü katılımı ile derinlemesine görüşmeler gerçekleştirilmiştir.

2.3. Veri Toplama Araçları

Araştırmanın veri toplama aşamasında, meslek elemanlarının çocuk tanıklığı konusundaki görüşlerinin çok boyutlu ele alınması, aile içi şiddet ve boşanmada çocukların tanıklığına yönelik düşünce ve deneyimlerinin ayrıntılı olarak ifade

edilmesi amacıyla, derinlemesine görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Verilerin derinlemesine görüşme yöntemiyle toplanmasındaki amaç, konu ile ilgili ayrıntılı bilgi elde etmektir. Aziz (2011), nitel görüşme olarak adlandırdığı derinlemesine görüşmeyi, görüşülen kişiye bir konu hakkında ayrıntılı niteliksel sorular sorarak, ayrıntılı bilgi elde etmek olarak tanımlamaktadır. Gerçekleştirilen görüşmelerde görüşme sürecinin yönetilmesinde kolaylaştırıcı ve kılavuz konumunda bulunmak üzere araştırmacı tarafından hazırlanan yarı-yapılandırılmış görüşme formundan yararlanılmıştır. Forma ilişkin tanımlayıcı bilgiler aşağıdaki gibidir.

Yarı yapılandırılmış görüşme formu: Araştırmanın amaçları doğrultusunda açık uçlu ifadelerle yer veren ve derinlemesine görüşmelerde meslek elemanlarının kişisel deneyim ve gözlemleri doğrultusunda konuya yönelik değerlendirmelerini ayrıntılı bir şekilde ortaya çıkarmaya çalışan form yedi bölümden oluşmaktadır. Formun ilk bölümünde araştırmaya katılmaya gönüllü olan meslek elemanlarının sosyo-demografik özelliklerini belirlemeye yönelik başlıklara yer verilmiştir. Bu bölümde gönüllülerin yaşı, çalıştığı kurum ve çalışma süresi, medeni durum ve çocuk sahibi olma durumu gibi tanımlayıcı bilgilerin elde edilmesi hedeflenmiştir. İkinci bölümde daha çok araştırmanın temelinde yer alan çerçeve konulara yer verilmiştir. Bu bağlamda araştırmaya katılan gönüllü meslek elemanın Türkiye’ de aile olgusuna yönelik düşünceleri, boşanma hakkındaki genel yaklaşımı, boşanma davaları ve aile içi şiddetle yönelik düşünceleri, boşanma davalarında tanıklık ve çocukların tanık olması durumlarına yönelik genel değerlendirmelerine yer verilmiştir. Formun üçüncü bölümünde meslek elemanlarının aile içi şiddet ve boşanma davalarında çocuk tanıklığı durumlarında hukuki süreç ve adli sisteme yönelik değerlendirmelerine yer verilmiştir. Bu bağlamda hukuki süreç ve adli sistemin çocuk tanık tanımı ve anlamlandırması, hukuki ve adli sistemde çocuk tanıkların yaşadıkları sorunlar, boşanma davalarında çocuk tanıklığı uygulamasına başvurulması durumunda hakim ve avukatlara yönelik değerlendirmeler, aile içi şiddet ve boşanma davalarında çocuk tanık dinlenmesi usulü, çocuk tanıklığı durumunda adli sistem uygulamaları ve tanık dinlenmesi süreci, adli ve hukuki sistemde genel olarak çocuğa yönelik yaklaşım ve çocuk tanıklığının aile içi şiddet ve boşanma davalarında hukuki sürece yönelik olumlu ve olumsuz katkıları gibi konu başlıklarına yer verilmiştir. Dördüncü bölümde ise görüşlerine başvuru

meslek elemanlarına göre çocuk tanığın tanımı ve anlamı, meslek elemanlarının çocukların tanıklığı durumunda mesleki ilişkiler bağlamında çocukların yaşadıkları sorunlar, adli sistemde çocukla doğrudan temas halinde olan çalışanların çocuğa yönelik yaklaşımı, mesleki anlamda çocuk tanıklığı uygulamaları, çocuk tanıklığı durumunda meslek elemanlarının tanımlanmış ve tanımlanmış ve tanımlanmamış rol ve görevleri, çocukların tanıklığı durumunda mesleki uygulama güçlükleri ve çocuklar için psiko-sosyal destek uygulamalarına yönelik değerlendirmelere yer verilmiştir. Formun beşinci bölümünde çocuk tanıklığı durumunda meslek elemanlarının ebeveynlere yönelik değerlendirmeleri bağlamında, ebeveynlere göre çocuk tanığın tanımı ve anlamı, aile ilişkileri bağlamında tanıklı yapan çocukların yaşadıkları sorunlar, ebeveynlere yönelik değerlendirmeler ile ebeveynlerin çocuğa yönelik yaklaşım ve değerlendirmelerine yer verilmiştir. Formun altıncı bölümünde çocuk tanıklığının geliştirilmesine yönelik uzman görüşlerine yer verilmiştir. Son bölümde ise önemli görülen hususlarda meslek elemanlarının eklemek istedikleri ve genel düşüncelerini ifade etmeleri için bir alan ayrılmıştır.

2.4. Veri Toplama Süreci

Bilimsel araştırmalarda verilerin elde edilmesi, verilere ve kaynaklara ulaşma ve araştırma süreci, ayrıca elde edilen verilerin anlamlılığı ve güvenilirliği önemli bir yere sahiptir. Bu bölümde araştırma konusunun belirlenmesi ve konunun daraltılması ile başlayan süreç, konu ile ilgili hem yazınsal hem de alan deneyimi bakımından karşılaşılanlar ve veri toplama sürecine yer verilmiştir.

Lisansüstü eğitim, bir dizi gerekliliklerin yerine getirilmesine yönelik yükümlülükler ortaya koymaktadır. Doktora eğitimi, ders dönemi, yeterlilik ve tez aşamalarından oluşmakta, tez aşaması bu eğitimin son aşamasını oluşturmaktadır. Ankara Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Öğretim Yönetmeliği (2016), madde 19’ da doktora tezi ile ilgili olarak “(5) Doktora çalışması sonunda hazırlanacak tezin, bilime yenilik getirme, yeni bir bilimsel yöntem geliştirme, bilinen bir yöntemi yeni bir alana uygulama niteliklerinden en az birini yerine getirmesi gerekir.” bendine yer

verilmiştir. Yönetmelikte de belirtildiği üzere doktora tezinin bilime yenilik getirme, yeni yöntemler geliştirme veya bir yöntemi farklı bir alana uygulama gibi özelliklerden en az birini taşıyor olması gerekmektedir. Bu bağlamda doktora tez çalışması kapsamında araştırmacı bu özellikleri göz önünde bulundurarak tez konusu belirleme çalışmalarına başlamıştır. Danışman süpervizörlüğü altında araştırmacının da kişisel ilgi ve araştırma hedefleri doğrultusunda çocuk ve aile özelinde bir çalışma yapılması kararlaştırılmıştır. Araştırmacı “Aile içi şiddet ve boşanma davalarında çocuk” konusu üzerinde durmuş, akademik danışman ile temel konunun aile içi şiddet ve boşanma davalarında çocukların tanık olması konusu üzerinde çalışmalar başlamıştır. Konu ile ilgili ulusal ve uluslararası literatür incelendiğinde, aile mahkemelerinde çocukların tanıklığı ile ilgili yurt dışı çalışmalarının yaygın olduğu ancak Türkiye’de bu konuda çalışmaların az ve yetersiz olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Türkiye’de yeterli çalışmanın olmaması ve alanda öncü çalışmalardan bir olma özelliğini taşıyacak olması bakımından konunun bilime yenilik getireceği düşünülmüştür. Konunun genel olarak belirlenmesinden sonra araştırma konusu ayrıntılı olarak tanımlanmıştır. İlk olarak çalışılacak konu, araştırmada hedef kitle, veri kaynakları danışman eşliğinde ayrıntılı olarak düşünülmüştür. Sonrasında konunun aile içi şiddet ve boşanma davalarında çocukların tanıklığı olmasına, hedef kitle ve veri kaynakları olarak, çocuklar, ebeveynler, adli sitem ve meslek elemanları olmasına karar verilmiştir. Doktora tez çalışmasının süre ve olanakları da göz önünde bulundurularak konunun sınırlandırılması gündeme gelmiş ve bu bağlamda aile içi şiddet ve boşanma davalarında çocuk tanıklığı uygulamasına ilişkin meslek elemanlarının görüşleri konusu ile veri kaynağı olarak aile mahkemelerinde aynı görev tanımı ile atanan pedagog, psikolog ve sosyal hizmet uzmanları belirlenmiştir. Sonuç olarak; tez çalışması için “Aile İçi Şiddet Nedeniyle Açılan Boşanma Davalarında Çocuk Tanıklığına İlişkin Meslek Elemanlarının Görüşlerinin İncelenmesi” konu başlığı ile fenomenolojik bir araştırma olması kararlaştırılmıştır.

Fenomonolojik araştırma ve araştırma süreci ile ilgili olarak Sanders (1982) dört temel soruya yanıt aranması gerektiği üzerinde durmaktadır. Bu sorular ve yanıtlarını ise fenomenolojik bir araştırma süreci için en temel gereklilikler olarak

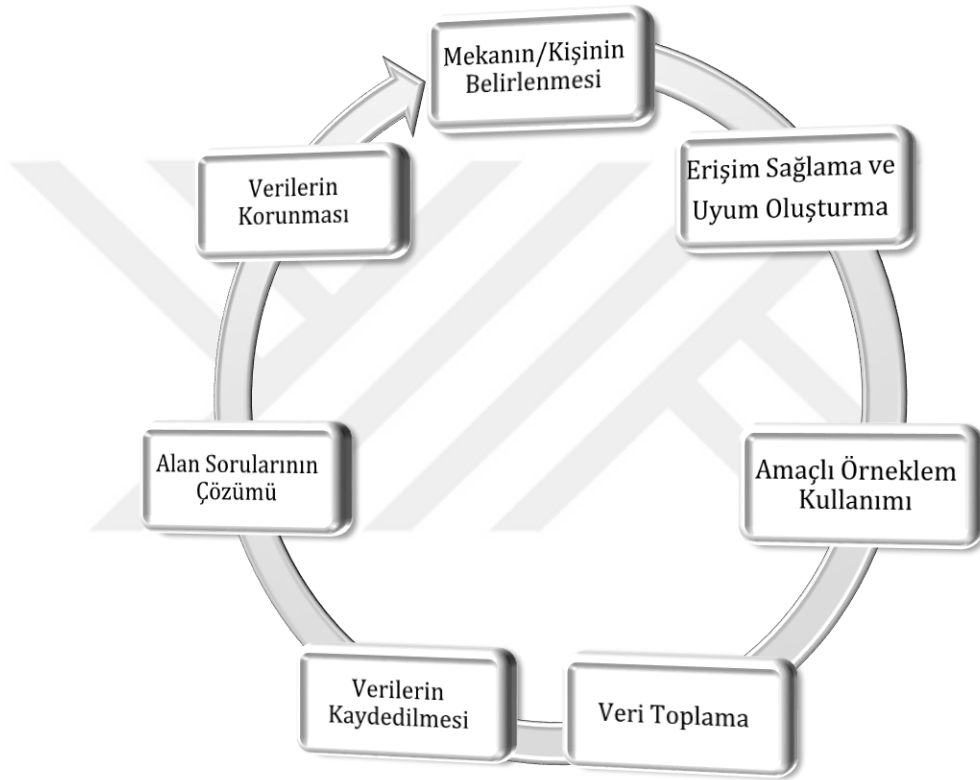
ifade etmektedir. Sanders'e göre fenomenolojik araştırmalarda cevaplanması gereken sorular şu şekildedir:

- 1- Araştırma konusu olarak belirlenmiş olgu ya da deneyimlerin tanımlanması nasıldır?
- 2- Tanımlamalar doğrultusunda değişmeyen konu ve temalar nelerdir?
- 3- Yapılan tanımlamalardaki öznel ifadeler hangileridir?
- 4- Bu öznel sözlerin ve temaların en temelindeki gerçekler nelerdir?

Sanders (1982) fenomenolojik araştırma sürecini 4 temel soru ile sistematik bir şekilde ele almıştır. Sanders'in sıralı olarak ele aldığı sorular bu araştırma için bir rehber özelliği taşımakta ve araştırmacı, araştırmanın en başından en sonuna kadar bu sorulara cevap aramayı hedeflemiştir.

Creswell (2016a) veri toplama sürecini, çalışma için sınır çizilmesi, bilginin kaydedilmesi için sözleşme yapmayla birlikte yapılandırılmış veya yarı-yapılandırılmış gözlemler, mülakatlar, dokümanlar ve görsel materyallerle bilginin toplanması şeklinde “veri toplama basamakları” olarak ifade etmektedir. Creswell, ilk basamak olarak sınırın belirlenmesi için, amaca yönelik seçilen kişi ve yerlerin tanımlanmasında araştırmacının, araştırma problem ve amaç ve sorularına yönelik olarak katkı verebilecek en uygun kişi ve yerlerin amaca yönelik belirlenmesi olarak ifade etmektedir. Creswell'in araştırmanın sınırlarının belirlenmesinde ele aldığı bir diğer konu ise katılımcı ve yerlerin sayısı veya örneklem büyüklüğüdür. Creswell, nitel araştırmalarda örneklem büyüklüğü ile ilgili olarak kesin bir sayı vermenin mümkün olmadığını vurgulamış ancak nitel araştırmalarda “verilerin doygunluğa ulaşması” düşüncesinin benimsenmesinin uygun olacağını, araştırmada yeni bakış ve düşüncelerin ortaya çıkmadığında veri toplama sürecinin sonlandırılmasını önermiştir. Bu araştırmada veri toplama sürecine dahil edilen gönüllü katılımcılarla

yapılan görüşmelerde “verilerin doygunluğa ulaşması” düşüncesi benimsenmiştir. Creswell (2016b) veri toplama sürecinin araştırmacılar için daha anlaşılır olması için, çalışmasında “veri toplama döngüsü” isimli bir şekil ortaya koymuştur. Bu şekilde Şekil 2.1.’de veri toplama süreci bir döngü şeklinde ifade edilmiş ve bu araştırmada veri toplama süreci için bir rehber özelliği taşımıştır.

Şekil 2.1. Creswell Veri Toplama Döngüsü

Araştırma konusunun ve kapsamının belirlenmesinden sonra araştırmacı konu ile ilgili olarak alanda çalışan meslek elemanları ile görüşmeler gerçekleştirmiştir. Araştırmacı, konum ve ulaşım kolaylığı bakımından Karadeniz Bölgesinde bulunan illerdeki meslek elemanları ile görüşmüş, konu hakkında alan deneyimi olan meslek elemanları ile araştırma konusu ve araştırmada değinilmesi gereken konular tartışılmıştır. Meslek elemanlarının alana yönelik değerlendirmeleri ve yönlendirmeleri doğrultusunda, 2018-2019 akademik yılında araştırma önerisinin

hazırlanması ve sunulması gerçekleştirilmiştir. Akademik danışmanla birlikte hazırlanmış olan araştırma önerisi ve araştırma amaçları doğrultusunda, alanda çalışan meslek elemanlarının deneyimleri ve literatür araştırması ile “Görüşme Formu” ve “Gönüllü Onam Formu” hazırlanmıştır. Araştırmanın başlangıç noktası olarak belirlenen Sosyal Hizmet Uzmanları Derneği’nden kurum izni alınmıştır. Gerekli bütün ön hazırlıkların yapılması ile birlikte araştırmacı tarafından “Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi Etik Kurulu” ndan etik kararı alınmıştır.

Araştırma için gerekli olan ön hazırlıklarla birlikte araştırmanın teorik altyapısının ve literatür bilgisinin geliştirilmesi için 2019-2020 Güz yarıyılında çalışmalar ve görüşmeler devam etmiştir. 2019-2020 Bahar yarıyılı veri toplama için planlanmış, ancak 2019 yılının Aralık ayında Çin’de ortaya çıkan ve zamanla tüm dünyayı etkisi altına alan Yeni Koronavirüs(Covid-19) küresel salgını sebebiyle planlanan süreçte veri toplama gerçekleştirilememiştir. Araştırmacı veri toplamada yaşanabilecek aksaklıklar ve araştırmaya katılacak gönüllü sayısında azalma olabileceği düşüncesi ile araştırmaya bir dönem ara vermiştir. Ara verilen bu süreçte araştırmacı, veri toplama aracı olarak hazırladığı yarı yapılandırılmış görüşme formunun ön uygulamasını bir sosyal hizmet uzmanı, bir pedagog ve bir psikolog ile gerçekleştirmiştir. Yapılan ön uygulama ve geri bildirimler sonrasında yarı yapılandırılmış görüşme formu akademik danışman ve alan uzmanları ile tekrardan düzenlenmiş ve son şeklini almıştır. 2020-2021 Güz dönemi veri toplama için planlanmıştır.

2020-2021 Güz dönemi ile birlikte salgının seyrinin azalması ve kurumsal önlemlerin alınması birlikte veri toplama süreci başlamıştır. Araştırmada görüşmelerin yüz yüze yapılması planlanmış olsa da dört haftalık bir süreci kapsayan ilk beş görüşme yüz yüze gerçekleştirilmiştir. Araştırmacı, Doğu Karadeniz bölgesindeki illere kendi şahsi aracı ile ulaşım sağlamış ve yüz yüze görüşmeleri gerçekleştirmiştir. İlerleyen zamanlarda salgının seyrinin olumsuz yönde seyretmesi, vaka sayılarının artış göstermesi ile birlikte devlet kurumları ve özel kuruluşlar yeniden bir takım önlemler almaya başlamıştır. Bu önlemlerden araştırmada veri toplama süreci de olumsuz etkilenmiştir. Salgının kontrol altına alınması için

kurum/kuruluşlarda dönüşümlü çalışma, bazı çalışanların zorunlu olarak idari izinli sayılması, temaslı çalışanların karantinaya alınması gibi uygulamalar veri toplama sürecinde yüz yüze görüşmeyi olanaksız kılmıştır. Bu bağlamda araştırmacı, danışmanı ile birlikte görüşmelerin internet üzerinden çevrim içi yüz yüze gerçekleştirilmesi kararı almıştır. Dünya genelinde dijitalleşmeyi öngören salgınla birlikte Türkiye’de birçok kurum uzaktan bağlantı ile eğitim ve görüşmelere başlamıştır. Aile mahkemesi çalışanları ile görüşmelerin gerçekleştirilebilmesi için, araştırmacı çevrim içi görüşme hizmeti veren ve Türkiye’de en yaygın kullanılan iki farklı program kullanmıştır. Araştırmacı çevrim içi gerçekleştirdiği görüşmeleri, kurumsal üyeliği bulunan “Google Meet” ve “Zoom” gibi çevrimiçi görüntülü görüşme ve toplantı düzenleme programları aracılığıyla gerçekleştirmiştir. Çevrim içi görüşmeler için araştırmacı her görüşme öncesi bir dizi hazırlık yapmıştır. Görüşmeler öncesi çalışmaya katılmaya gönüllü olanlarla tanışma ve bağlantı kurma gerçekleştirilmiştir. Mobil iletişim ve e-posta yöntemiyle bağlantı kurulan gönüllü katılımcılara konu ile ilgili temel bilgilendirmeler yapılmış ve bilgilendirme sonrası araştırmaya katılmada gönüllü olanlara araştırmacı tarafından hazırlanan ve imzalanıp, taranmış onam formları gönüllü katılımcılara e-posta yöntemiyle iletilmiştir. Görüşmeler görüntülü olarak gerçekleştirilmiş ancak görüntü kaydı alınmamış sadece ses kaydı alınmıştır. Kayıt başlama bilgisi araştırmaya katılan gönüllülere iletilmiş ve kayıt başladıktan sonra tüm gönüllülerden sözlü onam alınmıştır. Araştırmaya katılan gönüllüler sıralı olarak, cinsiyet, yaş ve meslek unvanlarını da içerecek şekilde kodlanmıştır. Gönüllü Katılımcılar “GK01-E-41-Psikolog, GK02-E-31-Sosyal Hizmet Uzmanı, GK03-E-48-Pedagog” şeklinde kodlanmıştır. Araştırmaya katılacak gönüllülerin belirlenmesinde birçok ilde iletişime geçilmeye çalışılmış, bazılarında hiç ulaşılamamış, bazı meslek elemanları gönüllü olmayı kabul etmemiştir. Araştırma verileri Türkiye’de Afyonkarahisar, Batman, Edirne, Giresun, İstanbul, İzmir, Ordu, Rize, Samsun ve Tekirdağ olmak üzere 10 farklı ilde toplanmıştır. Araştırmaya katılan gönüllülerin birçoğunun çalıştıkları il ve aile mahkemelerinde kendi unvanlarında tek kişi olmalarının gizlilik taahhüdüne aykırı bir durum oluşturmaması için gönüllü katılımcıların kişisel görev yaptıkları illere yer verilmemiştir.

Araştırmada 33 meslek elemanı ile görüşme gerçekleştirilmiş olup, iki gönüllü katılımcı görüşmeden çekildiği için toplamda 31 meslek elemanı ile görüşmeler tamamlanmıştır. Görüşmelerde en kısa görüşme süresi 45 dakika, en uzun görüşme süresi de 1 saat 48 dakika sürmüştür. Görüşmeler, 60-90 dakika aralığında gerçekleşmiştir. Görüşme kayıtları ve yazılı dokümanlar, araştırmacının şahsi bilgisayarında ve veri kaybı yaşanmaması için “Google Drive” üzerinde dosyaların şifrelenmesine ve saklanmasına imkân veren bir dosyalama programı aracılığıyla depolanmıştır.

Araştırmacı veri toplama sürecinde meslek elemanları ile olan ilk temasına araştırma günlüğünde şu şekilde yer vermiştir:

“Tez çalışmasında konunun belirlenmesi ile birlikte, okumalara ve literatür taramasına ağırlık verdim. Ancak birkaç gün önce, konu ile ilgili olarak adliyede çalışan meslek elemanları ile görüşmem gerekliliği çalışmada eksik olan bir taraf olarak beni huzursuz etti. Danışmanım ile yaptığımız değerlendirmelerde nitel bir çalışma olmasına karar verdiğimiz çalışmada amaçlı örneklem üzerinde durduk. Konu hakkında literatürdeki bilgilerin yetersiz olması ve çalışmanın şekillenmesi için meslek elemanları ile görüşmem gerekiyor...”

Bu gün haftanın ilk günü, okulda yoğun mu yoğun bir çalışma günü geçiriyoruz. Sosyal hizmet birinci sınıf öğrencilerimizi Ortam incelemekten getirdik. Saat 14:30 gibi. Tez çalışmam için uzmanlarla bir bağlantı kurmam gerektiğine yönelik bölümümüzden bir hocamızdan yardım aldım. Adliyede çalışan sosyal hizmet uzmanı, psikolog ve pedagoğu tanıdığını ve iletişim kurmak için numaraları olduğu belirtti. Ben daha iletişim bilgilerini istemeden, telefonu kulağında “Hocam geliyoruz o halde, hem çayınızı içeriz hem de hocamızla tanışmış olursunuz” dedikten sonra, “haydi gidiyoruz” dedi. Hızlı bir şekilde toplandık ve yola çıktık. Bulunduğumuz şehir küçük bir şehir olduğu için adliyeye ulaşmamız 10 dakikamızı aldı.

Tez çalışmamla ilgili ilk temas ve ilk adliye deneyimim planlanmamış bir şekilde başlamış oldu. Belki de bazı zamanlarda uygun zamanı bekleyip dururken harcadığımız zaman, aslında en uygun zamandır. İşte benim ilk adliye ve uzman görüşmesi deneyimlerim: neler oldu? Nasıl Hissettim? Seçtiğim tez konusu ile ilgili bilmediğim neler var? Benim bile daha kapısından girmeden fazlası ile gerildiğim bu adliye binası çocuklara nasıl hissettiriyor? ...”

2.5. Verilerin Analizi

Araştırma kapsamında yarı yapılandırılmış görüşme formu doğrultusunda yapılan derinlemesine görüşmeler, ses kayıt cihazı ile kayıt altına alınmıştır. Sistematik bir şekilde sıralı olarak kaydedilen ses kayıtları analize hazırlık aşamasına geçilmesi için yazılı metinlere dönüştürülmüştür. Görüşme dökümleri gerçekleştirilirken tüm konuşmalar hiçbir değişiklik yapılmaksızın olduğu şekilde metne aktarılmıştır. Microsoft Office Word üzerinde oluşturulan dökümler toplamda 558 sayfalık bir veri kümesi oluşturmuştur.

Veri analizine hazırlık sürecinde yapılan ilk işlemlerden biri hazırlanan görüşme dökümlerinin araştırmanın geçerlik ve güvenirliğini artırmak bağlamında katılımcı doğrulamasına sunulmasıdır. Bu doğrultuda, araştırmaya katılan gönüllü meslek elemanlarına dahil oldukları görüşmelere ait dökümler iletilerek tekrar okuma yapmaları istenmiş ve görüşme yapılan meslek elemanlarından gönüllü olanlar kendi görüşme dökümlerini okuyarak, anlaşılmayan ya da kayda yanlış geçen, ifade karmaşasına sebep olan, yanlış anlaşılmaya sebep veren yerlerde düzeltmeler önermişlerdir. Görüşme yapılan meslek elemanlarının düzeltmek istediği ifadeler istekleri doğrultusunda düzenlenmiştir.

Araştırmaya katılan 31 meslek elemanına ait görüşme kayıtlarının analiz sürecine hazırlanması ile ilgili olarak araştırmacı metin üzerinde tekrar okumaları yaparak metnin bütününe hakim olmaya çalışmıştır. Sonraki aşamada ise verilerin analizinde kullanılmak üzere seçilen nitel veri analizi programı MAXQDA 2018'e tüm görüşmelere ait dökümler aktarılmıştır. MAXQDA, nitel araştırmalarda verilerin düzenlenmesi, kodlanması ve analizi gibi aşamalarda kullanılan tanınmış programlardan biridir. Araştırmacı MAXQDA programı ile nitel veri analizi konusunda bilgi, beceri ve deneyimini geliştirmek amacıyla bir dizi eğitim almıştır. Araştırma Yöntemleri Uygulama ve Araştırma Merkezi (AYEUM) tarafından gerçekleştirilen temel ve ileri düzey MAXQDA eğitimleri tamamlanmış ve belgelendirilmiştir.

Analize hazırlık sürecinin tamamlanmasının ardından araştırmacının verileri nitel araştırma yöntemlerinden içerik analizi yöntemi doğrultusunda çözümlenmiştir. Araştırma verileri MAXQDA 2018 programına aktarıldıktan sonra temalar, kategoriler ve kodlar oluşturulmuştur. Oluşturulan temalar, kategoriler ve kodlar uzman görüşü ile düzenlenmiştir. Araştırmacının ilk kodlamasından sonra kodlanmış verilerin düzenlenmesi ve kavramsallaştırma konusunda iki farklı eş kodlayıcı ile birlikte çalışılmıştır. Kodlanmış veriler eş kodlayıcılarla birlikte gözden geçirilip, gerekli düzenleme, ekleme ve çıkarmalar sağlandıktan sonra son şeklini almıştır.

Yapılan kodlamalar kullanılan programda “yaratıcı kodlama” aracılığıyla gözden geçirilmiş, tema, kategori ve kodlar arasında birleştirme, ayrıştırma ve ilişkilendirme yapılmıştır. Yaratıcı kodlama işlemlerinden sonra, analiz aşamasında birçok kod frekans çizelgesinden yararlanılmıştır. Ayrıca program aracılığıyla “kod odaklı frekans çizelgesi”, “belge odaklı frekans çizelgesi”, “kod-alt kod haritaları”, “kod matris tarayıcısı”, “hiyerarşik kod-alt kod haritaları”, “kelime bulutu” gibi analizler yapılmış ve bu analizler program aracılığıyla görselleştirilmiştir. MAXQDA programından faydalanılarak oluşturulan araştırma şekil ve grafiklerinde kod frekansları ve belge frekansları kullanılmıştır. En çok kullanılan kodun frekans sıklığı şekil ve grafik sıralamasında en üstte yer almıştır.

Yaratıcı Kodlama: Araştırmacının kod sistemi üzerinde düzenleme yapmasını sağlar. Kodlar arası ilişki, benzerlikler ve farklılıklar doğrultusunda mevcut kodların birleştirilmesine veya yeni ana kod oluşturulmasına imkân verir.

Kod Odaklı Frekans Çizelgesi: Bu çizelgelerde kodlama yapılan bölümlerin sıklıkları sayı ve yüzde olarak ifade edilmektedir.

Belge Odaklı Frekans Çizelgesi: Bu çizelgelerde kod odaklı frekans çizelgesinden ayrı olarak kodlar belge özelinde ele alınmakta ve kodlamaların belge sayısı ve yüzdesine yer verilmektedir. Bir kodla ilgili kodlama yapılan ve yapılmayan belgelerin görünmesine olanak sağlar.

Kod-Alt Kod Haritaları: Kodlama sonunda görselleştirmeye yarayan araçlardan kod-alt kod haritaları öne çıkan kodların ve alt kodların ilişkileri ve alt kod alıntılarının gösterilmesine olanak sağlamaktadır.

Hiyerarşik Kod-Alt Kod Haritaları: Kodların hiyerarşik düzende görselleştirilmesine olanak sağlamaktadır. Bu görsel ile tema, kategori ve kodların aynı görsel üzerinde görselleştirilebilmektedir.

Kelime Bulutu: Araştırma verilerinde sık kullanılan ve ifade edilen kelimelerden bir kelime bulutu oluşturulmasını sağlamaktadır.

Görüşme yapılan meslek elemanlarının deneyim ve tecrübeleri doğrultusunda aile içi şiddet ve boşanma davaları, adli sistem ve çocuk tanıklığı gibi durumların analizi yapılmaya çalışılmış, meslek elemanlarının söylemleri ve ifadelerine odaklanılmış ve çocuk tanıklığı konusunda duygu, düşünceleri ve deneyimleri yorumlanmaya çalışılmıştır. Bu bağlamda yapılan görüşmeler program aracılığıyla kodlanmıştır. Araştırma kapsamında temalara yönelik kod özetlerine Çizelge 2.1’de yer verilmiştir.

Çizelge 2.1. Tema Kod Özetleri

Cinsiyet	31
Yaş	31
Unvan	31
Medeni Durum	31
Mesleki Deneyim Süresi	31
Türkiye’de Aile Kavramı	88
Türkiye’de Aile İçi Şiddet Olgusu	32
Boşanma Davaları ve Çocuklar	393
Tanıklık	92
Adli Sistemde Çocuk Tanık	519
Mesleki Uygulamalar ve Çocuk Tanık	608
Ebeveynler ve Çocuk Tanık	281
Çocuk Tanıklığı Önerileri	389
TOPLAM	2557

2.6. Geçerlik ve Güvenirlik

Araştırmalarda nicel ve nitel ayrımı yapmadan geçerlik ve güvenirliliğin net bir şekilde belirlenmesi, buna yönelik çalışmaların çeşitliliği ve uygulanması çalışmaların kalitesi ile doğrudan bağlantılıdır. Creswell (2016) nitel geçerlik ve güvenirliliğin nicele göre farklı anlamlar taşıdığını belirtmektedir. Gibbs (2007) nitel araştırmalarda geçerliği; belirli süreçler ile bulguların doğru olması ve araştırmacı kontrolü olarak, nitel güvenirliliği ise diğer araştırmacılar ve çalışmalar için de araştırmacının yaklaşımının tutarlı olması olarak ifade etmektedir. Creswell ve Miller (2000) ise geçerliği nitel araştırmaların en güçlü yanlarından birisi olarak değerlendirmekte ve okuyucu, araştırmacı ve katılımcılara göre oluşturulan bulguların doğruluğunun belirlenmesine katkı sağladığını ifade etmektedir.

Creswell (2016) geçerlik ile ilgili olarak çoklu yaklaşımların kullanılmasının araştırmacılar için uygun olacağını önermekte ve geçerlik ile ilgili sekiz stratejiden bahsetmektedir. Bu stratejilerden “üçgenleme” ise araştırmalarda en sık kullanılan stratejidir.

Üçgenleme: Temelde geçerliğin artırılması için veri toplamada farklı veri kaynaklarının kullanılmasını olarak ele alınmaktadır. Patton (2014) ele alınan fenomene farklı yollar ve yöntemlerle bakmaya imkân tanınmasının yanında araştırma sonuçlarının güveni sağlamlaştırarak inanırlığa olan büyük katkısı için üçgenleme tekniğinin veri analizinde çok büyük bir öneme sahip olduğunu ifade etmektedir. Patton (2014), üçgenleme stratejisini; yöntem üçgenlemesi, kaynakların üçgenlemesi, analizci üçgenlemesi ve kuram üçgenlemesi olarak dört ana başlık altında ele almaktadır. Bu araştırmada Patton'un belirttiği "kaynakların üçgenlemesi" ve "analizci üçgenlemesi" stratejilerinden faydalanılmıştır. İlk olarak araştırma geçerliğine yönelik kaynakların üçgenlemesi bağlamında araştırmacı verilerin doğruluğu ve gerçekliğini teyit etmek için, veri toplama sürecinde mülakatlar, gözlem ve daha önce yazılan raporlar ve yazılı delillerle verileri desteklemiştir. Araştırmacı veri toplama için derinlemesine gözlemler gerçekleştirirken aynı zamanda literatürde konu ile ilgili yer alan yazılı ve görsel kaynaklara ulaşmıştır. Ayrıca araştırmacı görüşme için gittiği kurum/kuruluşlarda gözlemlerine vermiş ve gözlemlerini araştırma günlüğüne kaydetmiştir. Araştırmada kullanılan ikinci üçgenleme yöntemini Patton (2016), araştırma verileri üzerinde tek analizci yerine çoklu analizci kullanarak araştırmada yanlılık ve önyargıların ortadan kaldırılması olarak ifade etmektedir. Bu araştırmada, analizci üçgenlemesi için aynı nitel verilerin analizinde araştırmacının kendisinin yanında iki farklı kişinin analiz yapması sağlanmıştır. Analizler, her bir bağımsız analizci ile eş zamanlı olarak çevrim içi karşılaştırılmış ve tartışılmıştır. Bu araştırmada ele alınan bu iki üçgenleme yönteminin yanında analitik bir üçgenleme yöntemi olan "Katılımcı Gözden Geçirmesi" uygulanmıştır. Bu üçgenleme türü ile araştırmacı katılımcılardan elde edilen verilerin yeniden kendileri tarafından gözden geçirilmesini istemiştir. Katılımcıların gözden geçirmesi ile araştırmada ortaya çıkabilecek yanlılık, eksiklik ve katılımcıların söylediklerinin yanlış ifade edilmesi gibi durumların önüne geçilmeye çalışılmıştır.

Nitel araştırmalarda araştırmanın temel aracı olarak araştırmacının kendisi ifade edilmektedir. Nicel araştırmalarda güvenilirlik için ölçüm aracının farklı zamanlarda da aynı sonucu vermesi olarak ifade edilirken, nitel araştırmalarda ölçme

aracının araştırmacının kendisinin olmasından dolayı elde edilen verilerin tekrarlanabilir ve tutarlı olması mümkün değildir. Araştırma, diğer araştırmacılar tarafından benzer şartlarda ve koşullarda tekrarlanırsa bile aynı sonuçları vermesi beklenemez (Ağyar ve Dökme, 2018). Nitel araştırmalar, nicel araştırmalardaki gibi nesnel güvenilirlik çalışmalarına imkân vermese de Yin (2009), güvenilirlikle ilgili olarak nitel araştırma süreçlerinin ayrıntılı olarak açıklanmasını önermektedir. Bu çalışmada, güvenilirlik ile bağlantılı bir şekilde araştırma süreci ve araştırma koşulları açık ve ayrıntılı olarak açıklanmıştır.

2.7. Süre ve Olanaklar

Araştırma kapsamında yarı yapılandırılmış görüşme formu aracılığıyla derinlemesine görüşmelerin 2020 yılında yapılması planlanmış ancak küresel bir salgın olarak tüm dünyayı etkisi altına alan ve insanların aile, iş ve sosyal yaşantılarını sınırlayan Koronavirüs nedeniyle görüşmeler tamamlanamamıştır.

Koronavirüs salgını nedeniyle tüm dünyada birçok alana yönelik kısıtlamalar getirilmiştir. Türkiye’de çalışma hayatında olanlara yönelik esnek çalışma modelleri, belirli özelliği taşıyanlara idari izin sağlanması, hafta sonları ve hafta içi belirli zamanlarda sokağa çıkma yasağı, kurumlara kodla giriş ve kişi sayısının sınırlandırılması gibi önlemler alınmıştır. Bu bağlamda araştırma için planlanan süre uzamıştır.

Araştırmada veri toplama için uzmanlarla önceden bilgilendirme görüşmesi sağlanmış, görüşmelerde derinlemesine görüşme ve çalışma hakkında bilgi verildikten sonra, meslek elemanları ile derinlemesine görüşmeler bir çalışma takviminde planlanmıştır. Bu bağlamda araştırmanın verileri Eylül 2020 – Şubat 2021 tarihleri arasında toplanmıştır.

Araştırma kapsamındaki tüm giderler araştırmacının kendisi tarafından karşılanmış, araştırmada destek alınmamıştır.

3. BULGULAR

Aile içi şiddet nedeniyle açılan boşanma davalarında çocuk tanıklığına ilişkin meslek elemanlarının görüşlerinin incelenmesini amaçlayan bu araştırmaya ilişkin bulgular Türkiye’de aile ve aile içi şiddet ve boşanma olgusu ile tanıklık ve çocukların tanıklığının ele alındığı adli sistem, meslek elemanları ve ebeveynler gibi unsurlar boyutunda incelenmiştir. Araştırma sürecinde aile mahkemelerinde görev yapmış ya da yapan sosyal hizmet uzmanları, psikolog ve pedagogların mesleki deneyimleri doğrultusunda çocuk tanıklığına ilişkin düşüncelerden elde edilen bulgular araştırmanın amaçlarıyla ilişkilendirilerek sunulmuştur.

Görüşmeye katılan ve görüşlerine başvurulmuş meslek elemanlarına ilişkin tanıtıcı bulgularda; cinsiyet, yaş, unvan, medeni durum ve mesleki deneyim sürelerine yer verilmiştir. Aile içi şiddet ve boşanma davalarında çocukların tanıklığına ilişkin bulgularda; Türkiye’de aile kavramı, Türkiye’de aile içi şiddet olgusu, boşanma davaları ve çocuklar, tanıklık ile ilgili genel düşünceler, adli sistemde çocuk tanık, mesleki uygulamalar ve çocuk tanık, ebeveynler ve çocuk tanık ile çocuk tanıklığı önerilerine yer verilmiştir. Bulgulara yönelik katılımcı ifadelerinin sonunda, okuyucuya katılımcılar hakkında tanıtıcı bilgi sunması bakımından, “41 yaşında erkek psikolog, birinci gönüllü katılımcı” şeklinde ifade edilebilecek ve katılımcılar hakkında temel bilgileri içeren; “GK01-E-41-Psikolog” gibi kısaltılmış bilgiler yer almaktadır.

3.1. Meslek Elemanlarını Tanıtıcı Bilgiler

Aile içi şiddet nedeniyle açılan boşanma davalarında çocukların tanıklığına ilişkin görüşlerine başvurulmuş 31 meslek elemanına ulaşılmıştır. Meslek elemanlarını açıkça işaret eden kimlik bilgilerinin yerine görüşme sırasına göre temel tanıtıcı bilgilere yer veren kısaltma kod isimleri kullanılmıştır. Görüşme yapılan meslek

elemanlarına ilişkin tanıtıcı bilgilere Çizelge 3.1’ de verilmiştir. Ayrıca sosyo-demografik bilgilere ise Çizelge 3.2’ de yer verilmiştir.

Çizelge 3.1. Meslek Elemanlarını Tanıtıcı Bilgiler

Sıra	Gönüllü Katılımcı	Cinsiyet	Yaş	Unvan	Medeni Durum	Mesleki Deneyim Süresi(yıl)
1	GK01-E-41-Psikolog	Erkek	41	Psikolog	Evli	13
2	GK02-E-31-Sosyal Hizmet Uzmanı	Erkek	31	Sosyal Hizmet Uzmanı	Evli	4
3	GK03-E-48-Pedagog	Erkek	48	Pedagog	Bekâr	14
4	GK04-E-37-Sosyal Hizmet Uzmanı	Erkek	37	Sosyal Hizmet Uzmanı	Evli	11
5	GK05-K-29-Psikolog	Kadın	29	Psikolog	Evli	4
6	GK06-E-26-Pedagog	Erkek	26	Pedagog	Evli	4
7	GK07-K-28-Sosyal Hizmet Uzmanı	Kadın	28	Sosyal Hizmet Uzmanı	Bekâr	5
8	GK08-E-28-Sosyal Hizmet Uzmanı	Erkek	28	Sosyal Hizmet Uzmanı	Evli	5
9	GK09-K-28-Psikolog	Kadın	28	Psikolog	Evli	6
10	GK10-K-30-Psikolog	Kadın	30	Psikolog	Evli	6
11	GK11-K-33-Psikolog	Kadın	33	Psikolog	Bekâr	6
12	GK12-E-38-Pedagog	Erkek	38	Pedagog	Evli	16
13	GK13-K-26-Sosyal Hizmet Uzmanı	Kadın	26	Sosyal Hizmet Uzmanı	Evli	4
14	GK14-K-26-Pedagog	Kadın	26	Pedagog	Bekâr	4
15	GK15-E-29-Pedagog	Erkek	29	Pedagog	Evli	3
16	GK16-E-29-Sosyal Hizmet Uzmanı	Erkek	29	Sosyal Hizmet Uzmanı	Evli	5

Çizelge 3.1. Meslek Elemanlarını Tanıtıcı Bilgiler (devamı)						
17	GK17-K-27-Sosyal Hizmet Uzmanı	Kadın	27	Sosyal Hizmet Uzmanı	Bekâr	4
18	GK18-K-27-Sosyal Hizmet Uzmanı	Kadın	27	Sosyal Hizmet Uzmanı	Bekâr	4
19	GK19-K-26-K-Sosyal Hizmet Uzmanı	Kadın	26	Sosyal Hizmet Uzmanı	Bekâr	4
20	GK20-E-28-Pedagog	Erkek	28	Pedagog	Evli	3
21	GK21-K-28-Sosyal Hizmet Uzmanı	Kadın	28	Sosyal Hizmet Uzmanı	Bekâr	3
22	GK22-K-48-Sosyal Hizmet Uzmanı	Kadın	48	Sosyal Hizmet Uzmanı	Bekâr	17
23	GK23-K-37-Sosyal Hizmet Uzmanı	Kadın	37	Sosyal Hizmet Uzmanı	Evli	12
24	GK24-E-36-Pedagog	Erkek	36	Pedagog	Evli	12
25	GK25-K-35-Pedagog	Kadın	35	Pedagog	Evli	7
26	GK26-E-31-Sosyal Hizmet Uzmanı	Erkek	31	Sosyal Hizmet Uzmanı	Evli	6
27	GK27-K-30-Sosyal Hizmet Uzmanı	Kadın	30	Sosyal Hizmet Uzmanı	Evli	7
28	GK28-K-38-Psikolog	Kadın	38	Psikolog	Evli	12
29	GK29-E-34-Psikolog	Erkek	34	Psikolog	Evli	10
30	GK30-K-40-Pedagog	Kadın	40	Psikolog	Evli	15
31	GK31-E-35-Psikolog	Erkek	35	Psikolog	Bekâr	3

Çizelge 3.2. Sosyo-Demografik Bilgiler

Sosyo-Demografik Özellikler		Sayı(S)	Yüzde(%)
Cinsiyet	Kadın	18	%58,1
	Erkek	13	%41,9
	Toplam	31	%100
Yaş	25-29	14	%45,2
	30-34	6	%19,4
	35-39	7	%22,6
	40-44	2	%6,5
	45-49	2	%6,5
	Toplam	31	%100
Medeni Durum	Evli	21	%67,7
	Bekâr	10	%32,3
	Toplam	31	%100
Unvan	Sosyal Hizmet Uzmanı	14	%45,2
	Psikolog	9	%29
	Pedagog	8	%25,8
	Toplam	31	%100
Mesleki Deneyim Süresi	3-5 yıl	15	%48,4
	6-10 yıl	7	%22,6
	11-15 yıl	7	%22,6
	16-17 yıl	2	%6,5
	Toplam	31	%100

Çocuk tanıklığı ile ilgili görüşlerine başvurulanan meslek elemanlarının sosyo-demografik özellikleri incelendiğinde katılımcıların cinsiyetinin %58,1 kadın ve %41,9 erkek olduğu görülmektedir.

Araştırmaya katılan gönüllü katılımcıların yaş aralığı 25-49 olarak belirlenmiştir. Araştırmaya katılan meslek elemanlarının yaş dağılımlarına bakıldığında yoğunluğu en fazla olan yaş aralığı %45,2 ile 25-29 yaş aralığı olarak belirlenmiştir. Bunun yanında yaş aralığı yoğunluklarına göre sıralandığında ikinci sırada %22,6 ile 35-39 yaş aralığı, üçüncü sırada %19,4 ile 30-34 yaş aralığı ve son olarak da her biri %6,5 ile 40-44 ve 45-49 yaş aralığı gelmektedir. Araştırmaya katılanların yaş ortalaması ise yaklaşık 32,5 olarak belirlenmiştir. Görüşme yapılan meslek elemanlarının yaşlarında ortanca değer ise 28'dir.

Araştırmaya katılan meslek elemanlarının medeni durum ile ilgili bilgilerine bakıldığında, katılımcıların %67,7'lik bir oranla çoğunun evli olduğu ve %32,3'ünün ise bekâr olduğu görülmektedir.

Araştırmaya katılan ve aile mahkemesinde görev yapan meslek elemanların çalıştıkları birimdeki mesleki unvanlarında, araştırmaya katılanların %45,2'lik bir oranla yarıya yakını sosyal hizmet uzmanları oluşturmaktadır. Araştırmaya katılan meslek elemanlarının %29'u psikolog, %25,8' i ise pedagoğdur.

Çalışma kapsamında, en az iki yıl aile mahkemesi deneyimi olan meslek elemanlarının araştırmada gönüllü olabileceği belirlenmiştir. Bu bağlamda aile mahkemesinde çalışma deneyimi en az olan meslek elemanı 3 yıl mesleki deneyime sahipken, en fazla çalışma deneyimi olan meslek elemanı ise 17 yıl mesleki deneyime sahiptir. Araştırmaya katılanların aile mahkemelerindeki mesleki deneyim süreleri aralığına bakıldığında, %48,4 ile neredeyse yarıya yakınının 3-5 yıl aralığında olduğu anlaşılmaktadır. Araştırmaya katılan meslek elemanlarından 6-10 yıl ile 11-15 yıl aralığında mesleki deneyimi olanların her birinin oranı %22,6'dır. Araştırmaya katılan meslek elemanlarından mesleki deneyimleri en fazla olanların oranı ise %6,5 ile en az çoğunluğa sahiptir.

3.2.Türkiye’de Aile Kavramına Yönelik Görüşler

Araştırmanın bu bölümünde, çalışmaya katılan meslek elemanlarının aile ile ilgili değerlendirmelerine yer verilmiştir. Türkiye’de aile kavramı temasının oluşturulmasındaki amaç, meslek elemanlarının mesleki deneyimleri doğrultusunda toplumun aile olgusuna yönelik temel düşüncelerini ortaya çıkarmaktır. Bu bağlamda Türkiye’de aile kavramına yönelik iki farklı boyut öne çıkmıştır. İlk olarak katılımcılar toplumsal olarak aileye toplumda yüklenen anlamı ve ailenin temel işlevlerini, ikinci olarak da toplumdaki aile yapısının özelliklerini yansıtan ifadeler kullanmışlardır. “Türkiye’de Aile Kavramı” teması, “Aileye Yüklenen Anlam ve Aile İşlevi” ile “Aile Yapısı” kategorilerinden oluşmuştur. Bu kategorilere ilişkin

görüş beyan eden katılımcılara ve yapılan tüm kodlamalara ilişkin dağılım çizelgesi şu şekildedir:

Çizelge 3.3. Aile Kavramı Kategorisine İlişkin Katılımcı ve Kodlama Dağılımı

Türkiye'de Aile Kavramı	Katılımcı	%	Kodlama	%
Aileye Yüklenen Anlam ve Aile İşlevi	22	88,00	40	60,61
Aile Yapısı	16	64,00	26	39,39
Toplam	25	100,00	66	100,00

Katılımcıların görüşlerinde Türkiye’de aileye yüklenen anlam ve ailenin sağladığı işlevlere ilişkin düşüncelerin yoğunlukta olduğu görülmektedir. Araştırmaya katılan ve Türkiye’de aile kavramı temasına katkı verenlerin tamamına yakını aileye yüklenen anlam ve aile işlevine yönelik düşüncelerini belirtirken, yarısından fazlasının da aile yapısına yönelik düşüncelerini belirttikleri ifade edilebilir. Türkiye’de aile kavramı temasına yönelik olarak kodlamaların büyük bir çoğunluğunun yine aileye yüklenen anlam ve aile işlevi kategorisinde toplandığı görülmektedir.

3.2.1. Aileye Yüklenen Anlamlar ve Aile İşlevi

Aile kavramının değerlendirilmesine yönelik olarak katılımcılar ilk olarak ailenin toplumsal değeri ve ona yüklenen anlam ile ailenin işlevleri üzerinde durmuşlardır. Bu bağlamda aileye yüklenen anlam ve aile işlevi kategorisindeki alt kategorilere yönelik belge odaklı frekans çizelgesi ile bu kategoriye yönelik kod odaklı frekans çizelgesi ise şu şekildedir.

Çizelge 3.4. Aileye Yüklenen Anlam ve Aile İşlevi Kategorisinde Katılımcı ve Kodlama Dağılımı

Aileye Yüklenen Anlam ve Aile İşlevi	Katılımcı	%	Kod	%
Toplumun Temeli/Yapı Taşı	11	50,00	14	35,00
Kutsallık	10	45,45	14	35,00
Düzen Kurmak/Neslin Devamı	6	27,27	6	15,00
Sosyalleştirme	3	13,64	6	15,00
Toplam	22	100,00	40	100,00

Gelişmekte olan ve geleneksel bağlarını koruyan ülkelerde aile gibi kurumlar kutsal olarak kabul edilir. Araştırmaya katılan meslek elemanların yaklaşık olarak yarısı, toplumda aileye yüklenen anlama yönelik, toplumun temel yapı taşı olarak kabul edildiğini ve toplumumuz tarafından kutsal olarak kabul edildiğini ifade etmişlerdir. Aileye yüklenen anlamın yanında ailenin sosyalleştirme işlevi ve düzen kurmak temelinde neslin devamı işlevini de yerine getirdiğini ifade etmişlerdir.

Araştırmaya katılan meslek elemanlarının ailenin toplumun temeli, toplumun yapı taşı olması ile ilgili ifadeler ise şu şekildedir:

Türkiye'de çok köklü yani eskiye dayalı aile toplumun temeli eski Türk adetlerinden geleneklerinde yola çıkarsak hani diğer yurtdışındaki topluluklara göre Türk toplumlarında aileye daha fazla değer verildiğini önem verildiğini düşünüyorum (GK16-E-29-Sosyal Hizmet Uzmanı).

Toplumda genel olarak şöyle düşünüyorum ben, aile bir binanın yapı taşı, yapı taşlarından bir tanesi, o yıkılırsa bir şeyler bozulacak, yıkılacak ve oradan farklı sorunlar ortaya çıkacak diye düşünüyorum toplum (GK20-E-28-Pedagog).

Bunu hissediyoruz ve her davamızda bunu hissediyoruz zaten çatışmaların bu kadar büyük olmasının sebebi de muhtemelen bu, ailenin toplumun merkezi olarak kabul edilmesi (GK03-E-48-Pedagog).

Araştırmaya katılan meslek elemanları toplum tarafından ailenin kutsal olarak nitelendirilmesine yönelik şu ifadeleri kullanmışlardır:

Türk toplumda aile gerçekten kutsaldır (GK13-K-26-Sosyal Hizmet Uzmanı).

Daha çok kutsal ve korunması gereken bir şey olarak düşünülüyor toplumda. Ne yaşanırsa yaşansın bozulmaması gereken bir şey tarzında genel olarak (GK20-E-28-Pedagog).

Yani bizde biraz kutsal sayılıyor aman kimse el sürmesin o benim eşimle aramda, çocuğumla aramda, çocuğuna disiplin sağlıyor işte onun da tarzı o falan hani bizde böyle (GK31-E-35-Psikolog).

Araştırmaya katılan meslek elemanları aile kurmanın toplum tarafından bir baskı unsuru olarak ailenin kişileri sosyalleştirme işlevi gördüğünü ifade etmektedirler. Bu bağlamda ailenin sosyalleştirme işlevine yönelik meslek elemanlarının ifadeleri şu şekildedir:

Toplumsal olarak desteklenen işte buna biraz da zorlanan itilen bir kurumu gibi yani belirli bir yaşa gelmiş çalışma hayatına girmiş kişilerde toplumsal bir zorunluluk baskı unsuru da olabiliyor (GK08-E-28-Sosyal Hizmet Uzmanı).

Aslında dediğim gibi farklı karakterlerin uyuşmayan birbirine zıt karakter yapıları olan insanların bir şekilde işte o çatının altına girmeye zorlanması ile yapılan bir şey (GK18-K-27-Sosyal Hizmet Uzmanı).

Ailenin bir diğer işlevi olarak meslek elemanları düzen kurmak ve neslin devamı ile ilgili ifadeleri şu şekildedir:

Yani gözlemlediğim kadarıyla aileden kasıt tabii ki sosyoekonomik düzeyine göre değişiyor. Hani eğitim düzeyi arttıkça insanların daha çok ortak

zevklerini, ilgilerini, alanlarını paylaştığı biriyle bir araya gelmek gibi gözüktüyor ama daha düşük sosyoekonomik düzeylerde ve eğitim düzeyinin düşüklüğünde geçim amaçlı yani hani kadınların işte çalışmıyor olması ve evlenerek geçimini sağlaması erkeklerin de çalışırken evde açıkçası işlerini yapabilecek birinin olması gibi bir araya geline kurum gibi görünüyor benim gözlemlediğim tabii ki hani severek evlenmeler, görücü usulüyle evlenmeler var ama hepsinin ortak noktası yani herkes esasen işte bir evin içine girip bir düzen oluşturmak istiyor (GK11-K-33-Psikolog).

Çocuk yetiştirme konusunda özellikle önemli olan bir kurum (GK19-K-26-Sosyal Hizmet Uzmanı).

Katılımcıların görüşleri ailenin toplum için önemli bir kurum olduğunu vurgularken Türkiye toplumunda aileye verilen önemi de yansıtmaktadır. Öte yandan, ailenin toplumsal süreçlerde sağladığı işlevlere yönelik çeşitli eleştirel bakış açılarını yansıttıkları görülmektedir.

3.2.2. Aile Yapısı

Türkiye’de aile kavramının kategorilerinden bir diğeri “Aile Yapısı” olmuştur. Araştırmaya katılan meslek elemanlarının çoğu toplumsal olarak aile yapısında ataerkil bir aile yapısının devam ettiğinden ve son zamanlarda kadının özgürleşmesi ve aile işlevselliğinin olumsuz yönde etkilenmesinden dolayı aile yapısının değişime uğradığına vurgu yapmaktadırlar.

Çizelge 3.5 Aile Yapısı Kategorisinde Katılımcı ve Kodlama Dağılımı

Aile Yapısı	Katılımcı	%	Kod	%
Değişen Aile Yapısı	14	70,00	29	63,04
Ataerkil/Geleneksel Aile	13	65,00	17	36,96
Toplam	20	100,00	46	100,00

Aile yapısı ile ilgili belge odaklı ve kod odaklı frekans çizelgeleri incelendiğinde, aile yapısına yönelik araştırmaya katılanların çoğunun hem değişen

aile yapısı hem de ataerkil/geleneksel aile yapısı hakkında ifadelere yer verdikleri görülmektedir. Araştırmada kodlamaların özellikle değişen aile yapısı alt kategorisinde yoğunlaştığı görülebilmektedir.

Araştırmaya katılan meslek elemanları aile yapısı ile ilgili olarak ailenin değişen yapısında en temelde iki faktör üzerinde durmuşlardır. Bunlardan ilki aile işlevselliğinin bozulmasıyla ortaya çıkan bir değişimi ifade ederken diğeri ise kadının ailedeki konumunun değişmesi ve kadının özgürleşmesi olarak ifade edilmektedir. Araştırmaya katılan meslek elemanlarının değişen aile yapısı ile ilgili ifadeleri şu şekildedir:

Özellikle anne babanın birbirinden kopmasına, aile bireyleri arasında iletişimin uzaklaşmasına, yıpranmasına, ailenin ortak paylaşımlarının, sosyal paylaşımlarının azalmasına sebep olmuştur (GK01-E-41-Psikolog).

Şu an daha böyle ailelerde bireyselleşme var, işte içe dönük bir kapanma diyelim (GK07-K-28-Sosyal Hizmet Uzmanı).

Bireysel yaşamın, bireysel yaşamına verdiği ehemmiyet, kendi konfor alanının müdahaleyi kabul etmemesi, eskiden insanlar birbirlerinin konfor alanına girip müdahale edebiliyorlardı (GK04-E-37-Sosyal Hizmet Uzmanı).

Bu da kadının biraz daha kendi ayakları üzerinde durabilmesi ile başlamış bir şey gibi görünüyor. Maddi olarak bağımsızlığını ilan etmiş olmasının da buna bir katkısı var gibi. Eskiden biraz daha el mahkûm mantığıyla insanlar ne olursa olsun karşı taraftan gelen hataları sineye çekme eğiliminde iken şu anda öyle bir durum yok (GK09-K-28-Psikolog).

Kadına verilen değer ve kadının kendi ile ilgili farkındalığın artması nedeniyle aile içinde de bulunduğu rolünün arttığını düşünüyorum (GK14-K-26-Pedagog).

3.3. Türkiye’de Aile İçi Şiddet Olgusu

Meslek elemanlarının Türkiye’de aile içi şiddet olgusuna yönelik değerlendirmeleri ele alındığında katılımcıların Türkiye’de aile içi şiddet olgusu ve aile içi şiddetin nedenlerine yönelik sunduğu görüşler doğrultusunda “Geleneksel/Ataerkil Aile Yapısı”, “İşlevsiz Aile Yapısı” ve “Toplumsal Cinsiyet” olmak üzere üç farklı kategori oluşturulmuştur. Türkiye’de aile içi şiddet olgusu bağlamında oluşan kategorilere yönelik katılımcı ve kodlama dağılımına ilişkin çizelge şu şekildedir:

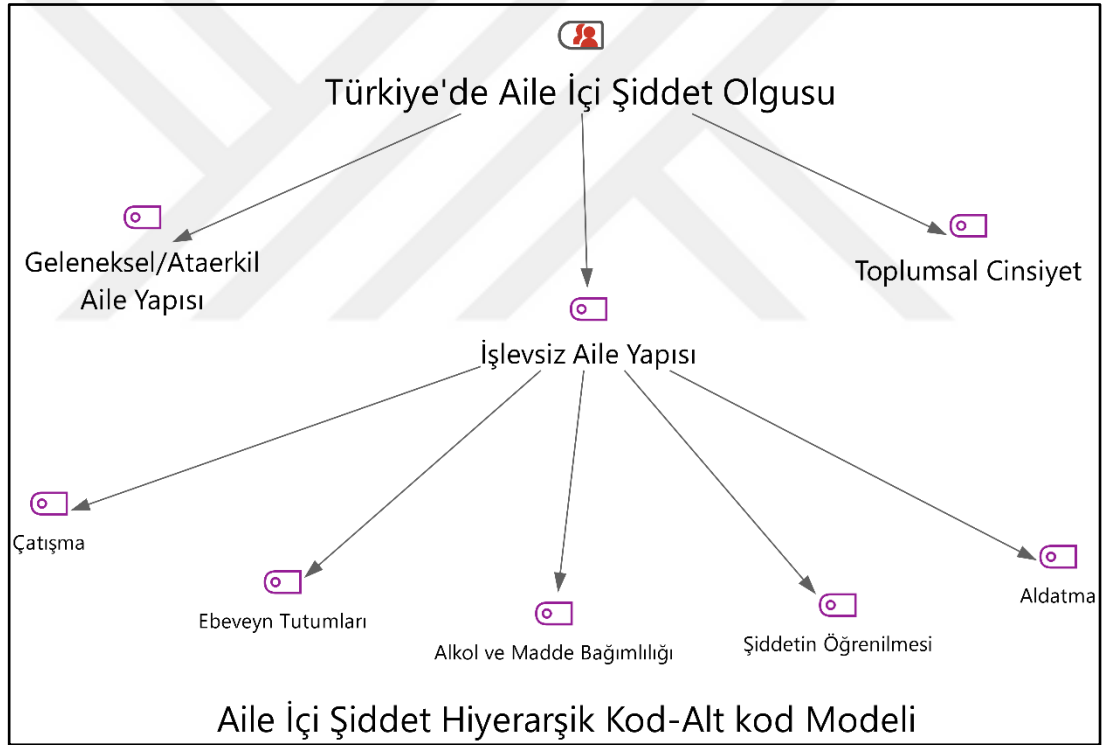
Çizelge 3.6. Türkiye’de Aile İçi Şiddet Kategorisinde Katılımcı ve Kodlama Dağılımı

Türkiye’de Aile İçi Şiddet	Katılımcı	%	Kod	%
Geleneksel/Ataerkil Aile Yapısı	11	73,33	13	40,63
İşlevsiz Aile Yapısı	7	46,67	14	43,75
Toplumsal Cinsiyet	4	26,67	5	15,63
Toplam	15	100,00	32	100,00

Aile içi şiddete yönelik kategori frekans çizelgesi incelendiğinde, araştırmaya katılanların Türkiye’de aile içi şiddet teması ile ilgili olarak %73,33 oranla araştırmaya katılanların çoğu aile içi şiddetin temelinde geleneksel aile yapısına bağlı olarak erkek egemen bir aile yapısına vurgu yapmaktadırlar. Bunun yanında aile içi şiddetin temelinde çatışma, aldatma gibi nedenlerle işlevini yitirmiş ailelerin aile birliğini sürdürmesi ve kadına annelik, ev kadınlığı gibi roller yükleyen ve bu rollerin kabullenilmesine yönelik bir sistem oluşturan toplumsal cinsiyet yaklaşımı da aile içi şiddetin temel nedenleri olarak ifade edilmiştir. Türkiye’de aile içi şiddet kod odaklı frekans çizelgesinde de aile içi şiddete yönelik kodlamaların büyük oranının işlevsiz aile yapısı ve ataerkil aile yapısına yönelik yapıldığı görülmektedir.

3.3.1. İşlevsiz Aile Yapısı

Aile içi şiddet olgusuna yönelik oluşturulan kategorilerden birisi işlevsiz aile yapısıdır. İşlevsiz aile kategorisinde, ailenin toplumsal, ekonomik ve psikolojik temel işlevlerini devam ettirmesinde engel teşkil eden ve aile içi şiddetin oluşmasında etkili olan, ebeveynler arası çatışma, karşılıklı ilişkilerde ve çocuklara yönelik yanlış ebeveyn tutumları, aile üyelerinde alkol/madde bağımlılığı durumu, şiddetin öğrenilmiş olması ve eşlerden herhangi birisinin aldatması yer almaktadır. İşlevsiz aile yapısının da yer aldığı aile içi şiddet olgusuna yönelik oluşturulan kodlamaların hiyerarşik yapılanması Şekil 3.1’de görülebilir.

Şekil 3.1. Aile İçi Şiddet Hiyerarşik Kod-Alt kod Modeli

Aile içi şiddetin temelinde işlevsiz aile yapısı kod odaklı frekans çizelgesi incelendiğinde, ailenin işlevini yitirmesi ve aile içi şiddete ortam hazırlanması bakımından araştırmaya katılanların %35,7 ile çoğu ebeveynler arası çatışmaya yönelik vurgu yaparken, %21,4’ü olumsuz ebeveyn tutumları üzerinde durmuştur.

İşlevsiz aile yapısı ile ilgili, aldatma, şiddetin öğrenilmesi, alkol ve madde bağımlılığı oranı ise her birinde 14,3'tür. Araştırmaya katılan meslek elemanlarının işlevsiz aile yapısında çatışma ile ilgili ifadeleri şu şekildedir:

Bunların yanında az önce de dediğiniz gibi rollerinde değişmeye başlaması tüm sorumluluk neredeyse kadınlarımızın üzerine yüklenmeye başladı. Bu doğrultuda ne oluyor? Eve gelen eş üzerine yüklenen sorumluluğu yerine getirmeyince ortamda bir çatışma meydana geliyor. Bu çatışmalar sonuçta aile içi şiddetin yaşanmasına sebebiyet verebiliyor. Aile içi şiddette bu birinci etkenimiz (GK01-E-41-Psikolog).

Bizdeki temel sorun muhtemelen bu aile içindeki sorunları çözebilecek donanımları bireylerin ne yazık ki çok gelişmemiş. Bu da çok fazla çatışmayı doğuruyor pek çok bizim aile mahkemesinde karşılaştığımız vakaların aslında pek çoğu rahatlıkla çözülecek sorunlar içeriyor ama bunu çözme beceresi ya da sorunu doğru olarak saptamayı insanlar çok fazla gerçekleştiremediği içinde olay trajik bir noktaya ayrılmaya kadar gidiyor (GK03-E-48-Pedagog).

Araştırmaya katılan bir meslek elemanı işlevsiz aile yapısının etkenlerinden ebeveyn tutumlarını çocuk yetiştirme üzerinden şu ifadelerle özetlemiştir:

Nasıl çocuk yetiştirileceğini bilmiyorlar. Nasıl çocuk yetiştireceklerini bilmedikleri için çocukların yaptıkları bir hatayı anne veya baba fark etmiyor burada şiddete başvurarak çözmeye çalışıyorlar (GK01-E-41-Psikolog).

Aile içi şiddetin ortaya çıkmasında alkol/madde bağımlılığının etkisini ise bir meslek elemanı şekilde ifade etmektedir:

Aile içi şiddet insanların artık birbirlerine olan sabırları sabır katsayıları bayağı bir düşmüş durumda ülkenin bu kesiminde de daha çok alkol var. Alkolün de etkisiyle aile içi şiddet çoğalabiliyor (GK26-E-31-Sosyal Hizmet Uzmanı).

Ailem içinde şiddete uğrayan ya da şiddete tanık olan çocuklar tarafından şiddetin öğrenilmiş bir davranış olması ve bunun tekrarlanan bir döngüye dönüşmesi ile ilgili bir meslek elemanının ifadeleri ise şu şekildedir:

Aslında aile içi şiddette önce erkeğin kadına yönelik şiddeti var, kadının bu şiddeti çocuklara yöneltmesi durumu var ya da yine babanın çocuklara şiddeti göstermesi durumu var. Bu aslında bir kısır döngü. Şiddet bu şekilde ortaya çıkıyor bir olgu olarak. Aile içi şiddete de yol açıyor, neden oluyor aslında bu durum (GK19-K-26-Sosyal Hizmet Uzmanı).

Aile içi şiddetin aldatma ile bağlantısını kuran bir meslek elemanının görüşü ise şu şekildedir:

Sosyo-ekonomik düzeye de bağlayamayacağım. En çok gördüğümüz şiddet, aldatma ile birlikte (GK09-K-28-Psikolog).

3.3.2. Geleneksel/Ataerkil Aile Yapısı

Aile içi şiddetin nedenleri arasında gösterilen temel konulardan birisi de geleneksel aile yapısı olarak ifade edilen ataerkil ailedir. Ataerkil aile yapısının bir yansıması olarak özellikle toplumun bazı kesimlerinde aile içinde kadının ikincil konumuna vurgu yapılmaktadır. Ataerkil aile yapısı ile aile içi rollerin keskin şekilde ayrılmasının da bir etkisi ile şiddetin kadın tarafından kabul edilebilir olması da karşımıza çıkmaktadır. Aile içi şiddetin bir nedeni olarak geleneksel ve ataerkil aile yapısı ile ilgili olarak meslek elemanlarının ifadeleri şu şekildedir:

Ataerkillikle de ilişkilendirilen bir durum çünkü şiddetin aile içi şiddetin mağduru genellikle kadınlar ve çocuklar oluyor zaten (GK10-K-30-Psikolog).

Aile içi şiddet konusuna geldiğimiz zaman ise toplumumuzun genelinde kanıksanmış gibi benim gördüğüm Aile Mahkemesinde çalışmamdan dolayı da

gördüğüm. Özellikle sosyo-ekonomik seviye biraz daha düşük kesimden daha fazla kanıksanmış (GK13-K-26-Sosyal Hizmet Uzmanı).

Geleneksel görüşün tetiklediği işte erkek egemen toplumun bir getirisi olarak olumsuz bir getirisi olarak değerlendiriyorum (GK16-E-29-Sosyal Hizmet Uzmanı).

Bu ataerkil toplumun getirmiş olduğu birçok olumsuz şeyler de var yani, şiddet bunlardan bir tanesi (GK19-K-26-Sosyal Hizmet Uzmanı).

Toplumsal cinsiyet eşitsizliğine dayanan bir aile olgusunu toplumsal norm olarak ortaya koyan ataerkillik bu bağlamda meslek elemanlarının görüşlerine yansıdığı üzere aile içi şiddetin önemli nedenlerinden biri olarak görülmektedir.

3.3.3. Toplumsal Cinsiyet

Toplumsal cinsiyet ve roller, aile içi şiddetin nedenlerinden birisi olarak, özellikle kadına yönelik şiddetin en temel nedeni olarak ifade edilmektedir. Bu bağlamda aile içinde kadına yönelik toplumsal cinsiyet rolleri ile cinsiyet eşitsizliği desteklenmekte ve aile içi şiddet için bir ortam hazırlanmaktadır. Özellikle aile içinde kadına yönelik şiddet, toplumsal cinsiyet rollerinin kadına dayatılması ve bir yaptırım aracı olarak kullanılmaktadır. Bu bağlamda aile içinde kadına yönelik şiddetin açıklanmasında meslek elemanlarının gözlemleri ve değerlendirmeleri doğrultusunda ifadeleri şu şekildedir:

Yani şimdi genelleyemem ama şöyle bir bakış açısı da çok var hani normal kadının yapması gereken görevler var onları yapmadığı zaman ona karşı bir şiddet uygulanması normal olduğu görünüyor genelde (GK05-K-29-Psikolog).

Yetiştirilme biçimleri, yani erkeklere verilen yüklenilen misyon, o erkeklik algıları, erkeklik değerleri, onların kadınlar üzerinde baskı kurmaya hüküm kurmaya, eğer kadın sözünü dinlemezse sözünü dinletmek için şiddete başvurmaya ya

da bunu şiddeti ailede bir çözüm aracı olarak ya da çatışmaların çözümünde bir yol olarak görmesi ve bunu baştan beri bu şekilde gelişip devam etmesi. Yani bu çok geçmişe dayanıyor aslında yine. Onunda çocukluk yaşantılarına dayanıyor. Bu sünnet döneminden, askerlik döneminden, evlenme döneminden erkeklere yüklenen bazı değerler var ve bu değerlerin hepsi aslında erkeklik algılarını, bunları pekiştiriyor ve üstün bir erkek üstünlüğü algısı ortaya çıkıyor, bu da aslında şiddete ve aile içi şiddete yol açıyor (GK19-K-26-Sosyal Hizmet Uzmanı).

Toplumsal cinsiyet rollerinin ben etkili olduğunu düşünüyorum (GK19-K-26-Sosyal Hizmet Uzmanı).

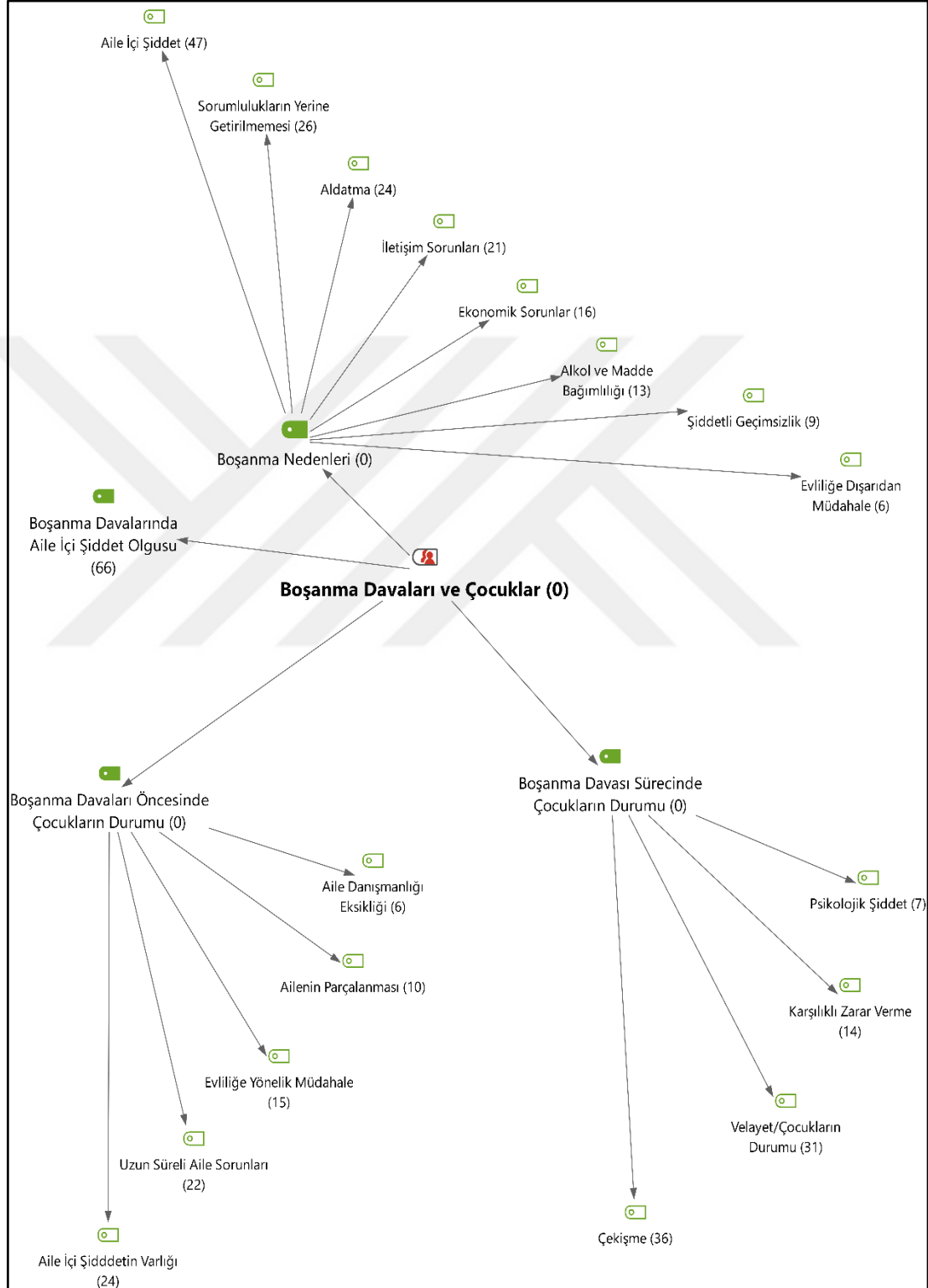
3.4. Boşanma Davası ve Çocuklar

Aile içi şiddet nedeniyle açılan boşanma davalarının ve boşanma davalarında çocukların durumunun meslek elemanları tarafından değerlendirilmesine yönelik oluşturulan bu tema altında, meslek elemanlarının mesleki deneyim, gözlem ve değerlendirmeleri doğrultusunda “boşanma nedenleri”, “boşanma davalarında aile içi şiddet olgusu”, “boşanma davaları öncesinde çocukların durumu” ve “boşanma davası sürecinde çocukların durumu” kategorilerine yer verilmiştir. Boşanma davası ve çocuklar teması için Şekil 3.2’de bütün tema, kategori ve kodlar hiyerarşik bir şekilde verilmiştir. Şekil 3.2’de en çok dikkat çeken durum ise bütün kategorilere yönelik kodlarda “şiddet” ile ilgili kodların varlığı ve çoğunlukla en çok dile getirilen bir kod olmasıdır. Boşanma davaları ve çocukların durumunun değerlendirildiği kategoriler sırasıyla katılımcı ve kodlama odaklı olarak çizelgede ele alınmıştır.

3.4.1. Boşanma Nedenleri

Araştırmaya katılan meslek elemanlarının boşanma nedenlerine yönelik değerlendirmelerinde aile içi şiddet, aldatma, sorumlukların yerine getirilmemesi, iletişim sorunları, alkol/madde bağımlılığı, ekonomik sorunlar, şiddetli geçimsizlik

ve evlilik ve aile birliğine çekirdek aile dışından müdahale edilmesi gibi kodlamalara yer verilmiştir. Boşanma nedenlerine yönelik kategori frekans dağılımı Çizelge 3.7'ye yansıtılmıştır.

Şekil 3.2. Boşanma Davaları ve Çocuklar Hiyerarşik Kod-Alt Kod Modeli

Çizelge 3.7. Boşanma Nedenleri Kategorisinde Katılımcı ve Kodlama Dağılımı

Boşanma Nedenleri	Katılımcı	%	Kod	%
Aile İçi Şiddet	27	90,00	47	29,01
Aldatma	16	53,33	24	14,81
Sorumlulukların Yerine Getirilmemesi	15	50,00	26	16,05
İletişim Sorunları	12	40,00	21	12,96
Alkol ve Madde Bağımlılığı	10	33,33	13	8,02
Ekonomik Sorunlar	9	30,00	16	9,88
Şiddetli Geçimsizlik	8	26,67	9	5,56
Evliliğe Dışarıdan Müdahale	6	20,00	6	3,70
TOPLAM	30	100,00	162	100,00

Boşanma nedenlerine yönelik meslek elemanları bir çok kod üzerinde durmuşlardır. Belge odaklı kod çizelgesinde meslek elemanlarının %90 oranla tamamına yakını en temel boşanma nedeni olarak aile içi şiddete yönelik ifadelerle yer vermişlerdir.

Meslek elemanlarının yarısı ise boşanma nedenlerine yönelik %53,33 oranla aldatma ve %50 oranla sorumlulukların yerine getirilmemesinden bahsetmişlerdir. Meslek elemanlarının %40'ı iletişim sorunları, %33,33'ü alkol/madde bağımlılığı, %30'u ekonomik sorunlar, %26,67'si şiddetli geçimsizlik ve %20'si ise evliliğe dışardan bir müdahale olmasını boşanma nedenleri arasında göstermişlerdir.

Boşanma nedenlerine yönelik kod odaklı frekans çizelgesi incelendiğinde de, belge odaklı frekans çizelgesine benzer bir sıralama gerçekleşmiştir. Toplam kodlama içerisinde %29 oranla kodlanan bölümlerin büyük bir kısmı aile içi şiddet üzerinde odaklanmıştır.

Aile içi şiddeti boşanmalarda en temel neden olarak ifade eden meslek elemanları, şiddetin her çeşidine yönelik söylemlerin ve iddiaların boşanma davalarında yer aldığından bahsetmişlerdir. Meslek elemanları, boşanma nedeni olarak aile içi şiddetle ilgili şu ifadelerle yer vermiştir:

Biz sorduğumuzda genellikle şiddete uğrayan kadınlar var ve erkekler bunu tanımlarken de genellikle normal olarak anlatıyorlar hani bunu yaptı vurdum ya da şunu yaptı dövdüm hani normalleştirerek anlatıyorlar genellikle normal bir olguymuş gibi (GK05-K-29-Psikolog).

Kadınlar çoğunlukla şiddet nedeniyle boşanma davası açıyorlar (GK13-K-26-Sosyal Hizmet Uzmanı).

Psikolojik şiddete bağlı boşanma davalarında çok görüyorum yani daha yeni yeni sistem, hukuk yeni yeni psikolojik şiddeti ve ekonomik şiddeti boşanma sebebi olarak yeni yeni kabul etmeye başlıyor 8GK22-K-48-Sosyal Hizmet Uzmanı).

Aile içi şiddet boşanma davalarında ki en önemli unsurlardan biri şu an (GK28-K-38-Psikolog).

Meslek elemanları boşanma ailede ve ilişkide sorumlulukların yerine getirilmemesini, aile içi psiko-sosyal ve ekonomik işlevlerle de bağlantı kurarak ele almışlardır. Temelde karşılıklı sevgi ve saygının yitirilmesi ve çocuk ve aile bireylerinin ihmal edilmesini de sorumlulukların yerine getirilmemesi olarak ifade etmilerdir. Bu bağlamda sorumlulukların yerine getirilmemesi ile ilgili meslek elemanları şu ifadeleri kullanmışlardır:

Çocuğun temel ihtiyaçlarını karşılamama (GK11-K-33-Psikolog).

Kusur ilkesi şu evlilik bir sözleşme biliyorsunuz ki her iki tarafın da belirli şartlar altında yaşamayı kabul ettiği sözleşme. Sorumlulukları kabul edilen bir sözleşme. Tabii ki sözleşmenin feshi için bazı şartların yerine getirilmesi gerekiyor yani bu da mesela sadakat ilkesi, ondan sonra evlilikte kişilerin birbirine karşı bazı sorumlulukları işte yerine getirilmeyen bazı durumlar (GK16-E-29-Sosyal Hizmet Uzmanı).

Boşanma nedenleri arasında üst sıralarda yer verilen aldatma ile ilgili olarak, Türk Medeni Kanunu'nda evlilik birliğinin temelden sarsılması ve sadakat yükümlülüğün yerine getirilmemesi ile zina boşanma nedeni olarak ifade edilmektedir. Araştırmaya katılan meslek elemanlarını birçoğu aldatmanın bir boşanma nedeni olduğunu ancak davalarda bunun çoğu zaman dile getirilmediğini ifade etmektedirler. Meslek elemanlarının aldatma ile ilgili ifadeleri ise şu şekildedir:

Aldatma yaygın olmasına rağmen çok ifade edilen bir şey değil bir şekilde tolere edilebiliyor (GK03-E-48-Pedagog).

Benim görüşümde kabul edilemeyecek şeylerin başında gelen aldatmadır. Sadakatsizlik olursa kesinlikle o evlilik bitmelidir çünkü güven üzerine kurulu bir ilişki bu (GK09-K-28-Psikolog).

Boşanma nedenlerinden bir diğeri olarak iletişim sorunları ile ilgili meslek elemanlarının ifadeleri şu şekildedir:

Aile içerisindeki iletişimsizlik, artık paylaşılacak bir şeyin bulunmaması (GK10-K-30-Psikolog).

Yani gelen her dava dilekçesini okuduğumda şunu net görüyorum ki eşler arasında bir iletişimsizlikten kaynaklı gerek hakaret gerek aşağılama küçümseyici boyutta bazı olumsuz söylemler söyleme ve bunun yıllar içerisinde birikimiyle birlikte aslında gerçekleşiyor (GK27-K-30-Sosyal Hizmet Uzmanı).

Boşanma nedenlerinden birisi olarak karşımıza çıkan ekonomik sorunlarla ilgili bir meslek elemanının ifadesi ise şu şekildedir:

Ailedeki ilişkileri ve örüntüleri anlamaya çalışırken mesela şunu sorarım, ev içi harcamalardaki paylaşım nasıl yapılıyor mesela? Ne bekleriz karı koca ilişkisinde ortak bir bütçenin olmasını, ortak bütçede hesaplamaların yapılmasını,

hesaplamaların birlikte olması gibi eğer birlikte çalışıyorlarsa. Eğer birlikte çalışmıyorlarsa yine ortak bir hesaplama yapılmasını isteriz çünkü evi çekip çeviren çalışmayan bir birey varsa o birey evdeki sorumluluğu da biliyor ve sonuçta ne yapıyor mutfak harcamaları, ev harcamaları gibi harcamalar ondan soruluyor. Mesela şunu çok az görmeye başladık “Ortak Bütçelemeyi” çok az görmeye başladık, ekonomik istismara bağlı boşanmalarda. Tek taraflı bir süreç gibi bunlar artmaya başladı (GK22-K-48-Sosyal Hizmet Uzmanı).

Boşanma nedenlerinden alkol/madde bağımlılığı ile ilgili olarak meslek elemanları bunun tek başına bir neden olarak değerlendirilebileceği gibi, bir meslek elemanı bağımlılıkla mücadele edilmemesinin de boşanma için bir gerekçe oluşturduğunu şu sözlerle anlatmaktadır:

İkincisi yani sıralama yaparsak bunlar çok bilindik şeyler, tedavisi mümkün olup da evliliğe zarar veren bir takım alışkanlıklar, sorunlar bu konularda tedaviye olumlu bakmıyorsa ve o sorunun asıl kesin çözümü tedavi ise karşı taraftan bu konuda kesinlikle olumlu yaklaşmıyorsa bence o boşanmanın gerçekleşmesi gerekiyor çünkü artık karşı tarafa verebileceği hiçbir şey kalmamıştır (GK23-K-37-Sosyal Hizmet Uzmanı).

Boşanma için hukuki bir dayanak olan şiddetli geçimsizlikle ilgili olarak bir meslek elemanı şu ifadelerle yer vermiştir:

Bence tabii ki her insanın kendince haklı payı vardır ama gözlemlediğim ve bizim toplumumuzda genellikle olan işte bu mesela deniliyor ya anlaşıyoruz (GK11-K-33-Psikolog).

Boşanma nedenleri arasında son sırada yer alan evliliğe dışarıdan müdahale kapsamında özellikle geleneksel toplumlarda çekirdek aile yapısına yakın çevrenin müdahale etmesi ve bütün aile kararlarında geniş aile üyelerinin de yer almak

istemesi karşımıza çıkmaktadır. Bununla ilgili olarak bir meslek elemanı şu ifadelere yer vermiştir:

Boşanma davalarının sebepleri hakkında şöyle bir şey diyebilirim, hani dışarıdan bakıldığında sorun iki kişi arasında gibi görünse bile aslında o sorunun o iki kişinin çok dışında bir durum (GK23-K-37-Sosyal Hizmet Uzmanı).

3.4.2. Boşanma Davalarında Aile İçi Şiddet Olgusu

Araştırmaya katılan meslek elemanlarının değerlendirmeleri doğrultusunda boşanma nedenleri arasında ilk sırada yer alan “aile içi şiddet”in boşanma davalarında yaygınlığının belirlenmesine yönelik olarak oluşturulan temada, meslek elemanlarının kişisel deneyimleri doğrultusunda boşanma davalarında taraflar tarafından dile getirilen aile içi şiddetin türleri ve sıklığı üzerine kodlamalar yapılmıştır. Meslek elemanlarının tamamı, boşanma davalarında aile içi şiddetin varlığından ve yaygın olduğundan bahsetmişlerdir. Boşanma davalarında hemen hemen bütün şiddet türlerinin olduğunu belirtmişlerdir. Genel olarak aile içi şiddetin her dosyada olduğuna yönelik bazı meslek elemanlarının görüşleri şu şekildedir:

Hemen hemen her dosyada aile içi şiddete dair şeyler var (GK03-E-48-Pedagog).

Psikolojik, ekonomik, duygusal şiddeti de göz önünde bulundurduğumuzda boşanan ya da boşanmayan birçok aile içerisinde yer aldığını düşünüyorum ben. Boşanma konusunda da tabii ki çok büyük bir alanı kapsıyor aile içindeki şiddet olgusu (GK14-K-26-Pedagog).

Boşanma davalarında neredeyse her dava dosyasında aile içi şiddetin barındığını gözlemliyoruz (GK15-E-29-Pedagog).

Boşanma davalarında şiddet türlerinin ayrımının yapılaması konusunda görüş bildiren meslek elemanları, hemen hemen her dosyada şiddetin olduğunu ancak fiziksel şiddetten daha çok psikolojik ve ekonomik şiddetin varlığından bahsetmektedirler. Bu bağlamda meslek elemanlarının ifadeleri ise şu şekildedir:

Psikolojik şiddet daha fazla tabii ki (GK13-K-26-Sosyal Hizmet Uzmanı).

Psikolojik şiddetin tüm şiddet türlerine eşlik ettiğini düşündüğüm için bence her zaman var olan bir psikolojik şiddet var. Onun üzerine eklenen fiziksel şiddeti söyleyebiliriz birçok ailede de bunu duyuyoruz (GK14-K-26-Pedagog).

Tamamı ile, ekonomik, psikolojik hepsi gibi. O zaman gerçekten çok fazla yani bazı davalarda fiziksel şiddet olmuyor ama onlarda da mesela ekonomik şiddet işte psikolojik şiddet çok fazla olabiliyor yani boşanmalarının %95'inde bence şiddet vardır şiddet olgusu vardır hani bu saydığımız diğer şeylerde düşünecek olursak. Hani fiziksel şiddetin dışında olan unsurlar da düşünecek olursak %95'inde şiddet vardır (GK16-E-29-Sosyal Hizmet Uzmanı).

Aile içi şiddet sonuçta sadece fiziksel şiddet olmadığı için, sıklıkla boşanma davalarında yani %90'ında şiddet oluyor bunun psikolojik boyutuna baktığımız zaman kesinlikle psikolojik şiddet o çiftler arasında olmuş oluyor. Yani çok sık karşılaşıyoruz diyebilirim (GK17-K-27-Sosyal Hizmet Uzmanı).

Yüzde 70- 80 fiziksel dersem eğer %100 psikolojik şiddetten bahsedebilirim aslında. Yani psikolojik şiddet hepsinde karşılaştığım bir durum (GK27-K-30-Sosyal Hizmet Uzmanı).

3.4.3. Boşanma Davaları Öncesinde Çocukların Durumu

Boşanma öncesi dönemde hem taraflar için hem de tarafalrın müşterek çocukları birçok durumla karşı karşıya kalmaktadırlar. Araştırmaya katılan meslek

elemanlarının deneyimleri ve gözlemleri doğrultusunda boşanma öncesinde çocuklar için sorun olabilecek durumlar incelenmiştir. Buna bağlı olarak, boşanma davaları öncesinde çocukların durumu kategorisinde “uzun süreli aile sorunları”, aile içi şiddetin varlığı”, “evliliğe yönelik müdahale”, “ailenin parçalanması” ve “aile danışmanlığı eksikliği” olmak üzere farklı alt kategoriler oluşturulmuştur. Boşanmada öncesinde çocukların karşılaştıkları durumlarına ilişkin kategoriye katkı sunan katılımcıların ve yapılan kodlamaların dağılımı aşağıda sunulmuştur.

Çizelge 3.8. Boşanma Öncesinde Çocukların Durumu Kategorisine İlişkin Katılımcı ve Kodlama Dağılımı

Boşanma Öncesinde Çocuk	Katılımcı	%	Kod	%
Uzun Süreli Aile Sorunları	25	83,33	37	48,05
Aile İçi Şiddetin Varlığı	17	56,67	24	31,17
Ailenin Parçalanması	8	26,67	10	12,99
Aile Danışmanlığı Eksikliği	4	13,33	6	7,79
TOPLAM	30	100,00	77	100,00

Boşanma öncesinde çocukların durumuna yönelik kategori frekans çizelgesi incelendiğinde, araştırmaya katılan meslek elemanlarının %83,33 oranla büyük bir çoğunluğu, çocukların boşanma sürecine kadar uzun süreli aile sorunları ile karşılaştıklarını, boşanmaya kadar geçen sürede aile sorunlarına maruz kaldıklarını ve bunun yanında %56,67 oranla yarısından fazlasının ise aile içi şiddete tanık olduklarını ifade etmektedirler. Boşanma öncesinde çocukların %26,67’lik bir kesiminin ise boşanma öncesinde ebeveynlerin ayrılması ile parçalanmış aile durumunu yaşadıkları ve ebeveynlerinden birinin yanında kaldıklarını belirtmişlerdir. Çocukları ilgilendiren bir diğer durumun ise boşanma öncesinde çiftlerin danışmanlık almaması ve boşanma öncesinde çocuklara yönelik özel bir uygulamanın olmamasıdır.

Araştırmada boşanma öncesinde çocukların durumuna yönelik yapılan kodlamaların yaklaşık olarak yarısı uzun süreli aile sorunlarını işaret ederken, sırasıyla aile içi şiddetin varlığı, ailenin parçalanması ve aile danışmanlığı eksikliği üzerinde kodlamalar oluşmuştur.

Araştırmaya katılan meslek elemanları boşanma kararının anlık bir karar olmaması ve aile sorunları ile birlikte çok uzun sürecinin olmasını şu şekilde ifade etmişlerdir:

Benim gözlemlediğim genellikle şu yönde, biz boşanmaya gelen taraflara genellikle soruyoruz sorunlarınızın ne zaman başladığını çoğunluğu da nişanlılık döneminde yani evlenmeden önce bu sorunların olduğunu söylüyorlar zaten ama daha sonra çocuk oluyor vs. ya da toplum baskısı, boşanmış olmamak nedeniyle genellikle evliliklerini devam ettiriyorlar, çocuklarını devam ettiriyorlar ama dava açan taraf genellikle o anda karar vermiş olmuyor yıllardır süre gelen nedenlerden dolayı zaten boşanmayı aklına daha önceden koymuş ama hiç zamanını yakalayamamış kişiler oluyor (GK05-K-29-Psikolog).

Çok sorunlu ailelerinde yıllardır öteleyip, yıllar sonra işte iş içinden çıkılmaz bir hal aldığına geldiğini de görüyorum (GK17-K-27-Sosyal Hizmet Uzmanı).

Boşanma Öncesinde bir kere bir kriz süreci var yani birikmiş sorunlar (GK27-K-30-Sosyal Hizmet Uzmanı).

Boşanma öncesinde aile içi şiddetin varlığını meslek elemanları şu şekilde ifade etmiştir:

Bu patlama noktasına geldiği zaman işin içerisinde şiddet de bazen giriyor (GK04-E-37-Sosyal Hizmet Uzmanı).

Hani bir şiddet öyküsü, 2 şiddet öyküsü, 10 şiddet öyküsü derken artık aralarındaki gerilim tavan yapmış durumdayken ayrılıyorlar (GK31-E-35-Psikolog).

Boşanma öncesinde çocukların ve tarafların parçalanmış aile yapısı ile karşı karşıya kalmaları ile ilgili meslek elemanları şu ifadelerle yer vermişlerdir:

Boşanma davası sürecinde taraflar istisnalar hariç çok bariz örnekler vardır. Ayı evleri paylaşıyorlar yani genellikle kendi evlerinde yaşıyorlar. Ya kadın annesinin ailesinin evine gidiyor ki genellikle kadın ailesinin evine gidiyor ya da baba çocuklarının ev ortamının değişmemesi için kendisi evi terk edebilir, değişebilir yani bu süreç (GK01-E-41-Psikolog).

Yani şimdi bu süreçte anne ve baba boşanma sürecinde zaten evleri ayırıyor, çocuk anne ya da babada bir tarafta kalıyor (GK02-E-31-Sosyal Hizmet Uzmanı).

Boşanma öncesinde ailelerin profesyonel bir destek almadığını ve süreçte aile üyelerine yönelik aile danışmanlığına yönelik bir düşüncenin de Türkiye’de çok yerleşmemiş olmasını ise meslek elemanları şu şekilde ifade etmişlerdir:

Çok nadir. Hani biz ya aslında boşanma davasında biz aslında boşanmadan önce biz destek alalım dedik gittik destek aldık çok iyi geldi ya da hiç iyi gelmedi tekrar boşanmaya karar verdik diyen yani 11 senedir çalışıyorum aklıma bir tane gelmiyor ya (GK04-E-37-Sosyal Hizmet Uzmanı).

Şeyi hiç görmüyoruz zaten boşanma öncesinde çiftlerin sürece yönelik bir danışmanlık, rehberlik aldığını, profesyonel bir destek sürecine çok çok nadir görebiliyoruz burada, daha çok şey tarzında oluyor hani ebeveyn yeniden inşası mümkün mü aşamasında bazen görüyoruz ama şey çok kısıtlıdır boşanma öncesi danışmanlık sürecini alan, çok nadir. Türkiye’de yok denilecek kadar az (GK22-K-48-Sosyal Hizmet Uzmanı).

3.4.4. Boşanma Davası Sürecinde Çocukların Durumu

Boşanma öncesi dönemde birçok sorunla karşı karşıya kalan çocuklar için kritik önem sahip süreçlerden birisi de boşanma sürecidir. Araştırma kapsamında boşanma sürecinde çocukların durumuna ve yaşananlara yönelik meslek elemanlarının deneyimleri ve gözlemleri doğrultusunda dört farklı alt kategori oluşturulmuştur.

Bunlar, velayet/çocukların durumu, çekişme, karşılıklı zarar verme ve psikolojik şiddet alt kategorileri olarak sıralanabilir. Boşanma davası sürecinde çocukların durumuna yönelik katılımcı ve kodlama frekans dağılımı aşağıda verilmiştir.

Çizelge 3.9. Boşanma Davası Sürecinde Çocukların Durumuna İlişkin Kategori ve Kodlama Dağılımı

Boşanma Sürecinde Çocuk	Katılımcı	%	Kod	%
Velayet/Çocukların Durumu	23	88,46	31	35,23
Çekişme	22	84,62	36	40,91
Karşılıklı Zarar Verme	9	34,62	14	15,91
Psikolojik Şiddet	5	19,23	7	7,95
TOPLAM	26	100,00	88	100,00

Boşanma sürecinde çocukların durumuna yönelik oluşturulan kategori frekans çizelgesinde araştırmaya katılan meslek elemanlarının büyük bir çoğunluğunun çocukların velayete konu edilmesine ve taraflar arasında çekişmelere yönelik ifadeler yer verdiği görülmektedir. Boşanma sürecinde çocukların durumuna yönelik kodlama yapılan meslek elemanlarından %88,46'sı çocukların velayete konu edildiğini, %84,62'si çocukların bir çekişmenin ortasında kaldığını, %34,62'si taraflar arasında çatışmanın bir sonucu olarak karşılıklı zarar verme duygusu ile hareket edildiğini ve çocuğun da ebeveyninin bu tutum ve davranışlarına tanık olduğunu, %19,23' ü ise tarafların psikolojik şiddete başvurduğunu ve bunun çocukları olumsuz etkilediğini belirtmişlerdir.

Boşanma davası sürecinde çocukların durumuna yönelik kategori frekans çizelgesi incelendiğinde %40,9 ile kodlamaların yarıya yakınının çekişme üzerine yapıldığı görülmektedir. Yapılan kodlamaların yoğunluğu sırasıyla %35,2 ile velayet, %15,9 ile karşılıklı zarar verme ve %8 ile psikolojik şiddet olarak belirlenmiştir.

Boşanma sürecinde çekişme ile ilgili olarak meslek elemanları şu ifadeler yer vermişlerdir:

Yani çocuğu alan taraf çocuğu göstermeyip işte evin yarısını bana verirsen çocuğunu da görebilirsin gibi söylemler de bulunabiliyor ya da işte para olmasın yine çocuk üzerinden duygusal istismar ve yine bu şey olabilir yani işte çocuk üzerinden biraz şey yapmaya başlıyorlar nasıl desem hem psikolojik şiddete giriyor istismara da giriyor ben duygusal istismara giriyor yani işte kendini Acındırma Yalnız kalacağız tek kalacağı onsuz ne yapacağı gibi çocuk üzerinden ya da işte diğer ebeveyn işte aynı şekilde kötüleme boşanma esnasında bunları görüyoruz (GK11-K-33-Psikolog).

Boşanma davası sırasında mahkemeye geldiklerinde ya da bize geldiklerinde uzun süre birbirlerini görmemiş oldukları için ve öfkede biriktiği için bazen çatışmalar adliyeye geldiklerinde orada yaşanabiliyor. Çünkü yoğun duygular var duruşma sırasında da avukatların yönlendirmesi ile ya da birikmiş duygular sebebiyle bir öfke boşalması yaşanıyor karşı tarafa yönelik. Bu yüzden Aile Mahkemesi davaları çatışmalı geçiyor (GK25-K-35-Pedagog).

Bunun sebebi de bence bir güç kavgası çünkü iki tarafta ortada bir evlat var bir çocuk var ve bu çocuğu elinde bulunduranın güç sahibi olacağını düşünüyorlar. Çünkü buna benzer çok durum yaşıyoruz işte velayetin sahibi diğerine çocuğu göstermiyor vesaire (GK28-K-38-Psikolog).

Boşanma sürecinde ebeveynler tarafından çocukların velayete konu edilmesi ve çocukların bir tarafta yer almalarına yönelik meslek elemanları şu ifadelerde bulunmuşlardır:

Çocuğun babayla da şahsi ilişkisini ve anneye de şahsi ilişkisini koruyor. Biz çocuk teslimine gidiyoruz. Orada yaşanan anormallikleri yani yazık diyorsunuz yani. Çocuğu birisi kolundan çekiyor diğeri vermem diyor. Çocuğu sürüklüyor bir yandan ağlıyor (GK04-E-37-Sosyal Hizmet Uzmanı).

Eğer çocuk varsa genelde boşanmalarda çocuklar bir taraf olarak çekilmeye çalışılıyor. Anne tarafından da baba tarafından da. Neredeyse bu velayet savaşlarına kadar gidebiliyor bu süreç (GK13-K-26-Sosyal Hizmet Uzmanı).

Velayet hususundaki çekişmeler büyüyor ve en çok etkilenen ve en çok çekiştikleri noktanın velayet olduğunu biliyorum. Ama bunun kesinlikle çocuğun yararı gözetilerek yapıldığını da düşünmüyorum tamamen kendi çıkarlarını kendi hırslarını önde tutarak ve çocuğu kullanarak bu şekilde bir süreç geçiriyorlar. Yani zorlu bir süreç geçiriyorlar (GK21-K-28-Sosyal Hizmet Uzmanı).

Boşanma sürecinde tarafların karşılıklı olarak zarar verme düşünceleri ve çocuğun bu süreçteki olumsuz etkilenmesiyle ilgili meslek elemanlarının görüşleri şu şekildedir:

Tabi kim kimden ne kadar bir şey koparabilirse, kim kime ne kadar üzebilirse yarışına dönüşüyor genellikle. Bazen bu yarışın içinde çocuklarda bazen malzeme olarak kullanılıyor (GK04-E-37-Sosyal Hizmet Uzmanı).

Bu dava sürecinde ya da ilişkide kişilerin birbirlerine karşı olan öfkesi, tepkisi tamamen çocuğa yansımış oluyor (GK10-K-30-Psikolog).

Eşlerin birbirine olan düşmanca tavırlarını sürdürmeleri işte bu tavırlarına çocukları da ortak etmeleri işte çocuklar üzerindeki bir takım işte sorunları ortaya çıkarmaya neden oluyor (GK18-K-27-Sosyal Hizmet Uzmanı).

Psikolojik şiddetin boyutu ile ilgili olarak bir meslek elemanı şu ifadeleri kullanmıştır:

Tabii ki. Ciddi bir savaş başlıyor. Şimdi bazen bu savaşta fiziksel şiddet de oluyor bazen psikolojik şiddet ile bence orada yaşanan şiddet aile içi yaşanan şiddetten çok daha üst düzeyde bir şiddet. Psikolojik şiddet açısından söylüyorum. Ya

orada taraflar belki 20 yıllık evlilik sürecinde birbirlerini yıpratmadıkları kadar o süreçte birbirlerini yıpratıyorlar (GK04-E-37-Sosyal Hizmet Uzmanı).

3.5. Tanıklık

Aile içi şiddet ve boşanma davalarında çocukların tanıklığının değerlendirilmesi öncesinde, meslek elemanlarının aile mahkemelerinde ispat ve delil bakımından tanıklık hakkındaki görüş ve düşüncelerinin incelenmesine yönelik oluşturulan bu tema, genel tanıklık ve çocukların tanıklığı şeklinde iki kategoriden oluşmuştur. Bu tema ve kategoriler ile genel olarak meslek elemanlarının aile mahkemelerinde tanıklık ile ilgili düşünceleri ortaya çıkarılmak istenmiştir. Tanıklık ile ilgili katılımcı ve kodlama odaklı frekans çizelgelerinden yararlanılmıştır.

Çizelge 3.10. Tanıklık Tanımlamasına İlişkin Katılımcı ve Kodlama Dağılımı

Tanıklık	Katılımcı	%	Kod	%
Çocukların Tanıklığı	30	96,77	53	57,61
Genel Tanıklık	30	96,77	39	42,39
TOPLAM	31	100,00	92	100,00

Araştırmanın en temel kavramlarından olan tanıklık ile ilgili meslek elemanlarına aile mahkemeleri ve özellikle boşanma davalarında tanıklık, ispat ve delil bakımından tanık gösterilmesi ile ilgili düşünceleri sorulmuştur. Görüşmelerde araştırmaya katılan meslek elemanlarının çoğu yetişkin tanıklığı ile çocukların tanıklığını farklı bir kategoride değerlendirmişlerdir. Araştırmaya katılan bütün meslek elemanları tanıklık ile ilgili bir değerlendirmede bulunmuş olup, araştırmaya katılanların %96,77 ile hemen hemen tamamı hem çocukların tanıklığı hakkında hem de genel tanıklık hakkında değerlendirmelerde bulunmuşlardır. Frekans çizelgesi kodlama odaklı incelendiğinde ise katılımcıların %57,6 ile daha çok çocukların tanıklığı üzerinde kodlama yaptıkları dikkat çekmektedir.

3.5.1. Genel Tanıklık

Genel tanıklık kategorisinde meslek elemanları daha çok iddiaların ispatlanması ve desteklenmesi bakımından tarafların tanık yöntemine başvurduğunu, genel olarak tanık olarak yakın çevre ve akrabaları gösterdiklerinden bahsetmektedirler. Boşanma davalarında çoğunlukla tanıklardan faydalandığını ancak tanıkların ve tanık ifadelerinin de gerçeklik ve doğruluk ilkelerine ters düşme ihtimali üzerinde de çokça durmaktadırlar.

Boşanma davalarında tarafların tanıklara başvurulması ve tanıklığın önemine yönelik meslek elemanlarının ifadeleri şu şekildedir:

Aile içi şiddet nedeniyle açılan boşanma davalarında tamamen birinci faktörlerden bir tanesi tanıklardır (GK01-E-41-Psikolog).

Belirleyicidir. O yüzden herkes bol miktarda tanık bulmaya çalışır. En çok tanık dinlenen mahkemedir aile mahkemeleri (GK04-E-37-Sosyal Hizmet Uzmanı).

Aslında boşanma davalarında en önemli şey bence bu, doğru kullanılırsa eğer tanıklarda hakkı ile yerine getirirse tanıklığını, doğru bir şekilde yerine getirirse çünkü Aile Mahkemesi dosyalarında ve Hukuk Mahkemesi dosyaları dosya üzerinden, evrak üzerinden daha çok sürer. Bunu da tanık beyanı dosyanın seyrini, duruşmanın seyrini çok ciddi bir şekilde etkileyebiliyor ama burada tanığın tavrı önemli. Dosya üzerinden taraflar iddiada bulunur, birçok şey söylerler ama bu ama bunu ispat etmedikleri sürece, tanık beyanlarıyla, delillerle, işte görsel, yazılı mesaj bu tarz delillerle ispat etmedikten sonra bir anlamı yok, istediklerinin, iddiaların bir anlamı olmuyor. Burada tanıkları kullanıyorlar (GK06-E-26-Pedagog).

Boşanma davalarında en önemli olan şey zaten tanıklar. Çünkü hepsi soyut kavram somut, soyut anlamda kalıyor işte eşim beni aldattı şöyle yaptı böyle yaptı

beni dövdü bunları bir video kamera ile falan anlatamayacağına göre tanıkların ifadeleri çok önemli oluyor (GK26-E-31-Sosyal Hizmet Uzmanı).

Boşanma davalarında tanıklık sıfatı taşıyan ve tarafların tanıklığını yapan kişileri tanımlamaya yönelik meslek elemanları şu ifadelere yer vermişlerdir:

Genelde aile üyeleri tanık gösterilir. Yani komşular tanık gösteriliyor komşu aynı zamanda akrabaları oluyor yani öyle de bir durum var. Adamın komşusu akrabası kesin akrabası, muhtar tanık olarak gösteriliyor ama muhtar akrabası bu şekilde tanıklar (GK02-E-31-Sosyal Hizmet Uzmanı).

Tanıklık şöyle iki tarafı da boşanma davalarında davacıyı da davalıyı da tanıyan kişiler olabilir (GK13-K-26-Sosyal Hizmet Uzmanı).

Boşanma davalarında genel olarak tanıklıkla ilgili meslek elemanlarının üzerinde durduğu bir başka boyut da tanıkların yanlış olabilmeleri ve doğru beyana yönelik düşük motivasyona sahip olmalarıdır. Bu konuda meslek elemanlarından bazılarının görüşleri ise şu şekildedir:

Yani ben çok fazla yararlı olarak görmüyorum kendi adıma. Benim tanıgım tabii ki benim lehime şeyler söyleyecektir. Karşı tarafın lehine bir şey söyleyeceğini ben zannetmiyorum. Faydasız geliyor bana (GK09-K-28-Psikolog).

Yani birine şahitlik etmesi, yerin altında oluyor ancak güvenilirliği tartışılabilir bir konu bence çünkü insanların eşi, dostu yani biz de görüyoruz aslında ilerlemiş duruşmalarda, davalarda iki tarafında tanıdığı birbirine taban tabana zıt şeyler de söyleyebiliyorlar. O yüzden hani tabii ki de biz zaten zabıttan okuyoruz bu söylenenleri, o an duruşmada olsak hali, tavrı, mimikleri önemli olacak ama hakim bazında da bildiğim kadarıyla tanıklık şey olarak geçiyor, takdir yetkisi olarak geçiyor. O nedenle hakim de zaten o tanığın ona verdiği izlenimle bir karara varıyor

fakat yine de tanıklık biraz daha sorgulanan, sorgulanması gereken bir delil çeşidi diye düşünüyorum (GK14-K-26-Pedagog).

Tanıklar zaten tarafların gösterdiği tanıklar, olayın kendisi yani tarafın kendi bakış açısı ile bazen avukatlar ya da çocuklar her ne ise tarafın kendi bakış açısı ile baktıkları için ben çok sağlıklı bulmuyorum açıkçası o tanıklık meselesini. Çok nadiren sağlıklı bilgilere ulaşılabilir, yani o kadar nadir ki bu istisna için bence genel doğruyu çok göstermez bize, çok yanlış verilere sebep olur. O yüzden tanıkların çok tarafsız olabildiğini ya da doğruları ortaya koyma noktasında eksikler olabileceğini düşünüyorum (GK23-K-37-Sosyal Hizmet Uzmanı).

3.5.2. Çocukların Tanıklığı

Boşanma davalarında tanıklık temasının altında bir kategori olarak sınıflanan çocukların tanıklığı konusu meslek elemanları tarafından farklı boyutlarda değerlendirilmiştir. Meslek elemanları çocuk tanıklığını en temelde üç farklı boyutta değerlendirmişlerdir. İlk olarak araştırmaya katılanların büyük bir çoğunluğu, gelişimsel ve psiko-sosyal açıdan çocukların tanıklığının uygun bir durum olmadığına yönelik söylemlerde bulunurken, katılımcıların bir kısmı boşanma davalarında çocukları gerçek tanıklar olarak nitelendirmişlerdir. Bunun yanında çocukların tanıklığı ile ilgili çekincelerini belirten meslek elemanları, çocukların tanıklığı ile ilgili çocukların yönlendirilmeye açık oldukları ve güvenilir bir bilgi kaynağı olamayacağına yönelik dikkat çekmişlerdir.

Çocukların tanıklığının anlamsızlığı ve çocuklar için tanık olmanın gelişimsel açıdan da iyi sonuçlar ortaya çıkarmayacağına yönelik meslek elemanlarının ifadeleri şu şekildedir:

Biz karşıyız buna. Burada çocuklar tanık olmak zorunda bırakılmamalı ama kimler? (GK01-E-41-Psikolog).

Orada yine kişisel görüşüm çocukların hiçbir şekilde mahkeme ortamında bulunmamasını tercih ediyorum ben. Orası çocuklar için hiç uygun bir ortam değil (GK09-K-28-Psikolog).

Çocukların tanıklığını çok doğru bulmuyorum çocuklara gelene kadar birçok şekilde o hani ispat edilebilir. Çünkü çocukların orada yaşadığı o psikolojik durumu yani çocuğa gerek olduğunu düşünmüyorum tanıklıkta (GK17-K-27-Sosyal Hizmet Uzmanı).

Yani ben çocukların tanık olarak dinlenilmesine olumlu yaklaşıyorum açıkçası çünkü mahkemede tanıklık yapacak ve bir taraf babası bir taraf annesi yani iki tarafta aslında onun ebeveynleri, ona bakım veren, en birincil güven duydukları, sığındıkları kişiler yani. Zaten yeteri kadar yıpranıyorlar bu süreçte, anne babaları boşanıyor olsa bile arada kalan yine onlar olsa bile bir de duruşma ortamı, mahkeme ortamı... Hakim var, Avukat var, cübbeler giymişler, çok kasvetli bir ortam. O ortamda bir de bir tarafı savunuyorsun yani. Örneğin senin annenle ilgili baban aleyhine şeyler söylüyorsun. Ben olumlu bakmıyorum bu konuya (GK19-K-26-Sosyal Hizmet Uzmanı).

Araştırmaya katılan meslek elemanlarından bazıları ise çocukların tanıklığının zorunluluğu üzerinde durarak çocukları gerçek tanklar olarak da tanımlamaktadırlar. Bu bağlamda meslek elemanlarının ifadeleri şu şekildedir:

Tek gerçek tanık aslında çocuktur. Bir de belirli bir yaştaki çocuğun tanıklığı yalan söylediğinde de anlıyorsunuz ve yalan çok söylemiyorlar daha doğalları çok daha doğru veri elde edebiliyorsunuz çocuğun ifadelerinde (GK03-E-48-Pedagog).

Kritik durumlarda çocuk evet bence tanık dinlenmeli dinlenmek zorundadır. Ben hakim de olsam bir uzman aynı zamanda hakim olsa ben dinlerim. Ben dinleme ihtiyacı hissederim. Dinlemem de gerekiyor. Olayın tanığı olduğu için (GK04-E-37-Sosyal Hizmet Uzmanı).

Aslında çocuklar ev içerisinde olup bitenin en hani iyi anlatabilecek en iyi bilen en iyi gören... (GK10-K-30-Psikolog).

Aile içi şiddet konusundaki tanıklar genellikle çocuklar oluyor en yakında onlar olduğu için (GK26-E-31-Sosyal Hizmet Uzmanı).

Çocukların tanıklığı ile ilgili meslek elemanlarının üzerinde durdukları bir konu da çocukların tanıklığı durumunda, çocukların yönlendirilmeye açık olması ve mahkemenin yanlış kararlar almasında bir etken olmasıdır. Bu konuda meslek elemanlarının ifadeleri ise şu şekildedir:

Aslında çocuklar tanık olarak dinlendiğinde ya da ona maruz bırakıldığında çocuklar maalesef ki arada kalıyorlar, yani çocuk hangi taraf ile beraberse o boşanma sürecinde ya da o sorunlu aşamada tabii ki o tarafın düşüncesi ile olayı anlatıyor, o tarafın düşüncesi ile. Çocuk sorunu nasıl anlıyor ve tanımlıyor? Yanında yaşadığı, güven duyduğu kişinin bakış açısı, yaklaşım, tavrı ile tanıyor ve yorumluyor. Burada da öyle yani bizim tanık olduğumuz davalarda çocukların çoğu, “Babam anneme şunu yapmıştı, aslında geçmiş zamanda duymuştum ya da annem üzölmüştü.” yani annesinin duygusu ile olayı tanıyor, yani yanında yaşadığı kişinin duygusu ile yani. O yüzden bence tanıklık aşamasında çocukların dinlenmemesi gerekiyor. Bazen doğru bilgileri verecek olsalar bile çünkü tanık olarak çocuklar dinlendiğinde sonraki aşamada taraflar yani yanında kalmadığı ebeveyn ile arasının açılmasına sebep olabiliyor (GK23-K-37-Sosyal Hizmet Uzmanı).

Çocukların tanıklığı tabii ki çocuklar genel olarak söylüyorlar ama özellikle çocuk orada kimin yanında geldiyse o ebeveyninin istediğı için, onun istedikleri şeklinde söyleme eğiliminde daha fazla oluyorlar. Mesela anne ya da baba, 5 annenin kusuru var diyelim, 5 babanın kurusu var diyelim. Çocuk anneye kalıyor diyelim mahkemeye geldiğinde annesinin hep olumlu yanlarını yani babasının olumsuz yanlarını söylüyor ama annesine geldiğinde annemin şöyle bir olumsuz yanı var diye söylemiyor veya babasının yanında geldiğinde babamın babam şöyle iyi

ama annemin şunları kötü diyor babasının olumsuz olan özelliklerini yansıtmıyor (GK29-E-34-Psikolog).

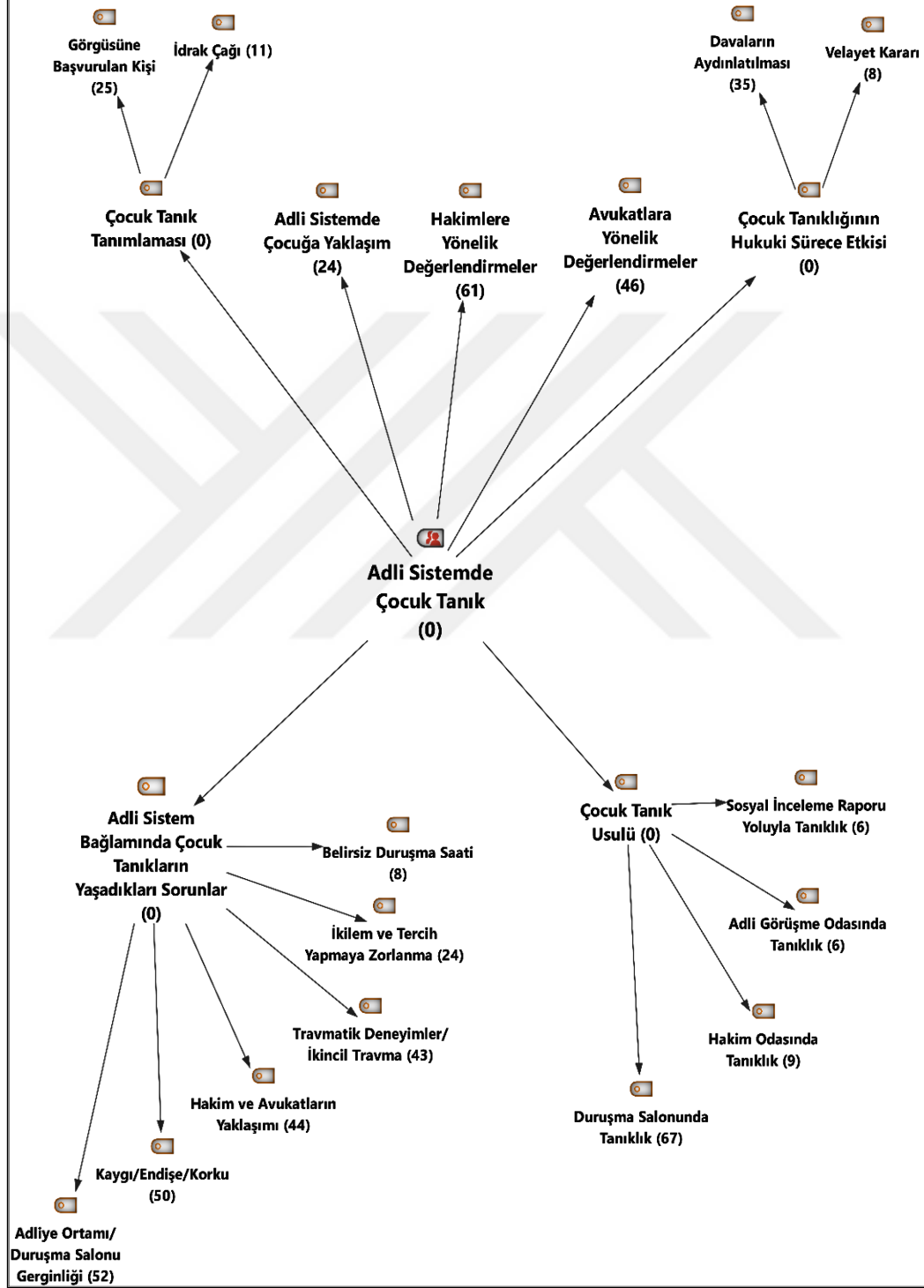
3.6. Adli Sistemde Çocuk Tanık

Aile içi şiddet ve boşanma davalarında çocukların tanıklığı konusunda ele alınan üç temel sistemden birisi adli sistemdir. Bu tema ile tanıklığına başvuru alan çocukların adli boyutta karşılaştıkları durumlara ve sorunlara yönelik bir değerlendirme yapmak amaçlanmıştır. Adli sistemde çocukları ilgilendiren birçok konu başlığı ele alınmıştır. Bu bağlamda “Adli Sistemde Çocuk Tanık” teması ile ilgili meslek elemanları tarafından ifade edilen görüşlere dayalı olarak oluşturulan kategori ve alt kategoriler hiyerarşik olarak Şekil 3.3.’te sunulmuştur.

Tanık sıfatıyla çocukların adli sistem içerisinde psiko-sosyal boyutta yaşayabilecekleri durumların ortaya çıkarılmasında, ilk olarak adli sisteme göre çocuğun tanık olarak tanımlanmasına yönelik kategori oluşturulmuştur. Çocuğun tanık olarak tanımlanmasından sonra, adli sistem içerisinde çocuğa yaklaşım, aile mahkemelerinde çocuk tanık usulü ve uygulama yöntemleri, çocuk tanıklığının hukuki sürece etkisi, adli sistem bağlamında çocuk tanıkların yaşadıkları sorunlar ve son olarak da hakim ve avukatlara yönelik değerlendirmelere yönelik kategoriler oluşturulmuştur.

Şekil 3.3.’ de ilgili tema altında oluşturulan kategorilere ve bu kategorilerin kodlanma sıklığına yer verilmektedir. Bu bağlamda en çok kodlama yapılan kategori olarak çocuk tanıkların yaşadıkları sorunlar boyutu dikkat çekmektedir.

Adli Sistemde Çocuk Tanık Hiyerarşik Kod-Alt kod Modeli

Şekil 3.3. Adli Sistemde Çocuk Tanık Teması Hiyerarşik Kod-Alt kod Modeli

3.6.1. Çocuk Tanık Tanımlaması

Tanıklık ile ilgili hukuki boyutta ve kanunlarda ayrıntılı bilgilere yer verilmesine rağmen çocukların tanıklığı ile ilgili kesin sınırları olan bir tanım söz konusu değildir. Bu bağlamda aile mahkemeleri özelinde çocukların tanıklığının ne anlam ifade ettiği sorgulanmıştır. Çocuk tanık tanımlamasında kodlar iki kod üzerinde yoğunlaşmıştır. Çocuk tanık tanımlaması ile ilgili belge ve kod odaklı frekans çizelgesi verilmiştir.

Çizelge 3.11. Çocuk Tanık Tanımlaması Kategorisine İlişkin Katılımcı ve Kodlama Dağılımı

Çocuk Tanık	Katılımcı	%	Kod	%
Görgüsüne Başvurulan Kişi	24	85,71	25	69,44
İdrak Çağı	7	25,00	11	30,56
TOPLAM	28	100,00	36	100,00

Çocuk tanık tanımlaması ile ilgili kategori frekans çizelgesi incelendiğinde araştırmaya katılanların %85,71 ile büyük bir çoğunluğu çocukların tanıklığını görgüsüne başvurulmuş kişi olarak tanımlamakta, %25’lik bir kesim ise tanıklık için idrak çağı kavramını kullanmaktadırlar.

Genel olarak kanunda tanıklık bilgi ve görgü kavramları ile tanımlanır. Çocukların mahkeme ve duruşmalarda tanıklığı ile ilgili ceza alanında bir tanımlama yapılmaktadır. Adli sistemde özellikle hukuk mahkemeleri ve aile mahkemelerinde çocukların tanıklığına yönelik ceza mahkemelerinden keskin bir ayrım söz konusu değildir. Bu bağlamda aile mahkemelerinde çocuk tanıklığının tanımı ile ilgili meslek elemanlarının büyük bir çoğunluğu bilgi ve görgü üzerine kodlamalarda bulunmuşlardır. Hukuk mahkemelerinde çocukların tanıklığında kesin sınırlarla belirlenmemiş “idrak çağı” kavramı da çocuk tanıklığı için bir ölçüt olarak belirtilmiştir.

Meslek elemanlarının adli sistemde çocuğun tanıklığında bilgi ve görgüsüne başvurulmuş kişi olarak değerlendirmelerine yönelik şu ifadeler yer vermişlerdir:

Çocuk tanık yani iddia edilen olayın tanığı olmuş, onu görmüş, olay hakkında bilgi sahibi olan çocuk olarak geçer (GK05-K-29-Psikolog).

Yaşanmış bir olayı gören duyan bir çocuğun mahkemede mahkeme huzurunda dinlenmesi tanıklık yapmış oluyor tanık oluyor hani görmüş olması duymuş olması gerek (GK12-E-38-Pedagog).

Adli sistem içerisinde şu şekilde dışarıda olan insanlar o evin içerisinde olan dinamikleri görmeyebilir. Çocuk bunlara direkt maruz kaldığı için, aile içi şiddet, kavgalar, örselenme ya da yıpratıcı süreçlere, ilgiye, sevgiye, hangi ebeveyninden daha çok ilgi gördü, hangisi ile daha çok vakit geçirdi. Bunları direkt çocuk yaşayıp görüyor. Kendi duygu dünyası ile de olsa onlarla birlikte o yaşıyor, o yüzden çocuğun tanıklığı önemli burada adli süreç içerisinde (GK20-E-28-Pedagog).

Çocukların tanıklığı ile ilgili adli sistemin öngördüğü bir ölçüt olarak idrak çağına yönelik meslek elemanları şu açıklamalara yer vermişlerdir:

Bölge İstinaf mahkemesi şöyle bir şey söyledi. Çocuk 8 yaşını doldurmuş ya da 8 yaşının üzerinde ise yani 8 yaşının üzerinde diyorum idrak yaşındadır. Kendisini ifade edebilir, çevresindeki olayları anlamlandırılabilir, farkındalığı artmıştır, bu çocuk mahkeme aşamasında dinlenebilir (GK01-E-41-Psikolog).

Hukuki sisteme göre aslında ayırt etme gücüne sahip ve olayla alakalı bilgisi olan, görüşüne başvurulacak, 18 yaşından küçük bireylere çocuk tanık olarak değerlendiriyorlar. Bunu hukuki olarak 15 yaş sınırını tutanlar var (GK06-E-26-Pedagog).

3.6.2. Adli Sistemde Çocuğa Yaklaşım

Adli sistem bağlamında çocuğun tanıklığının tanımlanmasından sonra bir başka önemli husus olarak çocuğa genel yaklaşımın nasıl olduğudur. Bu bağlamda adli ve

hukuki sistemi neredeyse hiç tanımayan ve bu sisteme yönelik herhangi bir düşüncesi olamayan çocuklara yaklaşımın genel anlamda değerlendirilmesi için bu kategori oluşturulmuştur. Adli sistemde çocuğa yaklaşım kategorisi alt kategorilere ayrılmamış ve genel olarak ifade edilmiştir. Araştırmaya katılan meslek elemanları çocuğa yaklaşım konusunda çoğunlukla meslek ayrımı yapmaksızın, dava ve dosyalarda çocuk olduğu zaman, çocuklar adliyeye geldiklerinde çoğu tarafından olumlu ve daha rahatlatıcı bir yaklaşım olduğu konusunda düşüncelerini belirtmişlerdir. Çocuğa yaklaşım konusunda bütün meslek elemanı ve çalışanların dikkatli olduklarını ancak bu konuda çalışanların yüzeysel ve yapma tavırlarının profesyonellikten uzak olduğunu belirtmişlerdir. Ayrıca hukuk mahkemelerinde çocuğa yönelik hassas yaklaşımı ceza mahkemeleri ile karşılaştırmışlar ve ceza mahkemesinde çocuklara yetişkin bir birey olarak yaklaşıldığını, bu uygulamanın da bazı meslek grupları tarafından aile mahkemelerinde de yansımaları olduğuna dikkat çekmişlerdir. Araştırmaya katılan meslek elemanlarının çocuğa yaklaşım ile ilgili açıklamaları şu şekildedir:

Genellikle olabildiğince ılımlı ve sevecen yaklaşılmaya çalışılıyor ama dediğim gibi Hakimin kişisel özellikleri ve bu konudaki inisiyatifi belirliyor bunu ama genel anlamda mümkün olduğunca çocuğa ılımlı bir yaklaşım sergilenmeye çalışılıyor (GK14-K-26-Pedagog).

Diğerleri yani bütün hepsi katibidir, hakimidir, savcısıdır işte beyanını alalım iş bitsin işi görelim mantığında genelde yaklaşıyorlar (GK07-K-28-Sosyal Hizmet Uzmanı).

Genel olarak toparlarsak çocuğa yönelik yaklaşım avukatlar olsun, hakimler olsun ya da bazı diğer davalarda savcılar olsun çok uygun olmadığını düşünüyorum ben. Yeterli eğitimi ya da yeterli bilgiye sahip değiller ya da yeterli sabra sahip değiller. O şeyi çocuğa göstermiyorlar, yani çocuğun içinde bulunduğu yaş dönemine, gelişim dönemine uygun davranmıyorlar, bir yetişkinmiş gibi soruları sorabiliyorlar, onun algılayacağını düşünüyorlar, orada o çocuğun ne algıladığı ya da mesela bir olay soruyor çocuk o olayın zamanı bilemiyor. Yani o çocuk onun

tarihini tam olarak net bilememesi normal bir şey çünkü çocuklar gelecek yarıyıl tatilinden önceydi ya da yaz tatiliydi, şöyle böyle onun bildiği birtakım şeyler var, o çocuk öyle anlayabilir ama diyor ki mesela “Çocuk zamanını bilmiyor, o zaman uyduruyor kafasından.” durumuna getiriyorlar yani, çocuğun ifadeleri güvenilir değil, işte zaman kavramını bilmiyor. Burada sorun o çocuğun zaman kavramını bilmediğinden değil henüz gelişiminin buna müsaade etmemesinden kaynaklanıyor. Genel olarak toparlarsak çocuğa çok da uygun bir yaklaşım yok diyebiliriz (GK19-K-26-Sosyal Hizmet Uzmanı).

Çocuğa karşı sempatik, hoş yaklaştırmaya çalışılıyor ama şu şekilde bir iki örnek vereceğim hocam. Mesela “Annemi seviyor musun?” soruyu yumuşatma şekli şu, gülümsemek. “Annemi seviyor musun?” yani öyle bir soru yok, öyle bir soru olamaz ya da hani çocuğa uygun değil, gülümsemek, sesini yumuşatma değil sadece değil diye düşünüyorum. Hani o sorunun o çocukta oluşturabileceği düşünce, sonrasında o çocuğun o soruya cevap vermek durumunda karşılaşılabileceği durumları göz önünde bulundurmak yani istenilen bilginin dolaylı yollardan, dolaylı sorularla sorulması gerekiyor, biraz daha profesyonel yaklaşımları gerekiyor diye düşünüyorum (GK23-K-37-Sosyal Hizmet Uzmanı).

Çocuk olduğu zaman tabii daha özenli davranılmalı çalışılıyor, bir yetişkin gibi olmuyor, hazırlıklar ve içerisinde hazırlığının buna göre yapılması için çalışılıyor. Hakime göre değişiyor, kimi hakim normal bir kişi gelir gibi, bir yetişkin gibi davranıyor, o şekilde soruları soruyor, almaya çalıştığı bilgi alıyor o kadar (GK29-E-34-Psikolog).

3.6.3. Çocuk Tanık Usulü

Aile içi şiddet ve boşanma davalarında çocukların tanıklığı ile ilgili önemli konulardan birisi olan çocukların tanıklığında uygulanan yöntemler ve usullerdir. Aile mahkemelerinde çocukların tanıklığında uygulanan usullere yönelik çocuk tanık usulü kategorisi oluşturulmuştur. Araştırmaya katılan meslek elemanlarının mesleki

deneyim ve gözlemleri doğrultusunda dört farklı uygulama yöntemi kod olarak sıralanmıştır. Çocukların tanıklığında “duruşma salonunda tanıklık”, “hakim odasında tanıklık”, adli görüşme odasında tanıklık” ve “sosyal inceleme raporu yoluyla tanıklık” yöntemleri ele alınmıştır. Çocuk tanık usulü olarak oluşturulan kategoriye ilişkin katılımcı ve kodlama dağılımı şu şekilde verilmiştir.

Çizelge 3.12. Çocuk Tanık Usulü Kategorisine İlişkin Katılımcı ve Kodlama Dağılımı

Çocuk Tanık Usulü	Katılımcı	%	Kod	%
Duruşma Salonunda Tanıklık	29	100,00	67	76,14
Hakim Odasında Tanıklık	7	24,14	9	10,23
Adli Görüşme Odasında Tanıklık	5	17,24	6	6,82
Sosyal İnceleme Raporu Yoluyla Tanıklık	4	13,79	6	6,82
Toplam	29	100,00	88	100,00

Çocuk tanık usulü ile ilgili kategoriye ilişkin bulgular incelendiğinde çocukların tanık olarak dinlenmesinde en çok başvuru yapılan yöntemin doğrudan mahkeme salonu ya da duruşma salonunda tanıklık olduğu görülmektedir. Katılımcı odaklı frekans çizelgesinde araştırmaya katılan meslek elemanlarının tamamı tanıklığın duruşma salonunda yapılmasına ilişkin bir kodlama yaparken, duruşma salonunda tanıklığın yanında çok az bir oranla hakimlerin odasında tanıklık usulü, adli görüşme odasında tanıklık ve sosyal inceleme raporuyla tanıklık usulüne yönelik değerlendirmelerde bulundukları görülmektedir. Çocukların tanıklığı ile ilgili genel yaklaşımın mahkeme salonunda doğrudan tanıklık yapılmasına yönelik olduğu söylenebilir. Kod odaklı frekans dağılımında da toplam kodlar içinde en fazla paya sahip kodlama oranı duruşma salonunda tanıklıktır.

Çocukların tanıklığında duruşma salonunda tanıklık usulünde hakimnin takdir yetkisinden bahseden meslek elemanları uygulama farklılıkları olabileceğini, bazı hakimlerin ayırım gözetmeksizin doğrudan taraflar, avukatlar ve izleyicilerin önünde tanıklığa başvurabileceklerini, bazı hakimlerinse çocuğun psiko-sosyal açıdan

örselenmemesi ve rahat tanıklık yapması için salonun boşaltılması gibi uygulamalara yönelebildiklerini şu şekilde ifade etmişlerdir:

Çocukları dinlerken tarafları dışarı çıkartır çocuk kendisini daha rahat ifade etsin diye kimisi buna özen göstermez ama biz bunu biraz daha alıştırdık diyelim, bu yöntemi benimsedik diyelim, en başından beri girdiğim her dosyada buna özen gösteriyoruz. Diğer arkadaşlarımız da aynı şekilde. Taraf varsa olabildiğince onları dışarı çıkarıp çocukların duruşma salonu boşken ifade vermesini sağlıyor hakimler (GK06-E-26-Pedagog).

Salonu genelde boşaltıyoruz, salonda kimse olmuyor. Aslında salonda birebir oluyor gibi bir şey (GK10-K-30-Psikolog).

Kimisi inanın o korkuluğun önünde o sanık dinlenen yerin önünde bildiğiniz yetişkin gibi dinleniyor yani (GK11-K-33-Psikolog).

Aile mahkemelerinde duruşma salonlarında taraflar ve avukatlar çıkartılıyor direkt dışarı. Bu her ilde aynıdır diyemem bu biraz hakimin takdirine bağlı kalmış bir süreç aslında bakarsak. Direkt çıkarılıyor sadece biz, çocuk, katip ve hakim kalacak şekilde çocuğun tanıklığına başvuruluyor. Yani şu an benim bulunduğum ilde 2 tane aile mahkemesi var İkisinde de aynı sistem uygulanıyor (GK27-K-30-Sosyal Hizmet Uzmanı).

Hakim odasında tanıklık ile ilgili olarak meslek elemanları şu ifadelere yer vermişlerdir:

Bazen, hakim kürsüden iniyor kendi odasında görüşebiliyor veya o şekilde olabiliyor (GK30-K-40-Pedagog).

Odasında alan var mesela, kendi odasına çağırıp odasında karşılıklı oturup alır ama bu genel değil yani (GK31-E-35-Psikolog).

Çocukların aile mahkemesinde tanıklığında adli görüşme odalarının kullanılmasına yönelik meslek elemanları şu ifadelere yer vermişlerdir:

Şu anda gelen adli görüşme odalarının açılmasıyla birlikte yeni bir sisteme geçildi. Tanık ifadesi agoda alınabilecek bu da hakimin takdirine kalmış (GK03-E-48-Pedagog).

Yeni bir uygulama var az önce bahsettiğim şekilde bir Adli Görüşme Odamız var ama şu an bu aktif kullanılmıyor mahkemeler tarafından. 2 yıl önce kuruldu 2018'de kuruldu bizim Adliye'mizde. Türkiye genelinde zaten şu anda birçok yerde var. Çocuk tanıklar dinlenirken özel bir ortam dediğim yer burası zaten. Burada dinlenme imkanı var aslında çocukların (GK06-E-26-Pedagog).

Çocuk tanıklığında en az başvurulmuş yöntem olarak sosyal inceleme raporları ile ilgili ise meslek elemanları şu açıklamalara yer vermişlerdir:

Zaten sosyal inceleme raporunda çocuklarla yapmış olduğumuz görüşmelerde, bireysel görüşmelerle, biz hakim gibi, avukat gibi, Savcı gibi direkt çocuğa bir soruyu sormuyoruz. Biz ona anne baba ilişkisini yöntemlerle dolaylı olarak. Aslında ondan anlatmasını bekliyoruz. O zaten orada bize onu anlattığında biz onu rapora yansıttığımız için hakim de bazen çocukların tanıklığını dinlemiyor (GK01-E-41-Psikolog).

Normal ifadesi alınacağı zaman süreç ile alakalı, sen kiminle kalmak istiyorsun vb. çok klasik soru vardır, biz yanında oluyoruz ama bu güzel bir gelişme son 3-5 aydır artık kimi hakimler eğer arka planda çocuk varsa, görüşme yapılmış ve rapor hazırlanmış ise süreç ile ilgili çok fazla ifadesine başvurulmak istemiyor (GK23-K-37-Sosyal Hizmet Uzmanı).

3.6.4.Çocuk Tanıklığının Hukuki Sürece Etkisi

Aile içi şiddet ve boşanma davalarında çocukların tanık sıfatıyla dinlenilmesinin hukuki açıdan neden önemli olduğunun ortaya çıkarılması amacıyla “çocuk tanıklığının hukuki sürece etkisi” kategorisi oluşturulmuştur. Çocuk tanıklığını hukuki sürece katkısı ile ilgili iki temel kod ortaya çıkmıştır. Çocuk tanıklığının hukuki sürece etkisi kategorisine ilişkin katılımcı ve kodlama dağılımı aşağıdaki şekilde oluşturulmuştur.

Çizelge 3.13. Çocuk Tanıklığının Hukuki Sürece Etkisi Kategorisine İlişkin Katılımcı ve Kodlama Dağılımı

Hukuki Sürece Etki	Katılımcı	%	Kod	%
Davaların Aydınlatılması	27	93,10	35	81,40
Velayet Kararı	6	20,69	8	18,60
Toplam	29	100,00	43	100,00

Çocuk tanıklığının hukuki sürece etkisine yönelik kategori frekans çizelgesinde araştırmaya katılan meslek elemanlarının %93,10 ile tamamına yakını çocukların tanıklığının davaların aydınlatılmasında kilit rolde olduğuna yönelik düşüncelerini ifade etmişlerdir. Çocuk tanıklığının hukuki sürece bir diğer etkisi olarak da araştırmaya katılanların %20,69’u ise çocukların kendileri ile ilgili olarak velayet kararlarında etkilerinden bahsetmişlerdir. Kod odaklı frekans dağılımı da katılımcı odaklı frekans dağılımına benzer bir şekilde kodlamaların %81,4’le büyük bir kesimi davaların aydınlatılması üzerine atanmıştır.

Çocukların doğrudan aile içindeki olaylara tanıklık etmesi ve çoğu zaman aile içindeki şiddet ve tartışmaların ortasında olması bakımından tanıklığının çok önemli olması ve davaların aydınlatılması için anahtar kişi rolü bağlamında meslek elemanlarının açıklamaları şu şekildedir:

Dosyanın olgunlaşmasını sağlıyor bir kere. Hakimin karar vermesinde büyük kolaylık sağlıyor aslında çocuk tanıklık eğer sağlıklı bir şekilde gerçekleşirse, bazen gerçekten gerekli olabiliyor çocuk tanıklık (GK06-E-26-Pedagog).

Bazı durumlarda onların tanıklığı dışında bir delil olmuyor. Aile içi durumların tanığı çok olmuyor, en sık tanık olan kişilerde müşterek çocuklar oluyor bunu aile mahkemeleri konusunda konuşuyorsak, dediğimiz gibi ortada bir iddia var kişi boşanma davası açmış delile ihtiyacı var mahkemede delile göre karar verecek mecburen çocuğun bilgisi varsa ona başvurmak durumunda kalıyor ama bu anlamda çocuğun anlattıkları gerçeğin ortaya çıkmasına katkı sunuyor (GK12-E-38-Pedagog).

Bir kadın şiddet görmüş diyelim, aile içerisinde şiddet görmüş, buna tanıklık yapabilir çocuk çünkü görmüş doğrudan. Sonuçta o evde ne olduğunu bilen çocuktan başka kimse yok ve hani bu şekilde ispatlayabilecekler bu durumu, o yüzden doğrudan bir katkı sağlayabiliyor bu anlamda (GK19-K-26-Sosyal Hizmet Uzmanı).

Yani aile içi şiddet diyorsak zaten o çok başka, tamamen kararı çocuk üzerinden veren hakimler var mecburen (GK31-E-35-Psikolog).

Çocuk tanıklığının velayet konusunda etkisine yönelik olarak da meslek elemanları şu ifadelere yer vermişlerdir:

Olumlu tarafı tabii ki, şöyle bir şey var hocam. Velayet konusunda hakim çocuğu kendisi dinliyor net bir karar vermek yönünde (GK01-E-41-Psikolog).

Aslında çocuk tanıklığını en önemli sağlayıcılarından bir tanesi de idrak çağındaki çocuğun hangi ebeveyni ile yaşamak istediğini söylemesi durumu (GK16-E-29-Sosyal Hizmet Uzmanı).

3.6.5. Adli Sistem Bağlamında Çocuk Tanıkların Yaşadıkları Sorunlar

Aile içi şiddet nedeniyle açılan boşanma davalarında tanıklığına başvuru alan çocukların adli sistem bağlamında yaşadıkları sorunları ortaya çıkarmak için oluşturulan bu kategoride araştırmaya katılan meslek elemanları çocukların adli sistemde birçok farklı boyutta soruna yönelik değerlendirmelerde bulunmuşlardır. Adli sistem bağlamında çocukların yaşadıkları sorunlar olarak “Adliye ortamı/duruşma salonu gerginliği”, “Hakim ve Avukatların Yaklaşımı”, “Kaygı/Endişe/Korku”, “Travmatik Deneyimler/İkincil Travma”, “Belirsiz Duruşma Saati” gibi kavramlaştırmalara yönelik kodlamalarda bulunmuşlardır. Buna yönelik adli sistem bağlamında çocuk tanıkların yaşadıkları sorunlar kategorisinde oluşan katılımcı ve kodlama dağılımı aşağıdaki gibidir.

Çizelge 3.14. Adli Sistem Bağlamında Çocuk Tanıkların Yaşadıkları Sorunlar Kategorisine İlişkin Katılımcı ve Kodlama Dağılımı

Adli Sistem Bağlamında Sorunlar	Katılımcı	%	Kod	%
Adliye Ortamı/Duruşma Salonu Gerginliği	26	83,87	52	23,53
Hakim ve Avukatların Yaklaşımı	24	77,42	50	22,62
Kaygı/Endişe/Korku	23	74,19	44	19,91
Travmatik Deneyimler/İkincil Travma	21	67,74	43	19,46
İkilem ve Tercih Yapmaya Zorlanma	16	51,61	24	10,86
Belirsiz Duruşma Saati	6	19,35	8	3,62
TOPLAM	31	100,00	221	100,00

Araştırmaya katılan meslek elemanları çocukların adli sistemde çok fazla sorunlarla karşı karşıya kaldıklarını belirterek, birden çok sorun üzerine düşüncelerini ifade etmişlerdir. Adli sistem bağlamında sorunlar katılımcı odaklı frekans dağılımı incelendiğinde araştırmaya katılan meslek elemanlarının yarısından fazlası çocuğun gerginliği, korkusu, endişesi, kaygısı ve travmaları üzerine açıklamalarda bulunmuşlardır. Araştırmaya katılanların %83,87 ile büyük çoğunluğu çocukların adliye ortamı ve duruşma salonunda gerginlik yaşadıklarını

belirtmişlerdir. Meslek elemanlarının %77,42'si hakim ve avukatların çocuğa yaklaşımlarının, çocuğa yönelik soru ve ifadelerinin çocuk için olumsuz bir durum olarak nitelendirmişler, %74,19'u ise çocukların genellikle adli sistemde kaygı/endişe/korku duygularını bir arada yaşadıklarını veya her birini ayrı ayrı deneyimlediklerini belirtmişlerdir. Ayrıca araştırmaya katılan meslek elemanlarının %67,74 ile yarısından fazlası çocukların adli sistemde travmatik deneyimler ve ikincil travmaya maruz kaldıklarına, %51,61'i ise çocukların özellikle dava süreci ve duruşma salonunda ebeveynler arasında ikilem yaşadıklarını ve anne babalarına yönelik bir tercih yapma zorunluluğu hissettiklerine yönelik ifadelerde bulunmuşlardır. Araştırmaya katılan meslek elemanlarının %19,35'i çocukların adli sistemde yaşadıkları sorunlardan bir tanesi olarak da duruşma saatlerinin belirtilen saatler arasında gerçekleşmemesi ve çocukların uzun ve belirsiz süreler adliye içinde kalmaları olarak ifade etmişlerdir. Adli sistemde çocuk tanıkların yaşadıkları sorunlara yönelik kod odaklı frekans dağılımında da toplam kodlamalar arasında ilk dört sorunun çoğunlukla kodlandığı görülmektedir.

Araştırmaya katılan meslek elemanlarının çocukların adliye ortamı ve duruşma salonu gerginliği yaşamalarına ilişkin söylemleri şu şekildedir:

Zaten adliye ortamları, duruşma ortamları çocuklar için bilinmedik bir ortamlar. Onun da getirmiş olduğu bir stres var. Giriyorlar kocaman kocaman insanların bulunmuş olduğu bir ortamda kendisini ifade etmeye çalışıyor. Bu da kaygı verici bir durum.

Daha sonra mahkemeye geliyor, mahkeme salonunda, mahkeme salonunun dışarısında koridorda beklemeler, duruşmaların ertelenmesine tanık olmalarını, hiç düşünemiyorum. Çocuklar orada bir duruşma ortamını yani mahkemeyi adliyi görüyorlar. Orada gelen geçenleri, bir sürü tanık vs onları görüyorlar. O ortama girmiş olmaları bu ikincisi. Duruşma başladı diyelim duruşmaya girmeden önce bir gerginlik oluyor. Sonuçta onları ilgilendiriyor aslında. Orada biz devreye giriyoruz (GK19-K-26-Sosyal Hizmet Uzmanı).

Adli sistem ve yaşadıkları şu yani, kendilerini ifade etme noktasında, ortama girdiğinde yani yabancı olduğu bir duruşma salonunda yani (GK23-K-37-Sosyal Hizmet Uzmanı).

Mahkeme ortamının gerginliği diyebiliriz. Yani mahkeme ortamı, bulunduğu kürsüler, ortam bakımından da hakimlerin tavırları bakımından da çocukları endişelendiriyor gerçekten (GK27-K-30-Sosyal Hizmet Uzmanı).

Çocukların adli sistem içerisinde korku, kaygı ve endişe duyduklarına yönelik meslek elemanlarının açıklamaları şu şekildedir:

Kaygı eşiği yükseliyor, ağlama krizine giriyor (GK03-E-48-Pedagog).

Tabii bunda çocuklar yani şu andaki sistemdeki sorunlardan bahsedecek olursak kaygı, endişe, korku (GK08-E-28-Sosyal Hizmet Uzmanı).

Tek kelimelik cevaplar veriyor, çocuk korkuyor (GK10-K-30-Psikolog).

Hakim ve avukatların sorularına cevap vermek durumunda olmaları ve buna bağlı olarak çocuğa yönelik yaklaşımla ilgili çocukların aile mahkemesinde yaşadıkları sorunlara yönelik meslek elemanları şu değerlendirmelere yer vermişlerdir:

Bazı durumlarda çocuğu sıkıştırıcı daha çok etkileyecek soruları sorabiliyorlar (GK26-E-31-Sosyal Hizmet Uzmanı).

Hakimler her zaman çocukla konuşmayı bilmiyor. Mesela bir hakim var çocuğa ismi ile hitap etmek yerine çocuk ayağa kalk, çocuk söyle bakalım yani bu şekilde hitap eden hakim gördüm ya da işte çocuğa ters bir şekilde davranan (GK17-K-27-Sosyal Hizmet Uzmanı).

Avukat için de aynı şey dediğim gibi bazen çocuğa sorulmayacak sorular sorulabiliyor tabi çocuğu daha çok yoruyor örseliyor (GK12-E-38-Pedagog).

Adli sistem içerisinde çocukların travmatik deneyimler ve ikincil travma yaşama durumlarını ise meslek elemanları şu şekilde ifade etmişlerdir:

Bir şeyler öğrenmeye çalışırken çocuğa belki de travmatik olayı tekrar tekrar yaşıatıyoruz. Çocukların yaşadıkları sorunlar biraz önce söylediğim şekilde yaşanan olayların tekrar çocuklara yaşatılması ciddi bir olay sebebi, bu travmatik bir şekilde (GK06-E-26-Pedagog).

Belki de hayatları boyunca unutmayacakları bir anı, olumsuz bir anıları olacak (GK10-K-30-Psikolog).

Yani adli görüşme ortamında örselenen çocuğun duruşma ortamında işte zaten örselenmiş zaten bir travma içerisinde duruşma ortamına onu sokup o kadar kişilerin ortasında bırakmaya ne gerek var (GK18-K-27-Sosyal Hizmet Uzmanı).

Çocukların boşanma davalarında ikilem yaşamaları ve tercih yapmaya zorlanmaları ile ilgili meslek elemanlarının ifadeleri şu şekildedir:

Çocukları aslında tutarsız bir hale sokuyoruz. Ne yapacağını bilemiyor çocuklar. Beyan verse tanıklık yapsa bir dert, vermese ayrı bir dert. Çocukları aslında psikolojik olarak kötü etkiliyoruz (GK06-E-26-Pedagog).

Taraf seçmek zorunda kalmaları çocuk tanıklar için bence büyük bir sorundur, ileriki yaşamlarında belki pişman olacaklar, belki neden onu söyledim diye düşünecekler (GK13-K-26-Sosyal Hizmet Uzmanı).

Dediğim gibi onların üzerine bir sorumluluk yükleniyor en büyük sıkıntılardan bir tanesi bu, bir taraf seçmek zorundaymış gibi hissediyorlar (GK20-E-28-Pedagog).

Çocukların adli sistemde yaşadıkları bir diğer sorun olan duruşma saatlerinin belirsizliği ya da değişmesi ile ilgili olarak meslek elemanları şu değerlendirmeleri yapmışlardır:

Bir başka sorun, çocuğu çağırıyorsunuz adliyeye tanık olarak diyelim duruşma saati ile genelde verilen saat uymuyor gecikiyor geç alıyorsunuz. 7 saat çocuğun kaldığını hesapladık biz, sabah geldi çocuk 9 ifadesi alındığında saat 5 falandı (GK03-E-48-Pedagog).

Aynı zamanda bekleme süreleri çok uzun bazen öyle şeyler oluyor ki sabah erkenden gelmiş oluyor çocuk duruşması öğleden sonraya kalıyor öğleden sonrayı bekliyor. Bu çocuk öğle yemeği yemesi gerekiyor, beslenmesi gerekiyor sonuçta. Çocukları zorluyor yani bir yetişkin gibi görmemek lazım (GK27-K-30-Sosyal Hizmet Uzmanı).

3.6.6. Hakimlere Yönelik Değerlendirmeler

Aile mahkemelerinde karar noktasında belirleyici bir unsur olması ve çocukla doğrudan temas halinde olan ve çocuğun tanıklığını tecrübe eden kişiler olarak hakimler önemli bir role sahiptir. Çocukların tanıklık sürecinde belirleyici olması ve çocuğa yaklaşımı ile çocukların süreçten daha az ya da daha fazla örselenme ile çıkmasında etkili olan hakimlere yönelik meslek elemanlarının değerlendirmeleri istenmiştir. Bu doğrultuda meslek elemanları hakimlerle ilgili olarak hem olumlu hem de olumsuz değerlendirmelerin yapılabileceğini, çocuğa yönelik yaklaşım boyutunda kişiden kişiye değişen bir durum olduğunu belirtmişlerdir. Genel anlamda meslek elemanları hakimlerin çoğunun uzmanlardan sosyal inceleme raporu aldıktan sonra çocuğun tanıklığına başvurulmasının gereksiz olduğunu düşündüklerini ancak

tarafların ve avukatların tanıklık ile ilgili talepleri doğrultusunda buna zorunlu kaldıklarını belirtmişlerdir. Bu bağlamda meslek elemanlarının hakimlere yönelik bazı değerlendirmeleri şu şekildedir:

Ancak hakimlerimiz bize şunu söylüyor. Ben zaten senden sosyal inceleme raporu alıyorum, neden bu çocuğu tekrar buraya çağırıp dinlemek zorunda kalıyorum? Bunu anlamıyorum deyip onlar da bunu eleştiriyor (GK01-E-41-Psikolog).

Ben 7 tane hakimle çalıştım Aile Mahkemelerinde. 7 hakimden sadece bir tanesini çocuklara yönelik diyelim onların yaş grubuna inerek konuşabildiğini gördüm. Bunun daha fazla eğitimini almaları gerektiğini düşünüyorum (GK13-K-26-Sosyal Hizmet Uzmanı).

Hakimlerin burada biraz tecrübe, biraz yaklaşım, biraz da kişilik açısından farklı yönelimleri olabiliyor. Bazı hakimlerimiz var çocuğa o mahkeme ortamında olduğunu hissettirmeden, yanına çağırarak, yeri geliyor koltuğuna oturarak, birebir görüşüp böyle görüşme yapan var da var. Bazıları normal direkt bir birey olarak değerlendiriyor. Tabii burada çocuğun yaşı ile ilgili biraz ama genelde kişilik ile biraz kişisel yapı ile ilgili olduğunu görüyoruz biz ama çocuk hakimlerinde tabii ki biraz daha sıcakkanlı olabiliyorlar diğer mahkeme hakimlerine göre (GK20-E-28-Pedagog).

3.6.7. Avukatlara Yönelik Değerlendirmeler

Araştırmaya katılan meslek elemanlarından çocuğun tanıklığı sürecinde avukatlara yönelik değerlendirmeleri sorgulanmıştır. Araştırmaya katılan meslek elemanlarının çoğu avukatlar için tarafların çıkarları doğrultusunda, davayı kazanmak için çabalayan ve bu doğrultuda çocuğun psiko-sosyal açıdan durumunu düşünmeyen kişiler olarak değerlendirmelerde bulunmuşlar ve avukatlarda da iyi niyetli ve çocuk odaklı olanlar olduğundan bahsetmişler ancak bu kesimin azınlıkta

kaldığını ifade etmişlerdir. Araştırmaya katılan meslek elemanları genel olarak avukatları olumsuz yönde eleştirmektedirler. Meslek elemanlarının avukatlara yönelik eleştirileri ise şu şekildedir:

Zaten çocuğu tanık olarak göstermek zaten ebeveynlerin inisiyatifinde olan bir durum. Tabi burada o zaman bahsetmedik galiba ama burada avukatların da parmağı çok oluyor (GK10-K-30-Psikolog).

Hani diğer tarafın avukatlarından bahsettik ya, aslında taraf avukatları da şöyle bir yanılsa düşüyorlar, yani çocuğu bu duruşma salonuna sürükleyen genelde avukatlar oluyor. Belki tarafların aklında böyle bir şey yok, çocukların dinletilmesi gibi bir şey akıllarına gelmemiş, belki bu konuda bilgileri yok ama avukatlar yönlendiriyorlar hani çocuğun tanık olarak dinletilmesini istiyoruz, diye talepte bulunanlar da var zaten (GK19-K-26-Sosyal Hizmet Uzmanı).

Yani avukatlar de aynı şekilde aslında yani şimdi avukat eğer o çocuğun ağzından çıkması gereken bir şey varsa bunu çok önemsiyorsa biraz bastırıyor. çocuğun yani avukatına göre değişiyor, kişilik yapısına göre değişiyor ama çocuğun ağzından çıkacak laf çok önemli ise o avukat için mesela hakim onu sormadıysa bile şunu da sorun diye ısrarcı bir tutumları olabiliyor o da işlerinden dolayı mecbur hissediyorlar kendilerini yani orada çok daha önemseddiği şey çocuğun ruhsal sağlığı olmuyor sizin bahsettiğiniz davalarda... Ama şimdi mağdur bir çocuk olsa oradaki avukatın tavrı biraz daha farklı oluyor ama sadece tanıklık ise amaç biraz daha çocuğun ağzından istedikleri şeyleri duymak istiyorlar (GK28-K-38-Psikolog).

Avukatlar tamamen çocuk olduğunu unutabiliyorlar, kendi taraflarının kazanması için, ona odaklanmış oluyorlar çoğunlukla. Çocuk olarak değil de sadece tanık olarak değerlendirebiliyorlar benim gözlemim (GK30-K-40-Pedagog).

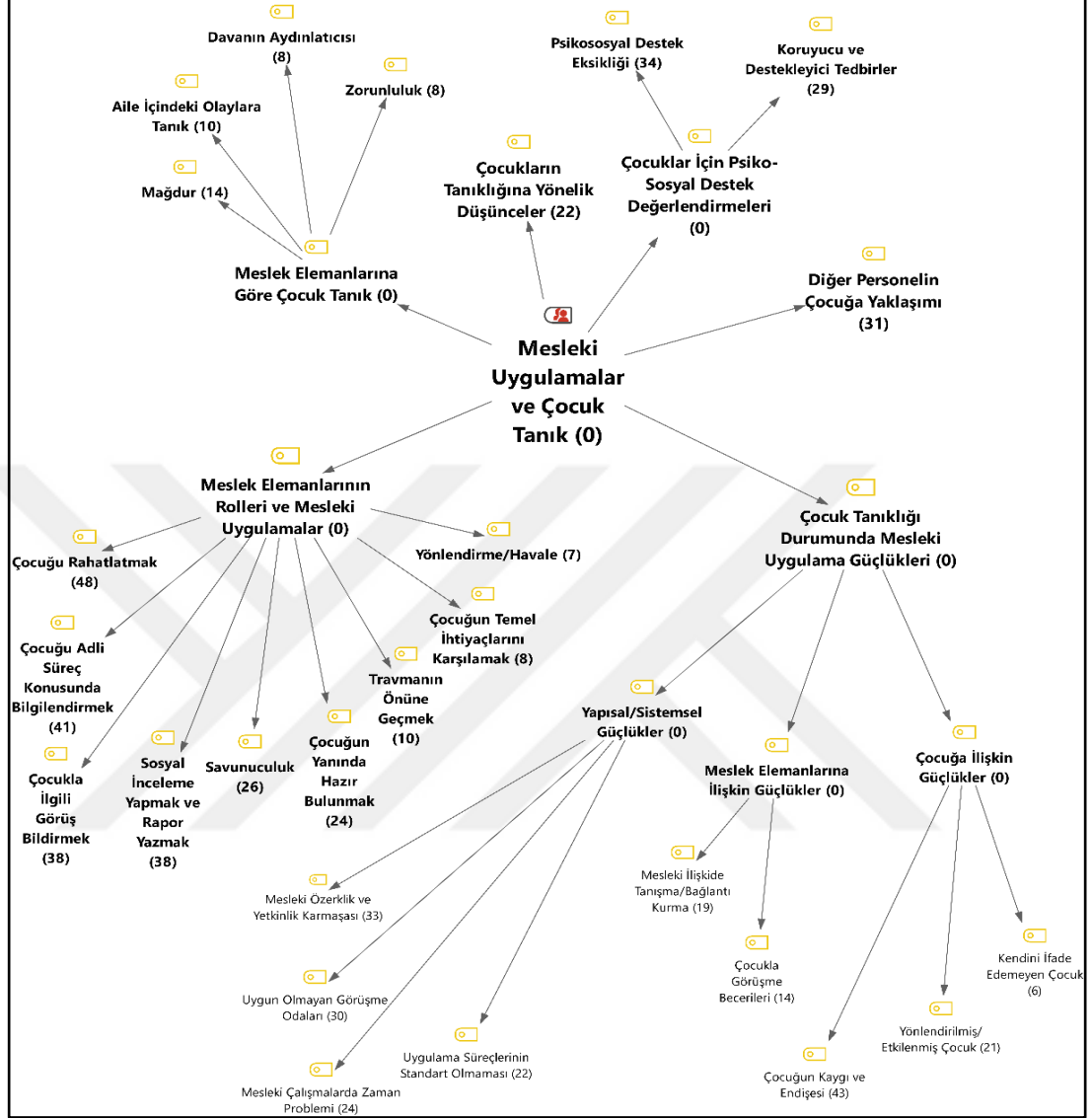
3.7. Mesleki Uygulamalar ve Çocuk Tanık

Aile içi şiddet nedeniyle açılan boşanma davalarında çocuk tanıklara yönelik mesleki uygulamaların ele alındığı bu tema altında meslek elemanlarının çocukların tanıklığı durumundaki deneyim, gözlem ve düşünceleri doğrultusunda “Meslek Elemanlarına Göre Çocuk Tanık”, “Çocukların Tanıklığına Yönelik Düşünceler”, “Diğer Personelin Çocuğa Yaklaşımı”, “Meslek Elemanlarının Roller ve Mesleki Uygulamalar”, “Çocuk Tanıklığı Durumunda Mesleki Uygulama Güçlükleri” ve “Çocuklar İçin Psiko-Sosyal Destek Değerlendirmeleri” kategorilerine yer verilmiştir (Şekil 3.4.)

3.7.1. Meslek Elemanlarına Göre Çocuk Tanık

Araştırmaya katılan meslek elemanlarının çocuk tanıklığına yönelik değerlendirmelerinde mağdur, aile içindeki olaylara tanık, davanın aydınlatıcısı, zorunluluk gibi kodlamalara yer verilmiştir. Meslek elemanlarının çocuk tanıklara ilişkin değerlendirmelerini yansıtan katılımcılar ve kodlamalara ait frekans dağılımı Çizelge 3.15’e yansıtılmıştır.

Mesleki Uygulamalar ve Çocuk Tanık Hiyerarşik Kod-Alt kod Modeli

Şekil 3.4. Mesleki Uygulamalar ve Çocuk Tanık Hiyerarşik Kod-Alt Kod Modeli

Çizelge 3.15. Meslek Elemanlarına Göre Çocuk Tanık Kategorisine İlişkin Katılımcı ve Kodlama Dağılımı

Çocuk Tanık	Katılımcı	%	Kod	%
Aile İçindeki Olaylara Tanık	10	47,62	10	25,00
Mağdur	9	42,86	14	35,00
Zorunluluk	8	38,10	8	20,00
Davanın Aydınlatıcısı	5	23,81	8	20,00
Toplam	21	100,00	40	100,00

Aile içi şiddet ve boşanma çerçevesinde çocukların tanıklığı ile ilgili olarak meslek elemanlarının çocuk tanıkları nasıl tanımladıkları ele alınmıştır. Araştırmaya katılan meslek elemanlarının %47,62'si aile içinde yaşanan tüm olayların tanığı, %42,86'sı çocukların bu durumda mağdur olarak tanımlanabileceğini, %38,10'u bunun bir zorunluluk olduğunu ve %23,81'i ise davanın aydınlatıcısı olarak tanımlamışlardır.

Araştırmaya katılan meslek elemanları, meslek elemanlarına göre çocuk tanıklıkta birçok kod kullanmışlardır. Toplam kodlama içerisinde %35 oran ile mağdur kodlaması en fazla kullanılan kodlama olmuştur. Katılımcı odaklı frekans dağılımında en yüksek oran aile içindeki olaylara tanıklık olmasına karşın kod odaklı frekans çizelgesinde en yüksek oran mağdurdur. Katılımcılar adli sistemden farklı olarak çocuk tanıkları genel olarak mağdur olarak görmektedirler. Meslek elemanları çocuğun aile içindeki şiddet ve olumsuz durumlara tanıklık etmesi ve bazı durumlarda şiddetin çocuklara yansıdığını, çocuğun adliye ortamında bulunması, anne baba tarafından kullanılması gibi durumların çocuğu mağdur ettiğinden bahsetmişlerdir. Araştırmaya katılan meslek elemanları çocukların mağdur olarak tanımlanması için şu ifadelere yer vermiştir:

Tamamen hani çocuk tanık statüsüne geliyorsa o kurbandır bizim için hani tanık eşittir kurban. Bir kurbanı nasıl değerlendirirseniz ya da mağdur daha teknik terimdir, mağduru nasıl tanımlıyorsanız çocuk tanığı da bu şekilde tanımlayabilirsiniz. Çocuk tanık olarak geliyorsa adliyeye bu iki taraf arasındaki çatışmadan dolayı geliyordur ama asıl etkilenen ya da en çok etkilenen tanık statüsündeki çocuktur (GK03-E-48-Pedagog).

Anladım ben sizi de aslında pratik olarak düşündüğümüz zaman mağdur oluyor çocuklar. Evet, anne babası tarafından mağduriyet yaşıyor çocuklar tabii ki ama bunu hukuki açıdan mağdur olarak değerlendirebilir miyim bilmiyorum? Psikolojik açıdan değerlendirdiğimizde evet mağdur oluyor bu tarzda çocuklar gerçekten mağdur oluyor çünkü hemen hemen tüm boşanma davalarında aslında

mağdur kişi çocuktur, iki tarafta çocuğu kullanarak istediğini elde etmeye çalışıyor diyelim (GK06-E-26-Pedagog).

Çocuk Mahkemeleri'nde olduğu gibi mağdur çocuk olarak nitelendirebiliriz diye düşünüyorum. Çünkü sisteminde, doğru işlemeyen sisteminde mağduru, anne babanın yaşadığı sorunların da mağduru, ailedeki huzursuzluğun yani her konuda maalesef mağdurlar (GK23-K-37-Sosyal Hizmet Uzmanı).

Çocuk tanık bana göre çoğunlukla hani örselenmiş, yani mağdur olarak tanımlıyorum çünkü... Yani mağdur olarak ele alabiliriz çünkü mahkemeye gelen kişiler iyi bir şey için gelmiyor, yani bir sorun var ki o sorunu sonlandırmak için geliyorlar. O sorunun olduğu yerde de çocuk var yani, sorunla baş edebilmesi için bu çocuğun da olaya dahil olması gerekiyor, haliyle çocuk bu durumdan olumsuz olarak etkilenmiş oluyor yani. Çok nadirdir aileler bunu hiçbir şekilde çocuğa yansıtmadan adli noktaya taşıyabilsin (GK29-E-34-Psikolog).

Meslek elemanları genel olarak çocuk tanıkları aile içindeki olaylara tanık eden kişi olarak tanımlamaktadırlar. Bu kodlama toplam kod içinde %25 oran ile mağdur kodlamasından sonra en çok kullanılan ifade olmuştur. Meslek elemanları bu durumun başlıca nedenleri arasında çocuğun ebeveynleri ile aynı evde yaşaması ve boşanmaya neden olan olaylar yaşanırken çocukların bu olaylara tanıklık etmesi göstermişlerdir. Araştırmaya katılan meslek elemanlarının bazılarının çocuk tanıkların aile içindeki olaylara tanıklık eden kişi olarak tanımlanması hakkında kullandıkları ifadeler şu şekildedir:

Yine aynı şekilde hani hangi olaya hangi olay varsa ona ilişkin o olayın görgü sahibi olan çocuk olarak bu bir suç suça tanık olmuş da olabilir, aile içi şiddete de tanıklık olmuş olabilir yani o olaya tanık olmuş bilgisi olan görgüsü olan bir çocuk olarak tanımlayabiliriz (GK05-K-29-Psikolog).

Aile üyeleri arasında yaşanan olaylara birinci gözden şahit olmuş (GK06-E-26-Pedagog).

Aile içinde diyorum yaşanan olaylara şahitlik etmiş bir kişi yani görmüş, bunları yaşamış, bizzat içinde bulunmuş taraflardan biri aslında (GK28-K-38-Psikolog).

Çocuğun tanıklığı, çocuğun aile içinde şahit olduğu olayları, yani bir şekilde mahkeme ortamda dile getirmesi diye düşünüyorum (GK30-K-40-Pedagog).

Çocuk tanıkların meslek elemanları tarafından tanımlandıkları bir başka kodlama ise zorunluluktur. Bu kodun bütün kodlama içindeki oranı ise %20'dir. Meslek elemanları çocuğun adli sisteme kimi zaman anne, baba gibi kişilerin zorlamasıyla kimi zaman ise gördüğü/bildiği olaylardan dolayı elzem olduğu için zorunlulukla girdiğini ifade etmişlerdir. Katılımcılar boşanma davasında aile ile birlikte yaşayan çocuğun olaylara birinci derece tanık olmasından dolayı, başka bir tanık olmadığı veya yeterli delilin bulunmadığı davalarda tek çözüm noktası olarak çocukları ifade etmişlerdir. Bu konuda katılımcıların bazılarının ifadeleri şu şekildedir:

Şöyle diyebilirim bana göre daha olağan durumlar için çocuk tanıklığından kaçınılması gerektiği için, daha zorlayıcı durumlarda ve başka bir tanığın bulunmadığı hallerde başvurulması gereken ve mahkeme ortamı dışında daha çok çocuğun oyun ortamı, okul ortamı belki de bu mümkün değil şu an sistemimizde ama Adli Görüşme Odalarında uzman eşliğinde ve sadece uzmanı görerek çocuğun sadece uzmanı gördüğü bir halde şahitliğiyle ilgili bilgi alınması gereken kişi diyebilirim (GK14-K-26-Pedagog).

Adli süreci aslında adli sürecin aslında bir unsuru olmayan bir elemanıdır aslında çocuk tanık ama dediğim gibi avukatın ya da ailenin zorlaması ile adli sürece tabi edilmeye çalışılan katılmaya çalışılan bir unsurdur bence. Bu zorlama ile

ya da çocuğun isteği dışında çoğunlukla gerçekleşen bir durum. (GK18-K-27-Sosyal Hizmet Uzmanı).

Şöyle diyebilirim bana göre daha olağan durumlar için çocuk tanıklığından kaçınılması gerektiği için, daha zorlayıcı durumlarda ve başka bir tanığın bulunmadığı hallerde başvurulması gereken ve mahkeme ortamı dışında daha çok çocuğun oyun ortamı, okul ortamı belki de bu mümkün değil şu an sistemimizde ama Adli Görüşme Odalarında uzman eşliğinde ve sadece uzmanı görerek çocuğun sadece uzmanı gördüğü bir halde şahitliğiyle ilgili bilgi alınması gereken kişi diyebilirim (GK14-K-26-Pedagog).

Mahkemedeki boşanma aşamasındaki çiftlerin aile içi olaylarına birinci derecede tanık olmuş olan, hatta aile içi olaylarda ki sorunlarla yüzleşmek zorunda kalan, eylemlere maruz kalan kişidir bizim için çocuk. Bu çocuk bu olaylara 1. derecede tanık olduğu için adli sürece bu nedenle dahil olmak zorunda bırakılıyor. Taraflar kendi davalarını burada ispatlamak için bu olaylarda taraf olan çocukları burada kendilerine tanık olarak gösterebiliyor ve kendi davalarını haklı çıkarma peşindedir (GK01-E-41-Psikolog).

Kodlamalar arasında %20 oranında kullanılan bir diğer kod ise davanın aydınlatıcısı kodudur. Meslek elemanları çocukları daha çok psiko-sosyal açıdan değerlendirmişlerdir bu yüzden davanın aydınlatıcısı kodu daha az bir oranda kalmıştır. Katılımcılar çocuk tanıklar için davanın aydınlatıcısı olarak da söz etmişlerdir. Meslek elemanları çocuğu tarafların uzlaşamadığı durumlarda dava dosyası için çok önemli olarak gördüklerini ifade etmişlerdir. Katılımcıların bir kısmının çocuğun davanın aydınlatıcısı olarak gördükleri ifadeler şu şekildedir:

Tarafsızlığa en yakın tanık. Eğer iyi dinlenirse (GK04-E-37-Sosyal Hizmet Uzmanı).

Dosyanın aydınlatıcısıdır (GK04-E-37-Sosyal Hizmet Uzmanı).

Çocuk tanık şöyle diyebilirim boşanma davalarında aile sonuçta annesi ve babası boşanıyor çocuğun. O sürece en iyi hakim en iyi tanıklık eden o aile içindeki çocuktur ve orada yaşanan bütün süreci hâkimdir diye düşünüyoruz. Bu nedenle çocuktan bilgi almak her zaman daha sağlıklıdır bizim açımızdan çünkü taraflar birbirlerini kötülemek için yalan veya doğru konuşabiliyorlar. Bunu bizim anlamamız mümkün olmuyor ancak çocuk olduğu için daha net bilgiler alabiliyoruz açıkçası çocuklardan (GK13-K-26-Sosyal Hizmet Uzmanı).

3.7.2. Çocukların Tanıklığına Yönelik Düşünceler

Çocukların aile içi şiddet ve boşanma davalarında tanıklığına ilişkin meslek elemanlarının genel olarak düşüncelerinin ortaya çıkarılmasına yönelik oluşturulan bu kategoride meslek elemanları çocuk tanıklığının zorunlu haller dışında çocuğun gelişimsel, aile ilişkileri ve psiko-sosyal açıdan olumsuzluğu üzerinde durmuşlardır. Meslek elemanlarının birçoğu çocukların aile mahkemelerde tanık olarak gösterilmemesi ve dinlenilmemesi gerektiğini ifade etmişlerdir. Çocuğun tanıklığına ilişkin bazı katılımcıların düşünceleri şu şekildedir:

Hukuki olarak çocuğun bir tanım ve anlamı var ama bize göre çocuğun yüksek yararı gereği, çocuğun iyilik hali gereği, çocuğun ikincil travma ya da tekrarlanan travmaları yaşamaması için tanık olarak gösterilmemesi gerekir (GK02-E-31-Sosyal Hizmet Uzmanı).

Yani dediğim gibi ben anne ve babasında olan olaylarda çocuğun tanık olarak çok çok zorunlu olmadıkça tanık olarak dinlenilmesini çocuğun gelişimi ve psiko-sosyal durumu açısından çok sağlıklı bulmuyorum daha öncede anlatmıştım taraf olma durumunda hissediyor çocuk kendini (GK05-K-29-Psikolog).

Tarafların arasındaki problemi anlatması ya da onların lehine ya da aleyhine bir şeyler anlatması çocuklar hiçbir zaman istenilmemeli (GK09-K-28-Psikolog).

Mesela burada bir şey var burada hakimlerle anlaşılamadığımız bir nokta var ama çocuğu dinlemek istiyor tanıklığını yani bildirmesini beyan etmesini istiyor. Bu şekilde bir sıkıntı var yani. Biz sosyal inceleme raporu düzenleyeceksek çocuğun hiçbir şekilde mahkemeye çıkmasını istemiyoruz (GK21-K-28-Sosyal Hizmet Uzmanı).

Meslek elemanı olarak ifade edebileceğim, çocuk tanıklığının çocuğu örseleyen bir süreç olduğunu düşünüyorum. Hukuki anlamda gelip orada beyanda bulunmaları çok gerekli değil (GK25-K-35-Pedagog).

Yani, aslında şöyle ben çocuk tanıklığını onaylamadığımı, en son başvurulması gerektiğini, en son başvurulacaksa çocuğun yaşına uygun yöntemlerle, uygun kişiler aracılığı ile yani bizler aracılığıyla yapılması gerektiğini, hiçbir şekilde mahkeme ortamına girmeden, çocuğun boyu daha kürsüye yetmiyor, yani o kürsüye bile yetişmiyor boyu, onun ifadesi alınıyor. O yüzden bu şekilde tanımlayabiliriz herhalde (GK19-K-26-Sosyal Hizmet Uzmanı).

3.7.3. Diğer Personelin Çocuğa Yaklaşımı

Aile içi şiddete ve boşanma davalarında tanık sıfatıyla dinlenilecek olan çocuk adli sisteme dâhil olmaktadır ve adliye ortamında meslek elemanları dışında diğer personellerle de iletişime girmektedirler. Adli sistem ve aile mahkemesinde çocuklar sosyal hizmet uzmanı, psikolog, pedagog ile ilişkilerinin yanında mahkeme katibi, mübaşir, danışma personeli, kolluk kuvvetleri gibi personel ile de iletişime geçebilmekte ve onlarla da temas kurabilmektedir. Bu bağlamda çocuğun etkileşim ve temas halinde olabileceği meslek elemanlarının çocuğa yaklaşımı da çocuk açısından önem taşımaktadır. Araştırmaya katılan meslek elemanları diğer personellerin çocuğa karşı yaklaşımda genel anlamda bilgi eksiklerinin olduğunu ifade etmişlerdir. Katılımcıların bir kısmı diğer meslek elemanlarının tutumlarını olumlu karşılarken bir kısmı olumsuz karşıladıklarını ifade etmişlerdir. Katılımcıların bu konu hakkındaki düşüncelerinden bazıları şu şekildedir:

Genellikle sanırım mesleki deformasyon oluyor. Bu nedenle duyarsız olduklarını düşünüyorum ben çoğunun. %80'inin duyarsız olduğunu düşünüyorum çocuklara karşı. Çocuk gelmiş ya da taraf gelmiş onlar için çok fark etmiyor benim gördüğüm (GK13-K-26-Sosyal Hizmet Uzmanı).

Ya onların genel tutumları iyi çocuğa karşı. Çünkü onların işi çocuk ile alakalı olmadığı için hani pek çocuğa kötü davrandıklarını şahit olmadım (GK16-E-29-Sosyal Hizmet Uzmanı).

Yani çocuğa yaklaşım konusunda bilgi eksiklikleri var kesinlikle (GK19-K-26-Sosyal Hizmet Uzmanı).

Adliyede çocuk görmeye çok alışık olmadığı için bir çocuğa karşı genelde tüm çalışanlar daha ılımlılar ama işte elbette ki istisnalar ya da rahatsız edici davrananlar vardır (GK14-K-26-Pedagog).

3.7.4. Meslek Elemanlarının Roller ve Mesleki Uygulamalar

Aile mahkemelerinde meslek elemanlarının rol ve görevleri kanunda kesin sınırlarla belirlenmemiştir. Meslek elemanlarının en temel rolü olarak “çocuğun yanında hazır bulunmak” kavramsallaştırması kullanılmaktadır. Ancak, araştırmaya katılan meslek elemanları, çocukların tanıklığı konusunda kanunda belirtilen görevleri dışında çok daha fazla rolleri ve görevleri olduğuna yönelik değerlendirmelerde bulunmuşlardır. Araştırmaya katılan meslek elemanları tanımlanmış ve tanımlanmamış birçok rol ve görevden bahsetmektedirler. Katılımcılar bu rol ve görevleri “çocuğu rahatlatmak”, “çocuk ile ilgili görüş bildirmek”, “

çocuğu adli süreç konusunda bilgilendirmek”, sosyal inceleme yapmak ve rapor yazmak”, “çocuğun yanında hazır bulunmak”, “savunuculuk”, “çocuğun temel ihtiyaçlarını karşılamak”, “travmanın önüne geçmek” ve “yönlendirme/havale”

olarak ifade etmişlerdir. Çocuk tanıklığı durumunda meslek elemanlarının rol, görevleri ve uygulamalarına yönelik katılımcı ve kodlama dağılımı aşağıda verilmiştir.

Çizelge 3.16. Mesleki Roller ve Uygulamalar Kategorisine İlişkin Katılımcı ve Kodlama Dağılımı

Mesleki Roller ve Uygulamalar	Katılımcı	%	Kod	%
Çocuğu Rahatlatmak	23	79,31	48	20,00
Çocukla İlgili Görüş Bildirmek	21	72,41	38	15,83
Çocuğu Adli Süreç Konusunda Bilgilendirmek	20	68,97	41	17,08
Sosyal İnceleme Yapmak ve Rapor Yazmak	19	65,52	38	15,83
Çocuğun Yanında Hazır Bulunmak	17	58,62	24	10,00
Savunuculuk	15	51,72	26	10,83
Çocuğun Temel İhtiyaçlarını Karşılama	6	20,69	8	3,33
Travmanın Önüne Geçmek	5	17,24	10	4,17
Yönlendirme/Havale	5	17,24	7	2,92
Toplam	29	100,00	240	100,00

Araştırmaya katılan meslek elemanlarının %79,31 gibi çok büyük bir kısmı çocuğun adli sisteme dahil olduğu andan itibaren yaşadığı korku, kaygı ve endişe dolayısıyla çocuğu rahatlatmaya yönelik bir görevleri olduğundan bahsetmektedirler. Bir diğer ifade edilen görevler arasında çocukla ilgili görüş bildirmek noktasında hakimlere çocuğun psiko-sosyal ve aile durumu ile ilgili bilgi vermek olarak ifade etmişlerdir. Araştırmaya katılan meslek elemanlarının %68,97'si çocukların adli süreç hakkında yetersiz bilgiye sahip olma ya da hiç bilgiye sahip olmamaları nedeniyle çocukların süreç içerisinde yaşayabilecekleri ve karşılaşılabilecekleri durumlar hakkında çocukları bilgilendirmeyi görevleri arasında belirtmişlerdir. Meslek elemanlarının 65,52'si çocuk ve aile hakkında inceleme yapmak ve konu ile ilgili rapor yazmak görevinin mahkeme tarafından kendilerine verilen görev olarak ifade etmişlerdir. Katılımcılar tarafından kanunda belirtilen en temel görevlerden bir diğeri ise çocuğun yanında hazır bulunmak olarak ifade edilmiştir. Araştırmaya

katılan meslek elemanlarının yarısından fazlası çocuğun yüksek yararı gözetilerek çocuğun kendi haklarını tam anlamıyla dile getirememesinden dolayı çocukların savunuculuğunu üstlenme görevinden bahsetmişlerdir. Bu görevler dışında katılımcılar tarafından daha az dile getirilen %20,69 oranında çocuğun yeme, içme gibi temel ihtiyaçların karşılanmasını görev olarak belirtmişlerdir. Katılımcıların %17,24'ü adli sürecin ve adliye ortamında yaşanan olayların çocuklar üzerinde yaratacağı travmanın önüne geçilmesinden bahsederken yine %17,24'ü çocukların veya ailelerin psiko-sosyal destek hizmetleri almaları ve çeşitli ihtiyaçlarının karşılanmasına yardımcı olmak adına yönlendirme ve havale görevlerinden bahsetmişlerdir.

Araştırma kapsamında mesleki rol ve uygulamalar kodlandığında birbirine yakın oranlar ile karşılaşılmış tüm kodlamalar içerisinde en çok %20 oranında çocuğu rahatlatmak kodu kullanılmıştır. Meslek elemanları, çocukların adli süreç içerisinde yaşadığı korku, kaygı ve endişe gibi durumları en aza indirmeye çalıştıklarını ve onları psiko-sosyal açıdan rahatlatmak gerektiğini ifade etmişlerdir. Katılımcılar çocukların adli süreç içerisinde örselenmelerini en aza indirmeye çalıştıklarını, kendilerini güvende hissetmeleri ve kaygı düzeylerini düşürmek için onlarla görüşmeler yaptıklarından bahsetmişlerdir. Çocuğu rahatlatmak konusunda bazı katılımcıların ifadeleri şu şekildedir:

Şimdi çocuk geliyor 9'da beyanı alınıyor 11-12 o saate kadar çocuğa maymunluk yapıyoruz dart oynuyoruz, kuş uçuruyoruz koridorda (GK03-E-48-Pedagog).

O sırada çocuğun rahatlatma gibi bir görevimiz de var. Çocuğu rahatlatıyoruz. Çocuk ile ilgili gözlemde bulunuyoruz (GK04-E-37-Sosyal Hizmet Uzmanı).

Tanımlanmamış görev olarak da çocuklar hassas oldukları için bir ihtiyaçları olduğunda ya da duruşma esnasında kötü bir durumdan etkilendiğinde çocuğu alıyoruz odamıza, biz çocukla çocuğu rahatlatıcı görüşmeler yapıyoruz. Bunlar bizim

kanunda mesleki tanımımızda yok ama biz çocuğun olabildiğince az etkilenmesi için elimizden gelen hassasiyeti gösterdiğiniz için gerekli gördüğümüz durumlarda müdahale ediyoruz (GK06-E-26-Pedagog).

Çocuğun kaygı ve endişesini azaltmak (GK18-K-27-Sosyal Hizmet Uzmanı).

Yapılan bütün kodlamalar arasında %17,1 oranı ile çocuğu adli süreç konusunda bilgilendirmek kodu en çok kullanılan ikinci kod durumundadır. Adli sistem ve adliye ortamı hakkında bilgisi bulunmayan çocukların meslek elemanları tarafından bilgilendirildiği ifade edilmiştir. Meslek elemanları süreç hakkında bilgisi olmayan çocuğu süreç ile ilgili bilgilendirdiklerini ve çocuğu sürece hazırladıklarını ifade etmişlerdir. Çocuğun adli süreç konusunda bilgilendirilmesine ilişkin araştırmaya katılan meslek elemanlarının bazılarının ifadeleri şu şekildedir:

Biz işte velayet görüşmesi için çocuğa gittiğimizde anlatıyoruz salonda kim olur, görevleri nedir salonun ortamı (GK03-E-48-Pedagog).

Çocuğun bir uzman tarafından duruşmaya hazırlanıyor. İşte birazdan hakim seni dinleyecek süreç böyle böyle işliyor içerde (GK04-E-37-Sosyal Hizmet Uzmanı).

Çocuğu bilgilendiriyoruz. Ne yaşayacağını, sürecinin nasıl ilerleyeceğini bilgilendiriyoruz. Bu bakımdan iyi oluyor (GK09-K-28-Psikolog).

Çocuğu önce işte mahkemede eşlik edecek uzman önden alır bir ön görüşme yapar işte çocuğa neden burada olduğunu sorar işte rahatlatıcı önce bir kaç yaşındasın hangi okula gidiyorsun diye sonrasında sorarsınız neden buradasın diye eğer çocuk bilmiyorsa yaş düzeyine göre neden burada olduğunu ve ondan ne beklendiğini anlatırsınız, içerde ona sorulacak olan sorulardan bahsedersiniz hatta mümkünse içeriği de biraz tanımlarsınız, yani işte içeri gireceğiz bir kürsü var o kürsüde işte bir kadın veya bir abi veya abla diyebilirsiniz yaşa göre bir daha kim abi var ya da bir hakim abla var avukatlar var ana böyle anlattığın gibi işte o hakim

de sana soracak senden ricam ona da bana anlattığın gibi anlatmam dersiniz (GK11-K-33-Psikolog).

Meslek elemanları hakimın veya mahkemenin verdiği görev doğrultusunda çocuğun evine, okuluna veya sosyal çevresinde incelemelerde bulunmakta olduklarını ve bu bağlamda rapor yazdıklarından bahsetmişlerdir. Sosyal inceleme yapmak ve rapor yazmak kodu 15,8 oranındadır. Meslek elemanları çocukları ve aileleri yaşam alanları içerisinde değerlendirmek adına sosyal incelemelerde bulunduklarını ve bu incelemeler sonrasında mahkemenin gerek duyması halinde rapor yazdıklarını ifade etmişlerdir. Bu konu ile ilgili araştırmaya katılan bazı meslek elemanlarının görüşleri şu şekildedir;

Sosyal inceleme raporunda biz çocuklarının yaşam yerlerine gidiyoruz. Eğer çocuk üzerinde bu boşanma sırasında çocuklar üzerinde yoğun bir olumsuz durum varsa biz özellikle ev ortamında görüşmeyi tercih ediyoruz. Anne-babaya söylüyoruz ya da çocuğun yaşını göz önüne alarak okulunu ziyaret ediyoruz hem de okuldaki ebeveynlerin çocukla olan ilişkisini gözlemlemek adına okulda görüşmeler yapıyoruz (GK01-E-41-Psikolog).

Bazı zamanlarda bize rapor gönderilirken çocuk hakkında özel şeylerden de bahsedilebiliyor işte şu konuda şu hususta rapor düzenlenmesi diye söylenebiliyor. Hani bu hususları çocuğa zarar vermeyecek şekilde çocuktan almaya çalışırız (GK16-E-29-Sosyal Hizmet Uzmanı).

Kanaat oluşturmak için onun sosyal çevresi arkadaş öğretmen bunlarla iletişime geçmeye çalışıyorum (GK18-K-27-Sosyal Hizmet Uzmanı).

Meslek elemanlarının ifadelerinden çıkarılan kod odaklı frekans dağılımında 15,8 oranında çocukla ilgili görüş bildirmek kodu bulunmaktadır. Meslek elemanları yaptıkları ön görüşmeler ve görüşmeler esnasında çocukların durumlarının değerlendirilip gerekli görülen durumlarda hâkimlere ve mahkemelere bilgi

verdiklerini belirtmişlerdir. Bunun yanı sıra çocuğun ifadelerinin baskı altında olup olmadığına dair kanaatlerini bildirdiklerini ifade etmişlerdir. Araştırmaya katılan meslek elemanlarının düşünceleri şu şekildedir:

Hâkime gözlemimizi, çocuğun yönlendirme altında olduğunu, baskı altında olduğunu, rahat beyanda bulunabilecek bir durumda olmadığını gözlemliyorsak söylüyoruz. Biz duruşma zabıtine kendi beyanlarımızı da ekletiyoruz (GK04-E-37-Sosyal Hizmet Uzmanı).

Herhangi bir şey gördüğümüzde gözlemlediğimizde, çocuğu etkileyecek bir şey olduğunda bunu hakimlerle duruşmanın hakimiyile görüşebiliyoruz bahsediyoruz onun dışında zaten bizim buradaki uygulamada (GK05-K-29-Psikolog).

Uzmanla konuşuyor, görüşüyor çocuklar. Hani mahkemede dinlenmesi sakıncalı mıdır, çocuk açısından ya da yararlı bulunmadığı durumlarda böyle bir rapor düzenliyor ama bunu yapan ben sadece bir tane hakim gördüm bizim bulunduğumuz adliyede (GK19-K-26-Sosyal Hizmet Uzmanı)

Meslek elemanlarının bir diğer bahsettikleri görevleri ise savunuculuktur. Savunuculuk görevinin tüm kodlar içindeki oranı ise 10,8'dir. Meslek elemanları çocuğun yüksek yararı doğrultusunda hareket ettiklerini ve bu bağlamda çocuğun mahkeme salonunda veya adliye içerisinde örselenmesine neden olan durumları engellemeye çalıştıklarını dile getirmişlerdir. Araştırmaya katılan meslek elemanları çocuğun mahkeme tarafından dinlenmesine karar verildiği durumlarda çocuk tanıkların örselenmelerini ve psiko-sosyal gelişimlerine olumsuz etki edecek faktörleri ortadan kaldırmak için çaba gösterdiklerini ifade etmişlerdir. Bu konu hakkında bazı katılımcıların ifadeleri şu şekildedir;

Hakime söylüyoruz. Çocuğun kendini rahat ifade etmesi için ebeveynlerin ve tarafların dışarıya çıkarılmasını arz ediyoruz. Onlar zaten çıkarıyorlar, sonra geliyorlar zaten devam ediyorlar (GK01-E-41-Psikolog).

Duruşma salonunun ortamının mümkünse çocuğun rahat dinlenmesi sağlayacak bir ortam olmasını sağlıyoruz (GK04-E-37-Sosyal Hizmet Uzmanı).

Biz onların savunucularıyız (GK04-E-37-Sosyal Hizmet Uzmanı).

Genelde bizim zaten önerilerimizle hareket ediyorlar. Biz ne dersek o oluyor. Çocuğun yararını burada en çok düşünenlerden birisi de biz oluyoruz çünkü çocuğun olabildiğince hafif yaralarla atılması için süreci biz mahkemeye öneri sunuyoruz (GK06-E-26-Pedagog).

Evet, hani böyle daha da sıkıştırıcı sorular detaylı detaylı sormaya kalktıklarında dur orda diyoruz yeter artık. Bu konular çocuğu ilgilendirmiyor davanızın ileriki aşamalarında bunları belirtirsiniz diyoruz geçiyoruz (GK26-E-31-Sosyal Hizmet Uzmanı).

Kanun tarafından meslek elemanlarına verilen görevler arasında yer alan çocuğun yanında hazır bulunma görevi kod odaklı frekans dağılımında %10 olarak karşımıza çıkmaktadır. Meslek elemanları kanun tarafından verilen bu görevde çocuğun mahkemede esnasında ve sürecinde yanında hazır bulunduklarını ifade etmişlerdir. Bu bağlamda araştırmaya katılan meslek elemanlarının ifadeleri şu şekildedir;

Yani bu sürecin en olumlu yanı çocuk beyan vereceği zaman bir uzmanın da yanında bulunması gerektiği. En azından çocuğu biraz sakinleştirme sürece anlatma çocuğun yanında olduğumuzu hissettirme olanağı tanıyor bize bu durumlar (GK16-E-29-Sosyal Hizmet Uzmanı).

Çocuk tanıklığı durumunda tanımlanmış rollerimiz az önce söylediğim gibi çocuk duruşmaya gitmeden önce eğer ki beyan verecek ise hazır bulunup öncesinde dosyayı inceleyip sonrasında duruşma esnasında da çocuğa eşlik etmemiz hani bu tanımlanan rollerimizden (GK16-E-29-Sosyal Hizmet Uzmanı).

Şimdi normalde kanunda hatırladığım kadarıyla kanun maddesinde çocuğun olduğu süreçte yanında hazır bulunulması diye geçiyor uzmanların mevzuat yönünden bakıldığında (GK27-K-30-Sosyal Hizmet Uzmanı).

Katılımcı meslek elemanlarının bahsettiği diğer konu travmaların önüne geçmek olmuştur. Meslek elemanları çocuğun alışık olmadığı adliye ortamında yaşayacağı travmaların önüne geçmeyi amaçlamaktadırlar. Meslek elemanları çocuğun bu süreçten en az zararla çıkması için çalıştıklarını ve bunu görev bildiklerini dile getirmişlerdir. Konu hakkında bazı ifadeler şu şekildedir;

Bizim önceliğimiz çocuğun sağlıklı bir şekilde sürecin atlatılmasıdır (GK04-E-37-Sosyal Hizmet Uzmanı).

Bu yol o süreçten çocuğun o süreçten en az hasarla ayrılmasını sağlamak. Dediğim gibi sıfır hasarla oradan ayrılamiyor ne yazık ki (GK09-K-28-Psikolog).

Bizim eşliğimizde dinlenirse en azından buradaki örselemeyi en aza indirmeye çalışıyoruz (GK12-E-38-Pedagog).

Katılımcı meslek elemanlarının tanımlanmamış görevler arasında bahsettikleri bir diğer görev ise çocuğun temel ihtiyaçlarını karşılamak olmuştur. Çocuğun adli süreç içerisindeki temel ihtiyaçları olan yeme, içme ve tuvalet gibi ihtiyaçlarını karşılamada meslek elemanları çocuğa yardımcı olduklarını ifade etmişlerdir. Bu durumu meslek elemanları şu şekilde ifade etmişlerdir:

Susamışsa bile su ihtiyacını bu adliyede genelde susadığını biz ona sorarız. Susadın mı, acıktın mı? Kahvaltını yaptın mı? Sana bir bardak su vereyim mi? Bu sürecin tam orada ona soracak belki şu adliyede tek meslek grubu biziz (GK04-E-37-Sosyal Hizmet Uzmanı).

Tanımlanmamış görev olarak da mesela şöyle bir şey olabiliyor adli görüşme odasına gelen çocuklar oluyor hani aile içi şiddet değil de aklıma gelen olduğu için söylüyorum çocuk geliyor ifadesi alınacak ama saati çok sarktı ve çocuğun karnı aç ailenin durumu yok mesela o gibi durumlarda biz kendimizde çocuğun bu gibi ihtiyaçlarını karşılamak içinde açıkçası seferber oluyoruz (GK05-K-29-Psikolog).

Görüşmeye başlamadan önce açlık-tokluk tuvalet ihtiyacı gibi konulara eğilmeye çalışıyoruz (GK25-K-35-Pedagog).

Adli süreç içerisinde bulunan çocukların psiko-sosyal ihtiyaçlarını tam olarak karşılayamadıklarını ifade eden meslek elemanları çocuğun ve ailesinin psiko-sosyal destek ve diğer ihtiyaçları karşılamak için bazı durumlarda havale ve yönlendirme yaptıklarını da ifade etmişlerdir. Bu durumu şu şekilde ifade etmişlerdir:

Ayrıca direkt bizim tanımlanmış görevimiz olmasa da gerekli yerlere gitmelerini sağlamaya çalışıyoruz yönlendiriyoruz duruşma sürecinde sağladığımız destek dışında (GK12-E-38-Pedagog).

Eğer ki anne baba iletişimi tamamı ile kopmuş bir çocuk ile karşı karşıya gelirsek aile olarak bir danışmanlık almalarını da tavsiye edebiliyoruz belirtebiliyoruz. Yani genel anlamda bu şekilde (GK16-E-29-Sosyal Hizmet Uzmanı).

Çocukla görüşüyoruz çocuk bir olaydan etkilendiyse ve o olayın hala etkisi sürüyorsa çocuk üzerinde onu hani yönlendirme amaçlı psikolojik destek alması amaçlı yönlendirme yapabiliyoruz (GK17-K-27-Sosyal Hizmet Uzmanı).

3.7.5. Çocuk Tanıklığı Durumunda Mesleki Uygulama Güçlükleri

Çocuk tanıklığı durumunda meslek elemanları karşılaştıkları çeşitli güçlükler olduğunu belirtmişlerdir. Meslek elemanlarının karşılaştıkları bu güçlükler “yapısal/sistemsel güçlükler”, “meslek elemanlarına ilişkin güçlükler” ve “çocuğa

ilişkin güçlükler” şeklinde alt kategorilere ayrılmıştır. Alt kategoriler kendi içlerinde ayrıca kodlanmıştır.

3.7.5.1. Yapısal/Sistemsal Güçlükler

Aile içi şiddet nedeniyle açılan boşanma davalarında çocukların tanıklığı durumunda karşılaşılan güçlüklerden birisi adli süreç kaynaklı yapısal/sistemsal güçlükler olarak ortaya çıkmıştır. Araştırmaya katılan meslek elemanları bu bağlamda birçok sorun olduğundan bahsetmişlerdir. Yapısal sistemsal güçlükler “mesleki özerklik ve yetkinlik karmaşası”, “uygun olmayan görüşme odaları”, “mesleki çalışmalarda zaman problemi”, “uygulama süreçlerinin standart olmaması” olarak kodlanmıştır. Buna yönelik çocuk tanıklığında karşılaşılan problemlerden biri olan yapısal/sistemsal güçlükler olarak belirlenen kategoriye ait frekans dağılımı şu şekilde oluşturulmuştur.

Çizelge 3.17. Yapısal/Sistemsal Güçlükler Kategorisine İlişkin Katılımcı ve Kodlama Dağılımı

Yapısal/Sistemsal Güçlükler	Katılımcı	%	Kod	%
Mesleki Özerklik ve Yetkinlik Karmaşası	18	66,67	33	30,28
Uygun Olmayan Görüşme Odaları	18	66,67	30	27,52
Mesleki Çalışmalarda Zaman Problemi	16	59,26	24	22,02
Uygulama Süreçlerinin Standart Olmaması	16	59,26	22	20,18
Toplam	27	100,00	109	100,00

Araştırmaya katılan meslek elemanlarının %66,67’si adli sistem içerisinde hakim, savcı gibi meslek gruplarının daha baskın olduklarını, bazı durumlarda çocuğa yanlış davranan meslek elemanlarının olduğunu, bu durumun çocuğun örslenmesine neden olduğunu ifade ederek adli süreç içerisinde mesleki özerklik ve yetkinlik karmaşası olduğunu ifade etmişlerdir. Araştırmaya katılan meslek elemanlarının %66,67’si çocukları dinledikleri yerlerin uygun görüşme ortamına

sahip olmadığını ve bu durumun olumsuz iletişime neden olduğunu ifade etmişlerdir. Katılımcıların %59,26'sı adliye ortamına gelen çocuklarla sınırlı süre içinde görüşmek zorunda bırakıldıklarını ve yeterli bir ön görüşme yapamadan duruşmalara katılmak zorunda olduklarını ifade ederek mesleki çalışmalarda zaman problemlerinden bahsetmişlerdir. Meslek elemanlarının %59,26'sı çocuk tanıklarla yaptıkları uygulama süreçlerinin her zaman aynı standartta olmadığını, bazı durumlarda çocukla çalışma için yeterli zamanları olurken, bazı durumlarda çocukla hiç görüşmeden duruşmanın ortasında hakimin talebi üzerine duruşmaya dahil olduklarını belirtmişlerdir.

Ortaya çıkarılan kod odaklı frekans dağılımında %30,39 oranla mesleki özerklik ve yetkinlik kodu tüm kodlar içinde en fazla kullanılan kod olmuştur. Meslek elemanları, adli süreç içerisinde bazı meslek gruplarının baskın olması ve meslek elemanlarının çocuk ve aile ile ilgili kararlarda karar verici rolü bulunmayıp sadece tavsiye niteliğinde etki edebilmesi gibi nedenlerle mesleki özerklik ve yetkinlik konusunda zorluklar yaşadıklarını belirtmişlerdir. Bu bağlamda meslek elemanlarının değerlendirmelerin yer aldığı ifadeler şu şekildedir:

Çocuk açısından bir sıkıntı yaşamıyorum ama yaşadığım sıkıntı kendi kontrolümde olmadığı ya da benim de yapamadığım şeyler var yani. Örneğin hakimin çocuğa yaklaşımı (GK09-K-28-Psikolog).

Adli görüşme odasında alınması gereken ifade duruşma salonunda alınıyor yine önerimiz dikkate alınmadığı zaman ve çocuk çok rahat edebileceği bir yerde ifadesini vermemiş oluyor duruşma salonuna girmiş oluyor (GK12-E-38-Pedagog).

Yaklaşık 1-2 sene önce olmuştu bu olay, mahkemeye çağrıldığında usulsüz bir şekilde çağrıldığı için gitmedi ve o geceyi nezarethanede geçirdi bir arkadaş. Ne yazık ki bazı zorlayıcı davranışlar olabiliyor çünkü (GK14-K-26-Pedagog).

Az evvel mesela ön görüşmenin tanımlanmamış bir görev olduğundan bahsettik ve bunu gelen hakimler mahkeme ya da başlayan ya da mübaşirler bilmiyorlar. Biz hep gidip kendilerine aktarıyoruz bu süreci bir ön görüşme yapmadan duruşmaya

giremeyeceğimizi hep aktarmak durumunda kalıyoruz ama bazen de öyle örneklerle denk geliyoruz ki bu sabah ben yaşadım mesela hızlıca hakimın alıp bitirmesi gereken bir dosyaymış ve ön görüşmeyi beklemeden hemen duruşmaya gelmemizi istedi ona göre de beyanımı duruşmada gözlemlendiği kadarıyla diye belirtmeye çalışıyorum o tür durumlarda. Özellikle hakimlerin bu durumları anlayışla karşılamaması bizi çok yıpratıyor çocuklar ile ilgili hassas olmamaları. Duruşmada hakimlerin yönelttiği sorular bizi çok zorlayabiliyor bazen çocuğu alıştırmış olabiliyoruz sürece, güven ilişkisini kurduktan sonra adapte edebiliyoruz çocuk bir şekilde orada bildiklerini anlattıktan sonra gidebileceğini öğrendiği için bir an önce bu süreci yaşayıp bitsin istiyor ama bazen duruşmalar öyle oluyor ki ve öyle gereksiz noktalarda uzuyor ki ve hakimlerin yönelttiği sorular öyle yönlendirici suçlayıcı olabiliyor ki çocuklar o an dağılıyor. Yani onu o anda toparlaması gerçekten zor oluyor yeniden aynı noktaya adapte edebilmek, yeniden çocuktan kaldığı yerden o bilgileri alabilmek çok zorlayabiliyor (GK27-K-30-Sosyal Hizmet Uzmanı).

Çocuk ile bir ön görüşme yapamadığımız ya da çok sıkıştırıldığımız zaman dinleyiver çocuğu ne olacak görüşsen ne olacak gibi şeylerle karşılaşabiliyoruz biz. Hani bazen yaptığımız için önemini anlamayan hakimlerle karşılaşabiliyoruz yani evet kanun gereği bizi orada bulunduruyor ama diyoruz ya öncesinde en azından 5 dakikalık bir bilgilendirme istiyoruz çocuk ile ilgili bu tarz zorluklar yaşayabiliyoruz (GK28-K-38-Psikolog).

Meslek elemanlarına göre bir diğer yapısal güçlük ise uygun olmayan görüşme odalarıdır. Çocuklara göre tasarlanmamış odaların varlığını dile getiren meslek elemanları çoğu zaman çocuk tanıkla olan görüşmesine üçüncü bir kişinin de tanık olduklarını ifade etmişlerdir. Bu durumun yapılan görüşmelerin etkinliğini azalttığını ve çocuğun yeterince rahatlatılamadığından bahsetmişlerdir. Katılımcı meslek elemanlarının konu ile ilgili ifadeleri şu şekildedir:

Şartlarımız fiziki şartlarımız yetersiz bir mağdur geldiği zaman iki mağdur geldiği zaman ikisini beraber oturtuyorsun ikisinin de mağduriyetleri birbirlerinden farklı ve birbirleriyle konuşuyorlar (GK02-E-31-Sosyal Hizmet Uzmanı).

O görüşme odasının havası, rengi, renksizliği, hiçbir oyuncağın bulunmaması, ortamın çocuk için uygun bir hal içinde, olmaması (GK14-K-26-Pedagog).

Fiziki donanımlar yeterli değil, bizim bireysel görüşme yaptığımız oda kaç metrekaaredir geometrik bilgim yok o yüzden ama daracık, aramızda çapraz oturduğumuzda 1,5 metre kadar bir mesafe ancak kalıyor, o da çok küçük, krem rengi, çok cansız böyle bir odada birkaç kere 4 yaşındaki, 4 yaşlarındaki çocuklarda oldum. Odaya girmek istemediler, girmediler ve benimle konuşmadılar. Haklı ben de girmezdim (GK14-K-26-Pedagog).

Dediğim gibi şartlar çok önemli bizim mesela burada fiziki şartlar çok iyi değil mesela çocuğu bir 5 dakika 10 dakika mesela bir koridorda bilgilendiriyoruz bazen (GK28-K-38-Psikolog).

Çocuk tanıklığı durumunda yaşanan yapısal/sistemsel güçlüklerin kod odaklı frekans çizgisi incelendiğinde mesleki çalışmalarda zaman problemi kodu tüm kodlar içerisinde %22 oranında kullanılmıştır. Araştırmaya katılan meslek elemanları genel anlamda çocukla yeteri kadar uzun görüşmeler yapamadıklarını, kısıtlı zaman içinde görüşmeler yapmak zorunda kaldıklarını ifade etmişlerdir. Konu hakkında meslek elemanları şunları ifade etmiştir:

Çocukla birlikte 5 dakika kadar bir ön görüşme yapıyoruz. Dosyayı okuma şansımız oluyor ya da olmuyor (GK14-K-26-Pedagog).

Zaten çok kısa bir görüşme yapıyoruz 10-15 dakikada. Bu çocukta bariz bir şekilde meydana gelmiş olan bir zihinsel engellilik vesaire yoksa biz bunu tespit edemeyiz çocuk etki altında mı mesela. Bu kadar kısa bir sürede tespit edilecek bir şeyin olmadığını düşünüyorum (GK15-E-29-Pedagog).

Direkt çocukla beraber beni duruşma salonuna çağırabiliyor, bizim tercih ettiğimiz en azından bir 5 dakika çocuğu mahkemeye duruşmaya hazırlamak oluyor (GK21-K-28-Sosyal Hizmet Uzmanı).

Yapısal/sistemsel güçlükler kod odaklı frekans dağılımında uygulama süreçlerinin standart olmaması kodu meslek elemanları tarafından tüm kodlar içinde %20,2 oranında kullanılmıştır. Meslek elemanları çocuk tanıklığı durumunda yaptıkları görüşmelerin ve bu görüşme zamanlarının belirsiz olmasından kaynaklanan sorunları ifade etmişlerdir. Meslek elemanları çocuklarla duruşmaya girme durumlarını veya görüşme yapmaları gerektiğini çoğu zaman son dakika öğrendiklerini dile getirmişlerdir. Konu hakkında meslek elemanları şunları ifade etmişlerdir:

Burada bizim mesleki olarak karşılaştığımız güçlük duruşma salonunda çocuk, avukat, anne, baba herkes olmuş bizi arıyorlar duruşma var gelin, çocuğu tanımıyorum anneyi babayı tanımıyorum niye buradalar bilmiyorum (GK02-E-31-Sosyal Hizmet Uzmanı).

Yani çok çok, özel çok spesifik bir dosyada belki müdahale ettiğimiz olabilir. Onun haricinde tanıklık olayı bize tam yumurta kapağıya dayandığında haber verirler zaten (GK10-K-30-Psikolog).

Son anda haber verilmesi (GK28-K-38-Psikolog).

3.7.5.2. Meslek Elemanlarına İlişkin Güçlükler

Çocuk tanıklığı durumunda mesleki uygulama güçlüklerinden bir diğeri ise meslek elemanlarına ilişkin güçlüklerdir bu konuda kodlar iki alana yoğunlaşmıştır. Meslek elemanlarına ilişkin güçlükler “mesleki ilişkide tanışma/bağlantı kurma” ve “çocukla görüşme becerileri” olarak kodlanmıştır. Meslek elemanlarına ilişkin güçlükler kategorisine ait katılımcı ve kodlama dağılımı aşağıda sunulmuştur.

Çizelge 3.18. Meslek Elemanlarına İlişkin Güçlükler Kategorisine İlişkin Katılımcı ve Kodlama Dağılımı

Meslek Elemanlarına İlişkin Güçlükler	Katılımcı	%	Kod	%
Mesleki İlişkide Tanışma/Bağlantı Kurma	16	80,00	19	57,58
Çocukla Görüşme Becerileri	11	55,00	14	42,42
TOPLAM	20	100,00	33	100,00

Araştırmaya katılan meslek elemanlarının %80 gibi büyük bir bölümü mesleki ilişkide tanışma/bağlantı kurmanın güçlüğünden bahsetmiştir. Katılımcı meslek elemanlarının yarıdan fazlası da çocukla görüşme becerilerinde güçlüklerden söz etmişlerdir.

Meslek elemanlarına ilişkin güçlükler kod odaklı frekans dağılımına bakıldığında mesleki ilişkide tanışma/bağlantı kurma kodu tüm kodlar içerisinde yarıdan fazla oranında kullanılmıştır. Katılımcıların çoğunluğu çocukla bağlantı kurma ve bununla beraber çocukla güvenli bağlanmanın güçlüğünden bahsetmişlerdir. Katılımcılar güvenli bağlanmanın oluşmadığı ortamda çocuğun kendini açmadığını ve direnç gösterdiğini ifade etmişlerdir. Meslek elemanları diğer uygulama güçlüklerinin de çocukla bağlantı kurmada olumsuz etkileri olduğunu dile getirmişler ve bu durumun çocuğu rahatlatma konusunda kendilerini zora soktuğunu dile getirmişlerdir. Araştırmaya katılanların konu ile ilgili ifadeleri şu şekildedir:

Bazen bir şeyi söyleyecek ama söylemekten çekiniyor. Siz ne kadar onu açmaya çalışırsanız çalışın o gerçeği söylememe konusunda direnç gösteriyor (GK04-E-37-Sosyal Hizmet Uzmanı)

Güven ve iletişim konusunda dediğim gibi fiziki şartlar konusunda özellikle yaşı küçük olan çocuklar daha sıkıntı olabiliyor bizim için çünkü mezar gibi bir odada yabancı bir kişi ile konuşmak istemez. O yüzden yanında annesinin ayağını yapıştır, işte gelmek istemez, konuşmak istemez. Olabiliyor yani böyle şeyler karşılaşılabiliyorsunuz (GK10-K-30-Psikolog).

Olayı hemen girdiremiyorsun çocuğa o olayı anlatana kadar dediğiniz gibi güven sağlamak gerekiyor ama işte öyle bir durum var hakim seni orada bekliyor 5 dakikada 10 dakikada o görüşmeyi yapmak zorundasın. O yüzden çocuklar ile güvenli bağlantıyı kurup çocuktan ifadeyi alayım diyene kadar uzun süre geçmesi gerekiyor (GK17-K-27-Sosyal Hizmet Uzmanı).

Tanıklık durumunda hadi 5 dakika konuşun duruşmayı başlatıyoruz. Böyle bir tavır ile karşı karşıya kalınca o güvenli bağlanma dediğimiz şey de aksaklık yaşıyor maalesef. Çocuğun orada size samimi davranıp davranmadığını bile gözden kaçırabilirsiniz yani bu şeyde tempoda öyle söyleyeyim (GK18-K-27-Sosyal Hizmet Uzmanı).

Meslek elemanlarına ilişkin güçlükler kod odaklı frekans dağılımında kullanılan kodlardan bir diğeri tüm kodlar içinde %42,4 oranında kullanılmış çocuklarla görüşme becerileri kodu olmuştur. Katılımcılar kendilerine verilen sürenin azlığı, uygun görüşme ortamlarının bulunmaması gibi durumlarında buna neden olduğunu ifade etmişlerdir. Katılımcı meslek elemanları çocukların kendilerine geldiği zaman yönlendirilmiş ya da öğretilmiş olduklarından da bahsetmişlerdir. Konu ile ilgili katılımcı ifadeleri şu şekildedir:

Çocuğun kendini bana açması için daha uzun bir zamana ihtiyacım var (GK19-K-26-Sosyal Hizmet Uzmanı).

Bazı çocuklar 5 dakikada açılır, bazıları 10 dakikada açılır, bazıları 1 saatte açılır yani orada “Hadi hadi hadi.” diye yüklenmenin bir anlamı yok. Hazır olduğunda hatta hazır hissettiğinde olması gerek. Orada bazen sıkıntı yaşayabiliyoruz (GK20-E-28-Pedagog).

Oraya getiren kişinin etkisi altında kalabiliyor ve gönüllülük esaslı olmadığı için görüşmeciyi açmak çok zor oluyor. Bunları ele almak, değerlendirmek, bazen farkına bile varmayabiliyoruz o baskının (GK24-E-36-Pedagog).

Ben diyorum ki annenle babanla birlikte yaşıyorsun, kiminle yapar yemekleri? Ben annemle yaşamak istiyorum, babamla değil. Kim yapar yemekleri çok başka bir soru yani. Baban ne yapardı diyorum, babam iğrenç bir insan falan yani öyle anlatıyor. Ne yapardı diyorum mesela 15 yıl aynı evde kalmışsın hiçbir şey yapmadı bu adam, yani bir gün yüzü görmediniz mi hani. Beraber televizyon izledik, hani klasik standart bir şey, ona bile cevap vermemek için önden onlar doldurulmuş bir şekilde, dizayn edilmiş bir görüşmedir, kurgu olur. Yani onu açacağım diye, “Tamam ben biliyorum, senin gibi çocuklar geliyor bazen aileleri böyle yönlendirebiliyor, “Hayır benim annem söylemedi.” nasıl hayır söylemedi, az önce aynı şeyleri anlattı. Bu birazcık bizi çok zorluyor, bazen de şey düşündürüyor yani, “Ben bu çocuğu açamıyorum.”, yani bazen mesleki sorgulamaya gidiyor (GK31-E-35-Psikolog).

3.7.5.3. Çocuğa İlişkin Güçlükler

Çocuk tanıklığı durumunda karşılaşılan bir diğer güçlük ise çocuğa ilişkin güçlüklerdir. Çocuklara ilişkin güçlükler “çocuğun kaygı ve endişesi”, “yönlendirilmiş/etkilenmiş çocuk” ve “kendini ifade edemeyen çocuk” kodlarıyla kodlanmıştır. Çocuğa ilişkin güçlüklerle ilgili görüş bildiren katılımcılar ve bu kategoride yapılan kodlamalar aşağıdaki çizelgede belirtildiği şekilde dağılım göstermiştir.

Çizelge 3.19. Çocuğa İlişkin Güçlükler Kategorisine İlişkin Katılımcı ve Kodlama Dağılımı

Çocuğa İlişkin Güçlükler	Katılımcı	%	Kod	%
Çocuğun Kaygı ve Endişesi	26	89,66	43	61,43
Yönlendirilmiş/Etkilenmiş Çocuk	15	51,72	21	30,00
Kendini İfade Edemeyen Çocuk	4	13,79	6	8,57
TOPLAM	29	100,00	70	100,00

Araştırmaya katılan meslek elemanlarının %89,66’sı gibi çok büyük bir oranı çocukların aşına olmadığı adli sistem içerisinde ve çocuğa göre olmayan adliye ortamlarının etkisiyle kaygı ve endişe yaşadıklarını ve bu durumun da uygulamada

çeşitli güçlülere yol açtığını ifade etmişlerdir. Katılımcıların yarıdan fazlası aile içi şiddet nedeniyle açılan boşanma davalarında tanık olarak dinlenecek çocuğun ebeveynler tarafından yönlendirilmiş olduğunu ve sağlıklı bir ifade olmadığını dile getirmişlerdir. Katılımcıların %13,79'u ise çocukların kendini ifade edememesinden bahsetmişlerdir.

Çocuğa ilişkin güçlükler kod odaklı frekans dağılımında tüm kodlar içinde %61,4 oranıyla en çok kullanılan kod çocuğun kaygı ve endişesi olmuştur. Meslek elemanları çocuğun anne ve babasının sorunlarından dolayı çocukların arada kalmışlık hissettiklerini bu nedenle kaygı ve endişelerin olduğunu ancak bunların dışında alışık olmadığı bir ortam olan adliye ortamlarında da kaygı ve endişe yaşadıklarını ve bu yaşadıkları olayların sosyal hayatlarına etki ettiklerini dile getirmişlerdir. Katılımcıların ifadeleri şu şekildedir:

Evet ve genellikle bazı çocuklarımızda şöyle bir ifadesi oluyor hani ben böyle söylersem ya da mesela rapora yazmayın diyorlar benim böyle söylediğimi ya babamla aram bozulur, annemle aram bozulur genellikle çekinceleri de oluyor genellikle (GK05-K-29-Psikolog).

Ama maalesef çocuklar bu süreçte hem psikolojik anlamda özellikle hem tabii bunun yansımaları da hem sosyal hem eğitim anlamında ya da dışarıdaki davranış olarak da problem yaşıyor olabilirler. Yani bu süreç çocuklara kısa ve uzun vadede dezavantaj olarak yansıyabiliyor diyebiliriz (GK08-E-28-Sosyal Hizmet Uzmanı).

İşte mahkemede ben şunları söyledim ama ne olacak, benim başıma ya da ebeveynimin başına ne gelecek? Birisi için olumlu konuşurken diğerini kötüleyen sözler söylediğinde acaba hapse girebilir mi, işte babamın başına bir şey gelir mi (GK09-K-28-Psikolog).

Zaten adliyeye geldiğinde adliye gergin bir ortam, belirli kaygıları ve endişeleri olan bir ortam orası şimdi çocuk geldiğinde tanımadığı biri ve ona bir şeyler anlatmaya başlıyor yani orada biraz etkinliğiniz çocuk ile belirli bir zaman geçirmeli çok önemli (GK18-K-27-Sosyal Hizmet Uzmanı).

Mahkeme ortamının gerginliği diyebiliriz. Yani mahkeme ortamı, bulunduğu kürsüler, ortam bakımından da hakimlerin tavırları bakımından da çocukları endişelendiriyor gerçekten (GK27-K-30-Sosyal Hizmet Uzmanı).

Kod odaklı frekans dağılımında tüm kodlar içinde %30 oranında yer bulan yönlendirilmiş/etkilenmiş çocuk dikkat çekmektedir. Meslek elemanları boşanma davalarında tanıklık eden çocukların anne veya babaları tarafından hatta bazen anne ve babaları dışında birileri tarafından yönlendirildiğini ve etki altına alındığını ifade etmişlerdir. Katılımcılar bu tarz çocuklardan sağlıklı bilgi almanın zor olduğundan bahsetmişlerdir. Konu ile ilgili katılımcı ifadeleri şu şekildedir;

Böyle yaptı diyor. Belli yönlendirilmeye maruz kalmış. Siz bu kilidi kıramıyorsunuz. Açamıyorsunuz. O çocuk oraya onu söylemek için hedeflenmiş bir ok gibi gelmiş (GK04-E-37-Sosyal Hizmet Uzmanı).

Çünkü çocuğu etkiliyor yönlendiriyor vesaire çocuk bana geliyor benimle görüşüyor işte diyelim ki annesi şiddet görmüş işte annem şiddet uyguladı babama falan diye anlatıyor olayı ama onu annesinin ağzıyla anlatıyor. İşte sen bunu gördün mü evet gördüm falan diyor kaç yaşındaydın sen o zaman diyoruz ben o zaman bebekmişim falan gibi böyle şeyler ortaya çıkabiliyor (GK17-K-27-Sosyal Hizmet Uzmanı).

Maalesef yani genel bakış açısı bazen kendi mesleğim sorgulamaya gidiyorum ve gerçekten çok güzel yönlendirilmiş çocuklar o zaman bize uğraştırıyor, bilgi almak çok zor hale gelmiş oluyor (GK31-E-35-Psikolog).

Kod odaklı frekans çizelgesinde %8,6 oranıyla küçük bir oran olsa da kendini ifade edemeyen çocuk kodu da kullanılmıştır. Meslek elemanları çocuğun bazı durumlarda kapasitesinin ve diğer nedenlerden dolayı kendini ifade edememesinden bahsetmişlerdir. Konu ile ilgili söyledikleri şu şekildedir;

Zihinsel kapasitesi, engel hali (GK01-E-41-Psikolog).

Bazı durumlarda hani çünkü çocuk daha anlamlandıramıyordur mesela boşanma sırasında soruyorsunuz 5 yaşındaki çocuğa sence ne oldu da böyle ayrı ayrı yaşamaya başladı annenle baban diyorsunuz mesela bilmiyorum ki diyor biz bir gün çıktık gittik böyle sonra devam ettik bilmiyor hani bu çocuğa desen ki bir de şu da var işte dediğim gibi burada sizin yetkinliğiniz çok önemli mesele somut dönemdeki bir çocuğun bilişsel anlamda psikolojiye girişte öğretilen şey yani o çocuk en son ne dersiniz ona cevap verir şimdi siz çocuk ile görüşme yaparken dersiniz ki baban annene vuruyor muydu vurmuyor muydu, vurmuyordu işte sen en çok anneni mi çok seviyorsun babanı mı, babamı, sonra soruyu değiştirin sen en çok babanı mı seviyorsun anneni mi, annemi, bunu anlarsınız işte o zaman hani bu çocuğun anlatacağı şeye güvenemezsiniz (GK11-K-33-Psikolog).

3.7.6. Çocuklar İçin Psiko-Sosyal Destek Değerlendirmeleri

Çocuk tanıklığı durumunda önemli konulardan bir diğer kategori ise çocuklara yönelik psiko-sosyal destek hizmetleridir. Adli sisteme dahil olan çocukların yaşadıkları korku, kaygı ve endişelerinin ortadan kaldırılması adına verilen psiko-sosyal destek uygulamaları katılımcı meslek elemanları tarafından değerlendirilmiştir. Çocuklar için psiko-sosyal destek değerlendirmesi “psiko-sosyal destek eksikliği” ve “koruyucu ve destekleyici tedbirler” olarak iki şekilde kodlanmış, frekans dağılımı aşağıdaki şekilde çıkarılmıştır.

Çizelge 3.20. Psiko-Sosyal Destek Değerlendirmesi Kategorisine İlişkin Katılımcı ve Kodlama Dağılımı

Psiko-Sosyal Destek Değerlendirmesi	Katılımcı	%	Kod	%
Psiko-Sosyal Destek Eksikliği	27	90,00	34	53,97
Koruyucu ve Destekleyici Tedbirler	21	70,00	29	46,03
TOPLAM	30	100,00	63	100,00

Araştırmaya katılan meslek elemanlarının tamamına yakını aile mahkemelerinde çocuklar için psiko-sosyal destek hizmetinin olmadığını ve bu durumun bir eksiklik olduğunu bahsetmişlerdir. Yine katılımcıların yarısından fazlası ihtiyaç halinde koruyucu ve destekleyici tedbirler önerdiklerini dile getirmişlerdir.

Çocuklar için psiko-sosyal destek değerlendirmesi kod odaklı frekans çizelgesi incelendiğinde psiko-sosyal destek eksikliği kodu katılımcılar tarafından tüm kodlar içinde %54 oranında kullanılmıştır. Katılımcılar psiko-sosyal desteğin adliyelerde verilmesinin uygun olmadığını ve takibinin çok mümkün olmayacağından bahsetmişlerdir. Yine katılımcı meslek elemanlarının iş yükü ve zaman sıkıntılarının da bu duruma engel olabileceğini ifade etmişlerdir. Konu hakkında meslek elemanlarının ifadeleri şu şekildedir:

Yok, hayır. Zaten olmaması da gerekiyor çünkü adliyeler bu hizmeti verecek kurumlar değil (GK04-E-37-Sosyal Hizmet Uzmanı).

Adliye ortamında bir psiko-sosyal destek uygulaması yok (GK16-E-29-Sosyal Hizmet Uzmanı).

Görüşmelerimizde hani buna yer vermemiz çok mümkün olmayabiliyor çünkü zaman açısından ve dosya sayısı açısından buna zaman ayırmamız çok mümkün olmuyor bizim (GK23-K-37-Sosyal Hizmet Uzmanı).

Hani psiko-sosyal destek dediğin biraz daha bir süreçtir, takibi gerektirir, bir sıkıntı vardır onu çözmeye çalışırsın bizim böyle bir ne imkanımız ne de bir hizmetimiz var (GK28-K-38-Psikolog).

Çocuklar için psiko-sosyal destek değerlendirmesi içindeki bir diğer kod ise koruyucu ve destekleyici tedbirlerdir. Araştırmaya katılan meslek elemanlarının kullandıkları koruyucu ve destekleyici tedbirler kodu tüm kodlar içinde %46 oranındadır. Meslek elemanları yapılan görüşmeler neticesinde çocuğun ihtiyaçlarına yönelik danışmanlık, eğitim, bakım, sağlık ve barınma tedbir kararlarından çocuğun

ihtiyacına en uygun tedbir kararlarını tavsiye olarak sunduklarını ancak bu kararların mahkeme kararı sonucunda kesin olarak verilebildiğini dile getirmişlerdir. Meslek elemanları verilen tedbir kararlarının takibini ilgili kurumların yaptıklarını ancak tam anlamıyla tedbir kararlarının uygulanmadığını ifade etmişlerdir. Konu ile ilgili ise katılımcıların ifadeleri şu şekildedir:

Ama biz sadece çocuk ile görüştüğümüzde bir şeye ihtiyacı olduğunu düşünüyorsak bir desteğe, bunu mahkeme kanalı ile Aile Bakanlığı'ndan ya da Milli Eğitim Bakanlığı'ndan alınması yönünde bir tavsiyede bulunabiliyoruz (GK16-E-29-Sosyal Hizmet Uzmanı).

Bu adliye dışı kurumlar işte bunu Aile ve Sosyal Politikalar yapıyor çoğunlukla işte bu 5395 sayılı çocuk kanunu kapsamında 5 tane tedbir kararı var biliyorsunuz bunlardan biri işte danışmanlık, sağlık falan şimdi psiko-sosyal destek olarak danışmanlığı ele aldığımızda hakimlerin çoğu bu kararları verme taraftarı da değil açıkçası. Çünkü uygulamalarda çok büyük eksiklikler var. İşte mesela atıyorum siz ona diyorsunuz ki bu çocuk o olaydan çok etkilenmiş bu çocuğun psiko-sosyal destek alması gerekiyor ya da psikiyatrist bir tedavi görmesi gerekiyor çok gerekli görüyorsunuz yani çocuğun içinde bulunduğu durumu çünkü birebir gören sizsiniz uzman olarak. Ancak bununla ilgili ya karar verilmiyor karar verilirse de arkası yani sürdürülebilirliği yok o çocuk o desteği alıyor mu düzenli olarak gidiyor mu? Yani bunla ilgili dışarıda kalıyorsunuz siz orada sadece evet destek almalı şu şu nedenlerden destek alırsa çocuğun sağlıklı bir şekilde gelişimini sürdürebileceği düşünüyorum diyorsunuz ama onun sonrasında ne oluyor karar kabul ediliyor mu kabul edilmeme olasılığı da yüksek ve uygulama alanları çok kısıtlı yani devlet eliyle illa çocuğun maddi bir olanağa sahip olup işte bunu özel elden özelden sürdürürse verdiğiniz karar bir anlam buluyor (GK18-K-27-Sosyal Hizmet Uzmanı).

Danışmanlık tedbiri yazabiliyorum ama Aile Bakanlığı ile iletişime geçip bunun danışmanlık tedbiri uygulanıyor mu süreç nasıl işliyor velayet hakkı kötüye kullanılıyor mu? Bunun sonunda bilemiyorum mesela. Hiçbir destek uygulanmıyor (GK21-K-28-Sosyal Hizmet Uzmanı).

3.8. Ebeveynler ve Çocuk Tanık

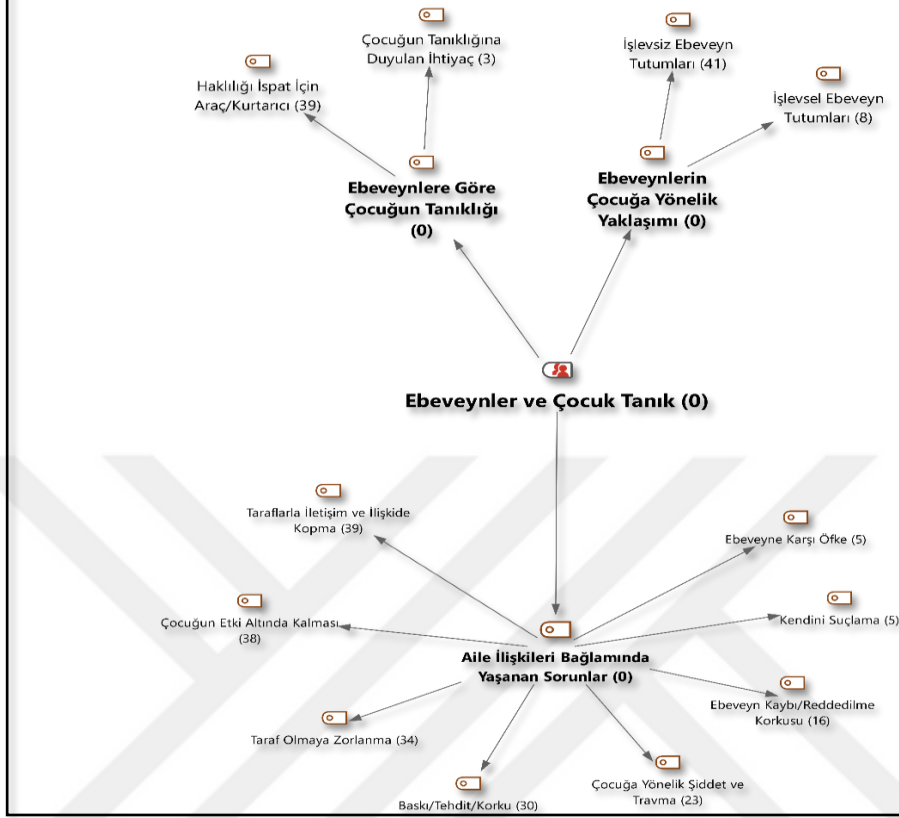
Aile içi şiddet nedeniyle açılan boşanma davalarında çocukların tanıklığına ilişkin önemli unsurlardan birisi de ebeveynler sistemidir. Boşanma davalarında çocukların tanık sıfatını taşımasında en önemli unsurun taraflar ve tarafların yasal savunucuları olduğu söylenebilir. Adli süreçte çocukların tanıklığında ailelerin çocuğa yüklediği anlam, çocuğa yaklaşımı ve bu süreçte çocukların ebeveynleri ile yaşadıkları sorunların değerlendirilmesi amacıyla “ebeveynler ve çocuk tanık” teması oluşturulmuştur. Ebeveynler ve çocuk tanık teması doğrultusunda oluşan kategori ve kodların bütüncül ve sıralı olarak görselleştirilmesi için Şekil 3.5 Ebeveynler ve Çocuk Tanık Teması Hiyerarşik Kod-Alt kod Modeli aşağıda verilmiştir. Hiyerarşik kod-alt kod modelinde ebeveynler boyutunda çocukların daha çok yaşadıkları çeşitli sorunlar dikkat çekmektedir.

3.8.1. Ebeveynlere Göre Çocuğun Tanıklığı

Aile içi şiddet ve boşanma davalarında çocukların tanıklığının ebeveynler tarafından ne anlam ifade ettiği çocuğa yönelik yaklaşım konusunda ve çocuğun karşılaşılabileceği sorunlarda etkili olabilir. Ebeveynlere göre çocuğun tanıklığının ifade ettiği anlamın sorgulandığı bu kategoride araştırmaya katılan meslek elemanları iki temel kodlama üzerinde durmuşlardır.

Ebeveynlerin çocuğu bir araç veya kurtarıcı olarak gördüklerini ya da çocukların tanıklığına ihtiyaç duyduklarına yönelik değerlendirmelerde bulunmuşlardır. Ebeveynler tarafından çocuğun tanıklığının anlamına yönelik “Ebeveynlere göre çocuğun tanıklığına ilişkin katılımcı ve kodlama dağılımı Çizelge 3.21.’de verilmiştir.

Ebeveynler ve Çocuk Tanık Hiyerarşik Kod-Alt kod Modeli

Şekil 3.5. Ebeveynler ve Çocuk Tanık Teması Hiyerarşik Kod-Alt kod Modeli

Çizelge 3.21. Ebeveynlere Göre Çocuğun Tanıklığı Kategorisine İlişkin Katılımcı ve Kodlama Dağılımı

Ebeveynlere Göre Çocuk Tanıklığı	Katılımcı	%	Kod	%
Haklılığı İspat İçin Araç/Kurtarıcı	28	96,55	39	92,86
Çocuğun Tanıklığına Duyulan İhtiyaç	3	10,34	3	7,14
Toplam	29	100,00	42	100,00

Aile içi şiddet ve boşanma davalarında çocukların tanık olarak bulunması ve aile içinde yaşanan olayların birinci derece görgü tanığı olarak değerlendirilmesi ebeveynler açısından kendi iddialarını ispatlamaya çalışan taraf için önem taşımaktadır. Bu bağlamda ebeveynlere göre çocuk tanık katılımcı odaklı frekans dağılımı incelendiğinde araştırmaya katılan meslek elemanlarının %96,55 ile

neredeysse tamamı ebeveynlerin çocuk tanık tanımlaması olarak kendi haklılıklarını ispat etmek için bir araç, bir kurtarıcı olarak gördüklerini ifade etmişlerdir. Meslek elemanlarının %10,34'ü ise ebeveynlerin çocuklarının tanıklığına ihtiyaç duyduklarını ve bir zorunluluk içinde olduklarını ifade etmiştir. Ebeveynlere göre çocuk tanıklığı kod odaklı frekans çizelgesi incelendiğinde de belge odaklı ile paralel bir şekilde kodlamaların %92,9'unun haklılığı ispat için araç/kurtarıcı kodunda yoğunlaştığı görülmektedir.

Araştırmaya katılan meslek elemanlarının ebeveynlere göre çocuk tanıklığı kategorisindeki ifadeleri şu şekildedir:

Yine de ebeveynlerin çocuklarının tanıklığına, tanıklığına bakışı kendi davasının haklı çıkarmaktan ibarettir. Kendi isteklerini, kendi taleplerinin yerine getirilmesinden ibarettir (GK01-E-41-Psikolog).

Kurtarıcısı olarak görüyor çünkü evet açıklayamadığı bir şeyi ya da kendisi bir türlü ortaya koyamadığı bir şeyi çocuğun sayesinde netleştirebiliyor ve aslında bir kurtarıcı olarak söyleyebiliriz gerçekten (GK19-K-26-Sosyal Hizmet Uzmanı).

Taraflara göre kesinlikle kendi haklılığını ortaya koymak. Yani kendi haklılığını ortaya koymak için çocuğu oraya çıkarıyor. Çocuğu tanık olarak yazdırıyor ve bu kesinlikle çocuğu arka plana atan bir şey (GK21-K-28-Sosyal Hizmet Uzmanı).

Kendi hırsları uğruna kullandıkları bir silah gerçekten (GK21-K-28-Sosyal Hizmet Uzmanı).

Tanık olarak getiren taraf çocuğu kendine, yani karşı tarafında çocuğu olduğunun farkında olmuyor çoğu zaman. Davayı kazanmaya yönelik, kendi hakkında olumlu şeyler söylemesi için normal bir tanık olarak değerlendiriyor, karşı tarafın çocuğu olduğunu unutup çoğu zaman (GK30-K-40-Pedagog).

Hani birçoğu da mecbur olduğu için belki bunu yapmış oluyor (GK12-E-38-Pedagog).

Bu yola gerçekten başvurmak istemeyip başka seçeneği kalmayanlar (GK14-K-26-Pedagog).

3.8.2.Ebeveynlerin Çocuğa Yönelik Yaklaşımı

Ebeveynlere göre çocuğun tanıklığına yüklenen anlamın değerlendirilmesinden sonra bir diğer önemli konu da ebeveynlerin boşanma sürecinde ve tanıklık sürecinde çocuğa yönelik yaklaşımlarıdır. Boşanma öncesi ve boşanma sürecinde çocuklar birçok sorunla karşı karşıya kalmaktadırlar. Boşanma sürecinde tanıklığına başvurulmuş çocukların ebeveynleri ile olan ilişkileri çocukların bu süreci sağlıklı bir şekilde geçirmelerinde önemlidir. Ebeveyn – çocuk ilişkisinde ebeveynlerin çocuğa yönelik yaklaşımı ve tutumlarını belirlemek için “Ebeveynlerin Çocuğa Yönelik Yaklaşımı” kategorisi oluşturulmuştur. Çocuğa yönelik yaklaşım ile ilgili kodlar işlevsiz ve işlevsel ebeveyn tutumları olarak ele alınmıştır. Ebeveynlerin çocuğa yönelik yaklaşımı kategorisine ilişkin frekans dağılımları aşağıda verilmiştir.

Çizelge 3.22. Ebeveynlerin Çocuğa Yönelik Yaklaşımı Kategorisine İlişkin Katılımcı ve Kodlama Dağılımı

Ebeveyn Yaklaşımı	Katılımcı	%	Kod	%
İşlevsiz Ebeveyn Tutumları	25	96,15	41	83,67
İşlevsel Ebeveyn Tutumları	8	30,77	8	16,33
Toplam	26	100,00	49	100,00

Çocuğa yönelik yaklaşım kategorisi işlevsiz ebeveyn tutumları ve işlevsel ebeveyn tutumları olmak üzere iki kod üzerinde incelenmiştir. Boşanma sürecinde ve çocukların tanıklığı konusunda taraflar olarak ebeveynlerin çoğunun çocuğun gelişimsel ve psiko-sosyal özelliklerini göz ardı ettikleri ve çocuğun psiko-sosyal açıdan desteklenmesi konusunda yetersiz kaldıkları belirtilmektedir. Çocuğa yönelik

yaklaşım katılımcı odaklı frekans dağılımı incelendiğinde araştırmaya katılan meslek elemanlarının %96,15 ile hemen hemen tamamı, taraf olan ebeveynlerin her ikisinin de çocuğa yönelik işlevsel olmayan tutumlarından bahsetmektedirler. Bu bağlamda boşanma sürecinde örselenebilecek ve psiko-sosyal açıdan olumsuz etkilenebilecek çocuklara karşı, ebeveynlerin çok bilinçli bir süreç yönetemedikleri ifade edilmektedir. Araştırmaya katılan meslek elemanlarının %30,77'si aile içi şiddet ve boşanma gibi çocuklar için algılaması güç bir durumda işlevsel ebeveyn tutumları ile tarafların çocuğun yüksek yararı doğrultusunda hareket ettiklerini ifade etmişlerdir. Ebeveynlerin çocuğa yönelik yaklaşımı ile ilgili oluşturulan kod odaklı frekans çizelgesinde de toplam kolar içerisinde işlevsiz ebeveyn tutumları büyük bir orana sahiptir.

Aile içi şiddetin de eşlik ettiği ve çocukların bu şiddete tanıklık ettiği boşanma öncesi ve boşanma sürecinde ebeveynlerin çocuğa yönelik işlevsel olmayan tutumları ile ilgili meslek elemanlarının değerlendirmeli şu şekildedir:

Çocukların omzuna yüklenen yükün belki farkında olmuyorlar görüşmelerde bunu belirttiğim çocuklar da oluyor sonraki süreci de düşünerek hareket etmek gerekiyor çocuk tanık olarak geldiği zaman orada bir beyanda bulunuyor daha sonra onun hesabını diğer ebeveyne vermek durumunda kalıyor kalabiliyor diyelim (GK12-E-38-Pedagog).

Çok bilinçsiz ebeveynler var. Hani bunun okumayla ya da diploma ile alakalı değil kimi doktorlar Yani doktor unvanını alan kişiler bile boşanma süreçleri de çocuklarına yanlış davranabiliyorlar, kimi ilkökul mezunu insanlar bu süreci çok iyi yönetip çocuklarla iletişimini devam edilebilecek şekilde de davranabiliyorlar. Ancak genel olarak bilinçsiz bir şekilde çocuklarla bu süreç yaşanıyor ve çocuklar bu süreçte çok fazla yara alıyor (GK15-E-29-Pedagog).

Ebeveynler belki kaba olacak özür diliyorum bunun için ama işlerine geldiği gibi davranıyorlar yani değerlendirmelerin hep işlerine geldiği gibi. Yani çocuk onun istediği gibi şeyleri söylemişse ve kendisini koruyan bir şekilde söylemişse

çocuk çok değerli, çocuk biricik, çocuk çok özel ama çocuk onun istemediği ya da duymak istemediğin şeyleri söylemiş ve değerlendirmişse ya da bazen de çocuğum bunu nasıl fark etti diye şaşırarak bakan ebeveynlerde oluyor, işte o zaman çocuğa yönelik değerlendirme olumsuz, yetersiz, saldırgan ve zarar verici bunu söyleyebilirim (GK22-K-48-Sosyal Hizmet Uzmanı).

Yani o çocuğun o aşamadaki ihtiyaçlarını göz önünde bulundurma gibi bir durum söz konusu değil. Yani dediğim gibi o noktada sadece kendini, o odaklandığı düşünceyi gerçekleştirmeye ya da karşıdakine haksız çıkarmaya çalışıyor, rezil etmeye çalışıyor (GK23-K-37-Sosyal Hizmet Uzmanı).

Ya biz orada aileleri yönlendiriyoruz. Çocuğunuz olumsuz etkileniyor diye biz aileleri yönlendiriyoruz. Çünkü gözleri artık görmüyor öfkeden ama bu eğitilmiş eğitimsiz hepsi için geçerli (GK25-K-35-Pedagog).

Çocuğun yüksek yararını gözetken ve boşanma sürecinde çocuk konusunda daha bilinçli olan ebeveynler ve işlevsel ebeveyn tutumlarına yönelik meslek elemanlarını ifadeleri şu şekildedir:

Maalesef ki gerçekten hep olumsuz konuşmayalım bizim öyle ailelerimiz var ki gelmişler bizimle beraber görüşmüşlerdir. Her konuda anlaştıklarını, çocukların sadece biz anlaşıyoruz boşanmaya karar verdik ama çocuklar zarar görmesin. İkisi de bu hani şu anda çocukların üzerine titriyorlar, çocuklarla görüşmede hatta bizim daha dikkatli olmamızı istiyorlar. Bakın bu çok önemli (GK01-E-41-Psikolog).

Mesela genel olarak anlaşmalı boşanmalarının sebebi boşanmayı bir an önce sağlamak, çocukların zarar görmemesi, adliye ortamına gelmemeleri bunu sağlamak için bu yola gidiyorlar (GK24-E-36-Pedagog).

Boşanma aşamalarında diyor ki benim çocuğum hiçbir şekilde karışmasın müdahil olmasın. Yaşadığım olay eşimle aramda diyor çocuk buna karışmasın diyor ama bunlar çok nadir (GK26-E-31-Sosyal Hizmet Uzmanı).

3.8.3. Aile İlişkileri Bağlamında Yaşanan Sorunlar

Ebeveynler ve çocuk tanık teması altında oluşturulan kategorilerden birisi de çocuğun tanıklığı durumunda ebeveyn sistemi-çocuk ilişkisinde ortaya çıkan sorunları ortaya çıkarmak amacıyla oluşturulmuş “Aile İlişkileri Bağlamında Yaşanan Sorunlar” kategorisidir. Çocukların aile içi şiddete tanıklığı ve boşanma davalarında da tanıklığı sürecinde çocuklar üzerinde çok fazla baskı oluşmakta ve çocuklar ebeveynleri tarafından farklı yaklaşımlara maruz kalmaktadırlar. Çocuğa yönelik işlevsiz ebeveyn tutumlarının çok büyük bir paya sahip olmasına bağlı olarak tanıklığına başvurulmuş çocukların baş edemeyeceği ve yıkıcı sonuçlar doğurabilen sorunlarla karşılaşması kaçınılmazdır. Bu bağlamda çocukların tanıklığı durumunda aile ilişkilerinde yaşadıkları sorunların ortaya çıkarılmasına yönelik araştırmaya katılan meslek elemanları değerlendirmelerde bulunmuşlardır. Aile ilişkileri bağlamında yaşanan sorunlar kategorisinde “Tarafla Olmaya Zorlanma”, “Çocuğun Etki Altında Kalması”, “Baskı/Tehdit/Korku”, “Taraflarla İletişim ve İlişkide Kopma”, “Çocuğa Yönelik Şiddet ve Travma”, “Ebeveyn Kaybı/Reddedilme Korkusu”, “Kendini Suçlama” ve “Ebeveyne Karşı Öfke” sorunlarına yönelik kodlar oluşturulmuştur. Çocukların yaşadıkları sorunlar aile ilişkileri bağlamında yaşanan sorunlar katılımcı ve kodlama odaklı olarak frekans dağılımı şeklinde gösterilmiştir.

Çizelge 3.23. Aile İlişkileri Bağlamında Yaşanan Sorunlar Kategorisine İlişkin Katılımcı ve Kodlama Dağılımı

Aile İlişkileri Bağlamında Sorunlar	Katılımcı	%	Kod	%
Taraf Olmaya Zorlanma	24	77,42	34	17,89
Çocuğun Etki Altında Kalması	21	67,74	38	20,00
Baskı/Tehdit/Korku	20	64,52	30	15,79
Taraflarla İletişim ve İlişkide Kopma	18	58,06	39	20,53
Çocuğa Yönelik Şiddet ve Travma	17	54,84	23	12,11
Ebeveyn Kaybı/Reddedilme Korkusu	12	38,71	16	8,42
Kendini Suçlama	5	16,13	5	2,63
Ebeveyne Karşı Öfke	4	12,90	5	2,63
Toplam	31	100,00	190	100,00

Çocukların tanıklık sürecinde aile ilişkileri bağlamında yaşadıkları sorunların katılımcı odaklı frekans dağılımı incelendiğinde, araştırmaya katılan meslek elemanlarının birçok soruna yönelik değerlendirmelerde bulundukları görülmektedir. Meslek elemanları, tanıklığına başvurulmuş çocukların daha çok ebeveynleri tarafından baskı ve zorlamaya maruz kaldıkları ve buna bağlı ortaya çıkan sorunlara dikkat çekmişlerdir. Katılımcılara ilişkin frekans dağılımında araştırmaya katılan meslek elemanlarının %77,42'si çocukların ebeveynleri tarafından taraf olmaya zorlandığını, %67,74'ü tanıklık sürecinde ebeveynlerin çocuğu etki altına aldıklarını, %64,52'si ebeveynlerin çocuğa baskı ve tehdit uyguladığını ve çocukların korku yaşamalarına sebep olduklarını, %58,06'sı tanıklık görevini yerine getiren çocukların taraflardan birisi ile iletişim ve ilişkilerinde kopmalar olduğunu, %54,84'ü ebeveynler tarafından çocuğa yönelik şiddet eyleminin olduğunu ve çocukların travma yaşadığını belirtmişlerdir. Tanıklığına başvurulmuş çocukların ebeveynleri tarafından kendilerine yönelen bu sorunların yanında çocukların yine tanıklık ve aile ilişkilerinde ortaya çıkan bu olumsuz durumlarla bağlantılı bazı sorunlar yaşadıkları da ifade edilmiştir. Bu bağlamda araştırmaya katılan meslek elemanlarının %38,71'i çocukların tanıklık ve sonrasında ebeveyn kaybı veya reddedilme korkusu yaşadıklarını, %16,13'ünün tanıklığı ile bağlantılı gördüğü boşanmanın sorumlusu olarak kendini gördüğünü ve kendini suçlama davranışı gösterdiğini, %12,90'ı ise boşanma süreci ve tanıklık deneyimi nedeniyle ebeveynlerine öfke duyduklarını belirtmişlerdir.

Aile ilişkileri bağlamında çocuk tanıkların yaşadıkları sorunlar kod odaklı frekans dağılımı incelendiğinde ise toplam kodlar arasında en çok kodlamanın ebeveynler tarafından çocuğa yöneltilen olumsuz tutum ve davranışlarla bağlantılı kodlara yapıldığı görülmektedir. Aile mahkemelerinde aile içi şiddet ve boşanma davalarında çocukların tanıklığında ebeveynlerin çocuk üzerinde taraf olmaya zorlandığına ilişkin meslek elemanları şu ifadelerle yer vermişlerdir:

Evet kendini taraflı gibi görüyor bu durumda diğer ebeveyni ile olan ilişkisi bozuluyor (GK05-K-29-Psikolog).

Olumsuz aileler şöyle örnek verebilirim. Kişi haklı olduğuna inanıyor ve bu haklılığını da çocuğun da ispat etmesi çabasında (GK14-K-26-Pedagog).

Anne babalar arasında seçim yapmak zorunda kalıyorlar (GK15-E-29-Pedagog).

Çocukların taraf olmasını isteyen, anneyi ya da babayı desteklediğini söylemesini ve bunu süreçte göstermesini isteyen ebeveynler var (GK24-E-36-Pedagog).

Genel olarak anne baba arasında kalmak diyebilirim. Yani her iki tarafında baskı ile çocuğa kendi istedikleri yönde ifadede bulundurmaya zorlamaları (GK27-K-30-Sosyal Hizmet Uzmanı).

Boşanma davalarında tanık ifadelerinin ve görgü bilgilerinin davanın seyrinde önemli bir yere sahip olması doğrultusunda ebeveynlerin çocuğu etki altına alarak tanıklıklarında yönlendirmeye çalışmaları ile ilgili meslek elemanları şu açıklamalara yer vermişlerdir:

Çocuklar genelde kaç yaşında olursa olsun çabuk etki altına alınabiliyor çünkü bir taraf annesi bir taraf babası ve akrabalarda işin işine girdiği zaman diğer tarafa

tepki geliştiriyorlar yani annedeyse çocuk babayı kötüliüyor, çocuk babası can düşmanı yani çocuk işleniyor yani kesinlikle yani şöyle olduğu zamanlarda oldu çocuk bir süre annede kaldı babayı kötüledi bazı şartlar gelişti çocuğun annede kalmaması gerekti babada kalmaya devam etti mesela anneyi kötüledi yani bu böyle iki tarafta kullanıyor yani (GK02-E-31-Sosyal Hizmet Uzmanı).

Tabi tabi yani orada ne yapılıyor çocuğa işleme ilmek ilmek işleniyor. Çocuğu varya dün diyorsun ki çocuğa baban bunu ne zaman yaptı? Diyor ki ben iki yaşındayken yapmıştı sen nerden biliyorsun annem söylemişti nerden duydun ne zaman duydun bunu? İşte boşandıktan sonra bir gün dedi ki annem baban böyle böyle yapıştı sen hatırlıyor musun? Ben küçüktüm hatırlamıyorum ama annem bunu söylüyor bir de bunu sürekli söyleye söyleye sanki yaşanmış gibi anlatıyor halbuki öyle bir şey olmuyor çocuk görmemiş bile olayı. Babam anneme diyor ki camdan atacağım. Bu olay ne zaman oldu? Ben işte çok küçüktüm. Ne kadar küçüktün? 2 yaşındaydım 2,5 yaşındaydım 3 yaşındaydım normalde 2-2,5 yaşındaki bir çocuğu o dönemi hatırlaması mümkün değıl çok zor hani 3 yaşında hatırlasa zaten çok nadirdir o da hatırlamaz. 4 yaşını bile hatırlamak çok zordur sonra çok içine girdiğiniz zaman bakıyorsunuz ki aslında onunla ilgili hiçbir görgüsü yok (GK04-E-37-Sosyal Hizmet Uzmanı)

Özellikle yönlendirme çünkü hangi ebeveyn bunu talep ettiyse ve çocuğunda yaşı eğer yönlendirmeye açıksa özellikle alt yaş gruplarında daha sık görüyoruz bunu gözlemleyebiliyoruz yani çocuklar çok fazla etkilenebiliyorlar olumsuz olarak (GK08-E-28-Sosyal Hizmet Uzmanı).

Tanıklık süreci ve sonrasında çocukların ebeveynleri tarafından baskı ve tehdit gördükleri ve çocukların yoğun korku duygusu yaşamaları ile ilgili meslek elemanları şu ifadelere yer vermişlerdir:

Ya arka planda şunları görmüyorlar çok karşılaştım duruşma salonlarında, baba mesela tehdit ediyor çocuğu beni seçmezsen diyor velayet ile ilgili, çocuğu özel okula gönderiyorum özel okul masrafını

karşılamayacağım sadece işte nafaka ne dendiye onu ödeyeceğim diyor arka planda aslında gerçekten başka şeyler var çocuk zaten bunu bile bile e zaten tehdit edilmiş istiyorsa bunu ve yapacağı şey engelleniyorsa bir ebeveyn tarafından zaten oraya çıkıp sana hakimın istediği şeyi söylemeyecek (GK07-K-28-Sosyal Hizmet Uzmanı).

Öncelikle çocuklar adli sisteme girmeden önce ebeveynleri tarafından ciddi baskılanmış olabiliyorlar (GK27-K-30-Sosyal Hizmet Uzmanı).

Çocuklarda hem bir güven eksikliği hem de bir korku duygusu oluşuyor (GK29-E-34-Psikolog).

Boşanma davalarında aile içi şiddet ile ilgili tanıklıkları durumunda çocukların anne veya babasından birisi ile iletişim ve ilişkilerin kopmasına yönelik meslek elemanları iki farklı boyut ele almışlardır. Meslek elemanları, çocukların karşı tanıklık yaptığı ebeveyni tarafından çocuğa anne-baba ilişkisini sonlandırmaya yönelik ifadelerinin olduğunu belirtmişlerdir. İkinci boyut olarak da çocuğun yanında kaldığı ebeveyni tarafından diğer ebeveyni ile duygusal ilişkisini sonlandırmasına yönelik baskıdır. Çocukların taraflarla olan ilişki ve iletişimlerinde aksama ve kopmasını meslek elemanları şu şekilde açıklamaktadır:

Çocuk tanıkların yani yaşadıkları en temel sorunlar 2 ebeveyninden biri hakkında konuşurken diğerinin yanındayken birisi hakkında bir diğeri hakkında beyanda bulunması çocukta birtakım olumsuz sonuçlara neden olabiliyor. Yani bu işte boşanma kavrama işte boşanmanın temel nedeninin kendi söyledikleri olduğu düşünebiliyor çocuk yani bu anlamda gereksiz bir sorumluluk yükleniyor çocuğa yani anlattıkları üzerinden. ilerleyen süreçlerde de çocuk bu şeyi devam ediyor anne baba ilişkisinde çocuğun bu tanıklık esnasında yaşadığı olumsuz durumları ilerleyen süreçlerde de devam ettiğini gözlemliyoruz. En büyük sorun bence diğer ebeveyne karşı yabancılaşmasının en temel noktası oluyor bana kök süreci (GK16-E-29-Sosyal Hizmet Uzmanı).

Daha sonra anne ya da babadan aleyhine beyanda bulunduğu kişiyle yaklaşım sorunu oluyor, yakınlaşmıyor, bir süre yabancılaşıyor (GK25-K-35-Pedagog).

Çocuklar anne baba ile olan ilişkilerini olumsuz etkiliyor. Bir tarafı cephe olarak seçiyorlar bu da şeye maruz kalıyorlar işte ebeveyne yabancılaşıma sendromuna. Yaşadığı olayları çabuk kabullenmeme gibi durumlar oluyor (GK26-E-31-Sosyal Hizmet Uzmanı).

Boşanma davalarında çocukların tanıklığı ile çocuğa yönelik şiddet ve travma ile ilgili meslek elemanları şu açıklamalara yer vermişlerdir:

Eğer ki bu ebeveynler eğer ki çocuğun gelişimi düşünmüyorsa, psiko-sosyal ve ruhsal sağlığını göz önümü almıyorsa çocuk zaten mahkemeye gelmeden önce tramvayı yaşamaya başlamıştır (GK01-E-41-Psikolog).

Özellikle şey bu çocuk teslimi var şu anda onu biz yapmıyoruz ama daha önce biz yapıyorduk çocuk teslimleri icra takibiyle yapılan en trajik süreç o süreç şeyi de hissediyorsunuz orada samimi değil baba çocuğu alacak diyelim bir hafta babada kalacak ama baba çocuk kendi ailesine bırakıyor hiçbir daha çocuğu görmüyor çocukla vakit geçirmiyor ama çocuğu almak için yarattığı çatışma hani gerçekten çocuk açısından çok ciddi travmalara yol açacak çatışmalar yaratıyor (GK03-E-48-Pedagog).

Bunun içerisinde ekonomik cezalandırma da olabilir şiddet göstererek cezalandırma da olabilir (GK04-E-37-Sosyal Hizmet Uzmanı).

Sonuçta iki taraftan birini seçmek durumunda kalıyorlar tanıklık yaparken bile bu yaşadıkları büyük bir sorun o da bir travmaya yol açıyor zaten (GK26-E-31-Sosyal Hizmet Uzmanı).

Aile içi şiddet ve boşanmada tarafların aleyhinde tanıklık yapan çocukların ebeveyn kaybı ve ebeveynleri tarafından reddedilme korkusu ile ilgili meslek elemanları şu ifadelere yer vermişlerdir:

O da ilginç özellikle babalar çocuğu reddediyor bir daha seninle görüşmem bir daha seni almam. Genelde en büyük yaşadıkları sorun bu hani reddedilme duygusu (GK03-E-48-Pedagog).

Çocuğun babasıyla görüşme günlerinde babayla buluşmayı beklerken babanın aleyhinde beyanda bulundu diye çocuğu görmeye gelmeyebilir (GK04-E-37-Sosyal Hizmet Uzmanı).

Hakkında lehine beyanda bulunmadıkları ebeveynlerin sevgisini kaybedeceklerine inanıyorlar (GK25-K-35-Pedagog).

Boşanma davalarında tanıklık yapan çocukların boşanmanın sorumlusu olarak kendilerini görmeleri ve kendilerini suçlamalarına yönelik meslek elemanlarının değerlendirmeleri şu şekildedir:

Çünkü bir tarafı savunmuş ve bir tarafı savunmamış oluyor ve bu çocuğun ilerde hayatına olumsuz şekilde yansıyor. Hani diğer savunmadığı taraf çocuğu suçlayabiliyor ya da çocuk kendi kendini suçlayabiliyor (GK17-K-27-Sosyal Hizmet Uzmanı).

Çocukların kendini suçlaması bazen bunu da görebiliyoruz. Ben yaramazlık yaptığım için boşandılar ya da ayrıldılar tarzında kişilerin kendini suçlaması bu konuda (GK20-E-28-Pedagog).

Çocuk adliye ortamını görmüş oluyor bir kere yani anne ve babasının boşanma davasının tanıklığını yaparak katkıda bulunduğunu düşünüyor ve bu da ona uzun vadede suçluluk hissi yaratıyor (GK25-K-35-Pedagog).

Aile içindeki şiddetin görgü tanığı olarak boşanma davalarında tanıklık yapan çocukların ebeveynlerine karşı öfke duymaları ile ilgili meslek elemanlarının ifadeleri şu şekildedir:

Çocuk babasından biyolojik babam diye bahsediyor. Bu şimdi boşanma davası değil biri öğretmen hatta biraz böyle meslek ayrıntısı da vereyim eşine şiddet uygularken çocuğa araya giriyor birbirlerine giriyorlar baba oğul kavga yumruk ondan sonra mahkemelik oluyorlar, tabi çocuk mağdur olduğu için şikayetçi oluyor çocuk şu an mesela sırf annesi ile babası boşansın istiyor annesi bu duruma yanaşmıyor diye annesine öfkeli babasından da biyolojik babam diye bahsediyor beyanda bulunuyor, kesinlikle sadece benim biyolojik babam (GK02-E-31-Sosyal Hizmet Uzmanı).

Ya da çocuğun babaya karşı çok öfkeli olduğunu görüyoruz, misal babası ile görüşmek istemeyebiliyor (GK10-K-30-Psikolog).

Yıpratıcı bir süreç oluyor onlar için özellikle aldatma vakalarında çocuğun şahitliği görgüsü varsa özellikle annesinin aldatma durumunda çocuklar ebeveynlere karşı bir kere güven duygusunu yitiriyor ve ona karşı çok öfkeli oluyor (GK15-E-29-Pedagog).

3.9. Çocuk Tanıklığı Önerileri

Aile içi şiddet nedeniyle açılan boşanma davalarında çocuk tanıklığı adli sistem, profesyonel meslek elemanları sistemi ve ebeveynler sistemi olmak üzere üç farklı tema ile incelenmiştir. Araştırmaya katılan meslek elemanları bu üç sistem dahilinde çocuk tanıklığına ilişkin değerlendirmelerde bulunmuşlar, çocuk tanıklığı çok boyutlu bir şekilde incelenmiştir. Çocuk tanıklığının meslek elemanları tarafından ayrıntılı bir şekilde ele alınmasının ardından, çocuk tanıklığı ile ilgili meslek elemanlarının kişisel gözlem ve mesleki deneyimleri doğrultusunda çocuk tanıklığının boyutlarına yönelik öneriler sunması istenmiştir. Çocuk tanıklığı

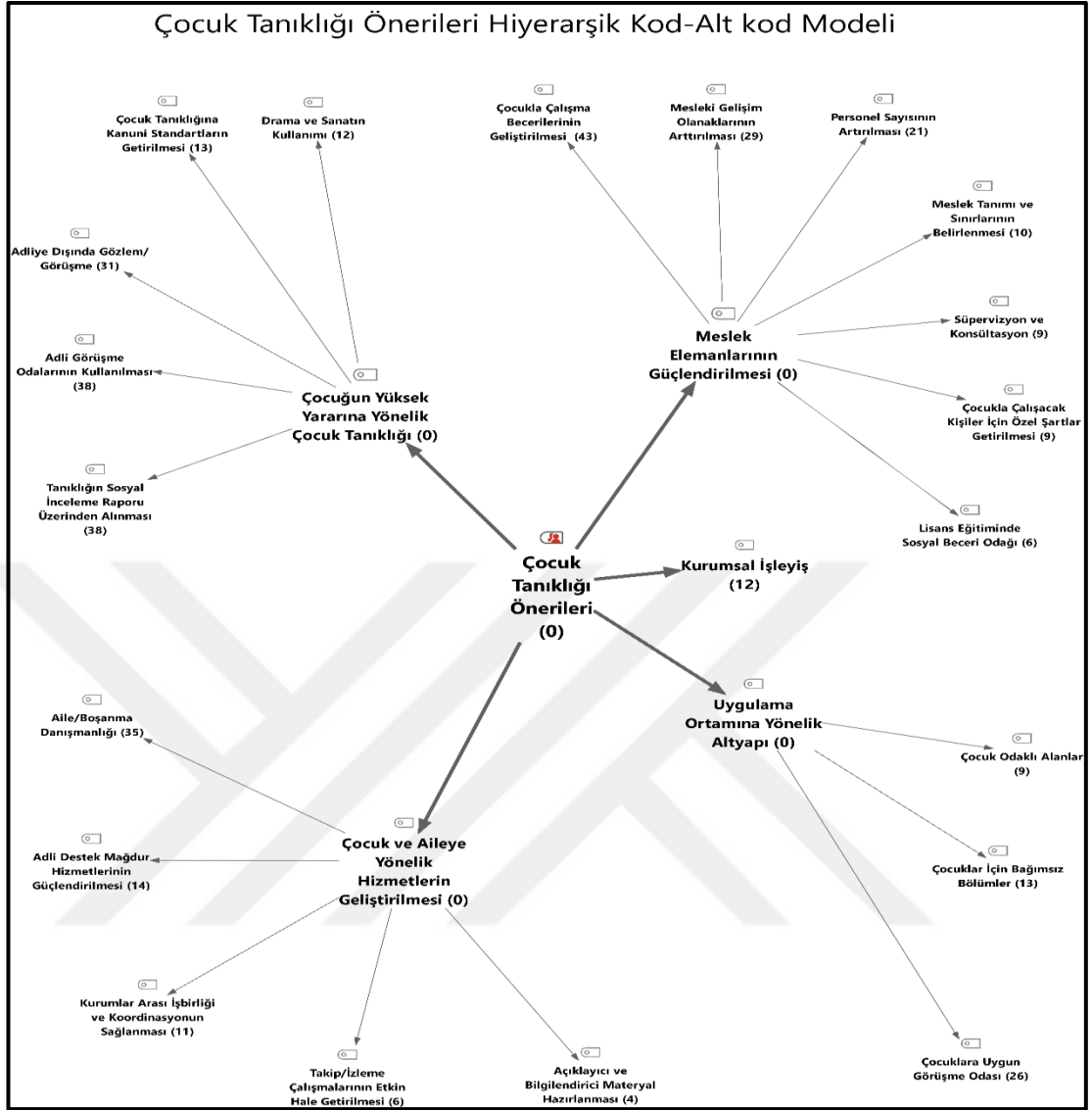
önerileri teması meslek elemanlarının önerileri doğrultusunda şekillenmiştir. Bu bağlamda araştırmaya katılan meslek elemanları, “çocuğun yüksek yararına yönelik çocuk tanıklığı”, “meslek elemanlarının güçlendirilmesi”, uygulama ortamına yönelik altyapı”, “kurumsal işleyiş” ve “Çocuk ve aileye yönelik hizmetlerin geliştirilmesi” kategorilerinin oluşmasına yönelik öneriler sunmuşlardır. Çocuk tanıklığı önerileri temasına bağlı oluşan kategori ve kodların hiyerarşik olarak görülebildiği Şekil 3.6 Çocuk Tanıklığı Önerileri Hiyerarşik Kod – Alt Kod Modeli aşağıda verilmiştir.

3.9.1. Çocuğun Yüksek Yararına Yönelik Çocuk Tanıklığı

Boşanma davalarında çocukların tanıklığına ilişkin araştırmaya katılan meslek elemanları, tanıklık uygulamasının çocuk odaklı ve çocuğun yüksek yararına yönelik alternatif yöntemlerle uygulanabileceğine yönelik ifadelerde bulunmuşlar ve bu doğrultuda öneriler geliştirmişlerdir. Meslek elemanlarının birçoğu aile mahkemesinde çocuğun tanık olarak doğrudan dinlenilmesine karşı dolaylı tanıklık ya da duruşma salonu dışında tanıklık üzerinde durmuşlardır. Çocuğun yüksek yararına yönelik çocuk tanıklığı kategorisine ilişkin katılımcı ve kodlama odaklı frekans dağılımı aşağıda verilmiştir.

Çizelge 3.24. Çocuğun Yüksek Yararına Yönelik Çocuk Tanıklığı Kategorisine İlişkin Katılımcı ve Kodlama Dağılımı

Çocuğun Yüksek Yararına Yönelik Öneriler	Katılımcı	%	Kod	%
Adli Görüşme Odalarının Kullanılması	23	74,19	38	28,79
Tanıklığın Sosyal İnceleme Raporu Üzerinden Alınması	20	64,52	38	28,79
Adliye Dışında Gözlem/Görüşme	16	51,61	31	23,48
Çocuk Tanıklığına Kanuni Standartların Getirilmesi	8	25,81	13	9,85
Drama ve Sanatın Kullanımı	7	22,58	12	9,09
Toplam	31	100,00	132	100,00

Şekil 3.6. Çocuk Tanıklığı Önerileri Hiyerarşik Kod-Alt Kod Modeli

Çocuğun yüksek yararına yönelik çocuk tanıklığı, kategorisinde, “Adli Görüşme Odalarının Kullanılması”, “Tanıklığın Sosyal İnceleme Raporu Üzerinden Alınması”, “Adliye Dışında Gözlem/Görüşme”, “Çocuk Tanıklığına Kanuni Standartların Getirilmesi” ve “Drama ve Sanatın Kullanımı” önerileri şeklinde kodlar oluşturulmuştur. Araştırmaya katılan meslek elemanlarının %74,19 ile büyük bir çoğunluğu aile mahkemelerinde çocukların tanıklığında adli görüşme odalarının aktif kullanılmaması dolayısıyla tanıklık için adli görüşme odalarının aktif kullanılmasına yönelik önerilerde bulunmuşlardır. Araştırmaya katılan meslek elemanlarının %64,52’si çocuk tanıklığı uygulaması yerine sosyal inceleme raporlarının tanıklık

için yeterli olması ya da tanık olarak alınması gereken bilginin inceleme raporunda yer verilmesi ile dolaylı tanıklığa yönelik önerilerde bulunmuşlar, bu öneriye bağlantılı olarak da %51,61 ile yarısından fazlası tanıklığın adliye dışında gözlem ve görüşme yöntemiyle gerçekleştirilmesine yönelik düşüncelerini belirtmişlerdir. Meslek elemanlarının %25,81'i çocuk tanıklığı için standart uygulamaların olmaması nedeniyle çocukların tanıklığı için kanuni standartların getirilmesini, %22,58'i ise özellikle belirli yaş ve altındaki çocuklarda tanıklık için drama ve sanatsal faaliyetlerin kullanılması gerekliliğine dikkat çekmişlerdir.

Çocuğun yüksek yararına yönelik çocuk tanıklığı kod odaklı frekans dağılımı incelendiğinde sosyal inceleme raporu ile tanıklık, adli görüşme odalarının kullanımı ve adliye dışında görüşme yöntemlerinde kodlamaların yoğunlaştığı görülmektedir. Çocukların adliyede tanıklıkları durumunda duruşma salonu yerine tanıklığın adli görüşme odalarında alınmasına yönelik meslek elemanlarının düşünceleri şu şekildedir:

Eğer ki çocukların tanıklığına başvurulacaksa bir dosyada, gerçekten önemliyse bunun özel bir ortamda Adli Görüşme Odasında almamız gerektiğini düşünüyorum ben. Çünkü çocuklar için hazırlanmış bir oda, çocuklar için var adliyelerde bu. Bu özel ortamlarda alınması ve bunun yaygınlaştırılması gerektiğini düşünüyorum (GK06-E-26-Pedagog).

Ülkemizdeki sistemi, çocuğun öylece duruşma salonuna sokularak dinlenilmesinin uygun olmadığını düşünüyorum. Adli Görüşme Odalarını yine yaygınlaştırılması gerektiğini burada en önemli noktalardan birisi (GK14-K-26-Pedagog).

Ben bir kere mesela adli görüşme odasındayım orada ifade alındı. Çocuk tanık orada dinlendi. Çok da faydalı oldu hakim geldi yani o odada canlı aynalı bir bölme vardı hakim kürsüsünden indi oraya geldi oradan sordu soruları benim aracılığımla. AGO olabilir yani adli görüşme odasında ifade alınabilir (GK25-K-35-Pedagog)

Yani şu an için önerim aslında ya tamamen AGO'ya adli görüşme odasında alınması (GK27-K-30-Sosyal Hizmet Uzmanı).

Alternatif değil, bence direkt Adli Görüşme Odası (GK31-E-35-Psikolog)

Doğrudan ocuk tanıklığı yerine sosyal inceleme raporları aracılığıyla tanıklık görevinin yerine getirilmesi ya da sosyal inceleme raporunda ocuk ve aile ilgili ayrıntılı bilgilerin tanıklıkta yeterli olmasına yönelik meslek elemanları şu ifadelere yer vermişlerdir:

Yani biraz önce de bahsetmiştik ya eğer o konuyla alakalı çocuğun uzman tarafından raporda bahsedilen bir konu varsa çocuğun tekrar duruşma salonuna çıkarılmaması olabilir. Çocuğun hangi ebeveynin yanında yaşamak istediğine yönelik uzmana verilmiş bir beyanı uzmanın bu yönde bir gözlemi varsa bunu da raporda belirtmişse o ocuk yine duruşma salonuna ıkartılmayabilir ama rapor olduğu halde çocuğun kendi beyanı alınmak için duruşma salonuna hakim karşısına yine çıkartılıyor uzman raporunun burada önemi biraz daha fazlalaştırabilir ve raporu daha fazla dikkate alınabilir diye düşünüyorum. Çünkü bizim buradaki amacımız çocuğun üstün yararını düşünerek hareket ettiğimiz için raporlarımıza da bu anlamda daha fazla önem verilmesi ocuk açısından daha sağlıklı olabilir (GK05-K-29-Psikolog)

Ya buna katılabilirim şöyle yani evet yani dosya içerisinde bir Sosyal İnceleme varsa, Sosyal İnceleme Raporu yani velayete ilişkin rapor hazırlanmışsa hem anne babadan hem çocuktan evlilik süreci, boşanma süreci, işte çocuğun ebeveynleri ile ilişkileri ve ocuk neler yaşamış neler görmüş bunlar zaten detaylı bir şekilde raporda yer alıyor. Zahmet edip o raporu okusalar, sevgili hakimler (GK10-K-30-Psikolog).

şimdi şöyle bir şey yani eğer ki bu aile içi yani velayet ile ilgili bir konu ise bence gerçekten çocuğun tanık olarak oraya sokulmasının bir manası yok zaten

bizden rapor istendiğinde çocuğa bunu sormuyor muyuz velayeti kimde kalmak istediğini, eksik görünen bir husus varsa da ek rapor istenir yani illaki o ortama sokmanın bir manası yok (GK11-K-33-Psikolog).

Yani aslında bu sosyal inceleme raporlarında ki beyanların kabul edilmesi iyi bir alternatif olur hani çocuk tanıklık konusunda (GK16-E-29-Sosyal Hizmet Uzmanı).

Yani esasen çocuklar hiç tanık olarak dinlenmesin çünkü SİR hazırlanıyor, çocuklardan zaten ayrıntılı bir bilgi alınıyor hakim öğrenmek istediği konuyu uzman aracılığıyla, mesela hakimın duymak istediği konu varsa uzman o konuyu çocuğun yaşına göre bir şekilde sorup öğrenebilir diye düşünüyorum, tanık olarak dinlenmesin (GK30-K-40-Pedagog).

Aile mahkemeleri ve boşanma davaları özelinde çocukların tanıklık için adliye ortamlarında bulunmasının çocuğun gelişimsel ve psiko-sosyal açıdan örselenmesine neden olduğu düşüncesiyle adliye dışında gözlem/görüşme ile ilgili meslek elemanları şu açıklama ve ifadelere yer vermişlerdir.

Çocuğun doğal ortamında, doğal bir şeymişçesine olabilir. Nasıl olabilir? Çocuğun bir saatinde, bir oyun parkında bir Pedagog eşliğinde alınacak ifadesi ya da yine çocuğun okulunda ders saatleri arasında, belki bu işe okulun Psikolojik Danışmanı, mahkemelerdeki bizmişçesine, işte bu konuda ek eğitimler aldırılarak onlara da okul sırasında küçücük bir anda ona ailesi ile ilgili olan genel bir sohbetinde işte konu ile ilgili bilgilerin alınması, hayatını olağan akışı içinde çocuğun en doğal haliyle olabilir (GK14-K-26-Pedagog).

Adliyeye hiç uğramadan farklı bir yerde de bu birimler görevlendirilip hani görüntü aktarılması aracılığı ile çocuğun beyanı alınabilir (GK16-E-29-Sosyal Hizmet Uzmanı).

Binaya giriyor çocuk, farklı bir binaya ve oraya gelene kadar neler neler yaşıyor çocuk. Emin olun hepsini görüyor ve fark ediyorum. O yüzden çocuk dostu bir ortamda, mümkünse kamera kaydı yine gerçekleştirilebilir, bununla ilgili işlemlere açıklar, açık şekilde bunun neden yapılması gerektiğini doğru bir şekilde anlatırsanız onlar da aslında belli şekilde bir örselenme davranışı sergilemiyorlar aksine bazen hoşlarına bile gidiyor, söyleyeceklerinin kayıt altına alınması, doğru anlatırsanız ve nasıl anlatırsın o yüzden adli sistemin dışında çocuk dostu bir mekanda, asgari standartları belirlenmiş bir ortamda yapılması bunun için şu da mümkün bakın şöyle bir itiraz gelecektir hukukçulardan, adli yargılanma ilkesine aykırı, yüzleştirmek gerekir. Bunun için şu yapılabilir nasıl AGO'da biz UYAP kullanıyorsak ya da başka bir ilden birini UYAP sistemi üzerinden dinleyebiliyorsak aynı şeyi yine bir sistem kurularak bu çocuk dostu mekanda, adliye dışında böyle bir sistem kurulup (GK22-K-48-Sosyal Hizmet Uzmanı).

Araştırmaya katılan meslek elemanlarının çocuk tanıklığında standart uygulamanın olmamasına yönelik, kanuni standartların gerekliliğine yönelik önerilerini şu şekilde sıralamışlardır:

Yani ben genel olarak çocukların dinlenilmesi taraftarı değilim ama en azından şöyle belki sınırlandırabiliriz şimdi 8 yaş üstü idrak çağı ama en azından bir 15 yaş üstü tanık olarak dinlenilmesi belki daha sağlıklı olur diye düşünüyorum. Çünkü en azından lise çağında olduğu zaman anne baba tarafından yönlendirilmeye biraz kapalı oluyor o yaş grubu çocuklar çünkü öylede istiyorlar kendilerini ispatlama çabası olduğu için daha böyle objektif değerlendirmeleri olabilir (GK02-E-31-Sosyal Hizmet Uzmanı).

Bilgilendirilebilir her çocuk alınmayabilir, uzman inisiyatifinde eğer böyle bir şey yapılabilirse çok küçük çocuklarda ya da çok hassas etkilenebilecek çocuklarda alınmayabilir böyle bir uygulama yapılabilir tabi hukuk zemini çerçevesinde değerlendirilebilir yani adımlar atılabilir (GK08-E-28-Sosyal Hizmet Uzmanı).

Çocuğun eğer mutlak tanıklığına ihtiyaç duyuluyorsa o zaman bunun asgari standartlarının belirlenmesi gerekiyor (GK22-K-48-Sosyal Hizmet Uzmanı).

Çocukların tanıklığında drama ve sanatsal faaliyetlerin ön planda olmasına yönelik meslek elemanları şu önerileri geliştirmişlerdir.

Kesinlikle, en azından çocukla bir başta oyun oynayarak, onun dilinden anlayarak, onu anlamamızı sağlayarak görüşmeler yapmak en doğrusu olur (GK19-K-26-Sosyal Hizmet Uzmanı)

Orada daha rahat konuşarak oyun oynayarak yapılabilir. Eskiden olsa belki bunlar mümkün değildi ama artık iletişim cihazları ile birçok şey artık daha kolay, okulları bile eve taşıdıktan sonra (GK20-E-28-Pedag).

Yaşlara göre bir oyun oynarken çocuk ile sohbet eşliğinde dinlenebilir çocuk (GK21-K-28-Sosyal Hizmet Uzmanı).

3.9.2. Meslek Elemanlarının Güçlendirilmesi

Aile mahkemelerinde multidisipliner bir çalışmadan bahsedilebilir. Mahkemelerde yargı mensupları, yardımcı personel ve uzman meslek elemanlarını yer almaktadır. Araştırmaya katılan meslek elemanlarının çocuk tanıklığı uygulamasının geliştirilmesine yönelik önemli gördüğü hususlardan birisi de aile mahkemesinde görev yapan profesyonel meslek elemanı ve yardımcı personelin güçlendirilmesi olmuştur. Araştırmaya katılan meslek elemanları, meslek elemanlarının güçlendirilmesi kategorisinde mesleki olarak hem niteliksel hem de niceliksel boyutta önerilerde bulunmuşlar ve “Çocukla Çalışma Becerilerinin Geliştirilmesi”, “Personel Sayısının Artırılması”, “Mesleki Gelişim Olanaklarının Arttırılması”, “Süpervizyon ve Konsültasyon”, “Çocukla Çalışacak Kişiler İçin Özel Şartlar Getirilmesi”, “Meslek Tanımı ve Sınırlarının Belirlenmesi” ve “Lisans Eğitiminde Sosyal Beceri Odağı” üzerine kodlamalarda bulunmuşlardır. Meslek

elemanlarının güçlendirilmesi kategorisinde katılımcılara ve yapılan kodlamalara ilişkin frekans dağılımları aşağıda verilmiştir.

Çizelge 3.25. Meslek Elemanlarının Güçlendirilmesi Kategorisine İlişkin Katılımcı ve Kodlama Dağılımı

Meslek Elemanlarının Güçlendirilmesi	Katılımcı	%	Kod	%
Çocukla Çalışma Becerilerinin Geliştirilmesi	24	82,76	43	33,86
Personel Sayısının Artırılması	20	68,97	21	16,54
Mesleki Gelişim Olanaklarının Arttırılması	19	65,52	29	22,83
Süpervizyon ve Konsültasyon	7	24,14	10	7,87
Çocukla Çalışacak Kişiler İçin Özel Şartlar Getirilmesi	7	24,14	9	7,09
Meslek Tanımı ve Sınırlarının Belirlenmesi	5	17,24	9	7,09
Lisans Eğitiminde Sosyal Beceri Odağı	4	13,79	6	4,72
Toplam	29	100,00	127	100,00

Meslek elemanlarının güçlendirilmesi kategorisine ilişkin katılımcı odaklı frekans dağılımı incelendiğinde %82,76 ile araştırmaya katılan meslek elemanlarının büyük bir çoğunluğu, aile mahkemelerindeki hakim, sosyal hizmet uzmanı, psikolog ve pedagoğların çocukla çalışma becerilerinin geliştirilmesine yönelik katkı vermişlerdir. Çizelgede ikinci sırada yer alan ve %68,97 oranla meslek elemanlarının çoğu niceliksel olarak personel sayılarının yetersiz düzeyde olduğunu ve kaliteli ve çok boyutlu hizmet sunumu için personel sayılarının artırılması gerekliliğine vurgu yapmışlardır. Araştırmaya katılan meslek elemanlarının %65,52'si mesleki gelişim olanaklarının arttırılmasını, %24,14'ü çalışma ve uygulamada süpervizyon ve konsültasyonun gerekliliğini, %24,14'ü aile mahkemesi gibi aile ve çocuk özelinde çalışacak kişiler için özel şartlar getirilmesi, %17,24'ü meslek elemanları arasında yetki karmaşasının önüne geçmek için meslek tanımı ve sınırlarının kanuni olarak belirlenmesi ve %13,79'u ise hukuk ve çocuk alanında öğretim yapan bölümlerin

lisans eğitiminde sosyal beceri ile ilgili konuların müfredatta yerini almasına yönelik kodlamalarda bulunmuşlardır.

Meslek elemanlarının güçlendirilmesine yönelik önerilere ilişkin kod odaklı frekans dağılımında ise araştırmaya katılan meslek elemanlarının ifadelerinde %33,9 ile çocukla çalışma becerilerinin geliştirilmesi ve %22,8 ile mesleki gelişim olanaklarının artırılması kodlarında yoğunlaştığı görülmektedir. Araştırmaya katılan meslek elemanları çocukla çalışma becerilerinin geliştirilmesi ile şu konulara dikkat çekmişlerdir:

Bize artık eğitim vermeyi bıraksınlar, adli süreçte Avukat, Hakim ve Savcıya biraz daha fazla özellikle bizim alanımızla ilgili olarak biraz daha fazla eğitim verilmesi lazım (GK01-E-41-Psikolog).

Hakim savcılara yönelik çocuğa yönelik tutumları için eğitimler arttırabilir ve uzmanlarla beraber eğitimlere alınabilirler yaşadığımız sorunları paylaşmak için (GK05-K-29-Psikolog).

Bizlerin de belirli bir düzende aslında seminerler çocuğa yaklaşım konusunda her ne kadar bu işin içinde olsak da hem bilgi birikimini kaybetmeme hem tazeleme anlamında belirli aralıklarla seminerlere katılmamız gerektiğini düşünüyorum (GK12-E-38-Pedagog).

Yani bu ifadeyi uzmanın alması gerekiyor çünkü hakimlerin 8 yaşındaki bir çocuğu nasıl dinleyecekleri yönünde pedagojik bir eğitimleri yok, yönlendirici ve doğrudan soruyorlar soruyu (GK24-E-36-Pedagog).

Öncelikle hakimlerin eğitim alması diyebilirim. yani bu konuda en azından soracakları soruları daha hani orada yönlendirici olmadan, çocuk üzerinde herhangi bir baskı yaratmadan, çocuğu suçlayıcı bir şekilde konuşmadan soruyu iletmeleri çok daha iyi olurdu. Çünkü hiçbir hakim gerek Aile Mahkemesi hakimi gerek Çocuk

Mahkemesi hakimi böyle bir eğitim almadan sürece başlamış oluyorlar ve daha öncesinde Ağır Ceza Mahkemesi'nde çok ağır davaları bakan bir hakim de olabiliyor bu baktığında böyle bir sorular yönelten hakim çocuğu aslında daha da kısıtlamış oluyor o anda ve anlatmasına da ket vurmuş oluyor (GK27-K-30-Sosyal Hizmet Uzmanı).

Personel sayılarının arttırılması ile ilgili meslek elemanları şu ifadelere yer vermişlerdir:

Sayı yetersiz açıkçası bizde tayin isteyen arkadaşlar var biz az sayıda kalacağız ve eskiden sadece aile ve sadece çocuk mahkemelerine bakarken şimdi tüm adliyeye asli cezalara ağır cezalara ve savcılıklara da gitmek durumundayız ve uzman sayımız açıkçası yetersiz sağlıklı bir şekilde değerlendirme yapabilmek için tabi ki yeteri kadar bir uzman sayısı olması gerekiyor (GK05-K-29-Psikolog).

Artması gerekiyor bir kere kesinlikle çünkü baş edemiyoruz artık (GK10-K-30-Psikolog).

Personel sayısı da önemli burada verimli bir hizmetin ortaya çıkarılabilmesi için (GK12-E-38-Pedagog).

Hocam nicelik açısından açıkçası çok yetersiz. Yani sonuçta şöyle bir örnek vereyim, biz burada tek Aile Mahkemesi'nde 3 kişilik kadro oluyor. Aile Mahkemeleri'nde ve Aile Mahkemesi ikiye bölündü biz hala 3 kişiyiz. Adli Destek ve Mağdur Hizmetleri kuruldu, o müdürlükten de ekstra görevler eklendi. Yani daha farklı işlere bakıyoruz ama sayımız yine aynı, yani nicelik açısından çok yetersiz (GK23-K-37-Sosyal Hizmet Uzmanı).

Mesleki gelişim olanaklarının arttırılması konusunda meslek elemanları şu ifadelere yer vermişlerdir:

Yani demek istediğim çocuk ile ilgili bir şey çalışılacaksa polisinden zabıt katibine kadar, amirinden, hakiminden, savcısından psikoloğuna kadar herkesin gerçekten bu anlamda eğitilmesi gerekiyor diye düşünüyorum (GK11-K-33-Psikolog).

Öncelikle şöyle ki bizler belirli alanlarda, akademik alanlarda temel bilgilere sahip kişiler olarak mezun oluyoruz ancak bu aldığımız eğitim genel bir eğitim. Dolayısıyla bilimin doğası gereğince genel bir eğitim. Atandığımız kurumlar çerçevesinde daha özel şekilde o kurumun bizden istedikleri ile ilgili daha net, daha spesifik, daha alana yönelik kısa bir eğitim olmalı bize. Mümkün olduğunca vermeye çalışıyorlar ama örnek veriyorum 1 sene sonra size bir eğitim geliyor. Zaten siz eğitimi 1 senede o işi büyük çoğunluğunu çözmüş oluyorsunuz. O nedenle aldığı personele daha işe başlamadan ne istediğini, bu işe nasıl olacağı ile ilgili temel bir eğitim vermesi gerektiğini düşünüyorum. Duruşma salonu nedir? Buna varacak kadar. Duruşma salonunda Hakimin rolü nedir, uzmanın rolü nedir? Biz bunları ilk atandığımızda Bizden önceki arkadaşlarımızdan görerek yerine getirdik. Bu böyle olmamalıydı bu daha profesyonel şekilde bizlere verilmeliydi (GK14-K-26-Pedagog).

Nitelik açısından yani konu konu, yani çalışılan konu noktasında belli eğitimlerin verilmesi gerekiyor, belirli yeterliliklerin değerlendirilmesi gerekiyor (GK23-K-37-Sosyal Hizmet Uzmanı).

Araştırmaya katılan meslek elemanları uygulamada süpervizyonun ve konsültasyonun önemini şu şekilde ifade etmişlerdir:

Süpervizör eğitimleri olabilir (GK08-E-28-Sosyal Hizmet Uzmanı).

Yapılmaya çalışılıyor ama çok düzen olmadı şimdiye kadar hem bu alanda çalışmaya başlayan yani yeni başlayan arkadaşlarla etkileşim kurmamız hem tecrübe aktarımı anlamında hem de yeni gelişmeler uygulamalarla ilgili daha bilgiler

edinmemiz anlamında uygulama bilgisi oluşması anlamında düzenli seminerlerin verilmesinin uygun olacağını düşünüyorum (GK12-E-38-Pedagog).

Süpervizyon toplantıları olabilir. Sonuçta birçok vaka ile karşılaşılabilir ve çok farklı çok zor olan vakalarda olabilir. Süpervizyonlar insanların aklında daha fazla o vakalarla karşılaştığında en azından daha yönlendirici olur bizler için (GK29-E-34-Psikolog).

Araştırmaya katılan meslek elemanları aile mahkemesi hakimlerinde olduğu gibi bu alanda çalışan bütün gruplar için özel şartların getirilmesi ve bu şartların uygulanması ile ilgili şu açıklamalarda bulunmuşlardır:

Yani bu konuda biraz daha nitelikli kişilerin uzmanların görevlendirilmeleri doğru olabilir. Çünkü daha önce de söylediğimiz gibi hani aile mahkemeleri özel mahkemeler uzmanlık gerektiren mahkemeler. Bazı, uzmanlık dahi yapamayacak kişilerin aile mahkemelerinde görevlendirilmesi çok büyük sorunlara neden olabiliyor. Hani karşılaştığımızda birçok konuda var sosyal inceleme raporları özelinde konuşacak olursak yazılan raporlarda niteliğin arka planlara bırakıldığı birçok rapor ile karşılaşabiliyoruz. Ondan dolayı uzmanların biraz daha belki şartlar farklılaşabilir belki ayda alanında çalışmaları olması bu ilerleyen süreçlerde gerçekleştirebilirim şu an için hani (GK16-E-29-Sosyal Hizmet Uzmanı).

Hakimlerin açıkçası ben Aile Mahkemeleri'nde şu konuda bir eksiklik görüyorum, Aile Mahkemesi'ne bakan hakim daha öncesinde çok daha farklı bir yerden gelip, buradan başlayıp, daha sonrasında diğer mahkemelere yani Ceza Mahkemeleri'nden biraz farksız, biraz farklı olması gerektiğini düşünüyorum. Aile Mahkemesi'nde çalışan hakim konuya biraz daha yani konu derken aile konusuna biraz daha hakim olması gerekiyor, tarafların ifadesini alma noktasında, çocuklara yaklaşım konusunda (GK23-K-37-Sosyal Hizmet Uzmanı).

Mesela Aile Mahkemeleri'nde şöyle bir şey var yani Aile Mahkemesi'nde görev yapacak olan hakimin öncelikle olarak evli, çocuk sahibi olması vb. bunların olması durumunda diğer alternatifler de değerlendirilebilir (GK23-K-37-Sosyal Hizmet Uzmanı).

Araştırmaya katılan meslek elemanları psikolog, pedagog ve sosyal hizmet uzmanının aynı görev tanımı ile görev yaptıklarını, mesleki roller noktasında bu mesleklerin her birinin farklı bir mesleki alan olması nedeniyle aile mahkemesinde çalışan meslek elemanlarının meslek tanımlarının ayrı ayrı yapılması ve sınırlarının belirlenmesinin çocuğa çok boyutlu hizmet sunumunda etkili olacağı düşüncesine yönelik açıklamaları şu şekildedir:

Yani dediğim gibi işte yani her birim keşke işini tam bilse bir de bence en önemli şey bundan gocunmamak lazım yani mesela ben psikoloğum değil mi, ben ilk atandığımda Aile Mahkemesi'ne çokta iyi bir amir ile çalıştım çok şükür, amirim benden bir ev incelemesi yapmamı istediğinde ben hakime şunu demiştim, ben psikoloğum ve ben hiç böyle bir eğitim almadım yani ben bir eve gittiğimde neye bakıp, neyi arayacağımı bilmem bana hiç böyle bir şey öğretilmedi (GK11-K-33-Psikolog).

Çok farklı alanlardan yani psikolog, sosyal hizmet uzmanı, PDR alanından gelen bir ekiple çalışıyor Adalet Bakanlığı ve lisansta almış oldukları eğitimler Aslında birbirlerinden farklılar. Ve bu, hepimiz aynı işi yapıyoruz direkt iş kavramı ayrımı da yok psikolog da aynı işi yapıyor, PDR'cidir, sosyal hizmet uzmanı da aynı işi yapıyor bu konuda belki bir ayrıma gidilebilir (GK15-E-29-Pedagog).

Sosyal Çalışma Görevlisi" tanımının değiştirilmesi ile başlamak gerekiyor. Bu bir sıkıntı hakikaten çünkü hala sistem içinde çocuklarla daha önce hiç teması olmamış, çocukla görüşme teknikleri konusunda deneyimi olmamış, sadece pedagojik formasyon alarak sisteme gelmiş kişiler halen halen görüşme yapıyor. Öyle sorular soruyorlar ki dehşete kapılırsınız gerçekten, etik ihlallerinin bu kadar somut yaşandığı bir ortam başka yoktur herhalde. O yüzden hani nitelik konusunda

sınırlandırılması gerekiyor. Bu tanımın bir an önce değiştirilerek ya da kaldırılarak (GK22-K-48-Sosyal Hizmet Uzmanı).

Son olarak araştırmaya katılan meslek elemanları lisans eğitim düzeyinde çocukla çalışma ve sosyal ilişkilerin yönetilmesi noktasında eksiklik olan bölümlerde sosyal beceri odağına yönelik derslerin eklenmesine yönelik şu ifadelere yer vermişlerdir:

Hukuk fakültelerine çocuklarla iletişim dersi işte çocuk gelişimi, çocuklarla nasıl diyalog kurulacağı, çocuklarla bir görüşmenin nasıl olacağı nasıl yapılacağına ilişkin bir ders konsa onlar alsa bizi buradan çıkartıp doğrudan onlar girse bence çok daha mantıklı olacak çünkü biz orada çatışıyoruz şimdi o bizim şeyi bilmiyor meslek etiğimizi (GK03-E-48-Pedagog).

Yani mezun olduktan sonra eğitim hani birer haftalık eğitimler oluyor genelde bir haftalık eğitimde bir şey öğrenme şansınız yok doğruyu konuşmak gerekirse. Üniversitelere bunu koyun hani buradakinin bir yansımasını oralarda organize edin, orada öğrensinler (GK03-E-48-Pedagog).

Bizim kendimizi kesinlikle geliştirmemiz lazım çocuklara karşı böyle bakış açımızı hani okullarda aldığımız dersler yeterli değil burada kesinlikle yeterli değil. Uyguladıkça görüyoruz (GK26-E-31-Sosyal Hizmet Uzmanı).

3.9.3. Uygulama Ortamına Yönelik Altyapı

Türkiye’deki adliye binalarının çoğu ve bölümleri çocuk odaklı düşünülmeden inşa edilmiştir. Çocukların adliye ortamında bulunmaları ve çocuklara özel alanlarda eksiklik olduğu belirtilmektedir. Araştırmaya katılan meslek elemanları çocuğun adliye ortamında bulunması ve tanıklığı durumunda yapısal anlamda uygulama ortamının çocuklara uygun olmadığı yönünde düşüncelerini belirtmişlerdir. Bu bağlamda meslek elemanları “Çocuklara Uygun Görüşme Odası”, “Çocuklar İçin

Bağımsız Bölümler” ve “Çocuk Odaklı Alanlar” ile ilgili öneriler sunmuşlardır. Uygulama ortamına yönelik önerileri oluşturan bu kategoriye ait katılımcı ve kodlama odaklı frekans dağılımları aşağıdaki şekilde oluşturulmuştur.

Çizelge 3.26. Uygulama Ortamına Yönelik Altyapı Kategorisine İlişkin Katılımcı ve Kodlama Dağılımı

Uygulama Ortamına Yönelik Öneriler	Katılımcı	%	Kod	%
Çocuklara Uygun Görüşme Odası	15	75,00	26	54,17
Çocuklar İçin Bağımsız Bölümler	8	40,00	13	27,08
Çocuk Odaklı Alanlar	6	30,00	9	18,75
Toplam	20	100,00	48	100,00

Uygulama ortamına yönelik altyapı kategorisi altında katılımcı odaklı frekans dağılımı incelendiğinde, araştırmaya katılan meslek elemanlarının %75 ile büyük bir çoğunluğu çocuklara uygun görüşme odalarının olmasına, %40’ı çocuklar için ayrılmış duruşma salonu ve koridorlarından bağımsız bölümlerin olmasına ve %30’u ise çocuk odaklı, çocuğun zamana geçirebileceği alanların olmasına yönelik katkıda bulunmuşlardır.

Uygulama ortamına yönelik altyapı kod odaklı frekans dağılımı incelendiğinde çocuklar için uygun görüşme odasına yönelik kodlamalar %54,2 ile toplam kodlamaların yarsısından fazla bir orana sahiptir. Çocuklar için uygun görüşme odalarına yönelik meslek elemanlarının önerileri şu şekildedir:

Mobilyaları ya da renkleri, işaretleri, yönlendirme tabelalarını böyle kasvetli bir şey değil de insanı daha çok rahatlatan, bu ebeveynler için de yetişkinler için de geçerli (GK06-E-26-Pedagog)

Yani en uygun bir şekilde çocuğun fiziki şartlarda olması gerekiyor (GK08-E-28-Sosyal Hizmet Uzmanı).

Bir yetişkin bir görüşmeci görüşme sırasında çıkıp ben bir nefes alabilir miyim, dedi. O kadar haklıydı ki, o yüzden fiziksel koşullar anlamında da çok zorlanıyoruz. Bunlar kesinlikle geliştirilmeli. Bireysel odalarımız zaten olmalı ama bunu artık söz konusu değil çünkü öncelikle yani aslında bizim sağlıklı şekilde işimizi yapabilmemiz için sağlıklı görüşme odalarımızın olması gerekiyor (GK14-K-26-Pedagog).

Görüşme odasında da, şimdi biz bu odaları hem çocuklarda hem yetişkinlerde kullandığımız için ona göre dizayn edilmesi gerekiyor. Çocuklar için belki yeterli genişlikte bir oda varsa çocuklar için, görüşme alanı farklı bir alanmış gibi oda içerisinde kurgulanabilir. Yani yetişkinlere uygun bir alan ve çocuklara uygun, küçük yaş grubuna uygun alanında içini kapsayacağı belirli oyuncakların, çocuğun ilgisini çekebilecek eşyaların da olduğu bir yer olmasını isterdim (GK15-E-29-Pedagog)

Yani odalarımız uygun değil, çocuklar için dizayn edilmemiş, adliye zaten çocuklar için dizayn edilmemiş. Yani biraz fiziksel yatırım gerekiyor, fiziksel ortamın düzeltilmesi gerekiyor. Çalışma ortamını düzenlesinler geriye kalanlar zaten yavaş yavaş olacaktır özellikle uzman kalitemiz gerçekten Türkiye geneline baktığımız zaman bu meslekte gerçekten iyiyiz (GK24-E-36-Pedagog).

Adliyede çocuklar için bağımsız bölümler oluşturulması ve çocukların duruşma salonu ve koridorlarından ayrışması için meslek elemanlarının ifadeleri şu şekildedir:

Keşke öyle bir giriş olsa çocukların Adliye ortamını minimum düzeyde görüp ayrıldığı, az önce dediğiniz ya kanal yöntemi var, uzmanla çocuk direkt duruşma salonuna giriyor. Belki o şu anda mümkün değil ama çocuğunun girişinin farklı olduğu bir yer ya da dışarıda bir alan yapılabilir. Buraya çocuklara özel bir kreş tarzında (GK06-E-26-Pedagog).

Fiziki şartlarda bir kere duruşma salonunda alınmasını ben kesinlikle doğru bulmuyorum. Duruşma salonunda bence mümkün olmadıkça hiçbir çocuk o ortama

girmemeli ya özel sterilize bir ortam olmalı onunla ilgili ya adliye içinde ya da dışında artık bilmiyorum (GK08-E-28-Sosyal Hizmet Uzmanı).

Bizim burada şöyle bir şey var şöyle söyleyebilirim görüşme odası ve mahkeme bağlı arkadan bir koridor var, hiç dışarıya çıkmadan Ceza Mahkemesi'nde öyle bir şey var bekleme salonu, görüşme odası, AGO kayıt odası onlar mahkeme ile iç içe. Yani şöyle söyleyebilirim bir koridor var, çocuk oraya girdiğinde bekleme salonunda bekliyor, duruşma saati geldiğinde o arka taraftan hiç dışarıya çıkmadan, insanları görmeden direkt duruşma salonun kapısına gelebiliyor (GK20-E-28-Pedagog).

Araştırmaya katılan meslek elemanlarının çocuk odaklı alanlar oluşturulması ile ilgili düşünceleri ise şu şekildedir:

Benim aklımda her Adliye'de olması gereken bir şey var. Adliye çalışanların çocukları da faydalanabilir bundan diğer çocuklar için de olabilir. Çocuklara özel ayrı bir mekan. Adliyenin bahçesine olabilir, Adliye'ye yakın olacak tabii ki ama Adliye'nin bahçesinde çocuklara özel ayrılmış bir mekan, oraya özel bir öğretmen, çocuk gelişiminden olabilir, psikoloji bölümünden olabilir buraya özel bir atama (GK06-E-26-Pedagog).

Fiziksel koşulların çocukları daha uygun onları zedelemeyecek şekilde düzenlenmiş olması olabilir. Onlara geldiklerinde kendilerine yakın hissettirecek ya da vakit geçirmelerini sağlayacak materyaller olabilir Lego gibi ya da ahşap bir mutfak tezgahı gibi atıyorum hani geldiklerinde ilgisini çekecek şeyler olabilir (GK25-K-35-Pedagog).

Yani çocuk tanıklar için sadece belki bunu yapabilirler mi bilmiyorum ama onların da daha özel bir bölümü olabilir. Çocuğun koridorda beklememesi, gelen insanları görmemesi, hani onları görüp korkmaması için daha rahatlatıcı, en azından her katta bir çocuk odası gibi bir yer. Çocuklar orada durabilir duruşma zamanı gelene kadar yarım saat bir saat çünkü sekteye uğrayabiliyor ve süreç

uzayabiliyor öğle arasına giriyor, yine vatandaş adliyede bekliyor. Çocuk kendi keyif alabileceği, vakit geçirebileceği, orada hani dururken endişelenmeyeceği bir yer oluşturulabilir, her adliyede bir tane belki (GK29-E-34-Psikolog).

3.9.4. Kurumsal İşleyiş

Çocuk tanıklığının geliştirilmesine yönelik boyutlardan birisi de kurumsal kültür ve işleyiştir. Araştırmaya katılan meslek elemanları çocuk tanıklığı ile ilgili sorunların bir bölümünün standart ve düzgün olmayan kurumsal bir işleyiş olduğuna yönelik açıklamalarda bulunmuşlardır. Kurumsal olarak, merkez ve taşra teşkilatlarında uygulama birliğinin olmaması, yetki ve sorumlulukların standardize edilmemiş olması gibi konulara değinmişlerdir. Bu bağlamda meslek elemanları kurumsal işleyiş ile ilgili şu açıklama ve önerilere yer vermişlerdir:

Kurumsal işleyişte şunu gördüm Bakanlığın müdahale etmediği adliyelere taşralara müdahale etmediği hiçbir şey çözülüyor. Müdahale de etmesi de yetmiyor bastırması gerekiyor Bakanlığın. Mesela bize bir AGO kurulana kadar, birimler oluşturana kadar kaç kere aradıklarını biliyorum bakanlığı, başsavcının şurayı burayı. Ya o kadar aranmaya rağmen kör topal ilerliyor o yüzden gerçekten bu iş artık uzmanları da geçiyor başsavcı falan da aşıyor bakanlık gerçekten bu işi ilerletmek istiyorsa bakanlığın hani bu işin üzerinde durması gerekiyor (GK07-K-28-Sosyal Hizmet Uzmanı).

Anne ve babanın duruşma salonundan çıkarılması gerektiğini düşünüyorum. Adli süreç içerisinde hakimin takdiriyle çıkarılabiliyor. Standart bir uygulama olmalı bence onun dışında da yani böyle diyebilirim (GK14-K-26-Pedagog).

Kurumsal işleyiş mesela bu uzmanlara sorulma işi, çocuğun tanık olarak dinlenmesi işi. Mesela hakimin inisiyatifine değil de olması gereken bir iş gibi olabilir, uzmanlardan görüş alındıktan sonra çocuğun tanıklığına başvurulması daha uygun olabilir (GK30-K-40-Pedagog).

3.9.5. Çocuk ve Aileye Yönelik Hizmetlerin Geliştirilmesi

Aile içi şiddet ve boşanma davalarında taraflar ve tarafların çocukları zorlayıcı bir süreçten geçmektedirler. Araştırmaya katılan meslek elemanları çocuk ve aileye yönelik hizmetlerin artırılması ve geliştirilmesi ile çocukların tanıklığı konusunda ve uygulamasında da bir yol alınabileceğini belirtmişler ve bu doğrultuda önerilerde bulunmuşlardır. Çocuk ve aileye yönelik hizmetlerin geliştirilmesi kategorisinde öneriler, “Aile/Boşanma Danışmanlığı”, “Adli Destek Mağdur Hizmetlerinin Güçlendirilmesi”, “Kurumlar Arası İşbirliği ve Koordinasyonun Sağlanması”, “Takip/İzleme Çalışmalarının Etkin Hale Getirilmesi” ve “Açıklayıcı ve Bilgilendirici Materyal Hazırlanması” kodları ile şekillenmiştir. Çocuk ve aileye yönelik hizmetlerin geliştirilmesi noktasında verilen önerilere ilişkin katılımcı ve kodlama odaklı oluşturulan dağılım aşağıda verilmiştir.

Çizelge 3.27. Çocuk ve Aileye Yönelik Hizmetlerin Geliştirilmesi Kategorisine İlişkin Katılımcı ve Kodlama Dağılımı

Çocuk ve Aileye Yönelik Hizmetler	Katılımcı	%	Kod	%
Aile/Boşanma Danışmanlığı	20	71,43	35	50,00
Adli Destek Mağdur Hizmetlerinin Güçlendirilmesi	12	42,86	14	20,00
Kurumlar Arası İşbirliği ve Koordinasyonun Sağlanması	9	32,14	11	15,71
Takip/İzleme Çalışmalarının Etkin Hale Getirilmesi	5	17,86	6	8,57
Açıklayıcı ve Bilgilendirici Materyal Hazırlanması	4	14,29	4	5,71
Toplam	28	100,00	70	100,00

Aile mahkemesinde özellikle boşanma davalarında, tarafların süreç ile ilgili hukuki danışmanlık ve destek aldıkları söylenebilirken, aile danışmanlığı veya boşanma danışmanlığı konusunda yeterli düzeyde profesyonel destek almadıkları görülmektedir. Araştırmaya katılan meslek elemanlarının %71,43 ile büyük bir çoğunluğu çocuk tanıklığının geliştirilmesine yönelik ebeveyn sisteminde aile danışmanlığı ve boşanma danışmanlığı gibi profesyonel destek hizmetlerinin

gerekliliği üzerine odaklanmışlardır. Araştırmaya katılanların %42,86'sı Türkiye'de yeni bir uygulama birimi olarak Adli Destek ve Mağdur Hizmetleri ve birimlerinin güçlendirilmesi ve işlevsel hale getirilmesi ile çocukların tanıklık sürecinde örselenmenin en aza indirileceği yönünde düşüncelerini belirtmişlerdir. Meslek elemanlarının %32,14'ü tedbir kararları ve uygulanmasına bağlı olarak kurumlar arası işbirliği ve koordinasyonun sağlanması ile çocuk odaklı hizmetlerin etkili ve işlevsel olacağı yönünde açıklamalarda bulunmuşlardır. Bunun yanında meslek elemanlarının %17,86'sı takip/izleme çalışmalarının etkin hale getirilmesi ve buna yönelik sistemin kurulmasına, %14,29'u ise çocuk ve taraflar için açıklayıcı ve bilgilendirici materyallerin hazırlanmasına yönelik önerilerde bulunmuşlardır.

Çocuk ve aileye yönelik hizmetlerin geliştirilmesine yönelik önerilere ilişkin yapılan kodlamalara ait frekans dağılımı incelendiğinde toplam kodlamaların aile ve boşanma danışmanlığı üzerinde yoğunlaştığı görülmektedir. Boşanma sürecinde taraflar ve çocuk açısından önemli bir yere sahip olan aile ve boşanma danışmanlığı önerisi için meslek elemanları şu ifadelerle yer vermişlerdir:

Arabuluculuk sistemi gibi ya da işte bunu aile hekimlerinin sağladığı sistemsel düşündüğümüz zaman Aile Psikolojik Danışmanlığı gibi yaygınlaştırılmış bir şey bu kapsamda da boşanmak için mahkemeye başvuran bireylere boşanma süreci boyunca başvurabilecekleri ve o süreç boyunca çocuğu hep takipte kalan bir meslek elemanı olabilir çünkü bu süreç şöyle bir süreç dediğim gibi bazen 2-3 yıla uzayan çekişmeli boşanmalarda 2-3 yıla uzayabilen süreçler. Mahkemede çıkan yeni bir karar 6 aydır stabil olan bir durumu bir anda değiştirebiliyor. Yani daha önce belki de çocuğun psikolojik desteğe ihtiyacı olmadığı, durumu yavaş yavaş kabul ettiği durumda gelen bir değişim çocuğu tamamen etkileyip sarsabiliyor. O nedenle belki o ailenin tüm süreci boyunca onlara destek olabilecek bir meslek elemanı, isteğinde bulunabileceği, aile hekimliği gibi bir Aile Psikolojik Danışmanı ya da bir Sosyal Hizmet Uzmanı neyse ya da yine benzer bir kurum, 3 meslek elemanın da çalışabildiği (GK14-K-26-Pedagog).

Bence yani belki de boşanma davası açabilmek için bir aile terapistinin imzası ya da raporunun olması bence şart olması gerek. Yani direkt dava açılıyor sonra davadan feragat ediliyor, tekrar dava açılıyor. Hani bu sürece gelebilmek için belki de bir 3-4 oturum tarafların birlikte bir terapi almaları zorunluluğu getirilebilir (GK15-E-29-Pedagog).

Tanık olarak dinlenecek çocuğa danışmanlık verilmesini isterdim hem de boşanma sonrası velayeti üstlenecek tarafa. Evet ebeveyn evlilik birliği süresince çok iyi bir anne, baba olabilirler ama yaşamış oldukları bir ayrılık var ve bu ayrılıkla baş etmeleri bazen zayıf olabiliyor. Evlilik birliğindeki ebeveynliği ile sonrasındaki ebeveynliği arasında çok büyük farklar olabiliyor. O yüzden şart gözetilmeksizin illa bir şiddet olması gerekmiyor illa o anne ilgisiz bir anne olması gerekmiyor her aşamada çocuk ve ebeveyne danışmanlık tedbiri verilmesi gerekiyor eğer o sürece girdilerse (GK21-K-28-Sosyal Hizmet Uzmanı).

Aile Mahkemesi'nde başladıktan sonra nasıl ki taraflar boşanma davasına başvuruyorsa, o noktada kesinlikle Aile Danışma Birimlerin kurulması gerekiyor (GK23-K-37-Sosyal Hizmet Uzmanı).

Ailelere hani danışmanlık hizmeti verilebilir çocuklarla iletişim açısından ama bunu gerçekten bir danışmanlık hizmeti olması lazım sadece yapılması için veya kâğıt üzerinde değil (GK29-E-34-Psikolog)

Adli destek ve mağdur hizmetlerinin aile mahkemeleri ve boşanma davalarında güçlendirilmesine yönelik meslek elemanları şu açıklamalara yer vermişlerdir:

Yani bu gibi tedbirlerin sunulacak hizmetlerin hakim, savcı şeyinden çıkıp onların kanaatinden çıkıp, iradesinden, Adli Destek Hizmetleri Müdürlüğü (ADM)'ne verilmesi gerektiğini düşünüyorum. Yani bir şey olacaksa yapılacaksa danışmanlığa yönlendirilecekse oradaki uzman bunun kararını alsın oradaki uzman bunu sevk etsin. Yani bunun için bir hakimin, savcının onayına şey duyulmasın gerek

duyulmasın. Çünkü zaten bu mesleki bir görüşme, zaten oradaki değerlendirmeyi bir ruh sağlığı uzmanı yapmış bu yönde ADM bünyesine daha önemli güç verilmesi gerekiyor. Yani hiç olmazsa bile oradaki o işi yaptıracak adam yani kararını verecek olan adam ADM müdürü olsun tamam uzman danışmanlık tedbiri veriyorum diye en üst mercii orada adli destek müdürü olsun ki o da bizden biri olacak zaten o da kontrol anlamında diyorum kontrol edilecekse illa (GK07-K-28-Sosyal Hizmet Uzmanı).

Çocuğa psikolojik destek verilsin diye söylüyoruz ama mesela bu hakimler tarafından eğer kabul görürse bu uygulamaya dönüştürülüyor kabul görmezse hakim bunu göz ardı edebiliyor uygulamayabiliyor bu yönde kesin bir şeyler olması lazım. Hani ben bunu istediysen eğer hani diyeyim danışmanlık tedbiri verilsin diyorsam o danışmanlık tedbiri verilsin (GK17-K-27-Sosyal Hizmet Uzmanı).

Yani hocam açıkçası ben burada yönetmeliklerde tanımlanan şeyler uygulanabilse minimum düzeye indirilmiş oluyor ama uygulanamıyor (GK23-K-37-Sosyal Hizmet Uzmanı).

Tedbir kararları ve uygulanması ile ilgili düşünceler doğrultusunda kurumlar arası işbirliği ve koordinasyon eksikliğinin çocukların iyilik halleri için bir risk olması ile bağlantılı meslek elemanları şu ifadelere yer vermişlerdir:

Kurumlar arasında bağlantıda bir kopukluk var. Yani kurumlar kendi asli görevlerini yerine getirmiş olsa adliyedeyiz hocam adli yargılama yapılır, karar verilir, uygulanır, bitmiştir. Biz her ne kadar psikolog da olsak kanaat bildiririz. Şunu söyleyeyim size okulumuzdaki bir rehberlik servisi, hastanedeki psikiyatrisi, psikolog, sosyal çalışmacılar, okulumuzdaki sınıf öğretmenleri, aile çalışmadaki uzman arkadaşlar var olan tedbirlerin sağlıklı bir şekilde uygulanması halinde ben inanıyorum ki sorun ortadan kalkacaktır. Yani şunu yapmamak lazım mesela çocuğa danışmanlık verildi, bu danışmanlığı işte nasılsın, iyi misin, var mı bir sıkıntı yok, diyen uzman arkadaşlar var yani bunu biliyoruz. Böyle diyen arkadaşlarımız

uzmanlarımız var sizde karşılaştınız. Sırf o imzayı alıp gönderen insanlar var. Bizim konumuz o değil (GK01-E-41-Psikolog).

Orada da biz dediğim gibi biz sadece durum tespiti yapıyoruz bir sorun tespit ediyoruz, onun çözümü noktasında da şeye gönderiyoruz milli eğitim, asp, işkur vs. yani diğer paydaş kurumlarımıza gönderiyoruz. Bizim burada yaptığımız tek şey problemi tanımlayarak çerçevesini çizmek, çözüm önerilerimizi mahkemeye sunmak ha tabi çoğu önerimiz tabi mahkeme bir şey yapmıyor hani uygulamıyor. Uygulamam nedenini bir hakim şöyle demişti; atıyorum gönderiyor dosyayı milli eğitim ya da sosyal hizmet il müdürlüğüne, gereğini yapmıyorlar bir şekilde mazeret üretiyorlar saçma sapan mazeretler, dosyalar bize geri geliyor (GK03-E-48-Pedagog).

Yani bizim aslında kurumlar arası kesinlikle bağlantısızlığımız en büyük sorun (GK21-K-28-Sosyal Hizmet Uzmanı).

Adli siteme, aile içi şiddet ve boşanma davalarında tanık olarak dâhil olan çocuklara yönelik uygulama ve hizmetlerde takip/izleme çalışmalarının etkin hale getirilmesi ile ilgili meslek elemanlarının ifadeleri şu şekildedir:

Bir de şu var bununla ilgili bir düzenleme yok şimdiye kadar bazı dosyaların boşanma kararı verildi velayet birbirine verildi ama takibi de gerekebiliyor çünkü kişinin yaşamı kısa bir süre sonra değişecek çocuk için olumsuz olabilecek bir durum olabilecek veya sağlık sorunları olan ebeveynler oluyor onun için velayet almasına engel bir durum yok ama bu evriledebilir takibine ihtiyaç hissettiğimiz durumlar olabiliyor (GK12-E-38-Pedagog).

En azından biz de karar verdiğimiz çocukların takibini sağlayabiliriz yani doğru karar verilmiş mi (GK16-E-29-Sosyal Hizmet Uzmanı).

Danışmanlık tedbiri verilsin diyorsam o danışmanlık tedbiri verilsin, veriliyorsa bunun takibi yapılsın mesela o tedbir yapılıyor ama çok yüzeysel çocuk gitmezse o uygulanmıyor onun takibinin yapılması gerekiyor diye düşünüyorum (GK17-K-27-Sosyal Hizmet Uzmanı).

Çocuk tanıklığı ile ilgili açıklayıcı ve bilgilendirici materyal hazırlanmasına yönelik meslek elemanlarının önerileri şu şekildedir:

Belki broşürler de bu yapılabilir, broşür hazırlanıp ailelere verilmesi olabilir (GK06-E-26-Pedagog).

Çocukların tanıklığı durumunda özellikle belirli bir yaş altı çocuklara böyle stickerlı, çıkartmalı, puzzle gibi broşürler (GK13-K-26-Sosyal Hizmet Uzmanı).

Şu an Adalet Bakanlığı şöyle bir çalışma yapıyor tanık çocuklara yönelik bir kılavuz hazırlıyor. Daha önce mağdur çocuklara yönelik bir kılavuz hazırlamıştı. O çalışmada ben de vardım. Şimdi bunun tanık çocuklar kısmı için olanını hazırlamaya başladık biz, bitmek üzere. Orada En azından hani bu çocuklara temas eden herkesin kolluktan da kollukta dahil olmak üzere söz konusu tanık çocuk olduğunda neler yapılması gerekiyor, nasıl bir yol alınması gerekiyor bunlar var bir de dezavantajlı gruplara göre tanıklıktan neler yapılması gerekiyor onlarla ilgili başlıklar olacak (GK22-K-48-Sosyal Hizmet Uzmanı).

4.TARTIŞMA

Araştırmanın bu bölümünde aile içi şiddet nedeniyle açılan boşanma davalarında çocuk tanıklığına ilişkin meslek elemanlarının görüşlerinin incelenmesi konusunda meslek elemanları ile yapılan görüşmelere yönelik bulgular konu ilgili ve bağlantılı literatür doğrultusunda tartışılmıştır.

Türkiye’de Aile Kavramı

Türkiye’de aile olgusunun incelenmesi ve değerlendirilmesine yönelik oluşturulan bu bölümde araştırmaya katılan meslek elemanları, aileye yüklenen anlam ve aile işlevleri ile aile yapısı olmak üzerinde iki kategori üzerinde durmuşlardır. Aileye yüklenen anlam ve aile işlevinde; araştırmaya katılanların %50 ile yarısı aileyi toplumun temeli temel yapı taşı olarak değerlendirirken %45,45’ aile kurumunun kutsal bir kurum olduğunu ifade etmişlerdir. Türkiye Cumhuriyeti Anayasası (1982)’nda Ailenin Korunması ile ilgili 41. madde Aile kavramını Türk toplumunun temeli olarak tanımlamaktadır. Türkiye Aile Değerleri Araştırması (2010), aileye yüklenen anlamı toplumun temeli olarak değerlendirirken, aile işlevlerinden sosyalleşme rolü ile ilgili olarak da aileyi sosyalleşmenin kaynağı olarak tanımlamaktadır. Anayasada korunması gereken ve toplumun temeli olarak ifade edilen aile kurumunun araştırmamızda aileye yüklenen toplumun temeli temel yapı taşı bulgusunu desteklemektedir. Türkiye’de aile kavramına yönelik toplumun temeli olması ve aileye kutsallık anlamı yüklenmesi, Türk toplumu ve hukukunda aileye yüklenen değer ve toplumun geleneksel yapı özelliklerini korumasından kaynaklandığı düşünülmektedir.

Araştırmada aile kavramı ile ilişkilendirilen bir diğer konu ise ailenin işlevleri olmuştur. Ailenin işlevleri ile ilgili de neslin devamı ve düzen kurmak ile ailenin sosyalleştirme işlevi ele alınmıştır. Turner (1965), aileyi tanımlarken ailenin neslin devamı ve çocuk yetiştirme ile sosyalleştirme işlevine odaklanmıştır. Gökce (2017), çalışmasında ailenin kutsal bir kurum olarak nitelendirildiğini ifade etmektedir.

Eşmeli (2017), semavi dinlerde aile konulu, ailenin dini inançlar ve değerler doğrultusunda yaptığı çalışmada aile kurumunun kutsal olarak kabul edildiğini ifade etmektedir. Türkiye gibi geleneksel yapıda olan ve inanç kültürünün toplumsal yaşama etki ettiği toplumlarda aile olgusunun kutsal kabul edildiği söylenebilir. Nadir (2016) şiddet mağduru ve tanığı kadınlarla yaptığı çalışmada araştırmaya katılan kadınların tamamının aile yapısı ile şiddeti ilişkilendirmelerinde ailenin kutsallığı üzerinden şiddeti açıkladıklarını ifade etmiştir. Paşalıoğlu (2020), Rus-Türk aile yapısını karşılaştırdığı çalışmasında Türk toplumunda ailenin toplumun temel taşı olarak ifade etmekte ve Türk kültüründe aile olmanın da aile kurmanın da kutsal kabul edildiğini ifade etmiştir. Haykır ve Haykır (2017), İslamiyet öncesi Türklerde ailenin kutsallığının günümüzde de etkisini sürdürdüğünü ifade etmektedir. Aile kavramına yönelik elde edilen bulguların konu ile ilgili yapılan diğer araştırmalarda benzerlik gösterdiği görülmekte ancak ailenin toplumun temeli ve kutsal bir kurum olarak görülmesi ile aile işlevlerinin de bağlantılı olduğu, aile işlevlerinin bu kutsal yapının korunması için şekillendiği düşünülmektedir. Ayrıca yapılan araştırmalarda aileye yüklenen bu kutsallık anlamı ile şiddet ilişkilendirilmiş ve toplum tarafından yüceltilen aile anlayışının da şiddeti normalleştirdiği düşünülmektedir.

Türkiye’de aile kavramını değerlendirirken meslek elemanlarının ele aldıkları bir diğer konu ise aile yapısı olmuştur. Araştırmaya katılan meslek elemanlarının %65’i aile yapısında ataerkil bir aile yapısının devam ettiğini ve %70’i ise son zamanlarda kadının özgürleşmesi ve aile işlevselliğinin olumsuz yönde etkilenmesinden dolayı aile yapısının değişime uğradığını belirtmişlerdir. Bu araştırmada ataerkil aile yapısı ile ailenin değişime uğraması aynı oranda ele alınmış ve ailenin ve aile yapısının değişime uğraması ile ataerkil aile yapısının da tamamen değişime uğramadığı ve erkek egemen bir aile yapısının gücünü ve etkililiğini koruduğu düşünülmektedir. Aile yapısının değişimi ile ilgili Canatan ve Yıldırım (2019) sanayileşme, iç ve dış göçler, işsizlik gibi nedenlerle ailenin hızlı bir dönüşüm geçirdiğini ve bu dönüşüm sürecinin sadece aile kurumunun yapısını değiştirmekle kalmadığını ayrıca evlilik ve boşanma gibi pek çok konuda değişimlere sebep olduğunu belirtmektedir. Aile kavramının ele alındığı özellikle son zamanlarda

yapılan çalışmalarda aile yapısının hızlı bir değişim geçirdiğini saylemek mümkündür. Aile yapısının değişime uğramasında ise en temel faktör olarak kadınların mücadele gücü ve ekonomik bağımsızlıklarının etkili olduğu düşünülmektedir.

Türkiye’de Aile İçi şiddet Olgusu

Araştırmanın bu bölümünde araştırmaya katılan meslek elemanları Türkiye’de aile içi şiddeti 3 temel boyutta ele almışlardır. Araştırmaya katılanların %73,33’ aile içi şiddetin merkezinde geleneksel ve ataerkil aile yapısını, %46,67’si işlevsiz aile yapısını ve %26,67’si ise toplumsal cinsiyeti ele almışlardır. Araştırmada aile içi şiddetle en çok ilişkilendirilen konu geleneksel ve ataerkil aile yapısı olmuştur. Geleneksel ve ataerkil aile yapısında kadının aile içinde pasif konumu ve erkek egemen bir anlayışla söz hakkının erkeklere verilmesi ve bu yapının içinde şiddetin önemli ölçüde kabul edilebilir olarak kabul edilmesi aile içi unsurları olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu konuda Acar (1993) yaptığı çalışmada ataerkillik bağlamında kadınların ev içi alana hapsoldğunu, kadınlara önceden belirlenmiş bazı roller verildiğini ifade etmektedir. Grgn Baran ve ark. (2015), sığınmaevi personeline kadına yönelik şiddetin nedenlerini sormuşlar ve en temel iki neden ortaya çıkmıştır. İlk olarak kadının toplumsal cinsiyet rollerine uygun davranmaması ile kadını asıl sorumlu gören anlayış, ikincisi ise geleneksel ataerkil toplum yapısı ile erkek egemenliği altında şiddetin normalleştirilmesi anlayışıdır. Can (2013) kadına yönelik şiddeti toplumsal cinsiyet temelinde ele aldığı araştırmasında toplumda ataerkil ve cinsiyet temelli anlayışın devamlılığını koruduğunu ve bu durumun da cinsiyet temelli ayrımcılıkların varlığığı ve sürdürülmesinde bir zemin hazırladığını belirtmiştir. Türkiye’de aile içi şiddet olgusunun bir boyutu olarak da “toplumsal cinsiyet” ele alınmıştır. Aile içi şiddetin oluşmasında özellikle kadına yönelik şiddet konusunda toplumsal cinsiyet literatürde çokça işlenmiş ve birçok bilimin ilgi konusu olmuştur. Toplumsal cinsiyet, roller ve şiddet konuları genellikle bir arada ele alınmakta ve birbiriyle bağlantılı olduğu araştırmalarla desteklenmektedir. şiddet mağduru kadınlarla görüşerek şiddetin nedenlerini sorgulayan Grgn Baran ve ark. (2015), şiddetin nedenleri arasında kadına yönelik ev içi rollerin dayatılması, kadına

yönelik şiddetin toplumdaki aile yapısı içinde normalleştirilmesi ve aile işlevselliğinin ortadan kalkması gibi çerçeveleri ele almışlardır. Nadir (2016) şiddet mağduru ve tanığı olarak kadınlarla yaptığı çalışmada araştırmaya katılan kadınların çoğunun şiddetin temelinde toplum ve aile yapısı tarafından kendilerine yüklenen toplumsal cinsiyet rollerinin olduğunu ifade etmektedir. Ayrıca Nadir çalışmasında Türk toplumunda ailenin kutsal oarak değerlendirilmesi ile aileye yüklenen anlam ve aile yapısının da etkisiyle aile içi şiddetin normalleştirildiği ve korunduğunu belirtmektedir. Ertürk (2015) ise çalışmasında kadına yönelik şiddet konusunun araştırmalarda ve çalışmalarda daha çok “toplumsal cinsiyete dayalı şiddet” ifade ile kavramsallaştırıldığını belirtmektedir. Kahraman Güloğlu (2020) yaptığı çalışmada kadına yönelik şiddetin nedenleri arasında, kadının kendisi için belirlenmiş toplumsal cinsiyet rollerine uygun davranmaması olarak göstermektedir. Türkiye’ de aile içi şiddet olgusu genel olarak ele alındığında alanyazında en temelde ataerkil aile yapısı ve toplumsal cinsiyet konusu ön plana çıkmaktadır. Bu konuda yapılan araştırmalarda elde edilen bulgular elde edilen bulguları destekler niteliktedir. Aile içi şiddet konusunda yapılan araştırmaların bu araştırma bulgularını desteklemesinin en temel nedeni olarak aile içi şiddette mağdur olarak kadın ve çocukların hedefe alınmasının etkili olduğu düşünülmektedir. Bu çalışmada aile içi şiddetin temelinde geleneksel ve ataerkil aile yapısının etkili olması toplumsal cinsiyet algısı ve rolleri ile ilişkili olabilir. Bu bağlamda toplum düzeninde erkeğin güçlü kadının zayıf olarak kabul edilmesi ve kadının şiddeti kabul etmesine yönelik toplumsal baskı ve kabullerin şiddetin nedenleri arasında düşünülmektedir. Bu çalışmada aile içi şiddet konusu ile birlikte ele alınan ve aile içi şiddetin bir nedeni olarak ifade edilen işlevsiz aile yapısı daha çok boşanma nedenleri ile bağlantılı olarak ifade edilmiştir. Alanyazında aile içi şiddet ve işlevsiz aile ilişkisi daha çok aldatma, alkol madde kullanımı, anlaşmazlık, evliliğe aile dışından müdahale edilmesi, şiddetin öğrenilmesi gibi konular bağlamında ele alınmıştır. Aile içi şiddetin nedenleri olarak ifade edilen durumların aynı zamanda boşanma nedenleri içerisinde de yer alması şiddet-boşanma arasındaki keskin ilişkinin bir sonucu olarak karşımıza çıkmaktadır.

Boşanma Davaları ve Çocuklar

Boşanma davaları ve çocuklar bölümü altında, boşanma nedenleri, boşanmada davalarında aile içi şiddet olgusu ve boşanma öncesi ile boşanma sürecinde çocukların içinde bulundukları durum ve deneyimleri literatür doğrultusunda tartışılmıştır.

Boşanma Nedenleri

Boşanma davaları ve çocuklar temasına yönelik kategorilerden ilk ele alınan kategori boşanma nedenleri olmuştur. Araştırmaya katılan meslek elemanlarının %90'ı aile içi şiddetin boşanma nedeni olduğunu ve boşanma için şiddetin çok ciddi bir gerekçe olduğunu belirtmişlerdir. Aile içi şiddetin yanında aldatmayı boşanma nedeni olarak görenlerin oranı %53,33, aile sorumluluklarının yerine getirilmemesi %50, iletişim sorunları %40'tır. Bunlara ek olarak alkol ve madde bağımlılığı, ekonomik sorunlar, şiddetli geçimsizlik, evliliğe dışarıdan müdahale boşanma nedenleri olarak ifade edilmiştir.

Türkiye boşanma nedenleri araştırması (2014) boşanmaya sebep olan yirmi farklı konuyu ele almıştır. Boşanma nedenleri içerisinde en büyük orana sahip olanları ise sırasıyla; yakın çevrenin evliliğe müdahalesi (%40), duygusal ilişki sorunları (%37,6), aldatma (%34,9), ekonomik sorunlar (%34,2), ev içi şiddet veya kadına yönelik şiddet (%34,2), madde kullanımı ve bağımlılık (%30,7), aile sorumluluklarındaki sorunlar ve uyuşmazlıklar (%29) olarak bulmuşlardır. Boşanma nedenleri araştırması (2014) ile yapılan bu çalışmada geçen boşanma nedenleri hemen hemen benzerlik göstermesine rağmen, boşanma nedenlerinin öncelik sırasında farklılıklar ortaya çıktığı görülmektedir. Araştırmamızda boşanma nedeni olarak aile içi şiddet %90 oranla neredeyse her boşanma davasında karşılaşılan bir durum olarak bulunmuş, boşanma nedenleri araştırmasında %34,2 ile dördüncü sırada yer almıştır. Bunun yanında boşanma nedenleri araştırmasında evliliğe dışarıdan müdahale edilmesi en büyük paya sahipken, araştırmamızda en az orana sahip boşanma nedeni olarak değerlendirilmiştir. Bu araştırmada görüşlerine

başvurulan meslek elemanları boşanma davalarında şiddete maruz kalanların şiddet algısının fiziksel şiddetle sınırlı olduğunu, psikolojik şiddet, ekonomik şiddet ve cinsel şiddetin doğrudan dile getirilmediğini ifade etmişler ve taraflara bu şiddet türlerini tanımladıklarında yaşadıkları diğer durumların da şiddet kapsamında olduğunu anlamlandırdıklarını söylemişlerdir. Bu bağlamda araştırmamızda aile içi şiddetin boşanma davalarında oranının çok yüksek olmasının nedenleri arasında araştırmada meslek elemanlarının asıl veri kaynağı olması ve yine meslek elemanlarının şiddet mağduruna şiddet konusunda aydınlatıcı bilgi vermesi ve şiddeti tanımlaması sayılabilmektedir. Ayrıca özellikle çekişmeli boşanma davalarında, dava sürecinin kısaltmasında ve davanın kazanılmasında şiddet öyküsünün etkili olduğu ve bu doğrultuda şiddetin daha çok söylendiği düşünülmektedir. Araştırmada veri kaynağı olarak meslek elemanlarının kendi kişisel deneyimleri doğrultusunda en sık karşılaştıkları boşanma nedenleri değerlendirildiği ve şiddet mağduru kişilerin bazı durumlarda şiddeti saklama veya şiddeti kabul etme durumlarından bağımsız bir değerlendirme ile şiddetin görünür hale getirildiği de ifade edilebilmektedir. Aile içi şiddet ve evliliğe dışarıdan müdahale nedenlerinin dışında boşanma nedenleri araştırması, çalışmayı destekler niteliktedir. Aktaş Akoğlu ve Küçükkaragöz (2018) boşanma nedenlerine yönelik değerlendirmesinde en temel boşanma nedenini sözlü ve fiziksel şiddet (%52,4) olarak ele almakta ve diğer boşanma nedenleri ve oranları ile de hemen hemen çalışmamızı destekler nitelikte bulgulara yer vermiştir. Bunun yanında Sağlam ve Aylaz (2017) sosyal inceleme raporları üzerinden yaptığı çalışmada en sık rastlanan boşanma nedeninin aile içi şiddet olduğu belirlenmiştir. Sosyal inceleme gibi kişilerden elde edilen bilgilerin yanında uzman görüşü ve değerlendirmesinin yer aldığı bu çalışmada da aile içi şiddet en temel boşanma nedeni olarak ifade edilmiştir. Boşanma nedenlerine yönelik yapılan çalışmalar incelendiğinde doğrudan kişilerden elde edilen verilerde kişilerin şiddeti saklama veya açıklamama eğiliminde olduğu, veri kaynağı olarak başkalarının ya da uzman meslek elemanlarının olduğu araştırmalarda şiddetin açıkça ifade edildiği ve açıklandığı düşünülmektedir. Aktaş (2011) boşanma nedenleri ve boşanma sonrasında karşılaşılan zorlukları incelediği çalışmasında ise benzer şekilde en temel boşanma nedeni olarak sözlü veya fiziksel şiddet (%69,3) olarak ifade edilmiştir. Aybey (2015) çalışmasında kadınlar açısından en önemli boşanma nedeni olarak

erkek tarafından olumsuz davranışlar faktörü ve takibinde şiddetin varlığı olarak belirtilmiştir. Türkiye’de yapılan araştırmalar üzerinden kadınların boşanma nedenleri konulu çalışmada Kaplan ve ark. (2018), on üç araştırma makalesini incelemiş ve sonuç olarak en belirgin ve baskın boşanma nedenlerinin şiddet ve aldatılma olduğunu belirlemişlerdir. Bu araştırmada bulunan boşanma nedenlerin, konu ile ilgili yapılan çalışmalarla benzerlik gösterdiği ve genellikle aile şiddetin boşanma nedenleri arasında ilk üç sırada yer aldığı söylenebilmektedir.

Boşanma Davalarında Aile İçi Şiddet Olgusu

Araştırmaya katılan meslek elemanları en yaygın boşanma nedeni olarak aile içi şiddetin varlığı ve bu durumun dava sürecinde dile getirilmesini ifade etmişlerdir. Araştırmaya katılan meslek elemanlarına boşanma davalarında aile içi şiddetin yaygınlığı ile ilgili sorulan soruda meslek elemanlarının çoğu değerlendirmelerini fiziksel şiddet üzerinden yapmışlardır. Araştırmacı, bütün şiddet türlerine yönelik bir değerlendirme yapılmasına yönelik hatırlatma yaptığında, özellikle psikolojik şiddet ve ekonomik şiddeti de dahil ettiklerinde davaların tamamına yakınında şiddet öyküsünün olduğundan bahsetmişlerdir. Türk Medeni Kanunu’nda boşanma nedenleri arasında doğrudan şiddet kelimesi geçmese de Baydur ve Ertem (2006) Yargıtay kararlarında şiddet ve şiddet içeren davranış ve ögelerin boşanma nedeni olarak ifade edildiği belirtilmektedir. Baydur ve Ertem (2006) medeni kanunda yer alan mutlak boşanma sebeplerinden “cana kast, pek fena muamele ve onur kırıcı davranış”ı ailede hem fiziksel şiddet hem de psikolojik şiddetle ilişkilendirmektedir. Dural ve diğ. (2005) boşanma nedeni olarak pek fena muameleyi taraflardan birinin diğerinin bedensel ve ruhsal bütünlüğünü bozacak bütün maddi nitelikteki davranışlar olarak tanımlamakta ve eşlerden birinin diğerini dövmesi, aç bırakması, temel sorumlulukların yerine getirilmemesi, psikolojik ve cinsel şiddet ögelerinin olduğu durumları pek fena muamele içerisinde değerlendirmektedir. Gözüm (2019), boşanmış ve konukevinde kalan kadınlarla yaptığı çalışmasında kadınların boşanmaya nasıl karar verdiklerine yönelik değerlendirmede bulunmuş, araştırmaya katılan kadınların %65,7’sinin birincil boşanma nedeni olarak şiddete maruz kalmalarını ve %20’sinin de çocuklarının şiddete maruz kalmaları için bu kararı

aldıkları bulgusunu elde etmiştir. Çakır Parmaksızoglu (2011) aile mahkemesinde boşanma davası süren 94 kadınla yaptığı çalışmada boşanma davasında eş şiddetini sorgulamış, araştırmaya katılanların %86,2'si fiziksel şiddetin, %97,9'u duygusal şiddetin, %57,4'ü ekonomik şiddetin ve %51,1'i ise cinsel şiddetin boşanma davasında açmada etkili olduğuna yönelik bulgulara ulaşmıştır. Çakır Parmaksızoglu (2011)'nın yaptığı çalışmada bütüncül bir bakışla şiddetin neredeyse her boşanma davasında yer aldığı görülmektedir. Erükçü Akbaş (2018) kadın cinayetleri konusunda yaptığı çalışmada boşanma davalarının bir “boşanamama” sürecine dönüştüğünü ve boşanma öncesinde olduğu gibi boşanma sonrasında da kadına yönelik şiddetin devam ettiğini ifade etmektedir. Boşanma sürecinde kadınlarla yapılmış bu araştırma bulguları, boşanma davalarında aile içi şiddetin çok yaygın olduğunu desteklemektedir. Boşanma nedenleri arasında şiddetin çok üst sıralarda yer alması ile de bağlantılı olarak, boşanma davalarında da neredeyse her dosyada şiddetin varlığı birbirini desteklerken, boşanma davalarında aile içi şiddetin bu kadar yaygın olmasında toplumdaki aile yapısı, kadının toplumsal cinsiyet rolleri, şiddetin normalleştirilmesinin etkili olduğu düşünülmektedir.

Boşanma Öncesi ve Boşanma Sürecinde Çocuk

Boşanma öncesi süreçte ve boşanma sürecinde boşanmaya taraf kişiler arasında çeşitli sorunlar ve durumlar yaşanmaktadır. Boşanmanın her aşaması taraflar için farklı sorunların tecrübesi ve problemlerin çözümüne yönelik süreçleri içerirken, yetişkinler bu süreçlerde yeterli ve güçlü baş etme stratejileri geliştirebilirken, tarafların müşterek çocuğu olarak ifade edilen çocuklar en savunmasız gruplardır. Türkarslan (2007) çocukların uzun süreli sorunların devam ettiği bir ailede yaşamaktansa ebeveynlerinin boşanmalarını tercih ettiklerini ifade etmektedir. Ebeveynleri aile belirli bir süre ile aile sorunları ile yaşamış ve boşanma kararı ile yeni bir sürece giren çocuklar boşanma öncesinde ve boşanma sürecinde bir takım durumlarla karşı karşıya gelmekte ve yaşamında birçok sorunla baş etmek zorunda kalabilmektedir. Bu araştırmada ebeveynleri boşanmış çocukların boşanma öncesinde yaşadıkları durumlara yönelik meslek elemanlarının %83,33'ü çocukların uzun süreli aile sorunlarına tanıklık ettikleri veya bu sorunları doğrudan

deneyimlediklerini, %56,67'si boşanma öncesinde aile içi şiddetin varlığı ile çocukların travmatik bir yaşam dönemi içinde olduklarını, %26,67'sinin de fiili boşanma gerçekleşmeden ebeveynlerin ayrıldığı ve çocukların parçalanmış aile şeklinde yaşamlarını devam ettiklerini, %13,33'ü ise boşanma öncesinde ebeveynlerin herhangi bir aile danışmanlığı almadıkları ve bu durumdan en olumsuz etkilenenlerin çocuklar olduğunu ifade etmişlerdir. Araştırmaya katılan meslek elemanlarının %88,46'sı çocukların velayete konu edildiğini, %84,62'si taraflar arasında çekişmenin arttığını ve bu çekişme ortamında çocukların da arada kaldıklarını, %34,62'si tarafların karşılıklı olarak birbirlerine zarar verme düşüncesi ile hareket ettiklerini ve bu bağlamda çocuğun araç olarak kullanıldığını, %19,23'ü eşlerin karşılıklı ve çocuğa yönelik psikolojik baskıların ve şiddetin devam ettiğini belirtmişlerdir. Bu bölümde “boşanma ve çocuk” kavramları birlikte değerlendirildiğinde çocukların boşanma öncesi, boşanma süreci ve boşanma sonrasında karşılaştıkları durum ve sorunlar ortaya çıkarılmak istenmiştir. Araştırmaya katılan meslek elemanları boşanmanın bir süreç olduğunu ve doğrudan gözlemleri deneyimleri doğrultusunda çocuğun boşanma sürecinde yaşadığı sorunlar hakkında daha aydınlatıcı ve tarafsız bilgilere yer vermişler, boşanma öncesi yaşananlarla ilgili ise çocuk ve ebeveynlerden elde edilen bilgilere yönelik değerlendirmelerde bulunmuşlardır. Meslek elemanları boşanma ile birlikte adli sistem içerisinde çocukla mesleki ilişkinin sonlandırıldığını ve adli sisteme boşanma davaları ile dahil olan çocuklara yönelik izleme çalışmalarının olmaması nedeniyle boşanma sonrasında çocukların deneyimleri hakkında yeterli bilgi sahibi olamadıklarını belirtmişlerdir.

Boşanmanın taraflar üzerindeki etkileri, boşanma deneyimleri, boşanma nedenleri gibi araştırmalara literatürde sıkça rastlanmaktadır. Boşanmanın çocuklar bağlamında ele alındığı çalışmalar ve boşanmanın çocuklar üzerindeki etkileri gibi çalışmalara da literatürde yer verilmiştir. Çocukların boşanma öncesi, boşanma süreci ve boşanma sonrasında durumları ile ilgili olarak çalışmaların çoğunda bulgulara yer verilmiş ve çocuk odaklı çalışmalarda da bu konu ele alınmıştır. Yapılan araştırma ve çalışmalarda genel olarak çocuğun boşanma sürecini farklılaşan ve çok çeşitli boyutlarda sorunlarla deneyimlediği, çocukların bu süreçten olumsuz

etkilendiği belirtilmektedir. Bu bağlamda yapılan bazı araştırmaların boşanmada çocuğun durumuna yönelik bulgu sonuçlarına yer verilmiştir. Boşanma öncesi ve sürecinde ebeveynlerin çekişme ve çatışması ile çocukların bu durumlara tanık olmasının çocukların yaşadıkları sorunların çoğunun nedeni olduğu düşünülmektedir. Bu araştırmada boşanmanın her safhasında taraflar arası çekişme, çatışma ve şiddetten söz edilirken, çocukların bu ortama maruz kalmaları ve tanık oldukları ifade edilmektedir. Bayındır (2010) aile içi şiddete karşı çocuğun gösterdiği tepkiler isimli çalışmasında ebeveynler arasındaki şiddete tanık olmayan çocukların %1,1 olduğunu ve geriye kalan %98,9'luk kesimin de yarısından fazlasının şiddete sürekli tanık olduğu bulgusunu elde etmiştir. Ayrıca çocukların %39,8'inin şiddete doğrudan maruz kaldığı bulgusunu elde etmiştir. Bayındır (2010), bu çalışmasında çocukların evde yaşanan şiddet esnasında ve şiddet sonrasında çocuklarda gözlenebilir birçok sorun üzerinde durmuştur. Çocukların şiddet anında sürekli ağlama krizleri ve şoka girdiğini, şiddet sonrasında da ağlama krizlerinin devam ettiği, güvensizlik, saldırgan davranışlar ile akademik başarılarında düşme yaşandığı belirtilmiştir. Boşanmada çocukların çeşitli sorunlar yaşadıkları ile ilgili olarak Turan (2008), boşanma öncesinde ailenin parçalanması ve boşanma sürecinde çocukların ebeveynlerinden biri ile ayrı yaşaması sonucu duygusal ve ruhsal sorunlar yaşadıklarını belirtmiştir. Nadir (2016), şiddet mağduru ve tanığı olarak kadınlarla yaptığı çalışmada, şiddet gören kadınların tamamının çocuklarının da hem şiddet mağduru hem de aile içi şiddet tanığı olduklarını belirtmektedir. Çakmaklı (1991) boşanma öncesi ve boşanma sürecinin sonunda ailenin parçalandığını ve bu süreçte çocukların en çok ebeveynlerin karşılıklı öfke ve şiddetine tanık olduğunu belirtmektedir. Ayrıca bu süreçte çekişme, şiddet gibi durumların çocuğun gözleri önünde olmasının çocukların endişe ve kaygılarını daha da arttırdığını ifade etmektedir. Yapılan araştırmalarda da görüldüğü gibi boşanma ve şiddet gibi aile krizi olarak değerlendirilebilen durumlarda çocukların birçok sorunla karşı karşıya kaldıkları görülmektedir. Bu krizler ortamında çocukların yaşadıkları sorunların çeşitlenmesinde ve artmasında en temel faktör aile ilişkileri ve ebeveyn tutumlarıdır. Boşanma öncesi ve boşanma sürecinde taraf olan ebeveynlerin çocukların psiko-sosyal ve gelişimsel özelliklerini göz önünde bulundurmadıkları söylenebilmekte, bu durumun da çocuklar üzerinde travmatik bir etki oluşturduğu söylenebilmektedir.

Boşanmada çocukların travmatik deneyimleri ile ilgili Demir Tek (2019), yaptığı çalışmada ebeveynleri boşanma sürecinde olan çocukların, ebeveynleri boşanmış çocuklara göre daha fazla depresyon ve kaygı yaşadıkları bulgusuna yer vermiş ve boşanma sürecini çocukların aile ve sosyal yaşamlarında belirsizliklerin arttığı bir dönem olarak tanımladıklarını ve bu bağlamda yüksek düzeyde kaygı yaşadıklarını ifade etmektedir. Nazlı (2000) boşanma süreçlerinin tamamlanması ile ailenin parçalandığını ve bu durumda çocukların sosyal destek sistemlerinin yetersiz olması sonucu psiko-sosyal, duygusal ve ruhsal bazı sorunlarla karşı karşıya kaldıklarını ifade etmiştir. Meadows (2010) aile üyeleri arasındaki dışlama ya da örseleme gibi davranışların ailedeki diğer bireylerin duygusal anlamda zarar göreceğini belirtmiştir.

Boşanma süreci ve sonrasında çocukların sıklıkla karşılaştığı durumların başında velayete konu olmak ve şiddet gelmektedir. Boşanmada velayete konu olan çocuklar konusu literatürde çokça yer almakta ve boşanmanın çocuklar üzerindeki etkileri de çokça ifade edilmektedir. Bu bağlamda Jaffe ve ark. (2008), aile içi şiddet iddialarının olduğu velayet davaları konulu yaptığı çalışmada genellikle ebeveynlerin aile içi şiddet iddialarının altında karşılıklı düşmanlık, güvensizlik ve korkuyla birlikte bir çatışma ortamının olduğunu belirtmektedir. Jaffe ve ark. (2009), çocuk velayeti uyuşmazlıklarına yönelik yaptıkları çalışmada genelde boşanma sonrası şiddetin azaldığını ancak bazı vakalarda şiddetin boşanma ile daha da arttığını ifade etmekte ve bu artışın hem şiddet mağduru hem de çocuk için çok ciddi sonuçlar doğurabileceğini belirtmektedir. Çocukların boşanma öncesi ve sonrasında çocukların şiddet uygulayan kişilerle aynı ortamı paylaşması veya şiddete tanık olması ile çocukların sosyal ilişkilerde sorun yaşamasına, çatışma ve sorun çözme becerilerinin zayıflamasına ve çocukların da şiddeti öğrenerek ve rol alarak ilişkilerinde şiddete yönelmelerine neden olduğunu ifade etmişlerdir. Kılıç (2013), aile mahkemelerinde hizmet içi eğitim ihtiyacına yönelik nitel bir çalışma yapmış ve yaptığı çalışmada meslek elemanlarının eğitim konusunda en çok ihtiyaç duydukları konulardan birisinin velayet olduğunu ifade etmiş ve boşanma davalarında velayet konusunun önemini vurgulamıştır. Yapılan araştırmalarda özellikle velayet konusu ele alınmış ve boşanmada çocuğun karşılaştıkları durumlara yeterince yer verilmemiştir. Burada velayet konusunun daha çok ön planda olmasının nedeni

olarak velayet konusunun hem hukuki boyutunun olması hem de tarafların boşanma öncesi ve sürecinde velayet konusunu gündemde tutmalarının etkili olduğu söylenebilir.

Kalkavan ve ark. (2017) boşanmanın taraflar arasında çekişmeye neden olduğunu ve bu çekişmenin çocuk için çok boyutlu bir olumsuzluk oluşturduğunu ifade etmektedirler. Lamb (2010) sağlam temeller üzerine kurulu istikrarlı ve güçlü evlilik birlikteliklerinin hem yetişkinlerde hem de çocuklarda olumlu etkilerinden bahsetmiştir. Bu bağlamda çekişmenin ve aile içi sorunların da hem yetişkinleri hem de çocukları olumsuz etkilediği söylenebilmektedir. Çelikoğlu (1997) ailenin bölünmesi ve parçalanması olarak boşanmayı tanımlarken, diğer aile bireylerinin de ciddi ölçüde yıpratıcı ve sarsan bir olay olarak nitelendirmektedir.

Bu araştırmada boşanmada ebeveynlerin çocuklarını ihmal ettikleri ve boşanma öncesi ve sürecinde profesyonel yardım almadıkları ortaya çıkmıştır. Bu durumla benzer olarak, Sun (2000), boşanma sürecinde tarafların kendilerini düşünürken çocukları ihmal ettiklerini ifade etmektedir. Nadir (2016), yaptığı çalışmada çocukların şiddet ve boşanma konusunda ebeveynleri için profesyonel yardım ve danışmanlık isteklerinin ebeveynleri tarafından karşılık görmediğini ifade etmektedir. Şen (2015) yaptığı çalışmada boşanma sürecinde çocukların durumu ve velayet konusunda taraflara yönelttiği sorularla, taraflar arasında sağlıklı bir iletişimin olmadığı, ailenin parçalanması ile karşılıklı zarar verme duygusunun da etkisiyle çocukların hem anne hem de baba tarafından önemsenmedikleri ve çocuğun yüksek yararını gözetmediklerine ulaşmıştır. Boşanma öncesi ve sonrasında yaşanan sürecin ve sorunların çocukları çok boyutlu bir şekilde olumsuz etkilediği yapılan araştırmalarla desteklenmektedir. Literatürde de boşanmada çocukların ciddi zararlar gördüğü ve ihmal edildikleri desteklenmekle birlikte, çocukların boşanmada ebeveynler tarafından görmezden gelinmelerinin en temel nedeni olarak boşanmaya taraf olan ebeveynlerin daha çok boşanma üzerine odaklanarak davayı kazanma istekleriyle bağlantılı olduğu düşünülmektedir.

Tanıklık

Aile mahkemelerinde boşanma davaları anlaşmalı ve çekişmeli olarak iki boyutta ele alınmaktadır. Taraflar arasında bir çekişme olmadığında ve her iki taraf da aralarında anlaşarak boşanma talebiyle mahkemeye başvurduklarında hem taraflar açısından sorunsuz bir boşanma gerçekleşmektedir. Taraflardan herhangi birisinin boşanmak istememesi, mal paylaşımı veya velayet gibi durumlarda anlaşmaya varılamaması gibi durumlarda boşanma davaları çekişmeli olarak gerçekleşebilmektedir. Çekişmeli davalarda ise taraflar iddialarını ispat ve delille kanıtlama yoluna başvurumaktadırlar. Aile mahkemelerinde özellikle çekişmeli boşanma davalarında tanıklık ispat ve delil bakımından en sık başvuru yöntemlerinden biridir. Aile mahkemelerinde tanık olacak kişiler, tarafların akrabaları, yakın çevresi, komşuları ev arkadaşları olabileceği gibi tarafların müşterek çocukları da mahkemede tanık olarak dinlenebilmektedir.

Meslek elemanlarının aile mahkemelerinde ispat ve delil bakımından tanıklık hakkındaki düşüncelerinin belirlenmesine yönelik oluşturulan bu temayı meslek elemanları genel tanıklık ve çocukların tanıklığı olarak iki farklı kategoride değerlendirmişlerdir. Meslek elemanlarının tamamı hem genel tanıklığı hem de çocukların tanıklığını ayrı ayrı değerlendirmişlerdir. Genel tanıklık konusunda tarafların tanıklarının genellikle kimin tanıdığına ona göre tanıklık ettiğini, tanık ifadelerinin güvenilirliğinin sorgulanması gerekliliğine yönelik değerlendirmelerde bulunmuşlardır. Aile dışından birisinin tanıklığında genellikle olaya doğrudan tanık olunmadığını ve tanıkların ifadelerinde yanıltıcı veya yanlış ifadelerde bulunabilecekleri ifade edilmiştir. Çocukların tanıklığı ile ilgili olarak meslek elemanlarının çoğu çocukların ebeveynleri hakkında hatta aile içi şiddet konusunda tanıklıklarının çocukları gelişimsel ve psiko-sosyal açıdan olumsuz yönde etkileyeceği düşüncesiyle, çocukların tanık olarak dinlenilmesini doğru bulmadıklarını ifade etmişlerdir. Bunun yanında meslek elemanlarının bazıları çocukların baskı ve yönlendirme altında olduğu için tanıklığının doğru sonuca ulaştırmasında etkin bir rol oynamayacağını belirtirken, bazıları da aile içi şiddet gibi görgü tanığı sınırlı bir ortamda ve çoğu zaman dışarıdan anlaşılması güç bir konuda

çocukların tanıklığının zorunlu olduğuna yönelik değerlendirmelerde bulunmuşlardır. Tanıklık ile ilgili olarak literatürde çok araştırmaya rastlanmamış, yapılan araştırmaların çoğu hukuki olarak tanıklık konusunu içermektedir. Genel olarak tanık kavramı kişilerin bir konu ya da durum hakkında duyuları aracılığıyla elde ettiği bilgiler olarak değerlendirilmektedir. Araştırmanın bu bölümünde çocukların tanıklığı konusu üzerine odaklanılmış literatürde çocukların tanıklığı ile ilgili olarak araştırmalar incelenmiştir. Yorgancıoğlu (2013), yazılı ve görsel basın haberlerinde çocukların suça tanıklığı ile ilgili yaptığı nitel çalışmada, çocukların büyük bir çoğunluğunun aile içi şiddet suçlarına tanık olan çocuklar olduğunu ifade etmektedir. Yorgancıoğlu (2013) ayrıca çocukların mahkemede tanıklıklarında içeriğe vurgu yapmış çocukların tanıklıkları ile ilgili olarak bazı niteliksel özellikleri ön planda tutmuştur. Çocuğun tanıklığının, yaş, yeterlilik, eğitim, aile geçmişi, bilişsel yetenek, dava sürecinde oluşan algısı, tanıklık yöntemi ve davada yaşanan karmaşık durumlardan etkilenebileceğini ifade etmiştir. National Science Foundation (2008), çocuk ve yetişkinlerin tanıklıkları ile ilgili olarak, yetişkin bireylerin olay ve durumların anlamlarını daha uzun süreli hafızalarında tutabildiklerini, çocukların olayları gerçekliği ile hafızlarına kaydettiklerini ve bu bağlamda yetişkinlerin mahkemede tanıklığının çocukların tanıklığından daha az güvenilir olabileceğini belirtmişlerdir. Bununla bağlantılı olarak Spencer ve Flin (1993) çocukların yetişkinler tarafından etki altına alınabilme ihtimallerinin yüksek olması ve çocukların doğruyu söylemenin önemi konusunda yeterli bilgiye sahip olmamaları bakımından çocukların tanıklıklarına şüpheyle yaklaşılabilceğini belirtmektedir. Kırımsoy ve ark. (2013) bir suçun sonucu olarak etkilenen veya bir suça maruz kalan çocuğu mağdur olarak tanımlarken, aile içi şiddete tanık olan çocukları da suçun dolaylı mağduru olarak tanımlamaktadırlar. Şiddete tanıklık eden çocukların, şiddet mağduru kadar ciddi bir travma yaşadığını ve tanıklık sürecinde çocukların örselenmelerinin önüne geçilmesinin önemli olduğunu vurgulamaktadırlar. Avrupa Birliği Temel Haklar Kurumu ve Avrupa Konseyi (2015) aile içi şiddete tanık olan ve bu durumdan ciddi ölçüde olumsuz etkilenen çocukları, aile içi şiddetin tanıkları olarak ifade etmektedir. Jaffe ve Juodis (2006) aile içi ölüm inceleme komitesi raporlarının incelenmesine yönelik çalışmalarında boşanma sonrası ebeveynler arasındaki çatışma ve şiddet sonucu cinayet vakalarının çoğunda çocukların ya tanık

ya da mağdur olduklarını ifade etmişlerdir. Çocukların tanıklığı konusunda yapılan araştırmalarda genel olarak çocukların bir suça tanık olması üzerinde durulmuş, aile içi şiddete tanıklık konusunda şiddet mağduru olarak ele alınmıştır. Tanıklık konusunu ele alan araştırmalarda çocukların tanıklığı daha çok ceza davalarındaki tanıklıkları ile sınırlandırılmış, aile mahkemelerinde, boşanma davalarında çocukların tanıklığı yeterince incelenmemiştir. Alan yazında yeterli çalışmanın olmamasının çocukların tanıklığı konusunun ayrıntılı ele alınmadığının bir göstergesi olarak değerlendirilebilmektedir.

Adli Sistemde Çocuk Tanık

Aile içi şiddet nedeniyle açılan boşanma davalarında çocukların tanıklığı ile bağlantılı sistemlerden birisi olan adli sistem ve çocuk tanık meslek elemanlarının kişisel ve mesleki deneyimleri ve gözlemleri ile incelenmiştir. Yapılan incelemede aile mahkemeleri boşanma davalarında tanık sıfatıyla yer alan çocukların adli sistemde ele alınışı, çocukların adli sistemde karşılaştıkları durumlar ve bu durumlara yönelik sorunlar ortaya çıkarılmaya çalışılmıştır. Adli sistem ve çocuk tanıklığı konusunda çocuğun adli sistemde tanık olarak nasıl tanımlandığı, çocuğa yönelik yaklaşım, çocuk tanıklığının uygulama usul ve yöntemi, çocukların tanıklığının hukuki sürece etkisi ve yine bu sistem içinde tanıklığına başvuru alan çocukların karşılaştıkları sorunlar meslek elemanlarının görüşleri ve değerlendirmeleri doğrultusunda incelenmiştir.

Çocuk Tanık Tanımlaması

Tanıklık, Türk yargı sisteminde ispat ve delil bakımından çokça başvuru alan bir yöntemdir. Adli sistemde çocuğun tanıklığı ile ilgili meslek elemanlarının büyük bir çoğunluğu(%85,71) çocukların görgüsüne başvuru alan kişi olarak değerlendirildiğini ifade etmiştir. Meslek elemanlarının az bir kesimi(%25) adli sistemde çocuklar için idrak çağının dikkate alındığını ifade etmektedirler. Ertanhan (2005) medeni yargılama hukukunda tanıklığın en genel ispat ve delil yöntemi olduğunu, kişilerin duyu organları ile elde ettiği bilgileri mahkemeye aktarması olarak da

tanımlamaktadır. Adli sistemde çocukların tanıklığı konusu özellikle ceza ve hukuk mahkemelerinde ele alınmakta ve çocukların tanık olarak tanımlanmasında yetişkin tanıklığı ile çok keskin farklılıklar olmamakla birlikte en temel ayrım çocukların tanıklığı konusunda “ayırt etme ve anlamlandırma” ile ilgili idrak çağı ya da idrak yaşı olmuştur. Adli sistem çocukların tanıklığı tanımlamasında 18 yaşı üst sınır olarak belirlerken alt yaş sınırı konusunda kesin bir karara yer verilmemiş ve bu sınır çocuğun idrak çağı olarak ifade edilmiştir. Apaydın (2018) de boşanma davalarında özellikle velayette çocuğun yüksek yararı gözetilerek idrak çağındaki çocuğun görüşünün alınması yönünde bir değerlendirme yapmaktadır. Velayetin kaldırılması ile ilgili bir çalışma yapan Ceylan (2017) uzmanların taraflarla ve çocukla görüşmesi ile inceleme raporunu oluşturacağını, ancak çocuğun idrak çağında olması durumunda çocuğun seçiminin önemli olacağını ifade etmektedir.

Çocuk Haklarının Kullanılmasına İlişkin Avrupa Sözleşmesinin 3. maddesinde idrak çağında olduğu hukuki olarak kabul edilmiş bir çocuğun kendisi ile ilgili veya kendisini ilgilendiren davalarda hakları ile ilgili; “Yeterli idrake sahip olduğu iç hukuk tarafından kabul edilen bir çocuğa, bir adli merci önündeki, kendisini ilgilendiren davalarda; yararlanmayı bizzat da talep edebileceği aşağıda sayılan haklar verilir; a) ilgili tüm bilgileri almak; b) kendisine danışılmak ve kendi görüşünü ifade etmek; c) görüşlerinin uygulanmasının olası sonuçlarından ve her tür kararın olası sonuçlarından bilgilendirilmek” hükmü yer almakta ve çocuğa boşanma ve velayet davalarında kendini ifade etme hakkı tanınmaktadır.

Çocuk Koruma Kanunu’nda Çocuğun katılımı konusu temel ilkelerde yer alırken, kanunun 13. maddesinde çocukla ilgili tedbir kararlarında idrak çağında olan çocukların bu kararlarda görüşünün değerlendirileceği yer almaktadır. İdrak çağı ile ilgili belirlenmiş kesin bir ayrım olmamakla birlikte bazı Yargıtay içtihatlarında 8 yaş sınırı idrak çağı olarak ele alınırken, Yenisey (2017) idrak çağını soyut algılama, düşünme ve bilişsel düzey ile ilişkilendirip 7 yaşı idrak çağı olarak ifade etmektedir. Velayet davalarında çocukların aile mahkemesi ve duruşma salonlarında dinlenilmesine yönelik araştırmasında Coşkun ve ark. (2019), çocuğun idrak yaşını, kendilerini sağlıklı ifade edebilecekleri ve bu doğrultuda tercih yapabilecekleri yaş

olarak tanımlamakta ancak çalışmaya katılan meslek elemanları idrak çağının 7 yaş ile sınırlanmasının çocukların gelişimsel, ailevi, çevresel ve bilişsel özelliklerden etkilenebileceğine yönelik eleştirileri olduğunu belirtmektedirler.

Aile mahkemelerinde çocukların tanıklığı ile ilgili olarak yapılmış araştırmalarda genel olarak velayet ile ilgili kararlarda çocuğun görüşüne başvurmak şeklinde ele alınmıştır. Velayet ile ilgili konularda da çocukların tanıklığında idrak çağı konusu değerlendirilmiştir. Aile içi şiddet ve boşanma davası bağlamında çocukların tanıklığını ele alan bir çalışmaya rastlanmamıştır. Araştırmaya katılan meslek elemanları aile içi şiddet ve boşanma davası bağlamında çocukların tanıklığının yetişkin tanıklığından ayrılmadığını, genel tanıklık içinde değerlendirildiğini, bunun yanında idrak çağı meselesinin hakimler tarafından ele alındığını belirtmişlerdir. Aile mahkemeleri özelinde çocukların tanık olarak tanımlanmasında çocuklar için özel bir tanım olmadığı, sadece bir sınırlama getirmek için idrak yaşı kriterinin kullanıldığı görülmektedir. Ceza mahkemelerinde çocuklar için farklı tanımlar ve uygulamalara yer verilirken, aile mahkemelerinde çocukların farklı bir şekilde tanımlanmamış olması bir eksiklik olarak değerlendirilebilir.

Amerikan hukuk sisteminde çocuk tanıklığı ile ilgili McGough (1994) çalışmasında bir çocuğun yaşının deneyimleri algılama, düzene koyma, hatırlama ve ilişkilendirme becerilerini önemli ölçüde etkilediğini belirtmekte ve 6 yaşındaki çocuklar üzerinde yapılan bir araştırmada çocukların gerçekte hayali birbirinden ayırma konusunda yetişkinlerden farklı olmadığını ifade etmektedir.

Köhnken ve ark. (2015) çocukların tanıklığında yaşlarının, bilişsel düzeyleri ve kişisel özelliklerinin önemli olduğunu ifade etmekte ve 4 yaşın altındaki çocuklarda tanıklık için yeterli bilişsel gelişimin oluşmadığını belirtmekte ve 4-6 yaş arasındaki çocukların tanıklığında da özel testlerin kullanılabileceğini ifade etmektedirler.

Erlüle (2018) Türk Hukuk sisteminde Yargıtay kararları doğrultusunda on yaşından itibaren çocukların mahkemede görüş bildirebileceklerini, İsviçre’de ise bir

mahkemenin 2005 yılında aldığı kararla 6 yaşını doldurmuş olan çocukların davalarda görüşlerini bildirebildiklerini ifade etmektedir.

Rischiana (2018) ceza davalarında çocukların tanık olarak yer alması ve çocukların tanıklığı konulu çalışmasında tanık olarak dinlenebilecek çocuğun Endonezya Ceza Muhakemeleri Kanunu'nda 15 yaşını doldurmuş ve 18 yaşın latındaki kişi olarak tanımlandığını ifade etmekte, çocukların ifadelerinin doğrudan delil olarak değerlendirilmediğini ve çocukların tanıklıktaki ifadelerinin mahkeme için yönlendirici bir ipucu niteliği taşıdığını belirtmektedir.

Adalet sistemi ve yargı sisteminde hükümler, kararlar kanunla belirlendiği gibi unsurların tanımlanması da kanunla belirlenir. Tanık kavramı hem ulusal hem de uluslararası hukukta, hukuki metinlerde tanımlanmış ve ayrıntıları verilmiştir. Bu çalışmada da çocukların adli sistemde tanımlanmasında kanun çerçevesinde tanıklık görevini yerine getirecek özellikleri taşıması üzerine bir tanım ortaya çıktığı düşünülmektedir.

İdrak çağının bir sınır olarak belirlenmesi ile davalarda özellikle yaşça küçük çocukların tanık olarak yer alması gelişimsel dönemlerde krizleri tetikleyebilmektedir. Bu çalışmada araştırmaya katılan meslek elemanlarının da ifadeleri doğrultusunda adli sistemde çocuk tanımının gözden geçirilmesi gerektiği ve çocukların tanıklığı için gelişimsel ve psiko-sosyal durumlarını da kapsayan değerlendirmelere yer verilmesinin önem taşıdığı düşünülmektedir.

Çocuk Tanıklığının Hukuki Sürece Etkisi

Aile mahkemelerinde çocukların tanıklığını gerektiren nedenlerin ortaya çıkarılması için oluşturulan bu konuda çocukların iki temel konuda hukuki sürece katkılarından bahsedilmektedir. Araştırmaya katılan meslek elemanlarının %93,10 ile tamamına yakını çocukların tanıklığı ile davaların aydınlatılmasının sağlanacağına, %20,69'u ise velayet kararlarının verilmesinde etkili olduğunu ifade etmektedirler.

Aile içi şiddet ve boşanma bağlamında çocukların tanıklığının hukuki sürece en büyük katkısı davaların aydınlatılması olarak ifade edilmiştir. Davaların aydınlatılmasında bu kadar etkili olmasının en temel nedeni çocukların aile içi olaylara ve şiddete doğrudan tanık olmalarıdır. Velayet kararlarında ise idrak çağı ve çocuğun katılımı ilkesi ile bağlantılı olarak çocukların kendilerini ilgilendiren konularda söz hakkının olmasıdır. Hukuk Muhakemeleri Kanunu 31. maddede hakimlerin davayı aydınlatma ödevi tanımlanmıştır. Yapılan bu araştırmada aile içi şiddet ve boşanma davalarında çocukların tanıklığı ile davaların aydınlatılması sağlanmakta ve hakimlerin davayı aydınlatma görevi de desteklenmektedir. Çocukların tanık olarak boşanma davalarında yer almasının birinci derece sorumluları ebeveynler olsa da yargı sisteminde davaların aydınlatılması için büyük bir paya sahip çocukların tanıklığı yargı sistemi ve hakimler için de önemli olduğu düşünülmektedir. McGough (1994) çocukların tanıklığı ile velayet konusunda mahkemelerin kısa sürede sonuçlanabileceğini ancak bu konuda taraflar arasında anlaşmazlık yaşanması durumunda sürecin uzayabileceğinden ve çocukların tanıklıktan zarar görebileceğinden bahsetmektedir. Coşkun ve ark. (2019), velayet konusunda çocukların doğrudan mahkemede dinlenilmesi ve beyanlarının alınması konusunda yaptıkları araştırmada, dört hakimin çocukların beyan vermelerinin karar sürecini kolaylaştırdığına yönelik katkı verdiklerini ifade etmektedirler. Çocuk tanıklığının hukuki sürece etkisi ile ilgili daha önce yapılmış araştırmaların velayet konusu üzerinde yoğunlaştığı görülmektedir. Bu çalışmada çocukların tanıklıklarının davanın aydınlatılmasında büyük bir paya sahip olmasının en temel nedeni olarak çocukların aile içinde yaşanan olaylara doğrudan tanık olmaları ifade edilebilmektedir.

Çocuk Tanık Usulü

Aile mahkemelerinde aile içi şiddet nedeniyle açılan boşanma davalarında çocukların tanıklığı konusunda adli sistemde önemli konulardan birisi de çocukların tanıklığının usul ve yöntemleridir. Araştırmaya katılan meslek elemanları aile mahkemelerinde çocukların tanık olarak yer aldığı davalarda tanıklık usullerini değerlendirmişlerdir. Meslek elemanlarının tamamı çocukların duruşma salonunda

aleni tanıklıklarına yönelik değerlendirmelerde bulunmuşlar ve bunun dışında kalan hakim odasında tanıklık(%24,14), adli görüşme odasında tanıklık(%17,24) ve sosyal inceleme raporu yoluyla tanıklık(%13,79) yöntemlerinin genellikle tercih edilmediğini ifade etmişlerdir. Araştırmaya katılan meslek elemanları bir hukuk mahkemesi olan aile mahkemelerinde çocukların tanıklığının tanımlanmasında da bir ayırım gözetilmediği gibi tanıklık usulünde de bir ayırım gözetilmediğini, bazı durumlarda hakimin takdiri ile farklı yöntemlere başvurulsa da taraflar ve avukatların talep ve itirazları ile duruşma salonunda tanıklık uygulamasının ağır bastığı ifade edilmektedir. Aile mahkemelerinde karar organı olarak ve takdir yetkisine rağmen çocukların duruşma salonunda tanıklık yapmalarının, şeffaflık ile itirazların ortadan kaldırılması ve sürecin uzamasının önüne geçilmeye çalışıldığı düşünülmektedir. Ayrıca çocukların kendilerini ilgilendiren konularda düşüncelerini beyan etmelerinin öngörülmesi de bu konuda destekleyici bir unsur görevi taşımaktadır. Aile mahkemelerinde en çok dikkat çeken durum ise adli görüşme odalarının kullanımının oldukça kısıtlı olmasıdır. Adli görüşme odalarının aile mahkemelerinde çocukların tanıklığında az kullanımı ile ilgili olarak, çoğu aile mahkemesinde entegre görüntü ve ses sistemin kurulu olmaması ve hakimlerin çocuk tanıklığında başvurmama yönündeki düşüncelerinin etkili olduğu düşünülmektedir.

Bu araştırmada çocukların tanıklığı konusunda en sık başvuru alan yöntem olarak çocuğun doğrudan duruşma salonunda tanıklığı ile ilgili olarak mahkeme ve hakimlerin tanıkları bizzat dinleme istek ve kararlarının etkili olduğu söylenebilmektedir. Hakimlerin bizzat tanık dinlemeleri ise literatürde “doğrudanlık ilkesi” ile açıklanmaktadır. Bununla ilgili olarak, Ocak (2014), adliye içinde davaların adli makamlarca görülmesi için ayrılan bölümleri “duruşma salonu” olarak tanımlamakta ve duruşma salonlarının davalarda “doğrudanlık ilkesi” nin bir parçası olduğunu ifade etmektedir. Ocak, yargılamanın mahkeme önünde gerçekleşmesi ve mahkeme tarafından yürütülmesi ile sonuçlandırılmasını doğrudanlık ilkesi olarak tanımlamakta ve duruşmanın da doğrudanlık ilkesinin en temel aşaması olarak nitelendirmektedir. Ayrıca doğrudanlık ilkesinde karar organı olarak mahkemenin duruşmada tarafları ve tanıkları bizzat dinlemesinin gerekliliğine odaklanmaktadır.

Coşkun ve ark. (2019), velayet konusunda çocukların duruşma salonunda dinlenmesine yönelik meslek elemanları ile yaptığı çalışmada, çocukların iyilik hali için mahkemede görüşlerinin alınmasında farklı yöntemler kullandıkları sonucuna ulaşmışlardır. Çocukların kendilerini ilgilendiren konularda katılım hakkı ve çocukların mahkemede dinlenmesine yönelik verilen Yargıtay kararları doğrultusunda hakimler çocukların duruşmada dinlenilmesinde yeni uygulamalara başvurmuşlardır. Coşkun ve arkadaşlarının araştırmasında hakimlerin büyük çoğunluğunun, duruşma salonunu boşalttığı, çocuğa yaklaşım ve çocukla iletişim konusunda özen gösterdiklerini belirtmişlerdir. Ayrıca çocukların tanıklığı ve ifadelerinde hakimlerin bir kısmının cübbesini çıkardığı, çocuğun duruşma salonuna gelmeden adli görüşme odasının kullanılmasını istediğini ve çocukların dahil olduğu davaların adliyenin daha sakin ve boş olduğu zamanlarda yapılması için çaba gösterdiklerini ifade etmektedirler. Coşkun ve arkadaşlarının araştırmasında çocukların tanıklığı uygulamasında hakimlerin genel olarak duruşma salonunu kullandığı, çocuklar için örseleyici bir yaklaşımdan kaçındıkları, ancak çocuğun doğrudan duruşma salonuna girmeden tanıklık yapacağı uygulamaların az tercih edildiği görülmektedir. Bu durumun ortaya çıkmasında özellikle yargı sistemi ve hakimlerin davaları hızlı bir şekilde sonuca ulaştırma isteklerinin etkili olduğu düşünülmektedir. Ayrıca yenilikçi uygulamaların az tercih edilmesinin en temel nedeni olarak da bu uygulamaların süreci uzatacağı ve iş yükünü artıracacağı düşüncesinin hakim olduğu ifade edilebilir.

Amerikan yargı sisteminde çocukların tanıklığı konusunda yıllar öncesinden farklı yöntemler kullanıldığı belirtilmektedir. McGough (1994), Amerikan yargı sisteminde yaklaşık 30 yıl önce çocukların tanıklığı konusunda yaptığı çalışmada çocukların tanıklığında kullanılan yöntemleri değerlendirmiş ve bunların çocuk üzerindeki etkileri ve güvenilirliğini tartışmıştır. Bu çalışmada çocukların duruşma salonunda tanık kürsüsünde tanıklığı, çocukların video kayıt sistemi ile tanıklıklarının alınması ve çocuk tanıklığı için klinik psikolog, pedagog ve sosyal hizmet uzmanlarının tanıklık aracılığı gibi konular üzerinde durulmuştur. Amerikan yargı sisteminin yanında Avrupa Konseyi de çocuk odaklı bir sistemi öngörmektedir. Council Of Europe(Avrupa Konseyi) (2013), çocuk dostu bir adalet sistemi için

oluşturduğu rehberde çocukların ister mağdur sıfatıyla isterse de tanık sıfatıyla yargı sisteminde yer alması durumunda çocuk odaklı ve “önce çocuk” anlayışlı bir sistemin olmasını öngörmektedir. Bu bağlamda Avrupa Konseyi rehberde, çocukların yargı da dinlenilmesi veya tanıklık yapması durumunda aleni tanıklık yerine, çocuğu etkilemeyecek doğrudan dava ile ilgili kişilerin bulunduğu “kapalı celse” olarak ifade edilen bir uygulamanın olması gerekliliği üzerinde durmaktadır. Ayrıca çocukların tanıklığı için uzman kişilerden yararlanılması, çocukların psiko-sosyal durumu ve gelişimini en az düzeyde etkileyecek ortamlarda tanıklığın alınmasını, ses ve görüntü kaydıyla tanıklığın teşvik edilmesini, çocuğun yüksek yararı doğrultusunda çocuğun tanıklık yapma zorunluluğunun ortadan kaldırılması veya hatırlatılması, çocuk tanıkların ifade ve tanıklıklarının özel tasarlanmış çocuk odaklı mekan ve ortamlarda alınması için çaba gösterilmesi gibi önerilerde de bulunmaktadır. Konsey, çocukların tanıklığında uygulanan iyi uygulama örneği olarak Polonya’da adalet bakanlığı ile bir sivil toplum kuruluşunun ortak çalışması olan “çocuk dostu görüşme odaları”nı göstermektedir. Bu uygulamada özellikle aile içi şiddet suçlarının çocuk tanıklarının ve mağdurlarını korumak için uygun ortamda ve yetkin personel tarafından çocuklarla görüşmelerin yapılması hedeflenmektedir. UNICEF (2018), çocuk dostu hukuki yardıma ilişkin rehber ilkelerde çocukların sözlü tanıklığı durumunda kendilerini rahat ve huzurlu hissetmeleri için, çocuğun önceden hukuki süreç konusunda bilgilendirilmesi, duruşma salonunun boşaltılması, tanık çocuklar için özel tasarlanmış ayrı bekleme salonlarının sağlanması, hakimin cübbesini çıkarması yönünde talepte bulunulması, imkan olması durumunda tanıklığın kapalı devre kamera sistemleri ile yapılmasının sağlanması, çocuğa sorulacak soruların basitleştirilmesi, duruşmaların çocuklar açısından kısa tutulması gibi farklı uygulama yöntemlerinin uygulanabileceğinden bahsetmektedir. Nevada Üniversitesi’nde çocuk tanıkların mahkemede stres durumları ile ilgili çalışma yapan Watkins (2014), çocukların duruşma salonunda aleni tanıklık yapmaları ile büyük bir stres durumu ortaya çıktığını, tanıklığın çocuk üzerinde olumsuz etkilerinin en aza indirilmesi için farklı profesyonel meslek ve bölgelerde farklı yöntemlerin kullanıldığını belirtmiştir. Watkins, çocuk tanıkları korumak için; çocuk tanıklığında görüşmelerin video kayıt sistemiyle kayıt altına alınarak mahkemede gösterildiğini, hakimin takdiri ile mahkeme salonunun boşaltıldığını ve kapatıldığını, çocuklar için

özel mahkeme salonları geliştirildiğini ifade etmiştir. Bu araştırmada çocuk tanıklığı konusunda Türkiye'deki uygulamaların Avrupa ve Amerika'ya göre daha geride kaldığı ifade edilebilmektedir. Çocuk odaklı yaklaşımın Türkiye' de henüz başlangıç düzeyinde olmasındaki en temel etken olarak yargı sisteminin yargılama odaklı olması ve psiko-sosyal düzeyin arka planda kalması olarak değerlendirilmektedir.

Türkiye' de çocukların tanıklığı konusunda yapılmış araştırmalara az rastlanmaktadır. Bu bağlamda Kırımsoy ve ark. (2013), yaptığı çalışmada çocukların duruşma salonunda tarafalar ve diğer kişilerin önünde tanıklık yapmasının çocuk için birçok riski taşıdığını ve bu bağlamda çocuğun örselenmesinin önüne geçilmesi ve yüksek yararı doğrultusunda başka kişilerin olmadığı bir ortamda tanıklık yaptırılması, kapalı devre kamera sistemleri aracılığı gibi sistemlerle tanıklık yapılması seçenekleri üzerinde durmaktadır.

Aile mahkemeleri ve boşanma davaları gibi özel ve çocuklar açısından örseleyici bir durumda çocukların mahkemece tanık olarak dinlenmesinde standart ve kanunen belirlenmiş özel uygulamalara yer verilmemiştir. Bu araştırmada aile içi şiddet ve boşanma davalarında yaygın anlayışın aleni tanıklık olduğu, çocuk odaklı ve çocuğa özel uygulamaların ise hakim takdiri ile uygulanabildiği görülmüştür. Çocukların tanık usulü konusunda literatürdeki çalışmalar da çocuklar için bazı uygulama yöntemleri hakkında değerlendirmelerde bulunmakta ancak çocuklara özel tanıklık uygulamalarının kanuni boyutta ve pratikte desteklenmediğini göstermektedir.

Adli Sistemde Çocuğa Yaklaşım, Hakim ve Avukatlara Yönelik Değerlendirmeler

Aile içi şiddet nedeniyle açılan boşanma davalarında çocukların tanıklığı durumunda ele alınan ve meslek elemanlarının değerlendirdiği konulardan birisi de adli sistemde çocuğa yaklaşım, hakim ve avukatlara yönelik değerlendirmelerdir. Araştırmaya katılan meslek elemanlarının çoğu adli sistemde çocuğa yönelik daha sevecen bir yaklaşım olduğunu ancak bu yaklaşımın gerçeklikten uzak ve yapay

olduğunu değerlendirmişlerdir. Araştırmaya katılan meslek elemanları hakimlerin çocuğa yaklaşımı konusunda olumlu ve olumsuz iki farklı yaklaşım üzerinde durmuşlardır. Araştırmacı hakimlere yönelik değerlendirme konusunda meslek elemanlarının cevap vermekte zorlandıklarını ve bu konuyu daha yüzeysel geçme eğiliminde olduklarını gözlemlemiştir. Avukatlara yönelik değerlendirmelerde genel olarak avukatların çocukların yüksek yararından çok davanın kazanılmasına odaklandıklarından olumsuz değerlendirmelere yer vermişlerdir. Coşkun ve ark. (2019), yaptığı çalışmada hakimlerin çocuklara yönelik yargılayıcı ve sert bir yaklaşım ve dil kullanımından kaçındıklarını ifade etmektedir. Watkins (2014) çalışmasında çocukların tanık olarak mahkemede bulunmaları durumunda avukatların çocuk gelişimi, çocukla iletişim ve çocuğa soru sorma eğitimi almış olsalar bile eğitimle kazandıkları bilgileri kasıtlı olarak kullanmamayı tercih ettiklerini ve bu durumun da çocuğun kaygı ve endişesini arttırdığını ifade etmektedir. Ayrıca araştırmaya katılan meslek elemanlarının çoğu çocukların duruşmalarda dinlenmesine karşı olumsuz bir tutum sergilerken, avukatların büyük bir çoğunluğunun çocukların duruşmada dinlenilmesine yönelik talepleri olduğu ifade edilmektedir.

Adli Sistem Bağlamında Çocuk Tanıkların Yaşadıkları Sorunlar

Adli sistem ve çocuk tanık teması altında meslek elemanları tarafından en fazla dikkat çekilen konulardan birisi aile içi şiddet ve boşanmada çocukların tanıklığı durumunda adli sistem bağlamında yaşadıkları ve karşılaştıkları sorunlardır. Araştırmaya katılan meslek elemanlarının %83,87'si çocukların adliye ortamı ve duruşma salonu gerginliği yaşadıklarını, %77,42'si hakim ve avukatların yaklaşımının çocukları olumsuz yönde etkilediğini, %74,19'u çocukların tanıklık süreci ve mahkemede kaygı, endişe ve korku yaşadıklarını, %67,74'ü çocukların tanıklık deneyimlerinde travmatik bir süreç geçirdiklerini ve ikincil travmaya maruz kaldıklarını, %51,61'i çocukların tanıklıkta ikilem içinde tercih yapmaya zorlandıklarını ve %19,35'i ise belirsiz duruşma saatlerinin çocuklar için zorlayıcı bir durum olduğunu belirtmişlerdir. Adli sistem bağlamında çocuk tanıkların yaşadıkları sorunlar değerlendirildiğinde yaşanan sorunların neredeyse tamamında araştırmaya

katılan meslek elemanlarının yarısından fazlası değinmişlerdir. Çocukların yaşadıkları sorunların daha çok çocuğun gelişimsel ve bilişsel gelişimlerinin yargı ve adli sistemi anlamlandırma konusunda yetersizlikleri üzerine şekillendiği düşünülmektedir. Çocukların yaşadıkları ve ilk üç sıradaki sorunların tamamı çocuğun yabancı olduğu ortam ve kişilere karşı hissettiği duyguların açığa çıkması ile oluşan sorunlar olduğu ifade edilebilmektedir. Araştırmaya katılan meslek elemanlarından bazıları adliye binalarını ve çocuğa yönelik yaklaşımı ifade ederken şu ifadelerle tanık çocukların sorunlarını ifade etmişlerdir: *“Düşünün çocuksunuz, koskoca bir binaya giriyorsunuz, önünüzde silahlı koca koca adamlar, aramalardan geçiyorsunuz, insanlar sürekli bir koşuşturmaca içerisinde, ne yapacağınızı bilmiyorsunuz, koridorlarda kavgalara şahit oluyorsunuz. Duruşma saatinde birisi isminizi bağıarak söylüyor, bir salona giriyorsunuz ve herkes gergin, size en yüksekte oturan kişi anneni mi istiyorsun babanı mı istiyorsun ya da baban anneni dövüyor muydu? Diye soruyor, cevaplayamayınca da kızıyor ve ağlama krizine giriyorsunuz. Ne kadar korkunç”*.

Araştırmaya katılan meslek elemanlarının da belirttiği üzere adliye yapısı ve adliyede yaşananlar çocukların algılayamayacağı ve anlamlandıramayacağı unsurlardır. Özellikle 15 yaşın altındaki çocuklar için adliye ortamı ve duruşma salonlarının korkutucu ve kaygı verici olduğu değerlendirilmektedir. Coşkun ve ark. (2019), yaptıkları çalışmada ergenlik öncesi dönem soyut düşüncenin tam olarak gelişmediği ve somut düşünmenin baskın olduğu bir dönem olarak değerlendirilmiş ve bu dönemdeki çocukların ilk defa gördükleri duruşma salonlarında hakim gibi hiç tanımadıkları kişiler karşısında zorlanmalarını kaçınılmaz olarak ifade etmektedirler.

Çocukların mahkeme sürecinde yaşadığı sorunlar literatürde daha çok duruşma salonları ve mahkeme ortamının çocuklar için örseleyici bir unsur olması üzerinde şekillenmiştir. Filiz (2011) aile mahkemeleri ile ilgili yaptığı çalışmada duruşma salonlarının fiziki altyapı ve tasarımının özellikle 12-13 yaşın atındaki çocuklarda gelişimsel ve psiko-sosyal açıdan ciddi ve kalıcı olumsuzluklara neden olabileceğini belirtmekte ve duruşma salonlarının çocuklar için uygun ortamlar olmadığını ifade etmektedir. Ayrıca, aile mahkemelerine duruşma için gelen çocuk ve tanıklar için

ayrı bekleme yerlerinin olmadığını, çoğu zaman duruşma için gelen çocukların ceza mahkemeleri ile ortak koridorlarda beklediğini ve bu durumun kişiler ve çocuklar için de riskleri barındırdığını ifade etekte, çocukların, tarafların ve dava ile ilgili veya ilgisiz kişilerin aynı ortamda gizli veya mahrem bilgileri edinmesinin de bir başka risk boyutu olduğunu değerlendirmektedir. Aile ve Sosyal Araştırmalar Genel Müdürlüğü (2009) araştırmasında aile mahkemelerinin yapısal olarak ve davalarda uygulama bakımından boşanmaya taraf olanların, çocukların ve tanıkların rahat hissetmesini engellediği ve duruşma salonu gibi ortamların kişiler üzerinde psikolojik baskı oluşturduğunu ifade etmektedir. Aile mahkemelerinin kişiler üzerinde olumsuz etkilerindeki faktörler olarak da duruşma salonlarının yapısı, ceza mahkemeleri gibi mahkemelerden koridor ve bina olarak ayrılmamış olması, hakimlerin taraflar ve çocuklardan yüksekçe bir yerde oturması, duruşmaların aleni bir şekilde yapılması ve tanıklık beyanları gibi beyanların katip aracılığıyla kayda alınması gibi konular bu araştırmada ortaya çıkan konular olmuştur. Bu araştırmanın ulaştığı bulgular doğrultusunda aile mahkemelerinde çocukların tanık ya da başka bir sıfatla bulunması durumunda çocukların duruşma salonu ve bulunduğu ortam nedeniyle kaygı, korku ve endişe duymasının beklenen bir durum olduğu, çocuklar için aile mahkemelerinin travmatik bir ortam olduğu desteklenmektedir.

Bu araştırmada çocukların boşanma davası ve tanıklık sürecinde adli sistem temelli sorunların başında duruşma salonu gerginliği ve buna bağlı stres, kaygı ve korku gelmektedir. Yurtdışı literatürde de desteklenen bu durumun ortaya çıkmasında en temel nedeninin yargı sistemleri gibi adliye binalarının fiziki yapılarının da çocuklar düşünülerek yapılmamış olması olarak değerlendirilmektedir. Melton ve ark. (1992) mahkeme ortamı ve duruşma salonlarının çocuklar için yabancı bir ortam olduğunu ifade etmektedirler. Nathanson ve Saywitz (2003) ise çocukların tanıklık deneyiminde hem mahkeme ortamı hem de adli süreçlere aşina olmadığı için çocukların algı ve dikkatini olumsuz yönde etkilediğini ve bu durumun çocuklarda kaygı düzeylerinin artmasına neden olduğunu belirtmektedirler. Nathanson ve Saywitz (2003) mahkeme salonu ile özel bir odadaki çocukların stres düzeyleri ile ilgili yaptıkları çalışmada duruşma salonundaki çocukların özel odadaki çocuklara göre kalp atım hızlarının çok yüksek olduğunu, bu durumla bağlantılı

olarak çocukların yanlış cevaplar verme olasılığının arttığını bulmuşlardır. Ayrıca çalışmalarında duruşma salonunda tanıklık yapan çocukların özel odada tanıklık yapan çocuklara göre olayların yarısını hatırladığını bulmuşlardır. Blandon Gitlin ve Pezdek (2009) çalışmalarında duruşma salonunda tanıklık durumunda çocukların yüksek kaygı ve endişe duygusu ile olayların yanlış ve eksik aktarıldığını ifade etmektedirler. Quas ve Goodman (2012) çocukların büyük çoğunluğunun mahkemede tanıklık etmekle birlikte kaygı ve korku ilişkisi kurduklarını belirtmiştir. McGough (1994) çalışmasında çocukların tanıklık için adli sisteme dahil olduklarında ve duruşma salonunda tanıklık yaptıklarında tanıklık yeterliliğinin ve güvenilirliğinin etkileneceğini ifade etmektedir. Avrupa Konseyi (2013) yaptığı çalışmada İngiltere’de mahkeme ortamlarının çocuklar için ürkütücü ve endişe verici olduğunun kabul edildiğini, buna bağlı olarak da duruşmaların çocukların korku ve endişesini en aza indirecek şekilde yapılmasına yönelik düzenlemelerin hayata geçirildiğini ifade etmektedir. Ayrıca çocuğun adli sistemde yargılanması gibi durumlarda çocuğun sosyal hizmet uzmanı yanında bulunması, cübbe giyilmemesi, çocuğun düzeyine uygun bilgilendirilmesi, duruşmadaki kişi sayısının sınırlandırılması ve duruşma salonu ve ortamın çocuğa önceden gösterilmesi ve tanıtılması gibi uygulamalarla çocuğun korku ve endişesinin de önüne geçilmeye çalışıldığı ve tamamen çocuk odaklı bir yargılama veya tanıklık sistemi oluşturulduğu belirtilmektedir.

Aile içi şiddet ve boşanma özelinde çocukların mahkemede tanıklık yapmaları durumunda ortaya çıkan en büyük sorunlardan bir diğeri ise çocuğun travmatik bir süreçten geçmesi olarak değerlendirilmektedir. Kırımsoy ve ark. (2013) yaptıkları çalışmada aile içi şiddete tanık olan çocukları mağdur olarak tanımlamakta ve mahkemede tanıklık durumunda çocukların ikincil travma yaşadıklarını ifade etmektedirler. Watkins (2014) yaptığı çalışmada çocukların adli sistemde, taraf veya sanıklar hakkında tanık kürsüsünde tanıklık yapması sonucu travma yaşadıklarını, bu nedenle de çocukların travmaya karşı korunması gerektiğini ifade etmektedir. UN (2009) çocukların aile içi şiddete yönelik mahkemede tanıklık yapmalarının onlar için ciddi travmatik bir deneyim olduğunu ifade etmektedir. Coşkun ve ark. (2019), hakim, avukat ve uzman meslek elemanları ile yaptığı çalışmada, çocukların büyük

bir çoğunluğunun duruşma ortamına yönelik kaygı ve endişeleri ile duruşmaya katılmak istemedikleri, çocukların baskı ve etki altında kaldıkları ve çocuğun mahkemede tercih yapamaya zorlandığına yönelik bulgulara ulaşmışlardır. Çocukların adli sistemde yaşadıkları sorunlar literatür tarafından desteklenmekle birlikte, çocukların adli sistemde bu kadar çok sorunu bir arada yaşamasının en temel nedeninin özellikle aile mahkemelerinde yapılandırılmış profesyonel destek hizmetlerinin çocuk ve aileye sunulmaması olarak değerlendirilmektedir.

Adli sistemde çocukların tanıklığı uygulamasında yapılan araştırmalarda en temelde çocuğun içinde bulunduğu duruşma ortamı ve duruşmadaki faktörler nedeniyle yaşanan kaygı, endişe ve korku gibi durumlar ve çocukların yaşadıkları travma üzerinde odaklanmışlardır. Bu çalışmada çocukların adli sisteme tanık olarak dahil olduklarında birbiriyle ilintili ve çok çeşitli sorunlarla karşı karşıya kaldıklarına ulaşılmıştır. Literatürdeki araştırmalar da bu bulguyu destekler nitelikte çocukların çok boyutlu sorunları üzerine odaklanmıştır. Literatürde yapılan çalışmalarda da bu çalışmada da çocukların yabancılık yaşadıkları ortamlar nedeniyle kaygı, endişe ve korku yaşadıkları desteklenmiştir. Çocukların özellikle tanıklık konusunda adli sistemde yaşadıkları bu olumsuz durumların yaşanmasında adli sistemin çocuk odaklı planlanmamış ve çocuklar için geliştirilmemiş olmasından kaynaklandığı düşünülmektedir. Ayrıca adli sistem ve yargılama sisteminde çocuklar için yeterli düzenleme ve uygulamanın belirtilmemiş olması da bunun bir nedeni olarak ifade edilebilmektedir. Adli sistemde çocukların yaşadıkları sorunların nedenlerinden birisi olarak da insan faktörüdür. Aile mahkemelerinde görev yapan hakimlerin, tarafların avukatlarının, boşanmaya taraf olan kişilerin ve mahkemede çalışan diğer meslek elemanlarının duruşmada çocuk olduğunda çocukla iletişim ve çocuğa yaklaşım konusunda yetersiz bilgi ve becerilerinin de çocuğun bu sorunları yaşamasında bir neden olduğu düşünülmektedir.

Mesleki Uygulamalar ve Çocuk Tanık

Aile içi şiddet ve boşanma davalarında çocukların tanıklığı durumunda meslek elemanlarının deneyimleri ve gözlemleri ile rolleri ve çocuklara yönelik mesleki

uygulamalarının incelendiği bu temada meslek elemanlarına göre çocuk tanıklığı, çocuk tanıklığında mesleki roller ve uygulamalar, mesleki uygulama güçlükleri ve çocuklar için psiko-sosyal destek değerlendirmeleri kategorileri oluşturulmuştur.

Meslek Elemanlarına Göre Çocuk Tanıklığı ve Çocuk Tanıklığına Yönelik Düşünceler

Çocukların tanık olarak ele alınmasında adli sistemin çocuğu tanımlamasının yanında bir başka sistem olan meslek elemanlarının çocuğu tanık olarak tanımlaması da önem taşımaktadır. Araştırmaya katılan meslek elemanlarının yarıya yakını çocuk tanığı, aile içindeki olaylara tanık olan kişi olarak tanımlamaktadır bu durum çocuğun ebeveynleriyle aynı evde bulunması, aile içinde yaşanan problemleri ve yaşanan şiddet olaylarını gören en yakın kişinin çocuk olmasından dolayı araştırmaya katılan meslek elemanları çocuğun tanıklığını bu şekilde değerlendirmişlerdir. Aile içindeki olaylara tanıklığı takip eden bir başka tanımlama ise mağdurdur. Hukuki sistem aile içi şiddet ve boşanma davalarında tanık olan çocuğu mağdur olarak tanımlamazken meslek elemanları çocukların bu süreçte mağdur olduklarına yönelik ifadelerde bulunmaktadırlar. Araştırmaya katılan meslek elemanlarının birçoğu çocuğu mağdur olarak tanımlamışlardır. Katılımcılar çocuğu mağdur olarak tanımlama sebeplerini çocuğun yaşadığı olayların psiko-sosyal gelişimlerine olumsuz etki etmesi, aile içi şiddetin çocuğa yansması, çocuğun ebeveynler tarafından kullanılması olarak ifade etmişlerdir. Meslek elemanları çocuğun hem aile içi şiddet olgusu yaşanırken hem boşanma sürecinde yaşı gereği tanık olmaması gereken olaylara tanıklık ettiği, adliye ve mahkeme ortamlarında zaman geçirdiği için mağdur olarak nitelendirmişlerdir.

Araştırmaya katılan meslek elemanlarının çocuk tanığı tanımladıkları bir diğer ifade ise zorunluluktur. Katılımcıların çocuğu aile içindeki olaylara tanık ve mağdur gibi tanımlamalardan daha az bir kısmı olan %38,10'u çocukların tanıklığını zorunluluk olarak tanımlamaktadır. Çocuğun aile içinde yaşanan şiddet, aldatma, kötü muamele gibi olaylara yakından tanıklık etmesi ve hatta bazı durumlarda olayların tek tanığı durumunda olmasından dolayı meslek elemanları çocuğu zorunlu

tanık olarak tanımlamışlardır. Bu tanımlamaların dışında araştırmaya katılan meslek elemanlarının daha küçük kısmı olan %23,81'lik kısım ise çocuk tanığı davanın aydınlatıcısı olarak nitelendirmişlerdir. Araştırmaya katılan meslek elemanlarının ifadelerine göre bu durumun asıl nedeninin taraf olan ebeveynlerin aksine çocukların daha tarafsız ve sağlıklı bilgiler vereceği düşüncesi ve yine çocuğun yaşanan olaylara en yakın tanık olmasıdır. Çocukların tanık olarak tanımlanmasına yönelik meslek elemanları hukuki tanımlamanın ötesinde tanımlamalara yer vermişlerdir. Bu durumun ortaya çıkmasında sosyal hizmet, psikolojik danışmanlık ve rehberlik ve psikoloji gibi çocuk ve çocuk psikolojisi odağında eğitim alan meslek elemanlarının çocuğun içinde bulunduğu durumu değerlendirmelerinin etkili olduğu söylenebilir.

Çocukların tanık olarak gösterilmesi ve dinlenilmesine yönelik meslek elemanlarının çoğu çocuklar için bunun kabul edilebilir bir durum olmadığını ifade etmişlerdir. Coşkun ve ark. (2019), aile mahkemelerinde çocukların velayet konusunda tanıklığı ile ilgili yaptığı çalışmada üç uzman meslek elemanı küçük yaştaki çocukların içinde bulunacakları durumdan olumsuz etkilenmeleri doğrultusunda çocukların tanıklığı için minimum bir yaş sınırı getirilmesi gerektiğine odaklanarak bu yaşı en az 12 yaş olması gerektiğini ifade etmişlerdir. Kırımsoy ve ark. (2013) çocukların tanıklığını suçun mağduru veya şüphelisi ve suç veya suçtan duyu organları aracılığıyla haberdar olan kişi olarak iki alt gruba ayırmaktadırlar. Filiz (2011) çalışmasında çocukların mahkeme ortamında doğrudan tanıklık yapmalarının çocuklar açısından olumsuzlukları barındırdığını ifade etmektedir.

Meslek Elemanlarının Roller ve Mesleki Uygulamalar

Aile mahkemelerinde görev yapan sosyal hizmet uzmanı, pedagog ve psikologların görevleri 4787 sayılı Aile Mahkemelerinin Kuruluş, Görev ve Yargılama Usullerine Dair Kanun'un 5. maddesinde uzmanlardan yararlanma konusu ile "Madde 5- (Değişik birinci fıkra:17/10/2019-7188/14 md.) Aile mahkemeleri, 1. Davanın esasına girilmeden önce veya davanın görülmesi sırasında, mahkemece istenen konular hakkında taraflar arasındaki uyuşmazlık nedenlerine ilişkin araştırma ve inceleme yapmak ve sonucunu bildirmek, 2. Mahkemenin gerekli

gördüğü hâllerde duruşmada hazır bulunmak, istenilen konularla ilgili çalışmalar yapmak ve görüş bildirmek, 3. Mahkemece verilecek diğer görevleri yapmak, üzere tercihen; evli ve çocuk sahibi, otuz yaşını doldurmuş ve aile sorunları alanında lisansüstü eğitim yapmış olanlar arasından Adalet Bakanlığınca adliyelerde görevlendirilen psikolog, pedagog ve sosyal çalışmacılardan yararlanır.” şeklinde ifade edilmektedir. Kanun maddesinde aile mahkemesinde meslek elemanlarının görevleri olarak uyuşmazlık hakkında araştırma ve inceleme, gerekli görülen durumlarda duruşmada hazır bulunmak ve görüş bildirmek ile mahkeme tarafından verilen diğer görevleri yapmak şeklindedir. Aile mahkemesinde görev yapan uzman meslek elemanları için roller ve görevler çok net tanımlanmamıştır. Bu bağlamda araştırmaya katılan meslek elemanları aile mahkemelerinde ve çocukların tanıklığı durumunda oldukça fazla rol üstlendiklerini ve görev tanımında açıkça belirtilmeyen birçok uygulamayı da yaptıklarını ifade etmişlerdir. Çocukla ilgili mahkemede ve hakime görüş bildirmek(%72,41), sosyal inceleme yapmak ve rapor yazmak(%65,52), çocuğun yanında hazır bulunmak(%58,62) genel olarak kanunda tanımlanan görevlere karşılık gelse de, bunun yanında araştırmaya katılan meslek elemanları çocuğu rahatlatmak(%79,31), çocuğu adli süreç konusunda bilgilendirmek(%68,97), çocuğun hak savunuculuğu rolünü üstlenmek(%51,72), çocuğun temel ihtiyaçlarını karşılamak(%20,69), çocuğun yaşayacağı travmanın önüne geçmek(%17,24) ve ihtiyaç durumunda çocuğun hizmetler, kurumlar ve kaynaklara yönlendirilmesi ve havalesi gibi rol ve görevlerinin de olduğunu belirtmişlerdir.

Bu çalışmada meslek elemanlarının ifade ettikleri bazı rol ve görevlerine karşılık gelen görev tanımlarına kanun maddelerinde yer verilmiştir. Aile mahkemesinde psikolog, pedagog ve sosyal hizmet uzmanlarının rol ve görevleri “4787 sayılı Aile Mahkemelerinin Kuruluş Görev ve Yargılama Usullerine Dair Kanun” da “uzmanlardan yararlanma” başlığı ile madde 5’de şu şekilde ele alınmıştır:

“Madde 5- (Değişik birinci fıkra:17/10/2019-7188/14 md.) Aile mahkemeleri,
1. Davanın esasına girilmeden önce veya davanın görülmesi sırasında, mahkemece istenen konular hakkında taraflar arasındaki uyuşmazlık nedenlerine ilişkin araştırma ve inceleme yapmak ve sonucunu bildirmek,
2. Mahkemenin gerekli gördüğü hâllerde duruşmada hazır bulunmak, istenilen konularla ilgili çalışmalar yapmak ve görüş bildirmek,
3. Mahkemece verilecek diğer görevleri yapmak” üzere tercihen; evli ve çocuk sahibi, otuz yaşını doldurmuş ve aile sorunları alanında lisansüstü eğitim yapmış olanlar arasından Adalet Bakanlığınca adliyelerde görevlendirilen psikolog, pedagog ve sosyal çalışmacılardan yararlanır”

Kanunda meslek elemanlarından yararlanma bakımında temelde iki konu ele alınmıştır. Bunlar, uzmanların sosyal inceleme yapması ve rapor yazması ikincisi ise gerekli konularda inceleme yapması ve mahkemede görüş bildirmesidir. Bu araştırmada aile mahkemeleri ve çocuk tanıklığı durumunda da meslek elemanlarının yoğunlukta kanun maddeleri ile paralel rol ve görevler üstlendikleri söylenebilmekte, ancak kanunda açıkça belirtilmeyen çokça rol ve görevleri de yapmak durumunda kaldıkları görülmektedir. Ayrıca kanunda uzmanların rol ve görevleri daha çok mahkeme sürecinde adli sistem ve hakimler için yardımcı bir personel görevi üstlendikleri, kanunda boşanmaya taraf olan kişilerin ve çocukların bu süreçte ihtiyaçlarına ve psiko-sosyal desteğe yönelik uygulamalara yer verilmediği düşünülmektedir.

Avrupa Konseyi (2013) hazırladığı rehberde çocukların adli süreçte hakları konusunda, tanıklık sürecinde çocuğun rolü, konumu, sorgulamanın şekli, zamanlama, tanıklığın önemi ve sonuçları hakkında kısaca tanıklık durumunda çocuğun karşılaşılabileceği her durumda bilgilendirilmesinin önemli bir nokta olduğunu vurgulamaktadır.

Kırımsoy ve ark. (2013) tanık çocuklar açısından çocuk odaklı bir adli sistem meslek elemanı olmak için, çocukların ihtiyaçlarının farkında olmak, psiko-sosyal destek aldıklarından emin olmak, hukuki olarak haklarının güvence altında olduğundan emin olmak ve çocukların ikincil travma yaşamalarının engellenmesi için gerekli önlemlerin alındığından emin olmak gibi görevleri tanımlamaktadır. Bunun yanında aile içi şiddet ve çocukların tanıklığında, sosyal inceleme yapılması

ve rapor yazılması, çocuğun bilgilendirilmesi ve duruşmaya hazırlanması da uzman meslek elemanlarının duruşmaya hazırlık aşamasındaki rol ve görevleri arasında değerlendirilmiştir. Duruşma esnasındaki rolleri olarak da çocuğun yanında bulunması ifade edilmiş ve meslek elemanının çocuğun yanında bulunması ile çocuğun ortamda görebileceği zararın önüne geçmesi rolü belirlenmiştir. Bu role bağlı olarak çocuğu duruşma öncesinde bilgilendirmek, çocukla görüşme yapmak, duruşma ortamının çocuk için uygun hale getirilmesini sağlamak, duruşmada soruları çocuğa anlatmak ve açıklamak, gerekli durumlarda çocuğun duruşma salonu dışında dinlenilmesi için girişimde bulunmak ve çocuğun yüksek yararı doğrultusunda hakimi bilgilendirmek de uzmanın görevleri arasında sayılmıştır.

Buz ve ark. (2015), aile mahkemelerinde sosyal inceleme raporları ile ilgili yaptığı çalışmada araştırmaya katılan meslek elemanlarından birisi velayet, kişisel ilişkilerin yanında çocukların mahkemede tanık olarak gösterildiğinde de sosyal inceleme yaptıklarını ve rapor hazırladıklarını belirtmiştir. Ayrıca araştırmaya katılan meslek elemanlarının çoğu sosyal inceleme raporlarının özellikle velayet konusunda etkili olduğunu ancak boşanma davalarında etkili olmadığını da belirtmişlerdir.

UN (2009) duruşmalarda aile içi şiddetin tanıklığını yapacak çocukların tanıklık deneyimini kolaylaştıracak kişi ve düzenlemelerin sağlanarak, tanıklık süreci hakkında bilgilendirilmesinin çocuğun yüksek yararı doğrultusunda önemini vurgulamaktadır.

Çocukların tanıklığı durumunda meslek elemanlarının üstlendikleri rol ve görevlerin kanunda belirtilen görevleri karşıladığı ve meslek elemanlarının kanunda belirtilmeyen ve çocuk açısından önem taşıyan konularda da uygulamalarının olduğu konu ile ilgili literatür tarafından desteklenmektedir. Çocukların tanıklığı durumunda meslek elemanlarının tanımlanmış görevlerin ötesinde daha fazla rol ve görev üstlenmesinin en temel nedeninin kanunda açıkça belirtilmeyen “diğer işleri yapmak” maddesiyle bağlantılı olarak, adli sistemde çocuk konusunun ayrıntılı ve sistematik bir şekilde ele alınmaması olduğu düşünülmektedir.

Çocuk Tanıklığında Mesleki Uygulama Güçlükleri

Aile mahkemesinde görev yapan meslek elemanlarının çocuklarla çalışma ve çocuklara hizmet sunumunda mesleki uygulamanın tam ve eksiksiz olması çocukların yüksek yararı ve iyilik hali için önem taşımaktadır. Aile iç şiddet ve boşanma davalarında çocuklarla çalışmada meslek elemanlarının birtakım güçlükler yaşadıkları ve kaliteli hizmet sunumunda sorunlar yaşadıkları ifade edilmiştir. Araştırmaya katılan meslek elemanları çocuk tanıklığı durumunda yapısal/sistemsel, meslek elemanları ve çocuklar boyutunda mesleki uygulama güçlükleri üzerinde odaklanmışlardır. Çocuklara yönelik mesleki uygulamada güçlüklerde en büyük payı mesleki özerklik ve yetkinlik karmaşası(%66,67) ile çocuklarla görüşme için uygun olmayan görüşme odaları(%66,67) ele alınmıştır. Çocukların adli sistemde en aktif oldukları alanların duruşma salonları ve görüşme odaları olduğu dikkate alındığında meslek elemanları çocukla iletişim ve çocuğun örselenmesinin önüne geçilmesi için çaba gösterdiklerini ancak mahkemelerde yardımcı personel sınıfında olmaları ve hâkimin takdir yetkisi ile yapılan çalışmaların aksayabildiğini, ayrıca aile mahkemelerinde çocuklar için uygun görüşme odalarının olmaması neticesinde görüşmelerde çocukların kaygı ve endişesinin arttığını ifade etmişlerdir. Bu konuda yaşanan güçlüklerden birisi de çocukla çalışma ve görüşme için zaman kısıtının olması ve mesleki ilişkide güveni sağlamak için gerekli zamanın ve fırsatın olmaması ile çocuk tanıklığında standart bir uygulama sürecinin olmamasının çocukla çalışmada zorlukları ortaya çıkardığı düşünülmektedir.

Çocuk tanıklığı konusunda mesleki uygulama güçlükler genellikle sistem ve kişi odaklı olarak karşımıza çıkmaktadır. Kişi odaklı güçlüklerde özellikle meslek elemanlarına yönelik güçlüklerin temel nedeni olarak deneyim ve mesleki beceri eksikliği olduğu düşünülmektedir. Bu konuda Kırımsoy ve ark. (2013) çocukların tanık ya da mağdur olarak adli sisteme dahil olduklarında, çocukların içinde bulunduğu durumu fark edecek ve ihtiyaçlarına yönelik müdahaleleri yapacak şekilde donanımlı ve uygulama becerisine sahip meslek elemanlarının gerekliliği üzerinde durmaktadır.

Baykara Acar (2015) Türkiye’de çocuk adalet sisteminde daha çok çocuk odaklı bir anlayıştan uzak, suç ve ceza temelli bir anlayışın hakim olduğunu belirtmekte ve yargı elemanı ve kolluk kuvvetlerinin ön planda olduğu, çocuk hakları temelinde çocuğun savunuculuğu ile psiko-sosyal müdahale mesleklerinin ikinci planda kaldığını belirtmektedir. Böylece çocuk tanıklığı durumunda hem sistemsel hem de mesleki güçlüklerin iç içe olduğunu vurgulamaktadır.

Çocuk tanıklığında mesleki uygulamalarda güçlük yaşanmasının en yoğun olduğu konu sistemsel ve yapısal güçlüklerdir. Sistemsel ve yapısal güçlüklerin çok yoğun bir şekilde yaşanmasının altında uzman meslek elemanlarının mahkemelerde yardımcı personel olarak görülmesi ve bir kanıt niteliği taşıyan raporların hakimlerin takdir yetkisine bağlı olması ile bağlantılı olduğu düşünülmektedir. Ayrıca çocukların dahil olduğu davalarda hakimlerin uzmanlar tarafından gerçekleştireceği mesleki çalışmaları göz ardı etmesi ve daha çok sonuç odaklı çalışmalarının da mesleki güçlükleri arttırdığı düşünülmektedir. Bu konuda Coşkun ve ark. (2019), yaptığı çalışmada çocukların velayet konusunda mahkemede dinlenilmesi durumunda meslek elemanlarının ön çalışmalar yapmadan anlık duruşmalara çağırıldıklarını ve bu durumda duruşma öncesinde çocuklarla bir hazırlık süreci ve çalışması yapamadıklarını, bunun yanında birçok görüşmelerinin de kesintiye uğradığını belirtmektedirler.

Karataş ve Mavili (2019) çocuk mahkemeleri ve yargılama aşamasında yaşanan sorunlardan birisi olarak sosyal hizmet uzmanlarının teklif ve önerilerinin hakim tarafından yeterince dikkate alınmaması olarak ifade etmekte ve yine sosyal inceleme ve müdahale ile ilgili sorunlarda sosyal hizmet uzmanlarının mesleki özerklik ve yetkinlik karmaşası ile meslek tanımı ve sınırlarının belirlenmemiş olmasını da bir sorun olarak değerlendirmiştir.

Cılga (2008) aile mahkemelerinin kurulması ve çalışma yöntemine yönelik yaptığı çalışmada aile mahkemelerine olan ihtiyacı dile getirirken uygulamada sorunların varlığından bahsetmektedir. Bu aksaklık ve sorunlara yönelik Cılga (2005 ve 2008) çalışmalarında aile mahkemesi ve uzmanları ile görüşmeler yapmış ve aile

mahkemelerinde yapısal sistemsal ve meslek elemanı boyutunda güçlükleri tespit etmiştir. Cılga, çalışmalarında mesleki uygulama güçlüklerinin temelinde olan aksaklıkları ele almıştır. Cılga çalışmasında, aile mahkemeleri için gerekli altyapı ve düzenlemeler gerçekleştirilmediği, uzmanların görevlerinin açıkça tanımlanmadığı ve çalışmalarını destekleyici altyapı kurulmadığı, uzman meslek elemanlarının taraflarla tanışma bağlantı kurma, görüşme gibi uygulamaların gerçekleştiremediği, iş yükü ve yoğunluğunun ağır olması, sınırlı bir görev tanımı olmaması ile çok geniş bir alana yayılmış görev alanının olması, özellikle boşanma sürecinde uzman meslek elemanlarının davaya geç dahil edilmesi, hakimlerin uzmanların yeterliği ve yetkinliği hakkında şüphe duymaları gibi aksaklıklar yaşandığını ve bu aksaklıkların mesleki uygulamaları engellediğini, boşanma sürecindeki taraflar ve çocukların bu doğrultuda en çok olumsuz etkilenen kişiler olduğunu ifade etmiştir. Cılga (2005 ve 2008) aile mahkemelerinin kurulmasına paralel olarak gerçekleştirdiği çalışmalarda aile mahkemelerinde birçok aksaklık olduğunu ve bu aksaklıkların da ebeveynler ve çocuk bağlamında büyük sorunları ortaya çıkardığını ifade etmiştir. Bu araştırmada da aile mahkemeleri ve çocuk tanıklığı durumunda yapısal/sistemsal ve meslek elemanlarına ilişkin güçlükler açıkça belirtilmiş ve Cılga'nın yaptığı çalışmaların bir devamı niteliğinde bulgulara ulaşılmıştır. Aile mahkemelerinde yaşanan altyapı, mesleki yeterlik ve yetkinlik, mesleki rol ve görevlerin sınırlarının belirlenmemiş olması ve mesleki uygulamalar için yeterli zaman ve fırsatın sağlanmamış olması gibi aksaklıkların yaklaşık on beş yıllık süreçte çözülmemiş olması aile mahkemeleri, boşanma ve boşanmanın unsurları konusunda yeterli çalışma ve çabanın olmadığını göstermektedir.

Çocuk tanıklığı durumunda karşılaşılan mesleki güçlüklerden birisi de yapı ve altyapı sorunlarıdır. Aile mahkemelerinin inşasında çocukların da bu mahkemelerde bulunabileceğinin düşünülmemesi ve sadece yargılama odaklı binaların inşa edilmesinin bir sonucu olarak çocukların yaşadıkları sorunların desteklendiği düşünülmektedir. Bu konuda Aile ve Sosyal Araştırmalar Genel Müdürlüğü (2009)'un "Türkiye'de Aile Mahkemeleri Uygulaması ve Uygulamanın Değerlendirilmesi" çalışmasında da aile mahkemelerinin çocuklar için uygun olmayan alt yapıya sahip olduğu ifade edilmiştir. Yapılan bu araştırmanın sonuçları

da yapılan bu araştırma ile benzer sorunlara odaklanmış ve bu sorunları açığa çıkarmıştır.

Çocukların tanıklığı durumunda bir diğer mesleki uygulama güçlüğü boyutu ise meslek elemanlarına ilişkin güçlüklerdir. Araştırmaya katılan meslek elemanlarının %80'i çocukla mesleki ilişkide tanışma ve bağlantı kurmada güçlük yaşadıklarını ifade etmişleridir. Tanık sıfatıyla mahkemeye gelen çocukların tanıklık öncesinde ebeveynleri ve ya yakın çevresi tarafından yönlendirilmiş ve etkilenmiş olmasının bu konuda bir etkisinin olduğu düşünülmekte, ayrıca araştırmaya katılan meslek elemanlarının çoğunun mesleki deneyim süresinin kısa olmasının ve tecrübe ve deneyim eksikliğinden kaynaklanabileceği düşünülmektedir. Meslek elemanlarının %55'i de çocukla görüşme becerileri konusunda zorlandıklarını ifade etmişlerdir. Meslek elemanlarının çocukla görüşme konusunda güçlük yaşamalarının bireyle ve çocukla çalışma konusunda bilgi ve deneyim eksikliğinin yanında, çocukların görüşmede güvenli ilişki kurmada güçlük yaşamamasından kaynaklandığı düşünülmektedir. Karataş ve Mavili (2019) çocuk adalet sisteminde suça sürüklenen çocuklara yönelik uygulamalar ve sorunların belirlenmesine yönelik bir çalışma yapmışlar ve bu çalışmada çocukların adli sistemde ve meslek elemanları ile olan ilişkilerinde sorunlar üzerine değerlendirmelerde bulunmuşlardır. Karataş ve Mavili (2019) yaptığı çalışmada adli görüşme süreci ile ilgili meslek elemanlarının yarısının zorluk yaşadığını belirterek hem adli görüşmenin zorluğundan hem de çocukla bağlantı kurma ve görüşme becerileri konusunda sorunlardan bahsetmiştir.

Çocuklara ilişkin güçlüklerde çocuğun kaygı ve endişesi(%89,66) dikkat çekmektedir. Araştırmaya katılan meslek elemanları mesleki uygulamalarda en temel koşulun çocuğun kabul ve onayı olduğunu, ancak çocukların hem tanımadıkları adliye ortamı hem de aile sorunlarını başkalarına anlatmaktan dolayı sürekli bir kaygı ve endişe içinde olduklarını belirtmişlerdir. Bunun yanında sağlıklı mesleki ilişki kurmanın önündeki bir engel olarak da çocuğun görüşme ve tanıklık öncesi ebeveynlerinden birisi veya yakınları tarafından yönlendirilmesi ve etkilenmesi(%51,72) olarak ele almışlardır. Çocuğa ilişkin son güçlük ise çocuğun kendini ifade edebilecek düzeyde bilişsel kapasitede olmaması(%13,79) ve korku ve

endişe ile bağlantılı olarak görüşmede konuşmaktan çekinmesidir. Mesleki uygulamalarda çocuğa ilişkin güçlüklerin temelinde çocukların yaşadıkları korku ve yönlendirilmeleri olduğu düşünülmektedir.

Avrupa Konseyi (2013) çocukların tanıklığı gibi durumlarda ebeveynler tarafından çocukların bilinçli olarak yönlendirildiğini ifade etmektedir.

Fidler ve ark. (2008) meslek elemanlarının velayet konusunda dikkat etmesi gereken konularla ilgili yaptıkları çalışmada çocukların ifadelerinde genellikle bir ebeveyni tarafından yönlendirildiğini ve meslek elemanlarının çocuğun görüşme konusundaki kaygı ve korkusunun temelinde neler olduğuna dikkat etmeleri gerektiğini ifade etmektedirler.

Aile içi şiddet ve boşanmada çocukların tanıklığı durumunda çocuklar ve aileler için profesyonel yardım ve destek ekibi olarak istihdam edilen uzman meslek elemanlarının aile mahkemelerinin kuruluşundan itibaren etkin mesleki uygulama ve müdahalelerinde sorun yaşadıkları ve sorunların güncel olarak da sürekliliğini koruduğu literatürdeki araştırmalarla da desteklenmektedir. Yapılan araştırmalarda mesleki uygulama güçlüklerinin temelinde özellikle yapısal ve sistemsel ve mesleki özerklik ve yetkinlik alanında olduğu görülmektedir. Bu doğrultuda adli sistemin özellikle çocuklar için hem yapısal dönüşüm hem de çocukların iyilik hali için mesleki uygulama ve müdahalelerin sağlanması boyutunda geliştirilmesi önem taşımaktadır.

Diğer Personelin Çocuğa Yaklaşımı

Aile mahkemelerinde çocukların tanıklığı durumunda hakimler ve uzman meslek elemanları çocuklarla iletişim kurarken, adliye ve mahkeme bünyesinde görev yapan katip, mübaşir, kolluk kuvvetleri ve danışma ve yönlendirme personeli de çocukla sözlü veya sözsüz iletişim kurabilmekte ve çocuğu olumlu veya olumsuz etkileyebilmektedir. Çocukla doğrudan olmasa da dolaylı ilişki içinde olan bu

personelin çocuğa yaklaşımı ve tutumu çocuğun tanıklık öncesi, tanıklık süreci ve tanıklıktan sonraki psiko-sosyal durumunu etkilemektedir. Araştırmaya katılan meslek elemanları bu personelin çocukla çok fazla iletişim içinde olmasa da çocuğun iyilik hali ve algısında etkili olduklarını ifade etmektedirler. Adliye binaları ve koridorlarında silahlı kolluk kuvvetlerini görmelerini bile çocuğun korku ve endişe duygusunu tetikleyeceği dikkat edilmesi gereken bir durum olarak belirtilmiştir. Tercan (2003) aile mahkemeleri konusunda yaptığı çalışmada kâtip, mübaşir gibi personelin aile mahkemesinde görevlendirilmesi veya istihdamında özel şartlar aranmadığı ve diğer mahkemelerden ayrışmadığını belirtmektedir. Aile, çocuk, boşanma, velayet gibi kişilerin ve çocukların yaşamlarında önemli kararların alındığı aile mahkemelerinde görev yapan bütün personelin alanla ilgili olması veya bu alanda özel eğitimler almış olmasının tercih sebebi olmasının daha uygun olacağı düşünülmektedir. Özellikle çocukların dahil edildiği aile mahkemesi davalarında katip, mübaşir gibi meslek elemanlarına çocukla iletişim ve çocuğa yaklaşım konusunda eğitimlerin zorunlu tutulması önem taşımaktadır.

Psiko-Sosyal Destek Değerlendirmesi

Aile içi şiddete tanıklık ettikten sonra boşanma davasında mahkemede tanıklığına başvuru alan çocuklara yönelik psiko-sosyal destek değerlendirmelerine yönelik yapılan değerlendirmede araştırmaya katılan meslek elemanlarının tamamına yakını adli sistem içerisinde çocuklar için psiko-sosyal destek uygulamalarının olmadığını(%90), meslek elemanlarının %70'i ise psiko-sosyal desteğin olmaması ile birlikte yapılan tek uygulamanın koruyucu ve destekleyici tedbir kararları doğrultusunda kurum dışında verilen tedbir kararlarının olduğunu belirtmişlerdir. Aile mahkemesi gibi uzmanlık mahkemelerinde taraflar ve özellikle çocuklar için bir destek mekanizmasının olmaması ciddi bir sorun olarak değerlendirilmektedir. Psiko-sosyal destek hizmetleri ile ilgili olarak yeni kurulan adli destek ve mağdur hizmetleri müdürlüğünün hizmetlerinin yapılandırılması ile bir gelişme olacağı düşünülmektedir. Çocukların tanık sıfatıyla aile mahkemelerinde bulunmaları durumunda psiko-sosyal destek hizmetlerinin olmamasının en temel nedeni mahkemelerin yargılama odaklı düşünülmesi ve bu hizmetlerin adliyede

verilemeyeceği inancının oluşması ile bağlantılı olduğu düşünülmektedir. Ayrıca psiko-sosyal destek ve müdahale gibi hizmetlerin adliyelerde yer alması ile iş yükünün artacağı ve yargılama sürecinin uzayacağı düşüncesinin de yargı adalet sisteminde hakim olmasının da bu hizmetlere yer verilmemesinde etkili olduğu söylenebilir. Karataş ve Mavili (2019) adli sistemi suça sürüklenen çocuklar üzerinden değerlendirdiği araştırmasında psiko-sosyal müdahale sürecine ilişkin sorunlarda nitelikli psiko-sosyal müdahale yapılamadığını aynı zamanda koruyucu ve önleyici mesleki uygulamaların da yetersiz olduğunu, bunun yanında mahkeme tarafından verilen tedbir kararlarının uygulanma ve izleme belirsizliği konusunda da sorunlar yaşandığını belirtmiştir. Aile içi şiddet nedeniyle açılan boşanma davalarında çocukların tanık olarak dinlenmesi durumunda çocuklar için psiko-sosyal boyutta destek mekanizmalarının adli sistemde düşünülmemiş olması büyük bir eksikliktir. Bunun yanında yapılan araştırmalarda adli sistemde psiko-sosyal destek hizmetlerinin kurum dışında sağlanmasına yönelik çocuklar için tedbir kararlarının mahkeme tarafından verilmesi uygulamasının ise işlevselliği, etkililiği ve sürdürülebilirliği ayrı bir tartışma konusudur. Araştırmaya katılan meslek elemanlarının büyük bir bölümü tedbir kararlarının takip ve izleme çalışmaları açısından sorunları barındırdığını ifade etmektedirler.

Ebeveynler ve Çocuk Tanık

Aile içi şiddet nedeniyle açılan boşanma davalarında çocukların tanıklığına ilişkin davalarda davalı ve davacı statüsünde olan ebeveynlerin çocuklar üzerindeki etkisi önem taşımaktadır. Çocukların tanık olarak mahkemede bulunma nedeni olarak da çocukların tanıklığını olumlu veya olumsuz yönde etkilemeleri bakımından da aile içi şiddet ve boşanmada ele alınması gereken en temel unsurlardandır. Aile mahkemelerinde çocukların tanıklığının ebeveynler açısından önemi ve tanıklık durumunda çocukların ebeveynleri ile olan ilişkilerinin değerlendirilmesi için oluşturulan bu temada “ebeveynlere göre çocuğun tanıklığı”, “ebeveynlerin çocuğa yönelik yaklaşımı” ve “aile ilişkileri bağlamında yaşanan sorunlar” bu tema altında ele alınan konu başlıkları olmuştur.

Ebeveynlere Göre Çocuğun Tanıklığı ve Çocuğa Yaklaşım

Aile içi şiddet ve boşanma çerçevesinde çocukların mahkemede tanıklıklarının ebeveynler açısından anlamı ve öneminin ortaya çıkarılmasına yönelik oluşturulan bu kategoride araştırmaya katılan meslek elemanlarının hemen hemen tamamı(%96,55) ebeveynler tarafından tanık olarak gösterilen çocukların kendi haklılıklarını ispat için bir araç veya kurtarıcı olduğunu ifade ederken, meslek elemanlarının %10,34'ü ise ebeveynlerin aile içindeki yaşanan olayları yansıtacak tek kişinin çocukları olması sebebiyle tanıklıklarına ihtiyaç duyulduğunu düşünmektedirler. Aile içinde şiddetin varlığının ispatlanması için fiziksel şiddette sağlık raporu, darp raporu gibi durumlarla fiziki olarak kanıtlanabilirken, psikolojik şiddet, ekonomik şiddet gibi şiddet türlerinin kanıtlanması zordur. Boşanma sürecinde olan taraflardan şiddete maruz kaldığını veya şiddet mağduru olduğunu iddia eden taraflar iddialarını kanıtlamak için ispat yollarından olan tanıklığı ön planda tutmaktadırlar. Bu bağlamda aile içi şiddete doğrudan tanık olan ya da kendisi de şiddet mağduru olan çocuklarının mahkemede tanıklığına başvurabilmektedirler. Ebeveynlerin çocuğun tanıklığını ön planda tutarak, çocukların tanıklığını özellikle istemelerinin en temel nedeni olarak, ebeveynlerin boşanma sürecinde haklılıklarını ispatlama düşüncesinin hakim olduğu düşünülmektedir. Boşanmada çocukların haklılığı ispat için bir araç olarak kullanılmasında çocukların yönlendirmeye açık olması bu konunun güvenilirliğini zedelemektedir.

Çocuğa yönelik yaklaşım kategorisi işlevsiz ebeveyn tutumları(%96,15) ve işlevsel ebeveyn tutumları(%30,77) olmak üzere iki kod üzerinde incelenmiştir. Boşanma sürecinde ve çocukların tanıklığı konusunda taraflar olarak ebeveynlerin çoğunun çocuğun gelişimsel ve psiko-sosyal özelliklerini göz ardı ettikleri ve çocuğun psiko-sosyal açıdan desteklenmesi konusunda yetersiz kaldıkları görülmüştür. Boşanmada çocukların tanıklığı durumunda ebeveynlerin daha çok işlevsiz ebeveyn tutumları sergilemesinin en temel nedeni olarak boşanmada çocukların ebeveynler tarafından göz ardı edilerek daha çok boşanma ve davayı kazanma düşüncesi olduğu düşünülmektedir. Pedro-Carrol (2013) yaptığı çalışmada boşanma süreci ve sonrasında ebeveynlerin olumlu ve kaliteli ebeveynlik

tutumlarının çocukların sağlamlık ve dayanıklılıklarını arttırdığını belirtmektedir. Turan ve ark. (2007), çalışmalarında boşanma sürecinin çocuklar için zor olduğunu ve bu bağlamda ebeveynlerin çocuğu psiko-sosyal ve duygusal açıdan olumsuz etkileyecek davranışlar ve tutumlardan uzak durmalarının çocuk için önemine vurgu yapmaktadırlar. Bu süreçte ebeveynlerin çocuklarını kötü yönde etkilemek yerine, çocuğun desteklenmesi için çaba göstermeleri gerektiğini ifade etmektedirler.

Aile İlişkileri Bağlamında Yaşanan Sorunlar

Aile içi şiddet nedeniyle açılan boşanma davalarında taraflar arasında çekişmeler oluşabilmekte ve davada taraflar karşılıklı olarak birbirine olumsuz tutum ve davranışlarda bulunabilmektedirler. Çekişmeli boşanma ortamında tanıklığına başvurulmuş çocuklar her iki ebeveyni tarafından zorlanabilmekte, duygusal, psikolojik, ekonomik boyutlarda çocuk üzerinde baskı kurabilmektedirler. Boşanma davalarında duygusal olarak her iki tarafla da bir bağı olan çocuklar bu süreçte ebeveynleri tarafından bilinçli veya bilinçsiz örselenebilmektedirler. Bu bağlamda tanık sıfatıyla aile mahkemelerinde bulunan çocukların; çoğunun ebeveynleri tarafından kendi taraflarında olması için zorlandıkları(%77,42), çocukları etki altına aldıkları(%67,74), çocuklara yönelik baskı ve tehditle birlikte çocukların korku yaşamalarını sağladıkları(%64,52), karşı tanıklık yaptığı ebeveynle olan iletişim ve ilişkide kopma(%58,06), çocukların ebeveynleri tarafından şiddete maruz bırakılması ve travma yaşadıkları(%54,84) görülmüştür. Ebeveynleri hakkında mahkemede tanıklık yapan çocukların bu yoğun karşılaştıkları sorunların yanında, çocukların tanıklık yapmaları durumunda ebeveynlerinden birini veya her ikisini kaybetme ve reddedilme korkusu yaşadıkları(%38,71), tanıklık yapmaları sonucunda boşanmanın gerçekleştiği davalarda çocukların kendini suçladığı(%16,13) ve çocukların ebeveynlerine karşı öfke ve kızgınlık(%12,90) duydukları belirtilmiştir.

Boşanma sürecine tanık olan ve mahkemede tanık olarak dinlenen çocukların boşanmanın sorumlusu olduklarını düşünmeleri ciddi bir sorun olarak düşünülmektedir. Bu konuda Cüceloğlu (1998) boşanma sürecinde yaşanan olumsuz durumların okul öncesi dönem ve ergenlik döneminde diğerk yaş gruplarına göre daha

fazla olduğunu, bu kritik dönemlerdeki ve gelişimsel özelliklerdeki çocukların boşanmanın sorumlusu olarak kendilerini görebileceklerini ve kendilerini suçlayabileceklerini ifade etmiştir.

Aile içi şiddet ve boşanmada tanıklık yapan çocukların aile ilişkilerinde yaşadıkları sorunların çoğunun temelinde ebeveynlerin çocuğa yönelik yaklaşım ve tutumlarının etkili olduğu düşünülmektedir. Sardoğan ve ark. (2007), ebeveyni boşanmış altıncı sınıf öğrencileri ile yaptığı çalışmada, ebeveyni boşanmış çocukların ebeveynleri ile olan ilişki ve güvenli bağlanmada sorun yaşadıklarını, buna bağlı olarak da psiko-sosyal desteğe çok fazla ihtiyaç duyduklarını belirlemiştir. Ayrıca boşanma sürecinde ebeveyn çatışmasının çocuklarda kendini suçlama, tehdit altında hissetme, kaygı ve endişe gibi durumlara sebep olduğunu ve bur durumun çocuğun psikolojik sağlığı açısından risk oluşturduğunu ifade etmiştir.

Boşanmada tanıklık yapan çocukların aile ilişkilerinde özellikle karşı tanıklık yaptığı tarafla ilişkilerinin bozulmasında ebeveynlerin çocuğun taraf tuttuğuna yönelik inanışları ve çocuğun kendilerini desteklemediği düşüncesinin etkili olduğu söylenebilmektedir. Bunun yanında çocukların ebeveynler tarafından taraf olmaya zorlanması ve yönlendirilmesi de sorunların çeşitlenmesini desteklemektedir. Konu ile bağlantılı olarak Coşkun ve ark. (2019), duruşmalarda dinlenen çocukların ebeveynleri tarafından yönlendirildiğini ve etki altında yanıltıcı ifade verdiklerine yönelik sonuçlara ulaşmıştır. McGough (1994) çalışmasında çocukların ebeveynleri tarafından telkin yoluyla yönlendirmeye açık olması, çocuğun bir yetişkine karşı koyamaması gibi bilişsel ve sosyal etkileşimleri ile yanıltıcı ve yanlış yanıklık yaptığını belirtmektedir. Çocukların tanıklığı durumunda birçok boyutta baskı ve tehditle ebeveynleri tarafından yönlendirilerek mahkemenin kararlarında olumsuz bir etki yarattığını ifade etmektedir. Ayrıca McGough çalışmasında çocukların tanıklık öncesinde yetişkinler tarafından etki altına alınarak bir deneyimi ya da tanıklık ettiği durumu nasıl yanlış bir şekilde bildirmesine yönelik motivasyon sürecinden bahsetmektedir. Pedro-Carrol (2013) ise çocukların anne ve babasının boşanması ile belirsizlik yaşadıklarını, buru durumun da aşırı korku, endişe ve güven duygusunun azalmasını sağladığını ifade etmektedir. Fidler ve ark. (2008) çocukların ebeveynler

arasındaki şiddete tanıklık etmelerinin onlar açısından bir korku kaynağı olduğunu ifade etmektedirler. UN (2009) mağdur ya da tanık olarak çocukların yer aldığı yargıda profesyonel meslek elemanları ve politikacılar için oluşturduğu rehberde özellikle yakın akrabası hakkında tanıklık yapacak çocukların büyük bir stres altında olacağını ve bu stresin de çocukta tanıklık yaptığı kişi tarafından kendisine zarar verilmesi korkusu, reddedilme korkusu, inanılmama ve suçlanma korkusu, ebeveyninden tepki alacağı korkusu, kendini suçlama gibi durumların yaşanmasına sebep olduğunu belirtmektedir. Ayrıca aile içi şiddet gibi suçlara tanıklık eden çocukların günlük yaşamlarının olumsuz etkilendiği gibi tanıklık durumunda aile ilişkilerinin de zarar gördüğü ifade edilmektedir. Boşanma davalarında tanıklık yapan çocukların özellikle “korku” duygusunu çok yoğun yaşamalarının altında şiddete doğrudan tanık olmanın yanında aynı zamanda şiddet mağduru olmalarının da etkili olduğu düşünülmektedir.

Boşanma davalarında tanıklık yapan çocukların aile ilişkilerinde yaşadıkları sorunların bir boyutunun da ebeveynler tarafından çocuğa yönelik duygusal istismar ve ihmalin bir sonucu olduğu düşünülmektedir. Bu konu ile bağlantılı olarak Kırımsoy ve ark. (2013), aile mahkemelerinde görev yapan uzmanların duygusal istismar durumu ile sıklıkla karşılaştıklarını, en çok karşılaşılan duygusal istismar türünün de boşanma sürecindeki tarafların çocuklarının yaşadığı duygusal istismar olduğunu ifade etmektedir. Kırımsoy ve arkadaşları çocukların yaşadıkları bu duygusal istismarın sebepleri olarak da çocukların ebeveynleri arasındaki çekişme, çatışma ve suçlamalara doğrudan tanık olması, çocuğun bu süreçte taraf olmaya zorlanması, velayet gibi çekişmelerde arada kalması, boşanma süreci ve sonrasında eşlerin karşılıklı öç alma ve zarar verme davranışında çocukların bir silah gibi kullanılması, çocuğun bir tarafla olan ilişki ve iletişiminin kesilmesi gibi durumlar üzerinde odaklanmışlardır. Ayrıca boşanma sonrasında çocuğun ebeveynlerden birisi veya her ikisi ile de bağının kesildiği veya ebeveynlerin çocuğu istemedikleri de belirtilmiştir. Ebeveynlerin boşanma kararının çocuklar için zor bir deneyim olduğunu belirten Kırımsoy ve arkadaşları, çocukların boşanma sürecinde bu kadar örseleyici sorunlarla birlikte, sevilmediğine, önemsiz olduğuna ve terkedileceğine yönelik kaygı ve endişe duyduklarını ifade etmektedir.

Aile içi şiddet ve boşanma davalarında çocukların tanık olarak yer alması durumunda çocukların en çok sorunla karşılaştıkları alanlardan birisi de ebeveynler sistemidir. Çocukların kendi ebeveynleri hakkında tanık olması en temelde çocuğun bir taraf seçmesi olarak değerlendirilmekte ve çocukla ebeveyn ilişkisi de bu doğrultuda etkilenmektedir. Çocuklar için şiddetin görgü tanığı olmak ya da şiddetin mağduru olmak büyük bir travmatik deneyimken, yaşananları ve görgü tanıklığını mahkeme ortamında başkalarına aktarması ise çocuk için ciddi bir travmatik süreçtir. Bu konuda yapılan çalışmalarda çocukların kendilerinden çok ebeveynleri tarafından etki altına alındıkları, baskı ve tehdite maruz kaldıkları ve korku yaşadıkları belirtilmekte, tanıklık uygulamasının ise çocuk-ebeveyn ilişkisini olumsuz yönde etkilediği desteklenmektedir.

Çocuk Tanıklığı Önerileri

Aile içi şiddet ve boşanma davalarında çocukların mahkemede tanıklıklarına alternatif çocuk odaklı bir tanıklık sisteminin oluşturulması için araştırmaya katılan meslek elemanları farklı boyutlarda önerilerde bulunmuşlardır.

Birleşmiş Milletler(BM) (2005) Suç mağduru ve tanık çocuklar ile ilgili hazırladığı rehberde çocukların tanıklığına ilişkin genel olarak ilkelerden bahsetmekte ve önerileri şu şekilde sıralamaktadır:

“Çocuklar için tasarlanmış görüşme odaları, çocuk mağdurlar için aynı mekânda sunulacak disiplinlerarası hizmetler, mahkeme ortamlarında çocuk tanıkları dikkate alacak şekilde yapılan değişiklikler, çocuğun ifade verdiği süre içinde ara verilmesi, çocuğun dinlenileceği duruşmaların çocuğun yaşı ve olgunluğuna göre günün en uygun saatine koyulması, çocuğun mahkemeye yalnızca gerektiğinde gitmesini sağlayacak bir tebligat sistemi kurulması ve çocuğun ifade vermesine yardımcı olacak uygun tedbirlerin alınması gibi çocuğa duyarlı usuller izleyin.”

Çocuğun Yüksek Yararına Yönelik Çocuk Tanıklığı

Araştırmaya katılan meslek elemanlarının çoğu çocukların tanıklığının adliye dışında ve farklı yöntemler kullanılarak alınması gerektiğini belirtmişlerdir. Çocukların tanıklığı için en çok önerilen alternatif mağdur sıfatıyla mahkemede olan çocuklar için kullanımı yaygınlaşan adli görüşme odalarının aile mahkemelerinde de kullanılması(%74,19) olmuştur. Bunun yanında çocukların boşanma davalarında tanıklıklarına alternatif olarak sosyal inceleme raporları ile elde edilmesi gereken bilgilerin toplanması(%64,52), çocukların tanıklığı yerine adliye dışında kayıtlı gözlem ve görüşme yapılabileceği ve bilgilerin bu şekilde elde edilebileceği(%51,61), çocukların tanıklığı için asgari standartların getirilerek bütün davalarda çocukların tanıklığının sınırlandırılması(%25,81), çocuk tanıklığında drama ve sanatın kullanılması(%22,58) farklı öneriler olarak ifade edilmiştir.

Birleşmiş milletler ve Avrupa Konseyi çocuk tanıklığında çocuğun yüksek yararı doğrultusunda tanıklık ilkesine bağlı rehberler hazırlamış ve önerilerde bulunmuşlardır. Birleşmiş Milletler (2005) çocuk odaklı görüşme ortamları, donanımlı meslek elemanları ve kaliteli hizmetlerin geliştirilmesine yönelik önerilerde bulunurken, Avrupa Konseyi (2013) tanıklık için en olumlu koşulların sağlanması gerekliliğinden söz etmektedir. Tanıklıkta en uygun koşullar için önerilerinde tanıklığın sesli, görüntülü ya da bir ekran bağlantısı ile yapılabileceğini, duruşmadan önce uzmanlar aracılığı ile tanıklığın sağlanabileceğini, çocukları travmadan korumak için gerekli kanuni düzenlemeler ile farklı yerlerde kayıtlı tanıklık uygulamasının sağlanabileceği belirtilmekte ve aile davalarında çocukların tanıklığında da çocukların anlık ve gelecekteki ilişkilerinin nasıl etkileneceğinin de göz önünde bulundurulmasının önemine vurgu yapmaktadır.

Filiz (2011) çalışmasında çocukların ve tanıkların beyanlarının aleni bir şekilde katip tarafından yazılmasından öte, beyanların teknik cihazlarla kayıt altına alınmasını önermektedir.

Coşkun ve ark. (2019), yaptığı çalışmada uzmanların %80'i çocukların duruşma salonlarında dinlenilmesinin gereksiz olduğunu vurguladıklarını, çocuğun beyanlarının, çocuk hakkında hazırlanan sosyal inceleme raporlarındaki bilgilerin bir tekrarı niteliğinde olduğunu ifade etmişlerdir. Bu bağlamda araştırmaya katılan meslek elemanlarının büyük bir çoğunluğu uzman raporlarının kararda başvurulması gereken ölçüt olmasına yönelik öneride bulunmuşlardır. Ayrıca çocuğun gelişimsel özelliklerinin dikkate alınması ve çocukların mahkemede dinlenilme alt sınırı olarak 12 yaş sınırının getirilmesini öneri olarak sunmuşlardır.

Meslek Elemanlarının Güçlendirilmesi

Aile içi şiddet ve boşanma davalarında çocukların tanıklığı durumunda, çocukların iyilik hallerini gözeterek örselenmenin önüne geçecek meslek elemanlarının bu alanda güçlendirilmesi ve desteklenmesi gerekmektedir. Araştırmaya katılan meslek elemanları aile mahkemeleri özelinde bütün personelin çocukla çalışma becerilerinin geliştirilmesi gerektiğini(%82,76), nitelikli hizmet sunumunda en büyük etkenlerden birisi olarak meslek elemanlarının niceliksel olarak artırılması(%68,97), mesleki gelişim olanaklarının artırılarak çocuklara daha faydalı olunmasının desteklenmesini(%65,52), aile mahkemesi ve tanık çocuklarla iletişim halinde olan diğer meslek elemanları ile süpervizyon ve konsültasyonun kullanılması ve güçlendirilmesi(%24,14), çocukla çalışacak kişiler için kanuni olarak özel şartların zorunlu hale getirilmesi(%24,14), kapsayıcı ve uzmanlaşmış bir hizmet sunumu için meslek tanımı ve sınırlarının belirlenmesi(%17,24) ve lisans eğitiminde sosyal beceri odağına yönelik olarak müfredatın güçlendirilmesine(%13,79) yönelik önerilerde bulunmuşlardır.

Aile Mahkemelerinin Kuruluş ve Yargılama Usullerine Dair Kanun'da 14.04.2004-5133/1 md. ile aile mahkemesi hakimlerinin “evli, çocuk sahibi, otuz yaşını doldurmuş ve tercihan aile hukuku alanında lisansüstü eğitim yapmış” olma şartı “tercihan evli, çocuk sahibi, otuz yaşını doldurmuş ve aile hukuku alanında lisansüstü eğitim yapmış” şeklinde değiştirilmiştir. Şen (2015) bu değişiklik ile aile, evlilik ve çocuk sahibi olmak gibi durumlar hakkında yeterli bilgi ve tecrübeye sahip

olmayan hakimlerin sayısının bilinmediğini, bu durumun hem ebeveynler hem de çocuklar için olumsuz sonuçlar doğuracağını belirtmiştir. Bu değerlendirme ile Şen (2015) yapılan bu değişikliğin farklı boyutlarda ele alınması gerektiğini ifade etmiştir. Şen, yine bu kanunda değişiklik ile mahkemede istihdam edilecek psikolog, pedagog ve sosyal hizmet uzmanlarının da “tercihan” özel şartları taşıması ve aile sorunları alanında lisansüstü eğitim yapmış olmaları istendiğini ifade etmektedir.

Aile ve Sosyal Araştırmalar Genel Müdürlüğü (2009) araştırmasının sonucunda aile mahkemelerinde uzmanlardan yeterince faydalanılmadığı belirtilmekte, aile mahkemesi uzmanları olarak psikolog, pedagog ve sosyal hizmet uzmanlarının güçlendirilerek boşanma ve diğer davlarda taraflar ve çocukların karşılaştıkları sorunlarla baş etme noktasında müdahalede bulunmaları önerilmektedir.

Kılıç (2013) aile mahkemelerinde görev yapan uzmanların hizmet içi eğitim ihtiyacına yönelik nitel araştırmada 2004-2012 yılları arasında aile mahkemesi uzmanlarının toplamda üç kez hizmet içi eğitim aldıklarını ve uzmanların da velayet, boşanma gibi daha birçok alanda bilgi eksikliği nedeniyle verilen eğitimlerin içeriği ve sayısını yetersiz bulduklarını ifade etmektedir. Ayrıca göreve yeni başlayan meslek elemanlarının da görüşme becerileri ve teknikleri konularında mesleki olarak güçlendirilmesi gerekliliğinin ortaya çıktığını belirtmektedir.

Filiz (2011) çalışmasında aile mahkemesi hakimlerinin uzmanlaşmasının önemine vurgu yapmakta ve bu uzmanlaşma için de hakimlerin hizmet içi eğitimlerle desteklenmesinin aile mahkemeleri için olumlu katkılar yaratacağını belirtmektedir.

Ocak (2014) yaptığı çalışmada tarfların ve tanıkların ifadelerinin güvenilirliği bakımından hakimlerin insan davranışları konusunda bilgi ve becerilerinin geliştirilmesine yönelik öneride bulunmaktadır.

Watkins (2014) yaptığı çalışmada çocukların tanık olarak mahkemede bulunmaları durumunda çocuğun yüksek yararı, iyilik hali ve travmanın önüne

geçmek için “çocuk tanık hazırlama programlarının” hazırlanması gerekliliğini vurgulamıştır. Çocuk tanık hazırlama programı ile ilgili olarak da çocuk alanında çalışan Walker (2011) ise hedefler belirlemiştir. Walker, ilk olarak çocuğa mahkeme süreci hakkında eğitim verilmesi, ikinci olarak çocuğun kaygısını azaltacak çalışmaların yapılması ve son olarak da sosyal ve duygusal destek sağlanması olarak süreci tanımlamaktadır. Walker, kaliteli bir hazırlık ve destek programınının eğitim, rol ve pratik yapma, gevşeme ve kaygı yönetimi, destek, bilgilendirme ve takip olmak üzere beş temel bileşenden oluştuğunu ifade etmektedir. Bu aşamalarda çocuğun mahkeme, personel, tanıklık, hakimler ve duruşma hakkında eğitimi, tanıklık öncesi, tanıklığın canlandırılması ve soru-cevap etkileşimi hakkında rol yapılması, çocuğun kaygı yönetimi için uzman meslek elemanlarını tanıması, nefes alma ve gevşeme tekniklerini kullanmayı öğrenmesi, duruşmada yer alacak destek personelinin çocukla olan iletişim ve ilişkisinin anlatımı ve destek verilecek konuların anlatılması, tanıklık süreci ve sonrasında çocuğun takibinin yapılması gibi konuların değerlendirildiği ve uygulandığını belirtmektedir.

Uygulama Ortamına Yönelik Altyapı

Aile mahkemelerinde uzman meslek elemanlarının görüşme yaptığı gruplar arasında çocuklar yer almaktadır. Aile mahkemelerinde meslek elemanları dava öncesinde çocuklarla görüşmeler yapabilmekte ve çocukları adli sisteme hazırlayabilmektedirler. Bu bağlamda aile mahkemelerinin ve bağlı bulunduğu adliyenin çocuk odaklı bölümlerinin olması da bir gereklilik olarak ele alınmaktadır. Araştırmaya katılan meslek elemanları bu konuda çocuklara uygun görüşme odalarının olması gerektiğini(%75), çocuklar için bağımsız bölümlerin düşünülmesi ve buna yönelik çalışmaların olmasını(%40) ve adliyelerde çocuklar için tasarlanmış zaman geçirme alanlarının kurgulanması(%30) konularında önerilerde bulunmuşlardır. Karataş ve Mavili (2019) yaptığı çalışmada çocuklar için görüşme odalarının olmaması veya uygun görüşme odalarının olmayışının bir sorun olduğu ve bu durumun çocuklar için büyük mağduriyetler oluşturduğu ifade edilmiştir.

Cantwell (2013) çocuk adalet sisteminde sosyal hizmet uzmanlarının rolleri ile ilgili hazırladığı rehberde sosyal hizmet uzmanlarının rollerinin artırılması için mesleki eğitimlerle güçlendirilmelerini, sayılarının artırılmasını, mesleki rol ve görevlerin açıkça tanımlanmasını ve meslek elemanları arasında süpervizyon ve konsültasyon çalışmalarının desteklenmesini de öneri olarak sunmaktadır.

Çocuk ve Aileye Sunulan Hizmetlerin Geliştirilmesi

Aile içi şiddet ve boşanma davlarında çocukların tanıklığı, psiko-sosyal durumu ve sürecin yönetimi ile ilgili tarafların aile ve boşanma danışmanlığı gibi danışmanlıklar alması(%71,43), çocuk ve aileye verilen hizmetlerin nitelikli ve planlı bir yapıda olması için adli destek ve mağdur hizmetlerinin güçlendirilmesi(%42,86), çocukla ilgili kararların uygulanması için kurumlar arası işbirliği ve koordinasyonun sağlanması(%32,14), çocuklar hakkında verilen kararlar için takip ve izleme çalışmalarının etkin hale getirilmesi(%17,29) ve çocukların adli süreci ve sistemi tanınması için açıklayıcı ve bilgilendirici materyallerin hazırlanması(%14,29) gibi öneriler meslek elemanlarının odaklandığı konular olmuştur.

Karataş ve Mavili (2019) adli sistemde çocukla çalışma konusunda kurumlar arası işbirliği ve koordinasyon eksikliği, yönlendirme yapılamaması, nitelikli hizmet sunumunun sağlanamaması ve kurumsal ve altyapı eksikliği gibi konuları sistemde yaşanan sorunlar olarak bulmuştur.

Şen (2015) boşanma arabuluculuğu konusunda yaptığı çalışmada boşanma sürecindeki ebeveynlerin mal paylaşımı, velayet, nafaka gibi konuların daha profesyonel bir danışmanlık veya arabuluculuk sistemi ile tarafsız bir ortamda görüşülmesinin hem taraflar hem de çocuklar için daha uygun olacağını belirtmiştir.

UN (2009) aile içi şiddet gibi bir suçta tanıklık yapan çocukların çok ciddi aile sorunları ile karşılaştığını ve buna bağlı olarak da şiddet mağduru ile aynı türde psiko-sosyal yardıma ihtiyacı olduğunu belirtmektedir. Bu bağlamda mağdurlara

sağlanan yardım ve hizmetlerin çocuk tanıkların da faydalanabileceği şekilde düzenlenmesi ve genişletilmesini önermektedir.

UNICEF (2018) çocuk dostu hukuki yardıma ilişkin hazırladığı rehberde duruşmada tanıklık edecek çocukların iyilik hali için önceden duruşma salonu ve hukuki süreç konusunda bilgilendirilmesinin önemli olduğunu belirtmekte ve bu bağlamda mümkün olduğu durumlarda duruşma öncesi çocuklara duruşma salonunun gezdirilmesini, mümkün olmayan durumlarda da görsel broşür, çıkartma veya resim gibi materyalle çocuğa duruşma düzeninin önceden gösterilmesini önermektedir.

Aile içi şiddet ve çocukların tanıklığı ile ilgili olarak “İstanbul Sözleşmesi” madde 22’de şiddet mağduru kadın ve çocukların uzmanlık desteği ve hizmetlerinden yararlanması öngörülürken, madde 26’da “her türlü şiddet olaylarının çocuk tanıklarına, yaşlarına uygun psiko-sosyal danışmanlık hizmeti dahil edilecek ve söz konusu tedbirlerle çocuğun menfaatlerine uygun olarak gereken ilgi gösterilecektir” ibaresi yer almakta ve taraf devletlerde tanık çocukların her türlü hizmetlerden yararlanması yönünde bağlayıcı bir karar yer almaktadır.

Kırımsoy ev ark. (2013), terapi çalışmalarının mahkemede görev yapan uzman meslek elemanlarının görev tanımlarında yer almadığını ancak boşanma sürecini çekişme ve çatışma içerisinde sürdüren aileler için kısa süreli danışmanlık verebileceğini ve uzun süreli hizmetler için de aileleri psikolojik destek hizmetlerine yönlendirebileceklerini ifade etmektedir.

Erükçü Akbaş (2018) boşanma süreci ve sonrasında hem şiddet mağdurunun hem de çocukların bu süreçten olumsuz etkilendiklerini belirtmekte ve konunun önemine yönelik boşanma danışmanlığı hizmetinin sağlanması ve uygulanmasının önemine vurgu yapmaktadır.

Avrupa Konseyi (2013) çocuk dostu adalet sistemine yönelik bir rehber hazırlamış ve bu rehberde de birçok öneriye yer vermiştir. Aile içi şiddet ve boşanma özelinde tanıklık konusu ile ilgili olarak; çocuklara özel danışman ve temsilci atanması, çocukla çalışan avukatların çocuk alanında eğitilmiş olması ve çocukla iletişim becerileri konusunda yeterli beceriye sahip olması, çocuk-ebeveyn çatışması ihtimaline karşı çocuğa bağımsız temsilci tayin edilmesinin sağlanması gibi öneriler geliştirilmiştir. Ayrıca, çocuğun dinlenilmesi konusunda çocuğun yaşı ve olgunluğuna önem verilmesi ve dinlenile yöntemleri çocuğun anlama ve kavrama becerilerine göre düzenlenmesi gibi öneriler de sıralanmıştır. Bu rehberde ayrıca çocukların tanık olarak dinleneceği davaların gecikmelerin önüne geçilmesi, duruşma düzeninin çocuk dostu bir ortam olarak düzenlenmesi ile çocuğun kaygı ve korkusunun en aza indirilmesi, çocuğa adli sistem, yargı süreci ve meslek elemanları hakkında bilgilendirme yapılması önerilmektedir. Çocuk tanıklığı konusunda çok kapsamlı önerilerin yer aldığı bu rehberde çocuklarla iletişim konusu da ele alınmış ve çocuk dil kullanılması, çocuğa yaklaşım konusunda profesyonel iletişim becerilerinin benimsenmesi önerilmiştir. Kapsamlı önerilerin yer verildiği rehber bu çalışmada elde edilen bulguları destekler nitelikte çocuğun adli süreçte travmatik deneyimlerle karşılaşabileceğini belirterek bu konuda hem duruşma salonunda hem de bekleme ve görüşme odalarında çocuklara özel alanların oluşturulması gerekliliği üzerinde durmaktadır.

5. SONUÇ VE ÖNERİLER

Aile içi şiddet nedeniyle açılan boşanma davalarında çocuk tanıklığına ilişkin meslek elemanlarının görüşlerini belirlemek amacıyla yapılan bu araştırmanın sonuçları, “aile ve şiddet çerçeve sonuçlar”, “boşanma davaları ve çocukların durumlarına yönelik sonuçlar”, “tanıklığa ilişkin sonuçlar”, “adli sistemde çocuk tanıklığına ilişkin sonuçlar”, “mesleki uygulamalar bağlamında çocuk tanıklığına ilişkin sonuçlar”, “ebeveynler sistemi ve çocuk tanıklığına ilişkin sonuçlar” ile “çocuk tanıklığı önerileri” başlıkları altında açıklanmıştır.

“Aile ve Şiddet” Çerçeve Sonuçlar

Aile içi şiddet nedeniyle açılan boşanma davalarında çocukların tanıklığı konusunun ayrıntılı olarak ele alınması meslek elemanları tarafından konuya bir çerçeve oluşturulması bakımından araştırmaya katılmada gönüllü olan meslek elemanlarını tanıtıcı bilgilere ek olarak, “Türkiye’de Aile Kavramı, Türkiye’de Aile İçi Şiddet Olgusu, Boşanma Davaları ve Çocuklar ile Tanıklık” konuları ele alınmıştır.

Aile mahkemelerinde görev yapan psikolog, pedagog ve sosyal hizmet uzmanları ile yapılan araştırmada, meslek elemanlarının cinsiyet dağılımında kadınların yoğunlukta olduğu, yaş dağılımında 25-29 yaş aralığı ile görüşme yapılan meslek elemanlarının çoğunun genç dinamik bir yaş aralığında olduğu, çoğunluğun evli olduğu görülmüştür. Görüşme yapılan meslek elemanlarından sosyal hizmet uzmanları en büyük orana sahipken, araştırmaya katılan meslek elemanlarının yaklaşık yarısının 3-5 yıl aile mahkemesi deneyimine sahip oldukları görülmüştür.

Türkiye’de aile olgusu ve kavramına yönelik yapılan değerlendirmede, araştırmaya katılan meslek elemanlarının büyük bir çoğunluğu toplumda aileye yüklenen anlam ve aile işlevlerine yönelik değerlendirmelerde bulunurken, yarıya

yakını ise aile yapısı hakkında kodlamalarda bulunmuşlardır. Araştırmaya katılan meslek elemanlarının yarısı toplumda ailenin toplumun temel yapı taşı olarak ele alındığını, neredeyse yarısı ise ailenin kutsallaştırıldığını ifade etmişlerdir. Araştırmaya katılan meslek elemanları ailenin işlevlerinden “düzen kurmak ve neslin devamı” ile “sosyalleştirme” olarak iki temel işlevi üzerinde durmuşlardır. Aile olgusunun değerlendirilmesine yönelik ele alınan temel konulardan birisi olarak da meslek elemanları aile yapısına yönelik katkı vermişlerdir. Meslek elemanlarının büyük bir çoğunluğu, hem gözlemleri hem de mesleki deneyimleri doğrultusunda aile yapısının zamanla değişime uğradığından bahsederken, yine aynı oranlarda meslek elemanı toplumda ataerkil ve geleneksel aile yapısının hala varlığını koruduğunu ve aileyi etkilediğini ifade etmişlerdir.

Türkiye’de aile içi şiddet olgusunun değerlendirilmesinde araştırmaya katılan meslek elemanlarının büyük bir çoğunluğu aile içi şiddetin temelinde geleneksel ve ataerkil aile yapısı, çatışma, şiddet, aldatma, alkol/madde bağımlılığı ve aile içi sorumlulukların yerine getirilmemesi gibi nedenlerle işlevini yitirmiş aile yapısı ile toplumsal cinsiyet olmak üzere üç temel kategorinin aile içi şiddetin temelini oluşturduğunu ifade etmişlerdir.

Boşanma Davaları ve Çocukların Durumuna Yönelik Sonuçlar

Boşanma davaları ve çocuklar ile ilgili olarak boşanma nedenleri, boşanma davalarında aile içi şiddet olgusu, boşanma davaları öncesinde çocukların durumu, boşanma davası sürecinde çocukların durumu ve sonuçlarına yer verilmiştir.

Yapılan araştırmada araştırmaya katılan meslek elemanlarının neredeyse tamamı aile içi şiddeti en temel boşanma nedeni olarak ifade etmişlerdir. Aile içi şiddetin ardından aldatma, aile ve evliliğe yönelik sorumlulukların yerine getirilmemesi, iletişim sorunları, alkol ve madde bağımlılığı, ekonomik sorunlar, şiddetli geçimsizlik ile evliliğe ve birlikteliğe yakınlardan veya dışardan müdahale edilmesi boşanma nedenleri olarak bulunmuştur.

Boşanma nedenlerinde ilk sırada yer alan aile içi şiddetle ilgili olarak meslek elemanlarına boşanma davalarında aile içi şiddet olgusu ve iddiasının yaygınlığı sorulmuştur. Araştırmada hemen hemen bütün davalarda aile içi şiddetin var olduğu görülmüştür. Araştırmaya katılan meslek elemanları boşanma davalarında psikolojik ve ekonomik şiddetin daha yaygın olduğunu ifade etmişlerdir.

Boşanma davaları öncesinde çocukların durumunun değerlendirilmesinde çocukların tamamına yakınının uzun süreli aile sorunlarını deneyimledikleri, yarısından fazlasının da aile içindeki şiddet olan bir aile ortamında şiddete tanık olduğu ve çocukların az bir kesiminin boşanma öncesinde ailenin parçalanması ile parçalanmış ailede yaşadıkları görülmektedir. Ayrıca boşanma öncesinde aile üyelerinin herhangi bir danışmanlık almadıkları da ifade edilmiştir.

Çocukların aile sorunları ile karşı karşıya kaldığı boşanma sürecinde çocukların en çok velayete konu olduğu, taraflar arası çekişmenin bir unsuru olarak arada kaldıkları, tarafların birbirlerine karşılıklı zarar verme düşüncesi ile çocuğun arada örselenmesi ve çocuğun psikolojik şiddete maruz kaldığı görülmüştür.

Tanıklığa İlişkin Sonuçlar

Adli sistemde ispat ve delil yöntemlerinden birisi olarak tanıklık ile ilgili olarak yetişkinlerin tanıklığını ifade eden genel tanıklık ile çocukların tanıklığı olarak iki farklı tanıklık kavramı üzerinde durulduğu görülmüştür. Genel tanıklık ile ilgili olarak kanunda konu hakkında bilgi ve görgüsüne başvurulmuş kişi olarak ifade edilirken çocukların tanıklığında çok bir farklılık olamamakla birlikte 18 yaş altındaki kişilerin tanıklığını ifade ettiği belirtilmiştir. Yapılan araştırmada meslek elemanlarının genel tanıklık ile ilgili doğruluk ve güvenilirlik konusunda bir çekinceleri olurken, çocukların tanıklığı ile ilgili olarak çocukların adli sistemde tanıklığına yönelik olumsuz bir yaklaşıma sahip oldukları görülmüştür.

Adli Sistemde Çocuk Tanıklığına İlişkin Sonuçlar

Aile içi şiddet ve boşanma özelinde çocukların mahkemede tanıklığına ilişkin ele alınan konulardan birisi adli sistem içerisinde çocuğun tanıklığıdır. “Adli sistemde çocuk tanık” olarak ifade edilen temaya ilişkin “adli sistemde çocuğun tanık olarak tanımlanması”, “adli sistemde çocuğa yaklaşım”, “çocuk tanık usulü”, “çocuk tanıklığının hukuki sürece etkisi”, “adli sistem bağlamında çocuk tanıkların yaşadıkları sorunlar”, “hakimlere yönelik değerlendirmeler” ve “avukatlara yönelik değerlendirmeler” kategorileri oluşturulmuştur.

Çocukların adli sistemde tanık olarak tanımlanmalarına yönelik en çok görgüsüne başvurulmuş kişi olarak ifade edildiği ve bunun yanında çocukların tanıklık yapabilmeleri için bilişsel ve zihinsel ayırt etme becerilerine sahip olduklarını ifade etmek için idrak çağı ya da idrak yaşı ifadelerinin kullanıldığı görülmüştür. Adli sistemde doğrudan bir “çocuk tanık” kavramı tanımlanmazken kanunda tanıklık yapacak çocuklarla ilgili yeminsiz dinlenmesi gibi düzenlemelere yer verilmiştir. Çocukların tanıklığında adli sistem, çocukların idrak çağında olması gerektiğine yönelik kurallara göre süreci işletirken, çocukların idrak çağı ya da idrak yaşı ile ilgili belirlenmiş kesin bir yaş sınırı bulunmamaktadır. Araştırmada çocukların idrak yaşının belirlenmesinde hakimnin takdirinin ve Yargıtay kararlarının etkili olduğu görülmüştür. Adli sistemde çocukların tanık olarak tanımlanması için gerekli hukuki ve kanuni düzenlemelerin yapılması, çocukların tanık olarak tanımlanmasında kullanılan idrak çağının yaş sınırlarının belirlenmesi ile çocukların gelişimsel ve psiko-sosyal açıdan örselenmelerinin önüne geçmek için asgari tanıklık standartlarının belirlenmesi önem taşımaktadır.

Adli sistemde çocuğa yaklaşım konusunda, hakimlerin ve aile mahkemesi personelinin kişilik özellikleri ve önceki tecrübe ve deneyimlerinin çocuğa yaklaşım konusunda etkili olduğu değerlendirilmektedir. Bunun yanında adli sistemde “çocuk” olduğu zaman genel bir dikkat ve önem verildiği ancak bu durumun profesyonel yaklaşımı yansıtmadığı görülmüştür. Araştırmaya katılan meslek elemanları adli sistemde çocuklara yönelik yaklaşımın geçmişten günümüze iyileştiğini ancak

sistemsel olarak çocuğu örselenmesinin önüne geçilemediğini ifade etmişlerdir. Bu bağlamda çocukların da dahil edildiği aile mahkemesi gibi özel mahkemelerde görev yapan bütün adli sistem personelinin çocukla iletişim, çocuğa yaklaşım, çocuğa soru sorma ve çocukla mülakat konularında gerekli eğitim ve becerileri edinmeleri çocuğun yüksek yararı doğrultusunda bir gereklilik olarak düşünölmektedir.

Aile mahkemelerinde çocukların tanık olarak dinlenilmesinde usule ilişkin, çocukların mahkeme duruşma salonunda tanıklıklarının en yaygın yöntem olduğu görölmektedir. Bunu yanında çocukların tanık olarak ifadelerine başvurulmasına yönelik diğer yöntemler olarak, hakim odasında tanıklık, adli görüşme odasında tanıklık ve sosyal inceleme raporu yoluyla tanıklık yöntemlerinin de kullanıldıği ancak bu yöntemlere çok başvurulmadıği görölmüşür. Çocukların tanık olarak dinlenilmesinde adli sistemde yapılandırılmış ve standardize edilmiş bir tanıklık usulünün olmadığı, tanıklık ile ilgili en çok klasik yöntem olan duruşma salonu ve tanık kürsüsünün kullanıldıği, çocuğun yüksek yararı doğrultusunda örselenmemesi için adli görüşme odaları, sosyal inceleme raporları gibi sistemlerin yaygın kullanılmadıği sonucuna ulaşılmıştır. Çocukların tanıklığına ilişkin uygulanan yöntemlerin çoğunun çocuk odaklı olmadığı değerlendirildiğinde adli görüşme odalarının kullanılması, sosyal inceleme raporlarının tanıklıkta başvurulabilecek bir yöntem olarak kabul edilmesi önem taşımaktadır.

Aile mahkemelerinde aile içi şiddet ve boşanma davalarında çocukların tanıklığının hukuki sürece etkisine ilişkin genel görüşün çocukların tanıklığı ile davaların aydınlatılmasının sağlanacağı olduğu belirtilmektedir. Çocukların tanıklığının bir diğer etkisinin ise velayet kararında çocuğun tercihinin ve tanıklığının belirleyici olmasıdır. Bu konuda her ne kadar çocukların tanıklıkları belirleyici bir etken olarak görölse de çocuk ifadelerinin ve tanıklıklarının bir uzman tarafından değerlendirilmesi ve incelenmesi önemli bir husustur.

Aile mahkemelerinde, aile içi şiddet ve boşanma çerçevesinde tanıklığına başvuru alan çocukların karşılaştıkları sorunlara ilişkin çocukların birçok sorunu eş zamanlı yaşadıkları ve deneyimledikleri sonucuna ulaşılmıştır. Tanıklık yapan

çocukların en sık karşılaştığı sorunlar, adliye ortamı ve duruşma salonu gerginliği, hakim ve avukatların yaklaşımı, kaygı/korku/endişe ve travmatik deneyimler ve ikincil travma yaşadıkları görülmüştür. Bunun yanında çocukların tanıklığı ile bağlantılı olarak ikilem yaşadıkları ve tanıklık ile tercih yapmaya zorlandıkları belirtilmiştir. Çocuk tanıklığı konusunda standart bir uygulamanın olmamasına bağlı olarak duruşma saatlerinin değişmesi ve gecikmesi de çocukların yaşadıkları bir diğer sorun olarak ele alınmıştır. Çocukların adli sistemde yaşadıkları sorunların çoğunun doğrudan mahkemede tanıklık uygulaması ile bağlantılı olduğu düşünüldüğünde çocuk tanıklığı için klasik yöntemlerden vazgeçilmesi ve çocukların tanıklık için zorlanmamaları önem taşımaktadır. Tanıklık yapması gereken çocukların özellikle adliye ortamlarından, baskı ve korku duygularını güçlendirecek ortam ve kişilerin olmadığı ortamlarda uzman kişiler tarafından tanıklıklarının alınması gerekmektedir.

Aile mahkemesinde çocukların tanıklığında hakimlere yönelik değerlendirmede hakimlerin genel olarak çocukların tanıklığını tercih etmedikleri ya da çocukların doğrudan mahkeme ortamında tanıklığına sıcak bakmadıkları ifade edilmiştir. Bunun yanında avukatlara yönelik olumsuz değerlendirmeler yapılırken, tarafların avukatlarının genellikle davayı kazanma çabası ile çocuğun psiko-sosyal durumunu göz önünde bulundurmadıkları ifade edilmiştir. Bu bağlamda çocukların tanık olarak davalarda gösterilmesi belirli kriterler doğrultusunda gerçekleşmeli ve çocukların tanık olarak yer aldığı davalarda çocukla iletişim ve çocuğa soru sorma yetkisi uzman meslek elemanlarında olmalıdır.

Aile içi şiddet nedeniyle açılan boşanma davalarında tanıklığına başvuru çocukların tanıklık sürecinde en fazla temas halinde oldukları meslek elemanları psikolog, pedagog ve sosyal hizmet uzmanlarıdır. Aile mahkemesi uzman meslek elemanı olarak ifade edilen bu meslek elemanları, boşanma davalarında çocuk ile ilgili sosyal inceleme yapmak, duruşmada çocuğun yanında bulunmak gibi görevlerle çocuklarla farklı şekillerde temas kurarlar ve inceleme raporları aracılığıyla aile mahkemesi hakiminin taraflar ve çocuk hakkında bir öngörü sahibi olmasını sağlarlar. Aile içi şiddet ve boşanma davalarında tanıklık yapan çocuklar için meslek

elemanları rolleri ve mesleki uygulamalar çocuğun yüksek yararı için önem taşımaktadır. Bu bağlamda “mesleki uygulamalar ve çocuk tanık” teması altında “meslek elemanlarına göre çocuk tanık”, çocukların tanıklığına yönelik düşünceler”, “diğer personelin çocuğa yaklaşımı”, “meslek elemanlarının rolleri ve mesleki uygulamalar”, “çocuk tanıklığı durumunda mesleki uygulama güçlükleri” ve “çocuklar için psiko-sosyal destek değerlendirmeleri” konularına yer verilmiştir.

Meslek elemanlarına göre çocukların tanıklığında meslek elemanlarının yarıya yakını çocukların tanıklığını aile içinde yaşanan olayların tanığı ve mağdur kişi olarak ifade etmektedirler. Meslek elemanlarına göre çocukların tanıklığında diğer tanımlamaların ise zorunluluk ve davanın aydınlatıcısı olduğu ifade edilmiştir. Meslek elemanlarına göre çocuk tanık tanımlanmasında çocukların aile içi şiddete doğal tanık oldukları ve hem tanıklık bağlamında hem de şiddet mağduru olma ihtimali dolayısıyla çocukların mağdur olarak ifade edildiği görülmüştür. Araştırmaya katılan meslek elemanlarının çocuk tanık tanımlamasında çocukların örselenebilir ve kırılgan gruplardan birisi olması nedeniyle çocukların aile içi şiddet ve boşanma davlarında tanıklığının uygun olmadığını savunmuşlardır. Aile içi şiddet ve boşanma davlarında tanık sıfatıyla bulunan çocuklar sadece tanık olarak tanımlanmakta, çocukların bu süreçte yaşadıkları dolayısıyla mağdur olarak tanımlanmadıkları görülmektedir. Bu konuda çocukların “mağdur tanık” gibi bir kavramsallaştırmaya ve tanımlamaya ihtiyaç duydukları desteklenmektedir.

Aile mahkemelerinde çocuklar hakimler, avukatlar ve uzman meslek elemanları dışında mahkeme katibi, mübaşir, danışma personeli ve kolluk kuvvetleri ile de karşılaşabilmekte ve temas kurabilmektedir. Bu bağlamda diğer personel olarak ifade edilen bu meslek gruplarının bilgi ve deneyim eksikliği sonucu çocuk üzerinde olumsuz etki yaptıkları düşünülmüştür. Bu bağlamda aile mahkemelerinde görevli diğer meslek elemanlarının çocukla iletişim ve ilişkilerinde hizmet içi eğitimlerine önem verilmesi ve çocukla ilgili konulardaki eğitimlerin aralıklı verilmesi sağlanmalıdır.

Aile mahkemelerinde aile içi şiddet ve boşanma davalarında çocukların tanıklığı durumunda meslek elemanlarının kanunda belirtilen temel rol ve görevlerin yanında birçok roller ve görevleri üstlendikleri ve yerine getirdikleri görülmüştür. Çocukların iyilik halinin korunması ve desteklenmesi için meslek elemanlarının çok çeşitli ve çok boyutlu görevler üstlendiği söylenebilmektedir. Bu bağlamda meslek elemanlarının çocuğu tanıklık sürecinde rahatlatmak, mahkeme hakimine çocukla ilgili görüşler paylaşmak ve önermek, çocuğu adli süreç konusunda bilgilendirmek, sosyal inceleme yapmak ve rapor yazmak, duruşma esnasında çocuğun yanında hazır bulunmak, çocuk için savunuculuk rolü üstlenmek, adliyede çocuğun temel ihtiyaçlarını karşılamak, travmanın önüne geçmek ve çocukların hizmetlere ve kaynaklara yönlendirilmesi ile ilgili rol ve görevlerinin olduğu görülmüştür. Yapılan araştırmada meslek elemanlarının kanunda açıkça belirtilmeyen ve tanımlanmayan birçok rol ve görevi yerine getirerek çok yoğun bir çalışma temposuna sahip oldukları görülmüştür. Bu bağlamda meslek elemanlarının çocuklar için psiko-sosyal destek, birey ve grup çalışmaları gibi mesleki çalışmalar için yeterli zaman ve fırsata sahip olmadıkları görülmüştür. Meslek elemanlarının rol ve görevlerinin yeniden tanımlanarak, sosyal hizmet uzmanları, psikolog ve pedagogların rol ve görevleri uzmanlık alanlarına göre ayrıştırılmalı ve her meslek elemanından azami ölçüde yararlanılması sağlanmalıdır.

Çocuk tanıklığı durumunda mesleki uygulama güçlükleri, yapısal/sistemsel güçlükler, meslek elemanlarına ilişkin güçlükler ve çocuğa ilişkin güçlükler olmak üzere üç başlık altında toplanmıştır. Çocukların tanıklığı durumunda meslek elemanlarının çok fazla yapısal/sistemsel güçlükler yaşadıkları görülmüştür. Araştırmaya katılan meslek elemanlarının çoğunun mesleki özerklikleri ile ilgili sorun yaşadıkları ve bu bağlamda adli sistemde yetkinlikleri konusunda sorun yaşadıkları ifade edilmiştir. Bu konuda çocuk tanıklığı durumunda meslek elemanlarının yetki ve sorumlulukları açıkça tanımlanmalı ve meslek elemanları güçlendirilmelidir. Meslek elemanlarının çocuklarla olan görüşmelerinde çocuklara uygun olmayan görüşme odalarında mesleki çalışmalarını yapmaya çalıştıkları bir başka yapısal güçlük olarak görülmüştür. Adli sistemde çocuk odaklı alanların artırılması ve çocuklar için özel görüşme odalarının yaygınlaştırılması

gerekmektedir. Meslek elemanlarının en çok zorlandığı konulardan birisi de yoğun çalışma temposunda kurum içi ve kurum dışı iş ve çalışmalara yeterli zamanın olmaması bunun yanında adli sistem ve duruşma öncesi çocukla çalışma için yeterli zamanın sağlanmaması da bir başka güçlük olarak açıklanmıştır. Çocukların tanıklığı durumunda mesleki çalışmalar için standart uygulama süreçlerinin olmadığı da güçlük yaşamada temel sorun alanlarından birisi olarak ele alınmıştır. Bu bağlamda çocuk tanıklığı durumunda meslek elemanlarının çalışma ve uygulamaları standardize edilmeli ve çocukla çalışmada asgari standartlar belirlenmelidir.

Çocuk tanıklığı durumunda karşılaşılan güçlüklerin bir boyutu da meslek elemanlarına ilişkin güçlüklerdir. Araştırmaya katılan meslek elemanlarının büyük bir çoğunluğunun çocukla çalışmada tanışma ve bağlantı kurma ve çocukla güvene dayalı bir mesleki ilişkinin kurulmasında ve çeşitli nedenlerle çocuklarla etkili görüşme becerilerinin kullanılması konusunda güçlük yaşadıkları görülmüştür. Bu konuda meslek elemanlarının kariyer gelişimi ve mesleki becerilerini geliştirici çalışmalar yapılması önem taşımaktadır.

Çocukların tanıklığı durumunda mesleki çalışmaların önündeki engellerden birisi olarak da çocuğa ilişkin güçlüklerle yer verilmiştir. Araştırmaya katılan meslek elemanlarının çoğunun mesleki çalışma ve uygulamalarının önündeki engeller olarak çocuğun kaygı ve endişe içinde olması ve çocukların yanında yaşadığı ebeveynler tarafından yönlendirilmesi veya etkilenmesi sonucu görüşmeye kapalı olması ya da açık iletişim reddetmesi üzerinde odaklanılmıştır. Bunun yanında hem gelişimsel hem de bilişsel açıdan kendini ifade etmekte zorlanan çocuklarla çalışmanın mesleki uygulamada güçlük oluşturduğu ifade edilmiştir. Çocuktan kaynaklanan güçlüklerin aşılması için çocukla çalışma sürecinin uzun bir sürece yayılması, çocukla güvenli mesleki ilişkinin kurulması için kurumsal desteğin verilmesi gerekmektedir. Ayrıca çocuğun kendini rahat hissetmesi için meslek elemanları tarafından çocuğa güvenin sağlanması gerekmektedir.

Aile içi şiddet ve boşanma davalarında çocukların tanıklığına başvurulması durumunda çocuk için psiko-sosyal destek değerlendirmesinde adliye bu durumda

olan çocuklar için yapılandırılmış bir hizmet ya da hizmetlerin olmadığı, çocuklar için bu desteklerin mahkemede alınan tedbir kararları ile kurum dışında verilmesinin planlandığı görülmüştür. Psiko-sosyal destek hizmetleri konusunda yenilikçi ve kurumsal tedbirlerin alınması bir gereklilik olarak değerlendirilmektedir. Çocuklar için psiko-sosyal destek çalışmalarının olmaması ve meslek elemanlarının tedbir kararlarının uygulanması ve etkililiği ile ilgili endişeleri, çocuklar için yapılandırılmış hizmetlerin gerekliliğini ortaya koymaktadır.

Ebeveynler Sistemi ve Çocuk Tanıklığına İlişkin Sonuçlar

Aile içi şiddet nedeniyle açılan boşanma davalarında çocukların tanıklığında önemli unsurlardan birisi de ebeveynlerdir. Ebeveynler ve çocuk tanık teması altında “ebeveynlere göre çocuk tanıklığı”, ebeveynlerin çocuğa yönelik yaklaşımı” ve “aile ilişkileri bağlamında yaşanan sorunlar” konuları ele alınmıştır.

Aile içi şiddet nedeniyle açılan boşanma davalarında ebeveynlerin neredeyse tamamının haklılıklarını ispat etmek için çocukları bir araç ve kurtarıcı olarak düşündükleri görülmüştür. Çocukların ailede yaşanan sorunların birinci dereceden tanığı veya mağduru olarak çocukların boşanma davasında özellikle şiddete yönelik ifadelerinin taraf olan ebeveynlerden tarafına tanıklık yapan için bir kurtarıcı niteliği taşıdığı yanında, bazı durumlarda yaşanan şiddetin tek tanığının çocuklar olması durumunda çocukların tanıklığına ihtiyaç duyulduğu da belirtilmiştir.

Çocukların tanıklığı ile ilişkili olarak ebeveynlerin çocuğa yönelik yaklaşımında ebeveynlerin çoğunun çocukların psiko-sosyal durumlarını ve örselenmelerini göz ardı ederek işlevsel olmayan ebeveyn tutumları sergiledikleri ve işlevsel ebeveyn tutumları ile çocuğun yüksek yararı ve iyilik halini gözetken ebeveynlerin azınlıkta kaldıkları görülmüştür.

Çocukların aile içi şiddet ve boşanma özelinde tanıklık yapmaları boşanma süreci ve sonrasında ebeveynlerinden karşı tanıklık yaptığı taraf ile birtakım sorunlar

yaşamısına neden olmaktadır. Tanıklık yapan çocuklar ebeveynleri kaynaklı ve kendi içsel kaynaklı sorunlarla karşılaşmaktadırlar. Tanıklık yapan çocukların en sık karşılaştığı sorunların başında çocuğun taraf olmaya zorlanması, etki altında kalması ve yine ebeveynleri tarafından baskı, tehdit ile korkuya yaşamaları olarak ifade edilmiştir. Araştırmada tanıklık yapan çocukların ebeveynleri ile iletişim ve ilişkilerinde kopma yaşadıkları, çocuğa yönelik şiddet ile travma yaşadıkları ve tanıklık ile ebeveynlerini kaybetme veya ebeveynleri tarafından reddedilme korkusu yaşadıkları ifade edilmiştir. Bunların yanında çocukları tanıklık yaptıklarında kendilerini suçlama yönünde bir düşünce ve davranış geliştirdikleri, bazı çocukların ise bu süreçte ebeveyne karşı öfke duygusu yaşadıkları ifade edilmiştir.

Çocukların tanık olarak yer aldığı davalarda ebeveynler ve aile ilişkileri bağlamında sorunların en aza indirilmesi için özellikle taraflara aile danışmanlığı ve boşanma danışmanlığı gibi uygulamaların bir zorunluluk olarak sunulması, boşanma sürecinde hem taraflar hem de çocuklar için psiko-sosyal destek hizmetlerinin sağlanması önem taşımaktadır.

Çocuk Tanıklığı Önerileri

Aile içi şiddet nedeniyle açılan boşanma davalarında çocukların tanıklığı konusunda ilişkili bütün sistemler ele alındıktan sonra, araştırmaya katılan meslek elemanlarından çocuk tanıklığının geliştirilmesi için öneriler alınmıştır. Bu öneriler meslek elemanlarının önerileri de göz önüne alınarak çocuğun yaşadığı sorunların bir çözümü niteliğinde daha çok çocuk odaklı bir sistemin kurulması gerekçesiyle “çocuğun yüksek yararına yönelik çocuk tanıklığı, meslek elemanlarının güçlendirilmesi, kurumsal işleyiş, uygulama ortamına yönelik altyapı ve çocuk/aileye sunulan hizmetlerin geliştirilmesi başlıkları altında önerilere varılabilir.

Çocuğun yüksek yararına yönelik çocuk tanıklığı önerileri aşağıda sıralanmıştır.

- 1- Çocukların tanıklığında duruşma salonunda açık ve aleni tanıklığın önüne geçmek ve çocukların kaygı, korku ve endişelerinin en aza indirilmesi için adli görüşme odalarının aile mahkemelerinde kullanılması sağlanmalı ve yaygınlaştırılmalıdır.
- 2- Aile içi şiddet ve boşanma davalarında, aile içi şiddete tanıklık etmiş ya da şiddet mağduru olarak değerlendirilebilecek çocukların örselenmelerinin önüne geçmek için, çocukların tanıklıkta vereceği bilgiler sosyal inceleme raporları aracılığıyla alınmalıdır.
- 3- Adliye ortamları ve duruşma salonları çocukların psiko-sosyal, gelişimsel ve bilişsel boyutta mücadele edebilecekleri alanlar olmadığı için tanıklık için adliye dışında gözlem ve görüşmelerle tanıklık görevinin yerine getirilmesi sağlanmalıdır.
- 4- Çocukların tanıklığında belirli bir yaş ayrımının olmaması ve kesin sınırlarla belirlenmemiş idrak çağı kavramının kullanılması, çocukların tanıklığının güvenilirliği gibi sorunlar sebebiyle çocuk tanıklığı ile ilgili kanuni olarak düzenlemeler yapılmalı ve asgari standartlar getirilmelidir.
- 5- İdrak çağı ile ilgili olarak özellikle yaşça küçük çocukların tanıklığında drama ve sanatsal faaliyetlerle tanıklık yöntemlerinin geliştirilmesi ve uygulamaya konması gerekmektedir.

Çocuk tanıklığında meslek elemanlarının güçlendirilmesine ilişkin öneriler şu şekildedir:

- 1- Aile mahkemelerinde görev yapan bütün personelin çocukla çalışma becerilerinin geliştirilmesine yönelik çalışmalar yapılmalıdır.

- 2- Aile mahkemelerinde uzman meslek elemanlarının iş yoğunlukları göz önüne alındığında, hem sahada görev alacak hem de kurum bünyesindeki işleri eksiksiz yerine getirebilme kapasitesinin artırılması için yeni meslek elemanları istihdam edilmeli ve yeteri personel sayısı sağlanmalıdır.
- 3- Aile mahkemelerinde görev yapan meslek elemanları için mesleki gelişim olanakları arttırılmalı ve nitelikli personel sayısının arttırılması için üst kademe eğitimler desteklenmelidir.
- 4- Meslek elemanları arasında konsültasyonun sağlanmalı ve süpervizyon çalışmaları desteklenmelidir.
- 5- Aile mahkemelerinde görev yapan ve çocukla çalışacak; çocukla temas kuracak personel için evli olması, çocuk sahibi olması, belirli bir yaşı üstünde olması gibi özel şartlar uygulanmalıdır.
- 6- Aile mahkemesinde uzmanlaşma ve nitelikli bir çalışma için, psikolog, pedagog ve sosyal hizmet uzmanlarının aile mahkemelerinde meslek ve görev tanımları belirlenerek, meslek tanımı ve sınırlarına uygun işler ve görevlerin yapılması sağlanmalıdır.
- 7- Aile mahkemesinde görev yapan bütün personelin istihdam edildikleri lisans eğitim düzeyleri ve müfredatlarına sosyal beceri odağına yönelik dersler eklenmeli ve sosyal ilişkilerde, kişilerarası iletişimde güçlü personel hedeflenmelidir.

Uygulama ortamına yönelik altyapı önerileri şu şekildedir:

- 1- Aile mahkemelerinde görüşme odalarının yetersiz ve çocuklar için uygun olmadığı ile ilişkili olarak, aile mahkemelerinin çocuklarla çalışma ve

görüşme için uygunluğu denetlenmeli, buna yönelik bir rapor hazırlanmalı ve rapor doğrultusunda çocuklar için uygun görüşme odaları planlanmalıdır.

- 2- Adliye ortamında çocukların suç unsurlarından uzak tutulması ve korku ve kaygı gibi çocuğun tanıklığını olumsuz yönde etkileyecek durumların önüne geçilmesi için çocuklara özel çocuk odaklı bağımsız bölüm ve alanların planlanması ve hayata geçirilmesi gerekmektedir.

Kurumsal işleyişe yönelik öneriler şu şekildedir.

- 1- Çocukların tanıklığı ile ilgili olarak merkez ve taşra teşkilatlarında uygulama birliği sağlanmalıdır.
- 2- Aile mahkemelerinde görev yapan uzman personelin yetki ve sorumlulukları belirlenmeli ve standardize edilmiş bir sistem kurulmalıdır.
- 3- Kurumsal olarak hizmetleri yapılandırılması ve meslek elemanlarının iş yükünü aşmayacak şekilde görevlendirmeler yapılmalıdır.

Çocuk ve aileye sunulan hizmetlerin geliştirilmesine yönelik öneriler şu şekildedir:

- 1- Adli sistemde ve aile mahkemelerinde aile ve boşanma danışmanlığı hizmetlerinin ilgili personel veya aile danışmanlığı kadrosu ile boşanma öncesi taraflara verilerek, hem boşanan çiftlerin sağlıklı bir boşanma süreci geçirmeleri hem de tanıklık yapan çocukların örselenmelerinin önüne geçilmesi sağlanmalıdır.
- 2- Çocuk ve aileye sunulan hizmetlerin geliştirilmesi için yeni kurulmuş olan adli destek ve mağdur hizmetlerinin güçlendirilmesi sağlanmalı, kapsayıcı hizmetlerin bu sistem dahilinde verilmesi sağlanmalıdır.

3- Özellikle tedbir kararları gibi çocuğun yaşamını ciddi ölçüde etkileyen tedbirlerin işlevsel ve etkin yürütülebilmesi, takip ve izleme çalışmalarının aktif yapılabilmesi için kurumlar arası işbirliği ve koordinasyonun güçlendirilmesi sağlanmalıdır.

4- Çocukların tanıklığı durumunda oluşan bilgi eksikliğinin giderilmesi için açıklayıcı ve bilgilendirici tanıtım afişleri, broşürler gibi materyal hazırlanmalı ve bu materyaller çocukların erişimine ve ulaşımına açık hale getirilmelidir.

Araştırmacılara Öneriler

Bu çalışmada aile içi şiddet ve boşanma özelinde çocukların mahkemede tanıklıkları ve bu süreçte çocukların karşılaştıkları durumlar ve çocuk odaklı bir tanıklık sistemi meslek elemanlarının görüşleri doğrultusunda ele alınmıştır. Yapılan araştırma sonucunda özellikle sosyal bilimler ve sağlık bilimleri alanında çocukların tanıklığını ele alan çalışmaların az sayıda olduğu belirlenmiştir. Bu bağlamda aile içi şiddet ve boşanma çerçevesinde çocuk odaklı çalışmalara sıklıkla yer verilmesi gerekmektedir. Ayrıca aile içi şiddet ve boşanma özelinde çocuk tanıklığını, farklı sistemler aracılığıyla mikro, mezzo ve makro boyutta ele alan çalışmalara da ihtiyaç duyulmaktadır.

Bu araştırmada çocuk odaklı tanıklık uygulamalarının özellikle adli sistem boyutunda tercih edilmediği, genel tanıklık ile çocukların tanıklığının hukuki olarak ayrılmadığı tespit edilmiştir. Bu bağlamda çocuk odaklı tanıklık uygulamalarının ve çocukların tanıklığının hukuki boyutu ele alınmalıdır. Ayrıca çocukların adli sistemde farklı boyutlarda sorunlar yaşadıkları belirlenmiş ve bu sorunlarla baş etme ve psiko-sosyal destek sağlanması konusunda adli sistemin yetersiz kaldığı ortaya çıkmıştır. Adli sistemin bu eksikliği doğrultusunda özellikle “Adli Destek ve Mağdur Hizmetleri” ve çocuğun fail ya da mağdur olarak tanımlanmadığı aile mahkemelerindeki durumu çalışılması gereken farklı bir konudur.

Aile içi şiddet ve boşanmada çocukların tanıklığı durumunda, ebeveynlerin çocukları ile olan ilişkilerinde sorunların ortaya çıktığı belirlenmiştir. Bu bağlamda boşanmada ebeveyn-çocuk ilişkisinin özellikle ebeveynlerle çalışılması önem taşımaktadır.

Aile içi şiddet, boşanma ve çocukların tanıklığı çerçeve konusu, multidisipliner bir alan olarak düşünülmektedir. Bu doğrultuda sosyal hizmet, çocuk gelişimi, psikoloji gibi alanlarda çocuk odaklı çalışmalara yer verilmeli ve uygulamaya yönelik müdahale planları geliştirilmelidir.

Aile içi şiddet ve boşanma özelinde çocukların mahkemede tanıklığında alternatif yöntem ve modeller araştırılmalı, alan özgü özelleştirilmiş modeller çalışılmalıdır.

Aile İçi Şiddet Nedeniyle Açılan Boşanma Davalarında Çocuk Tanıklığı Model Önerisi		
-----Adli Sistem-----	-----Meslek Elemanları Sistemi-----	-----Ebeveynler Sistemi-----
Müdahale Odağı - Aile mahkemesi - Hakimler - Avukatlar - Tanık sıfatıyla çocuklar - Yardımcı personeller	Müdahale Odağı - Aile mahkemesinde görevli psikolog, pedagog ve sosyal hizmet uzmanları ve diğer personel - Mesleki uygulamalar. - Tanık Çocuklar - Mesleki rol ve görevler.	Müdahale Odağı - Taraf olan ebeveynler - Tanıklığına başvuru alan çocuk - Ebeveyn tutumları - Ebeveyn çocuk ilişkisi - Aile ve boşanma danışmanlığı
Strateji - Aile mahkemesinin fiziki koşullarının düzenlenmesi. - Hakimlere ve avukatlara yönelik çocuklara yaklaşım ve çocukla iletişim konularında eğitimlerin verilmesi. - Aile Mahkemesinde hakimlik yapabilmek için gerekli özel şartların uygulanması ve deneyimli hakimlerin görevlendirilmesi. - Aile mahkemelerinde çocukların tanıklığı için asgari ve kanuni kriterlerin getirilmesi. - Aile mahkemelerinde çocukların tanıklığının genel tanıklıktan ayrılması. - Aile mahkemelerinde çocuklar için, adliye salon ve koridorlarından bağımsız çocuk odaklı alanların oluşturulması. - Çocukların gelişimsel özelliklerine göre oluşturulan çocuk aktivite alanlarının oluşturulması. - Çocukların adli sisteme en az düzeyde dahil olmalarının sağlanması.	Strateji - Aile mahkemesi meslek elemanları olan psikolog, pedagog, sosyal hizmet uzmanları ve diğer personelin meslek içi eğitimlerle desteklenmeleri. - Süpervizyon ve konsültasyon uygulamalarının artırılması. - Sosyal inceleme raporlarının daha kapsamlı ve nitelikli hale getirilmesi. - Meslek elemanlarının aile mahkemesi ve çocuk tanıklığı konularında ve uygulamada mesleki bilgi ve becerilerinin artırılması. - Aile ve çocuk konularında mesleki gelişim olanaklarının artırılması. - Meslek tanımı ve sınırlarının belirlenmesi. - Etik ve sürekli hizmetlerin sağlanması için profesyonel meslek elemanlarının sayısının artırılması. - Adli destek mağdur hizmetlerinin mesleki boyutta geliştirilmesi ve güçlendirilmesi. - Çocukla çalışacak kişiler için özel şartlar getirilmesi	Strateji - Taraf olma potansiyeline sahip olan ailelere belirli sürelerle eğitimler verilmesi - Tarafların ve çocukların haklarına yönelik açıklayıcı, bilgilendirici materyallerin oluşturulması. - Tedbir kararlarının takip ve izleme çalışmalarının etkin hale getirilmesi. - Aile ve boşanma danışmanlıklarının verilmesi. - Kurumlar arası işbirliği ve koordinasyon sağlanması. - Taraflara ve çocuklara yönelik psiko-sosyal destek hizmetlerinin sağlanması. - Adli destek mağdur hizmetlerinin geliştirilmesi ve güçlendirilmesi.
Çıktı - Adliyeler ve Aile Mahkemelerinin çocuklar için daha uygun yerler haline gelmesi. - Avukat ve hakimlerin çocuklara yönelik bilgi ve becerilerinin artması. - Çocuğun örselenmesi ve travmalarının önüne geçmek için çocuğun adliye ortamından uzak tutulması. - Çocuk tanıklığının genel tanıklıktan ayrı tutularak özel bir tanıklık olduğunun kabullenilmesi.	Çıktı - Aile Mahkemesinde çalışan meslek elemanlarının çocukla iletişim becerilerinin güçlenmesi, - Uzmanların çocuk ile ilgili gözlemlerinin daha sağlıklı hale gelmesi. - Çocukların tanıklığında sosyal inceleme raporlarının yeterli kılınması. - Nitelikli meslek elemanlarının sayısının artması. - Meslek elemanlarının iş yüklerinin azalması. - Çocuk alanına ilişkin daha profesyonel ve uzmanlaşmış meslek elemanlarının sayısının artırılması. - Mesleki yeterlik ve yetkinlikle tanık olarak dinlenecek çocukların travmalarının ve örselenmelerinin önüne geçilmesi.	Çıktı - Boşanma sürecinde ve çocukların tanıklığı durumunda bilinçli ve işlevsel ebeveyn tutumlarının desteklenmesi. - Boşanma sürecinde tanık çocukların ebeveyn kaynaklı psiko-sosyal sorunlar ve örselenmenin önüne geçmek. - Çocuklara yönelik tedbir kararlarının işlevselliğini artırmak ve hizmetten maksimum verim sağlamak. - Çocukların boşanmaya taraf olan ebeveynleri arasında kalmasının önüne geçmek ve ebeveyn sisteminde çocuğun yüksek yararı gözetmek.
Amaç Adli sistemi çocuk odaklı bir sistem olarak kurgulamak ve çocukları adliye ortamından uzak tutarak veya bu ortamlarda daha az vakit geçirmesini sağlayarak travma ve örselenmelerini en aza indirmek.	Amaç Çocukla bire bir iletişim kuran meslek elemanları sisteminin çocuk alanında daha profesyonel ve donanımlı hale getirilerek çocuğun travma ve örselenmesinin önüne geçmek.	Amaç Aile içi şiddet nedeniyle açılan boşanma davalarında ebeveynlerin danışmanlık ve eğitimle bilinçlendirilmesi ve çocukların tanıklığı konusunda olumlu tavır ve davranışlarının desteklenmesi..

Adli Sisteme Yönelik Öneriler

Müdahale Odağı

Aile içi şiddet nedeniyle açılan boşanma davalarında çocuk tanıklığı uygulaması kapsamında çocukların tanıklığına başvurulacak yer adli sistem içerisindeki aile mahkemeleridir. Aile mahkemelerinin fiziksel yetersizliklerinin yanı sıra çocuklar açısından uygun bir ortam olmadığı görülmektedir. Adli sistemin parçası olan ve çocuk tanıklarla bire bir iletişim halinde olan hakim, avukat ve diğer yardımcı personellerin tutum ve yaklaşımı tanık sıfatıyla adli sistem içerisinde bulunan çocukların üzerinde olumsuz etkiler bıraktığı görülmektedir.

Strateji

Adli sistem içerisinde tanıklığına başvurulacak çocukların genel olarak dinlenildiği yer aile mahkemeleridir. Ancak çocuklar için yeterince uygun olmayan bu mahkemelerin fiziki koşulları da yetersiz olup çoğu aile mahkemesinin çocuklar ile görüşme yapmak için ayrı bir odasının bulunmadığı görülmektedir. Bu nedenle meslek elemanları çocuğun psiko-sosyal durumunu olumsuz etkileyecek yerlerde görüşmeler yapmak zorunda kalmaktadır. Aile mahkemelerinin fiziksel olarak yetersizlikleri hali hazırda travmalara çok açık olan çocukların üzerinde daha kalıcı izler bırakabilmektedir. Çocukların süreç içerisinde ebeveynleri ile olan ilişkileri dışında adli sistem içerisinde böyle bir ikincil travma yaşamaları hem şimdiki hem de gelecekteki hayatını olumsuz etkileyecektir. Bu fiziksel yetersizlikler çocuğun süreç içindeki örselenmesinin yanı sıra aile mahkemesi çalışanlarının da işlerini tam manasıyla yapmalarını engelleyerek çocukların mesleki uygulamalardan tam anlamıyla faydalanamamasına da neden olmaktadır. Bu nedenle meslek elemanlarının uygulamalarının verimini düşürmektedir. Fiziksel koşulların yetersizliği veya fiziki koşulların eskimiş, düzensiz olması sadece çocuklar üzerinde değil yetişkinler üzerinde de olumsuzluklar oluşturmakta zaten hali hazırda kasvetli

bir ortam olan adliye ve mahkeme salonları fiziksel olarak yetersizliklerle birleştiğinde psiko-sosyal olumsuzlukları beraberinde getirecektir. Bu nedenle adliye ve mahkemelerin fiziksel koşullarının dzenlenmesi ve fiziki koşulların herkes için yeterli hale getirilmesi gerekmektedir.

Adli sistemin paręası olan aile mahkemelerinin dışında bir diğer adli sistem paręası ise avukatlar ve hakimlerdir. Aile içi şiddet ve boşanma davaları nedeniyle sisteme tanık sıfatıyla dahil olan ęocukların bire bir iletişim halinde oldukları iki meslek grubu hakim ve avukatlardır. Hakim ve avukatların tutumları ęocukların uzerinde biręok etki oluşturabilir. uzerellikle hakimler ęocukların tanıklık suezinde belirleyici olması ve ęocuęa yaklaşımı ile ęocukların suezten daha az ya da daha fazla uerselenme ile ęıkmasında etkili olmaktadır. Bu nedenle ęocuk uzerine eğitimleri olmayan avukat ve hakimler ęocukların uzerinde yeterince olumsuz izler bırakabilecek potansiyellere sahip olduğu değerlendirilmektedir. uzerellikle aile mahkemesi gibi ęocuklarla karşılaşma olasılığının yuğsek olduğu mahkemelerde gurev yapan avukat ve hakimlerin dzenli ve zorunlu olarak ęocuklarla iletişim ve ęocuęa yaklaşım konusunda eğitimler alması gerekmektedir. Avukatların ve hakimlerin ęocuklara karşı sordukları soruların daha bilinęli olması için bu eğitimleri almış olmaları gereklidir.

uzerellikle aile mahkemelerin karar organı olarak bilinen hakimlerin ęocuklara karşı tutum ve yaklaşımları ęocuęun boşanma suezci ve tanıklık deneyiminden olumlu ve ya olumsuz etkilenmelerinde en temel etkenlerdendir. Deneyim ve yetkinlikler her yerde olduğu gibi aile mahkemelerinde de onemli yere sahip olgulardır. Aile mahkemeleri genel anlamıyla anne, baba ve ęocukların dahil olduğu bir sistem olması sebebiyle diğer mahkemelerden biraz daha ayrılmakta ve onem arz etmektedir. Bu nedenle burada gurev yapacak hakimlerin bazı deneyim ve uzel şartları yerine getirmesi sonucu gureve getirilmesi gerekmektedir. ęocukla ęalıřma ve iletişim konusunda eğitimli bir hakimın ęocukların durumunu daha iyi anlaması için empati yapabilme yetisi daha farklı olacak bu durumda davaların seyrine ęocukların psiko-sosyal durumlarına olumlu şekilde yansıyacaktır.

Tanık sıfatıyla adli sisteme dahil olan çocuk tanıklar için kanunda idrak çağı olan sekiz yaş sınırı bulunmaktadır. Çocuk yaklaşık sekiz yaş sınırını geçmiş ise kendisini ifade edebilir, çevresinde olup biteni anlamlandırabilir ve mahkeme salonunda dinlenebilir olarak görülmektedir. Ancak idrak çağı olarak sekiz yaş sınırı olmasına rağmen her çocuğun anlama ve anlamlandırma kapasiteleri aynı olmayacağı gibi duygusal yönleri de farklılıklar gösterebilir. Çocuklar dış etkenlerden gelene yönlendirme ve örselenmelere açık bireylerdir. Bu nedenle ailesi tarafından dinlenilmesi istenen çocuklara yönelik kanuni standartlar ve belirli kriterler getirilmesi çocukların örselenmelerine engel olurken sağlıklı dava sürecine katkı sağlayacaktır.

Mahkeme ortamında bir durumu ispat etmek için kullanılan en temel argümanlardan birisi tanıklık uygulamasıdır. Tarafların birçoğu hangi tür dava olursa olsun genel olarak tanık uygulamasına başvururlar bunu kimi zaman taraflar yaparken kimi zaman mahkemeler tarafından istenir. Bu bağlamda genel tanıklık kavramı mahkeme ortamında bir olayı ortaya çıkartmak amacıyla bir kişinin görgüsüne veya tanıklığına başvurulmasıdır. Ancak çocuklar bu sürece dahil olduklarında psiko-sosyal durumları, örselenme durumları, travmalardan etkilenme düzeylerini düşünerek yetişkinlerin tanıklıklarıyla ayrı tutmak gerekmektedir. Özellikle aile içi şiddet nedeniyle açılan boşanma davalarında kendi ebeveynlerinin problemlerine uzun zaman tanıklık etmiş ve bu olumsuzluklardan etkilenmiş bir çocuğun bunu mahkeme ortamında tanımadığı kişi veya kişilere anlatması oldukça güç bir durumdur. Çocukların bu özel durumlarını düşündüğümüzde çocukların tanıklığı uygulamasının hem kanunen hem de uygulamada genel tanıklık uygulamasından ayrılması ve kendi içinde şartları ve standartlarının olması gerekmektedir.

Adli sistem ve dolayısıyla da aile mahkemeleri çocuklar için uygun olmayan ortamların olduğu genel bir kabul görmektedir. Çocukların bu ortamlarda bulunmaları, zaman geçirmeleri ve hatta uzun bir süre kalmaları gelişimsel özelliklerini olumsuz etkilemektedir. Çocukların özel bireyler olduğu kabul edilerek aile mahkemeleri oluşturulmalıdır. Hayatımızın her bir alanında renk getiren

çocuklar yetişkinliklerin bulunduğu ve muhtemelen sorunların da bulunduğu adliye koridorları yerine kendileri için özel oluşturulmuş oyun alanları veya çocuk alanlarında vakit geçirmeleri gelişimsel özelliklerini olumsuz etkilemeyecektir. Bağımsız, çocuk odaklı bölümlerin varlığı ve çocukların gelişimsel özelliklerine göre dizayn edilen çocuk alanları adli ortamının çocuk üzerinde oluşturacağı olası travmaların önüne geçmek için uygulanacak alternatiflerdendir. Adliye koridorlarının kalabalık ve kasvetli ortamlarını görmeden gidecekleri kendi aktivite alanlarıyla çocukların psiko-sosyal anlamda desteklenmeleri sağlanmış olacaktır. Çocukların varlığını ve onların özel oldukları bilinciyle fiziksel koşulların dizayn edilmesi ve özel alanların oluşturulması çocukların hem bugününü güven altına alırken olası travma ve örselenmelerin de önüne geçerek çocukların geleceğini bu travma ve örselenmelerden korumuş olacaktır. Hayatlarının başında olan çocukların adliye ortamlarındaki olası şiddet ve tartışma gibi olumsuzlukları sosyal öğrenme yoluyla öğrenerek bunları kendi hayatlarında da uygulamalarına engel olmak adına adliyelerde çocuklara yönelik adliye ortamından bağımsız, çocuk odaklı alanlar ve çocuk aktivite alanları oluşturmak önemli bir durum olacaktır. Özellikle çocuğun adliye ortamına çok kez gelmesini gerektirecek durumlarda çocuğun birden fazla suçu ve suçluyu tanımasına imkan sağlamak yerine bir uzman eşliğinde veya gözleminde aktivite alanlarında bulunması her açıdan daha doğru olacaktır.

Çocukların adli sistem için uygun olmadığı açıkça görülmektedir. Adli sistem içerisinde çocukların hem gelişim özelliklerine yönelik olumsuzluklar hem de örselenmelerine neden olan durumlar oldukça fazladır. Adli sistemin birçok mahkeme ve dolayısıyla suç ve suçluları bünyesinde barındırması çocukların bu ortamlara hiç girmemesi gerektiğinin temel nedenidir. Çocukların örselenmelerinin ve travmalarını en aza indirmek için çocukları adli sistemden olabildiğince uzak tutmak çocukların hem psiko-sosyal durumlarını korumak açısından hem de çocukların olası suçları öğrenmelerinin önüne geçerek gelecekte adli sisteme dahil olmalarının önüne geçmek için bir basamak oluşturacaktır.

Çıktı

Müdahale odağına geliştirilen stratejilerle birlikte aile mahkemelerinin çocuklar için daha uygun bir yer haline gelmesi, avukat ve hakimlerin çocuklara yönelik bilgi ve becerilerinin artması, çocuğun örselenmesi ve travmalarının önüne geçmek için çocuğun adliye ortamından uzak tutulması, çocuk tanıklığının genel tanıklıktan ayrı tutularak özel bir tanıklık olduğunun kabullenilmesi çıktı olarak hedeflenmektedir.

Amaç

Çocukları adliye ortamından uzak tutarak veya bu ortamlarda daha az vakit geçirmelerini sağlayarak olası travma ve örselenmelerini en aza indirmek amaçlanmıştır.

Meslek Elemanları Sistemine Yönelik Öneriler

Müdahale Odağı

Aile içi şiddet nedeniyle açılan boşanma davalarında çocuk tanıklığı uygulaması kapsamında aile mahkemelerinde psikolog, pedagog ve sosyal hizmet uzmanları aktif rol almaktadır. Aile mahkemesi bünyesinde çalışan meslek elemanları ve uyguladıkları mesleki uygulamaların tanık sıfatıyla adli sisteme dahil olan çocukları doğrudan etkilediği görülmektedir. Çocuk ile çalışan aile mahkemesi profesyonel meslek elemanlarının bazı rol ve sorumluluklarının tanımlanmaması ve sınırlarının belirlenmemesinin yapılan mesleki uygulamaların etkinliğini azalttığı gibi çocuklar ve adli süreç üzerinde de bazı olumsuzlukları ortaya çıkarttığı görülmektedir. Bu bağlamda adli sistemde çocukların iyilik hali ve yüksek yararını gözetecek ve buna yönelik çalışmalar yürütecek uzman meslek elemanları sistemi ve bileşenleri ikinci bir odak olarak ele alınmıştır.

Strateji

Adli sisteme tanık sıfatıyla dahil olan çocukların en çok vakit geçirdiği ve iletişim kurduğu meslek elemanları aile mahkemesinde görevli psikolog, pedagog ve sosyal hizmet uzmanlarıdır. Aile içi şiddet nedeniyle açılan boşanma davalarında çocukların tanıklığı genellikle bu meslek grupları eşliğinde alınmakta ve çocuk tanıkla görüşmeler bu meslek elemanları aracılığıyla gerçekleştirilmektedir. Adliye ortamında tanıklığına başvuru alan çocuklarla oldukça yakın temas ve mesleki ilişki kuran meslek elemanları olarak mahkemenin psikolog, pedagog ve sosyal hizmet uzmanları çocuklara yönelik hizmet içi eğitimlerle desteklenmeli ve güncel uygulama ve yöntemlerden uzaklaşmamaları sağlanmalıdır. Çocukla çalışan bu meslek elemanlarının lisans hayatındaki çocukla ilgili eğitimlerine ek olarak özelleştirilmiş eğitimler verilerek çocuk tanıklarla iletişimleri daha güçlü hale getirilmelidir. Çocukla mesleki ilişkinin kurulması ve güvenin sağlanması noktasında çocuk tanıkların korku, kaygı ve endişelerinden dolayı kendilerini açmak istememeleri sıkça görülmektedir. Bu bağlamda çocuk tanıklarla bire bir iletişim halinde olan meslek elemanlarının çocuklara ilişkin hizmet içi eğitimlerle desteklenerek çeşitli görüşme ve mülakat becerilerini kazanmaları sağlanmalıdır. Çocukla doğrudan iletişim ve temas ile ilgili uzman meslek elemanları kadar yoğun bir iletişim olmasa da aile mahkemelerinde görev yapan diğer personelin de çocuğu örselememesi için eğitimlerle desteklenerek çocuğun adli sistem içerisinde bulunan ve olası iletişim kuracağı kişiler çocuk konusunda geliştirilmeli ve hizmet içi eğitimlerle belirli aralıklarla desteklenmeli ve gerekli yeterlilikler kazandırılmalıdır.

Aile mahkemesinde görev alan psikolog, pedagog ve sosyal hizmet uzmanlarının hepsinin aynı düzeyde deneyim ve tecrübeye sahip olmadıkları görülmektedir. Bu meslek elemanlarının bir kısmı uzun yıllar çocukla ilgili veya benzer alanlarda deneyimleri varken bir kısmının meslekte henüz yeni olduğu görülmektedir. Bu durum daha az deneyime sahip olan meslek elemanlarının uygulamada zorlandığını göstermekte ve mesleki uygulamalardan tam anlamıyla bir verim alınamamasına sebep olmaktadır. Bu bağlamda alanda uzun yıllar deneyimi olan meslek elemanlarının meslekte yeni olan meslek elemanlarına süpervizörlük

yapması desteklenerek meslekte yeni olan meslek elemanının mesleki uygulamalarının daha verimli hale getirilmesi sağlanmalıdır. Meslek elemanı kendisinden daha çok deneyime sahip olduğunu bildiği bir diğer uzmanın eşliğinde çalışma sürecini aynı zamanda eğitime çevirerek hem çalışma hem de öğrenme fırsatı yakalayacaktır. Süpervizyon uygulaması mesleki uygulama güçlüklerinin bir bölümünü ortadan kaldırırken sağlıklı bir çocuk-meslek elemanı ilişkisi oluşturacaktır. Meslek elemanlarının birbirinden farklı olduğu diğer bir nokta ise mesleki ve yetenek farklılıklarıdır. Aile mahkemesinde üç farklı meslek elemanı olan psikolog, pedagog ve sosyal hizmet uzmanları görev almaktadır. Bu üç farklı mesleğin bir arada çalışmasına imkan veren konsültasyon uygulaması bir vakaya farklı açılardan yaklaşmayı sağlayarak daha objektif ve sağlıklı kararlar alınmasına imkan verecektir. Üç meslek grubunun farklı olan mesleki becerilerinin aynı vakaya yoğunlaşması farklı fikirlerden oluşacak tartışma ortamıyla birlikte hem vaka analizinin daha detaylı yapılmasına hem de çalışma ortamının tartışma ortamına dönüştürülerek bilgi paylaşımı yapılmasına imkan sağlayacaktır. Bu bağlamda farklı grupların aynı olayı ele almasından kaynaklı yapılan vaka analizi daha sağlıklı sonuçlar ortaya koyacak ve bu durumda çocuklarla bire bir iletişim halinde bulunan ve tanıklığının bu meslek elemanları tarafından alınan çocukların sağlıklı vaka analizi yapılmasından kaynaklı olarak örselenme ve travma yaşamaları en aza indirilecektir.

Aile içi şiddet nedeniyle açılan boşanma davalarında tanıklığına başvurularlardan birisi de çocuklardır. Adli sistem içinde bulunan aile mahkemelerinin hem fiziki hem de psiko-sosyal açıdan çocuklar için uygun bir ortam olmadığı görülmektedir. Bu nedenle çocukların adliye ortamına gelerek tanıklık yapmalarına alternatif bir uygulama olması çocukları adliye ortamından uzak tutarak örselenmelerinin önüne geçecektir. Aile mahkemesinde görev alan meslek elemanları tarafından tarafların ve tanık çocukların ikamet adreslerine ev incelemeleri yapılmakta ve bunun sonucunda sosyal inceleme raporu yazılmaktadır. Bu sosyal inceleme raporlarında görüşülen taraflar ve çocukların değerlendirilmesi yer almaktadır. Genel olarak çocuğun baskı altında olmaması için ebeveynlerden ayrı olarak ev içinde başka bir odada veya çocuğun okulunda görüşmesi yapılmakta, bu

nedenle çocuk ailesinin yanında söyleyemediği şeyleri de söyleme imkanına sahip olmaktadır. Bu bağlamda çocuğun ifadelerin hepsi sosyal inceleme raporlarında bulunmaktadır. Sosyal inceleme raporlarının daha kapsamlı ve nitelikli hale getirilmesi bu raporların adli sistem karar organı hakimler tarafından kabul görmesini artırarak çocuk tanıklığı durumunda daha fazla kullanılmasını sağlayacaktır. Sosyal inceleme raporlarının daha kapsamlı ve nitelikli hale getirilmesi bu raporu yazma yetkisinin sadece bu konuda lisans düzeyinde eğitimler alan sosyal hizmet uzmanlarına verilmesi ile mümkün olacaktır. Sosyal hizmet lisans düzeyi yoğun alan uygulaması ile geçen bir öğrenim sürecidir. Sosyal hizmet uzmanları öğrenim süresince alan incelemeleri, sınıf içi etkinlikleri ve uygulama dersleri ile sürekli olarak sosyal inceleme raporları yazmaktadırlar. Bu konuda meslek tanımlarının ve mesleki rollerin ve sınırların tekrardan belirlenmesi gerekmektedir. Bu kapsamda rapor yazma yetkisinin sadece sosyal hizmet uzmanına verilmesi raporun niteliğini artıracak bir durum olacaktır. Bunun dışında meslek elemanlarına verilecek kapsamlı rapor yazma eğitimleri de sosyal inceleme raporlarına nitelik kazandıracak çalışmalardan olacaktır. Sosyal inceleme raporlarına kazandırılacak nitelik kadar kapsamı da önem arz etmektedir. Raporların formatı değiştirilerek tanık ifadesi alacak formatta yeniden oluşturulması bu raporların çocuk tanıklık durumunda kullanılmasına imkan sağlayacaktır. Genel olarak sosyal inceleme raporları bu konuda uzman bir meslek elemanı tarafından yazılarak veya kapsamlı eğitimler verilerek nitelik kazandırılmalıdır. Kapsamı ve niteliği artırılan sosyal inceleme raporlarının çocuk tanıklığı durumunda kullanılması çocukların adli sisteme en az düzeyde dahil olmasına katkı sağlayacak ve dolayısıyla örselenmelerinin önüne geçecektir.

Aile mahkemesinde görev alan meslek elemanları çocuklarla en yakın ilişkiyi sağlayan meslek gruplarıdır. Bu bağlamda çocuklar konusunda en kapsamlı bilgi ve becerilere sahip olması gereken yine bu meslek gruplarıdır. Psikolog, pedagoğ ve sosyal hizmet uzmanı gibi meslek elemanlarının aile mahkemesi, çocuk tanıklığı konusunda ve uygulamada bilgi ve becerilerinin artırılması gerekmektedir. Aile sisteminin kendisiyle doğrudan ilişki kuran bu meslek elemanları yeterli düzeyde alan bilgisine sahip olmalı ve müracaatçı grup olan taraflar ve çocuk tanıklara doğru bilgiler vermeli, doğru yönlendirmelidir. Aile üyelerinin hepsiyle yakın ilişkiler

kurarak görüşmelerde bulunan meslek elemanlarının yeterli bilgi ve becerilere sahip olması daha sağlıklı iletişimin oluşmasında ve daha sağlıklı bir dava süreci yönetmede etkili olacaktır. Bu anlamda meslek elemanlarının sadece çocuk alanında değil hukuki süreç ve çeşitli iletişim becerileri konusunda da becerilerinin geliştirilip artırılması sağlanmalıdır. Aile mahkemesinde görevli meslek elemanlarının doğrudan iletişim kurduğu aile ve çocuk alanında çeşitli eğitimler alarak desteklenmesi ve mesleki gelişim olanaklarının artırılması sağlıklı bir görüşme ortamı sunacaktır. Aile ve çocuk konularında bilgi ve becerileri artan meslek elemanlarının mesleki uygulamalarının verimliliği artacak ve davalarda özellikle çocukların yüksek yararı ile iyilik hali korunmuş olacaktır.

Aile mahkemesinde görev yapan psikolog, pedagog ve sosyal hizmet uzmanlarının tek görev tanımı ile görev yaptıkları görülmektedir. Bu noktada taraf olan ebeveynlere ve çocuk tanıklara yönelik uygulamaların çok boyutlu hizmet modelinin hayata geçirilmesi için meslek tanımlarının ayrı ayrı yapılması ve mesleki sınırların belirlenmesi önem arz etmektedir. Meslek elemanları olan psikolog, pedagog ve sosyal hizmet uzmanları lisans eğitimleri boyunca farklı eğitimler almaktadır. Bu nedenle aile mahkemesi bünyesinde görev alan bu meslek gruplarının aynı görev tanımları ile görev yapmaları mesleki uygulamaların verimini düşürecektir. Mesleki uygulamaların veriminin artırılması ve verilen hizmetin birden çok hizmeti kapsaması adına meslek elemanlarının lisans eğitimlerinde ağırlıklı olarak aldıkları eğitimleri kullanmaları için mesleki tanımların ayrı ayrı yapılması daha sağlıklı olacaktır. Psikoloji eğitimi alan meslek elemanları müracaatçıların daha çok psikolojik yönlerini değerlendirmeleri, pedagog olarak rehberlik ve psikolojik danışmanlık ile eğitim programları eğitimi alan meslek elemanlarının çocuklara yönelik hizmet vermeleri ve sosyal hizmet eğitimi alan meslek elemanların ise hem psiko-sosyal boyutta destek verme hem de ev incelemeleri yaparak sosyal inceleme raporlarını yazması adli sistem içerisinde yer alan tarafların ve çocukların örselenmelerini en aza indirerek sürecin daha sağlıklı ve işlevsel olmasına katkıda bulunacaktır. Mesleki tanımların ayrılması ve mesleki sınırların belirlenmesiyle birlikte kendi mesleklerinde uzmanlaşmış nitelikli personellerin sayısını da artıracak bir uygulama olacaktır. Meslek elemanlarına kanunda uyumsuzluk hakkında

araştırma ve inceleme, gerekli görülen durumlarda hazır bulunmak ve görüş bildirmek, mahkeme tarafından verilen diğer görevleri yerine getirmek şeklinde üç temel görev tanımlanmıştır ancak bu üç temel görev dışında meslek elemanlarının yerine getirdiği çeşitli görevler de vardır. Bu tanımlanmış görevler dışında olan ancak meslek elemanlarının yerine getirdiği görevler mesleki uygulamalarda bir standardın olmamasına neden olmakta bu durum da kaliteli hizmetin sunulmamasına yol açmaktadır. Mesleki rol ve görevlerin açıkça ifade edilmesi ve mesleki sınırların belirlenmesi bu eşitsizliklerin önüne geçilmesini sağlayacaktır.

Aile mahkemesinde görev yapan meslek elemanlarının nicelik yönünden eksikliklerinin bu alanda çalışan meslek elemanlarının iş yükünü artırdığı görülmektedir. Aile mahkemesinde görev alan psikolog, pedagog ve sosyal hizmet uzmanları ruh sağlığı uzmanları olarak değerlendirilebilmektedirler. Ruh sağlığı uzmanlarının temel hedefi ise danışanlarının psiko-sosyal durumlarını değerlendirerek psiko-sosyal durumlarını iyileştirmeye yönelik çalışmalar yapmaktır. Bu bağlamda hali hazırda çok fazla evrak yoğunluğu olan aile mahkemelerinde görev yapan meslek elemanları çalışma sürelerinin çoğunu bu evrak işlerine ayırmak zorundadırlar. Bu nedenle aile mahkemesine gelen tarafların ve çocukların psiko-sosyal durumlarıyla daha az ilgilenmeleri muhtemel bir sonuçtur. Yeterli personel desteğinin sağlanması adli sisteme dahil olan kişilere meslek elemanları tarafından psiko-sosyal desteğin de sağlanmasını kolaylaştıracaktır. Aile mahkemesinde görev alan meslek elemanlarının hem nicel hem nitel yönden desteklenmeleri davaların seyrine olumlu yönde katkı sağlarken aynı zamanda sürece dahil olan ebeveyn ve çocukların psiko-sosyal durumlarına da katkı sağlayacaktır. Bunların dışında hali hazırda bulunan meslek elemanlarının aile mahkemelerinin dosya yoğunluğu ve sayısına da yetişmekte zorluk yaşadıkları görülmektedir. Adli destek ve mağdur hizmetleri müdürlüğüyle birlikte aile mahkemesi uzmanlığının ortadan kalkacağı ve buna bağlı olarak meslek elemanlarının bütün mahkemelerin ortak personeli olarak değerlendirileceği bir sistem oluşturulmaktadır. Buna bağlı olarak meslek elemanlarının aile mahkemeleri dışında olan mahkemelerin de dosyalarıyla ilgilenecek olması adli destek ve mağdur hizmetleri müdürlüğünde görev yapan meslek elemanlarının iş yükünü artıracaktır. Meslek elemanlarının sadece aile

mahkemesindeki iş yükleri bile çok fazlayken adli destek ve mağdur hizmetleri müdürlüğü bünyesine geçtiklerinde bu iş yükleri katlanarak artacak ve bu da mesleki uygulamaların verimini aynı oranda azaltacaktır. Bu nedenle adli destek ve mağdur hizmetleri bünyesinde bulunan profesyonel meslek elemanlarının sayısı ivedilikle arttırılmalıdır. Psiko-sosyal destek hizmetlerin ötesinde en azından sürekli hizmetlerin aksamaması adına meslek elemanlarının nicelik yönünden desteklenmesi gereklilik göstermektedir. Bütün bunlar göz önüne alındığında etkili ve sürekli hizmetlerin sağlanması için profesyonel meslek elemanlarının sayısının artırılmasına yönelik çalışmalar gerekmektedir. Adli destek ve mağdur hizmetlerinin hem personel sayısının artırılmasıyla hem de sürekli hizmetlerin sağlanması adına güçlendirilmesi ve desteklenmesi gerekmektedir. Aile içi şiddet nedeniyle açılan boşanma davalarında tarafların ve çocuk tanıkların psiko-sosyal durumlarının da göz önünde bulundurulduğu bir sistem oluşturulması için meslek elemanlarının nitelik ve nicelik bakımından desteklenmesi adli sisteme dahil olan tarafların ve çocukların süreci en az hasarla atlattıklarına katkıda bulunması beklenmektedir. Bunların dışında adli destek ve mağdur hizmetleri bünyesinde bütün mahkemelerin ortak personelleri olacak olan meslek elemanları ilgilenecekleri dosyanın detaylarını tam anlamıyla bilemeyecek ve bu da hizmetten etkin yararlanamamayı beraberinde getirecektir. Bu müdürlük çatısı altında birleşen meslek elemanlarına gelen dosyalar merkezden atama yoluyla yapılacağından dolayı dosyaların takibinin yapılması zorlaşacak ve bir dosyanın birden çok meslek elemanı tarafından yönetilmesi gibi bir olumsuzluk ortaya çıkacaktır. Dosyanın ilk aşamasında farklı diğer aşamalarında farklı bir meslek elemanının bulunmasının dava sürecine olumsuz etkisi olacağı gibi bir karışıklığa da neden olacaktır. Adli destek ve mağdur hizmetleri müdürlüklerinin bu etkenleri göz önüne alarak güçlendirilmesi ve desteklenmesi davaların daha sağlıklı sonuçlanması ve adli sisteme dahil olan kişilerin süreçten en az hasarla ayrılmasına olanak sağlayacaktır.

Aile içi şiddet nedeniyle açılan boşanma davalarında tanık sıfatıyla dinlenen çocukların hem aile içinde tanıklık ettikleri olaylardan hem de adli sistem içinde yaşadıkları olaylardan kaynaklı örselendikleri görülmektedir. Adli sisteme tanık sıfatıyla dahil olan çocukların bire bir iletişim kurdukları kişiler genellikle meslek

elemanlarıdır. Bu bağlamda çocukların tanıklıkları sırasında yanında olan meslek elemanlarının çocuk alanında bilgi ve becerilerinin yanı sıra bazı özel şartları da taşımaları çocuklarla kuracakları güven ilişkilerini olum yönde etkileyecektir. Çocuk alanı gibi özel alanda çalışan meslek elemanlarının seçilerek bu kurumlarda görev almaları çocukların ikincil travmalarının önüne geçmek adına önem arz etmektedir. Aile mahkemesinde görev yapan hakimler için önerilen özel şartların çocukla bire bir iletişim kuracak olan meslek elemanlarına da getirilmesi çocuk odaklı bir hizmetin oluşmasına katkı sağlayacaktır. Aile mahkemelerinde görev alan meslek elemanlarının çocukla çalışma konusunda özel şartlara sahip olması meslek elemanlarının çocuklarla empati kurmasını sağlayarak güvenli bağlanmayı sağlamak adına katkı sağlayacaktır. Çocukla güvenli bağlanmanın sonucunda daha sağlıklı ve işlevsel bilgilerin edinilmesi beklenen bir sonuçtur. Bu güvenli bağ sonucu elde edilen bilgiler dava sürecinin sağlıklı sonuçlanmasına katkı sağlarken çocuğun süreçten daha az hasarla ayrılmasına olanak sağlayacaktır. Çocuk alanında çalışacak meslek elemanların özel şartlarla seçilmesi aynı zamanda bu şartları taşıyan meslek elemanlarının işlerini yaparken daha verimli olmasını sağlayacaktır. 4787 sayılı kanun gereği aile mahkemesinde görev yapacak hakimlerde tercihen evli, çocuk sahibi ve otuz yaşını doldurmuş olma şartları aranmaktadır. Bu duruma benzer olarak aile mahkemesinde görev alan meslek elemanlarının buna benzer şartlarla görev almaları mesleki uygulamaların kalitesini artırarak sürecin işlevselliğine katkıda bulunacaktır. Benzer şartların getirilmesi neticesinde çocuk alanında deneyim sahibi, çocukla ve ebeveynlerle empati kurabilecek potansiyele sahip meslek elemanları aile mahkemelerinde görev alarak çocuğun ve ebeveynlerin örselenmesinin önüne geçerek olası travmaları engelleyecektir. Bunların yanı sıra aile mahkemesi gibi uzmanlık gerektirecek bir çalışma alanının bu kapsamda çalışacak meslek elemanlarında özel şartlarla istihdam edilmesi her bakımdan süreci daha işlevsel hale getirecektir.

Çıktı

Müdahale odağına yönelik geliştirilen stratejilerle birlikte; aile mahkemesinde çalışan meslek elemanlarının çocukla iletişim becerilerinin güçlenmesi, uzmanların

ocuk ile ilgili gözlemlerinin daha sağlıklı hale gelmesi, çocukların tanıklığında sosyal inceleme raporlarının yeterli kılınması, nitelikli meslek elemanlarının sayısının artması, meslek elemanlarının iş yüklerinin azalması, ocuk alanına ilişkin daha profesyonel ve uzmanlaşmış meslek elemanlarının sayısının artırılması, mesleki yeterlik ve yetkinlikle tanık olarak dinlenilecek çocukların travmalarının ve örselenmelerinin önüne geçilmesi çıktı olarak hedeflenmektedir.

Amaç

ocukla bire bir iletişim kuran meslek elemanları sisteminin ocuk alanında daha profesyonel ve donanımlı hale getirilerek çocuğun travma ve örselenmesinin önüne geçmek amaçlanmıştır.

Ebeveynler Sistemine Yönelik neriler

Müdahale Odağı

Aile içi şiddet nedeniyle açılan boşanma davlarının unsurları genel olarak taraf olan ebeveynler ve tanık sıfatıyla adli sisteme dahil olan çocuklardır. Çocukların boşanma davalarında tanık olmaları durumunda ebeveynler tarafından çocuklara karşı olumlu ve olumsuz tutumlar sergiledikleri görülmektedir. Ebeveynlerin sergiledikleri bu tutumların sonucunda ocuk ebeveyn ilişkileri şekillenmektedir. Ebeveynlerin kendi aralarındaki problemlerin düzeltilmesi veya ocuk ebeveyn ilişkilerinin düzenlenmesi için aile danışmanlıkları verilmektedir. Bunun dışında boşanma sürecinde karşılaşılabilecek problemleri en aza indirmek, ebeveyn ocuk ilişkilerinde oluşabilecek sorunları en aza indirmek için boşanma danışmanlıkları önemli rol oynamaktadır.

Strateji

Aile içi şiddet nedeniyle açılan boşanma davalarının birçoğunda aile ile ilgili olarak işlevsel olmayan aile yapısı tanımlaması yapılabilmektedir. Eğitim seviyesi yüksek ailelerin de bu nedenden dolayı boşanma davaları görülse de bu ailelerin azınlıkta olduğu görülmektedir. Şiddet nedeniyle kolluk kuvvetlerine daha önce başvurmuş ailelere yönelik eğitim ve rehabilitasyon çalışmaları ailenin işlevsiz olan sistemlerini yeniden işlevli hale getirmek adına yardımcı olacaktır. İşlevsiz ailelerin boşanma olasılıkları daha fazla olduğu gibi varsa çocuklarının da örselenme olasılığı çok yüksektir. İşlevsiz ailelerin boşanma nedenlerinin arasında şiddetin herhangi bir türünün varlığı görülmekte ve bu şiddet türleri genellikle çocuklara yansımaktadır. Çocuğun aile içinde tanık olduğu şiddet olayının üzerine ebeveynlerin çocuklar üzerinde kurdukları baskılar ve adli sisteme dahil olma süreçleri çocuklar üzerinde travmalar yaratmaktadır. Bu durumları en aza indirmek için kapsamlı saha araştırmalarıyla işlevsiz ailelerin eğitimlerle desteklenmeleri ve hem psiko-sosyal hem de sosyo-ekonomik yardımlarla desteklenmeleri olası boşanmaların ve olası çocuk tanıkların önüne geçecektir. Ailenin işlevsiz sistemlerinin yeniden düzenlenmesi ve ailenin bilinçlendirilmesi varsa çocukların örselenmelerinin önüne geçecek veya en aza indirecektir. Verilen eğitimlerin belirli aralıklarla verilmesi ailelerin durumlarındaki olumlu veya olumsuz değişimleri görme fırsatı vererek uygun müdahale yöntemlerinin kullanılmasına olanak sağlayacaktır.

Adli sisteme dahil olan tarafların ve çocukların süreç hakkında yeterli bilgiye sahip olmadıkları ve bu durumun sorunlara yol açtığı görülmektedir. Süreç hakkında yeteri bilgileri bulunmayan tarafların ve çocukların aynı zamanda haklarını da yeteri kadar bilmediği görülmektedir. Buna yönelik bilgilendirici materyallerin oluşturulması ve etkin şekilde kullanımı sürecin yıkıcı etkilerini azaltacaktır. Çocukların adli sürece çoğu zaman ebeveynlerin birinin veya ikisinin birden karşı tarafa olan bir anlık öfke ve sinirleriyle dahil oldukları görülmektedir. Ancak adli sistem çocuklar üzerinde travmalara yol açabilmektedir. Ebeveynler çoğu zaman bu durumu ikinci plana atarak süreçten galip çıkmayı hedeflemektedirler. Çocukların adli sistem içinde görecekları olası zararların taraf olan ebeveynlere bilgilendirici

materyallerle birlikte anlatılması veya aktarılması taraf olan ebeveynlerin düşüncelerini değiştirmekte etkili olabilecek ve çocukların süreçten en az hasarla ayrılmalarına olanak sağlayacaktır. Adli sisteme zorunlu olarak dahil olan çocuklar için eğlenceli ve aynı zamanda bilgilendirici materyallerin oluşturulması çocukların süreci öğrenmelerini ve olası durumları önceden bilmelerini sağlayacaktır. Çocuklara yönelik çocuk odaklı öğretici materyaller çocukların ilgisini çekmesini sağlarken meslek elemanlarının mesleki uygulamalarına da destek sağlayacak ve sürecin daha sağlıklı ilerlemesine destekte bulunacaktır. Bunun yanı sıra profesyonel meslek elemanlarının niceliksel eksiklikleri tarafların ve çocukların haklarını anlatmada sorunlar ortaya çıkartmaktadır. Niceliksel eksikliklerden kaynaklı taraflara ve çocuklara yönelik bilgilendirmelerin aksamaması adına bilgilendirici materyal kullanımının etkili olacağı düşünülmektedir.

Aile içi şiddet nedeniyle açılan boşanma davaları sürecinde aile mahkemesinde görev alan meslek elemanları mahkemeye 5395 sayılı Çocuk Koruma Kanunu kapsamında çeşitli tedbir kararları sunmaktadır. Bu kapsamda meslek elemanları danışmanlık, eğitim, bakım, sağlık ve barınma tedbirlerinden çocuk için en uygun olanı veya olanları mahkemeye öneri olarak sunmaktadırlar. Bu tedbir kararları mahkeme tarafından uygun bulunduğu uygulamaya konulmakta ve denetiminin ilgili kurumlar tarafından yapılması gerekmektedir. Ancak verilen tedbir kararlarının birçoğunun yeteri kadar denetim ve izlemeden geçmediği görülmektedir. Verilen bu tedbir kararlarının hepsi uzmanlar tarafından çocuğun yüksek yararı doğrultusunda verilmektedir. Bu tedbir kararlarının uygulanması çocukların yüksek yararları açısından önem arz etmektedir. Bu kararların etkin denetimi ve izleme çalışmalarının yapılması çocuğun içinde bulunduğu koşulların iyileşmesine etki edecek var olan travmalarından kurtulmasını olası travmalarının da önüne geçmesine katkı sağlayacaktır. Tedbir kararlarının denetim mekanizmasının zayıflığı kanunda açıkça belirtilen bu kararların etkinliğini azımsanmayacak ölçüde azaltmaktadır. Bu bağlamda verilen ve uygulanması ön görülen bu tedbir kararlarının izlemelerinin yapılması hem çocuğun hem de ailenin iyilik hallerinin devam etmesi adına önem taşımaktadır. Çocuklara yönelik verilen tedbir kararları kanunda çocuğun yararı göz önünde bulundurularak, öncelikle kendi aile ortamında korunmasının sağlanması ile

yaşına ve gelişimine uygun eğitim ve öğreniminin desteklenmesini, kişiliğinin ve toplumsal sorumluluğunun geliştirilmesi olarak açıkça belirtilmiş ancak buna rağmen verilen kararlar sağlıklı bir şekilde izlenmemektedir. Kanunda da açıkça belirtilen hususlar göz önüne alınarak tedbirlerin gerekli özenle izlenmeleri çocuğun gelişimi, eğitimi gibi birçok alanda desteklenmesini sağlayacaktır.

Aile içi şiddet nedeniyle açılan boşanma davalarının genellikle işlevsel aile özelliğini yitirmiş aileler tarafından açıldığı görülmektedir. İşlevsiz ailelerde genel olarak ciddi iletişim sorunları, empati eksikliği, güvensizlik, kalıp yargı ve davranışların dışına çıkamama gibi sorunlarla karşılaşmaktadır. Bu problemlerin çözümü veya problemlerin en aza indirilmesi için aile danışmanlıklarının verilmesi etkili olacaktır. İşlevsiz ailelere verilecek bu danışmanlıklar ailenin işlevini yitirmiş sistemlerinin yeniden düzenlenmesine katkıda bulunurken aile içinde bulunan çocukların problemlerden en az etkilenmesi için çalışmalar yaparak çocuğun örselenmesini en aza indirecektir. Aile danışmanlığı hizmetinin verilmesi aile içinde bulunan işlevsiz sistemlerin yeniden düzenlenmesiyle iletişim, empati eksikliği gibi sorunların çözümünde etkili olacağından ailenin işlevli sistemlerinin artırılmasına katkıda bulunarak aile içi şiddet ve benzer sorunların azalmasına katkı sağlayacaktır. Bunun dışında boşanmaya kesin olarak karar veren aileler için boşanma danışmanlık hizmetlerinin verilmesi boşanma sürecindeki olumsuzlukları en aza indirecektir. Boşanma sürecinde bulunan tarafların birbirlerine karşı yoğun öfke ve nefret duygularının olması birbirlerine karşı acımasızca davranmalarını ve çocukların bu süreçten olumsuz olarak etkilenmelerini sağlamaktadır. Bu süreçte verilecek boşanma danışmanlığı hizmeti sürecin daha sağlıklı yürütülmesi için önem arz etmektedir. Genel olarak verilecek aile danışmanlığı hizmetleri olası boşanmaların önüne geçerek aile içinde bulunan işlevsiz sistemlerin yeniden düzenlenmesine katkı sağlarken boşanma sürecinde olan taraflara verilecek boşanma danışmanlığı hizmeti boşanma sürecinin daha sağlıklı sonuçlanmasına katkı sağlayacaktır.

Adli sistemin verdiği kararlarla diğer kurum ve kuruluşları etkileyecek ve harekete geçirebilecek bir çalışma şekline sahip olduğu görülmektedir. Bu sistem içinde verilen kararların başka bir sistemi etkilemesi kurumlar arası koordinasyon ve

işbirliğini zorunlu kılmaktadır. Aile içi şiddet nedeniyle açılan boşanma davalarında çocuklara yönelik verilen danışmanlık ve eğitim tedbir kararlarının Milli Eğitim Bakanlığı ve Aile ve Sosyal Hizmetler bakanlığı tarafından, bakım ve barınma tedbir kararının Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı tarafından, sağlık tedbir kararının ise Sağlık Bakanlığı tarafından uygulanması bu kurumların hepsiyle koordinasyon ve işbirliği içinde olmayı zorunlu kılmaktadır. Bu kararların sağlıklı bir şekilde uygulanması sağlıklı bir işbirliğiyle mümkün olacaktır. Aile mahkemelerinde verilen tedbir kararları ve bu kararlara ait dosya hakkında en kapsamlı bilgiye sahip olanların aile mahkemesi uzman meslek elemanları olduğu görülmektedir. Aile mahkemesinde çalışan profesyonel meslek elemanlarının önerileri doğrultusunda verilen tedbir kararlarının diğer kurumlar tarafından uygulanması ve uygulanan tedbirlerin geri dönütlerinin aile mahkemesinde görev alan meslek elemanlarına verilmemesi uygulama verimini düşürmektedir. Bu tedbir kararlarını öneren meslek elemanlarıyla tedbir kararlarını uygulayan kurumlarda bulunan meslek elemanlarının işbirliği ve koordinasyonunun sağlanması uygulanan tedbirlerin verimini artırarak çocuğun yüksek yararını sağlayacaktır. Tedbir kararları dışında aile mahkemesinde görevli meslek elemanlarının çocuğun ve tarafların yararları doğrultusunda yaptıkları yönlendirme ve sevk işlemlerinin de diğer kurumlar tarafından uygulanması uygulama veriminin artırılması kurumlar arası için işbirliği ve koordinasyonu yine zorunlu kılan faktörlerdendir. Aile mahkemesinde görevli meslek elemanlarının yönlendirdiği kişilerin psiko-sosyal ve sosyo-ekonomik durumların yükseltilmesi için diğer kurumlarla işbirliği yapılması hizmetten yararlanan bireylere yönelik uygun müdahale yöntemlerinin seçilmesinde de etkili olacaktır.

Tarafların ve çocukların aile içi şiddet nedeniyle açılan boşanma davaları sürecinde ve öncesinde karşılaştıkları sorunların, kişilerin psiko-sosyal durumlarını olumsuz etkilediği görülmektedir. Süreç içinde ve öncesinde yaşanan şiddet ve benzeri durumlar şiddet mağduru taraf kadar bu olaya tanık olan veya maruz kalan çocukların da psiko-sosyal durumunda yıkıcı etkiler bırakmaktadır. Örselenmelere ve travmalara fazlaca açık olan çocukların hem boşanma sürecinde hem öncesinde hem de boşanma sonrasında tanıklık ettiği olaylar çocuklar üzerinde ciddi yıkıcı sonuçlara yol açabilmektedir. Bu bağlamda hem taraflara hem de çocuklara yönelik psiko-

sosyal destek hizmetlerinin verilmesi bu yıkıcı etkileri en aza indirmek için etkili olacaktır. Psiko-sosyal destek hizmetleri tarafların ve çocukların iyi olma durumlarını destekleyerek sürecin yarattığı travmaların etkinliğini azaltacaktır. Psiko-sosyal destek hizmetlerinde yararlanamayan çocukların yaşadığı travmaların ilerleyen yaşlarda bireysel ve toplumsal sorunlara yol açması muhtemeldir. Çocuklar dışında şiddetin herhangi bir türüne maruz kalan tarafların yaşadıkları problemler olası kendi yaşamını sonlandırma gibi durumlar yaratabilecek potansiyele sahiptir. Toplumsal problemlerin birçoğuna etki eden psiko-sosyal sorunların gerekli destekler sunularak ortadan kaldırılması muhtemeldir. Bu destek hizmetlerinin verilmesi işlevsel bireylerin sayısının artırılmasına da katkı sağlayacaktır. Etkin psiko-sosyal destek hizmetleri çocuğun velayetini alan ebeveyn için de çok büyük önem arz etmektedir. Psiko-sosyal boyutta sorunları olan ve velayeti kazanan ebeveyn, içinde bulunduğu psiko-sosyal sorunların da etkisiyle çocuğa yeterli desteği sağlayamamasına neden olacak bu durum çocuğun yeniden örselenmesine zemin hazırlayacaktır. Bu bağlamda oluşacak olumsuz durumları ve bu durumların yaratacağı etkileri en aza indirmek için etkin psiko-sosyal destek hizmetlerin taraf ve tarafların çocuklarına verilmesi önem arz etmektedir. Verilecek psiko-sosyal destek hizmetlerinin alanında uzman kişilerce verilmesi sorunların çözümünde daha da olumlu etki edecek bir diğer faktördür. Yetkin olmayan meslek elemanlarının sağlayacağı danışmanlık hizmeti sürecin daha kötü olmasına neden olacaktır bu nedenle hizmetin verimliliğinin artırılması için bu alanda profesyonel ve yetkin meslek elemanlarının görevlendirilmesi sağlanmalıdır.

Adliyelerde yakın zamanda kurulan Adli Destek ve Mağdur Hizmetleri Müdürlükleri hem taraf olan ebeveynlere hem de sürece dahil olan çocuklara yönelik hizmet vermesi planlanan bir birimdir. Bu müdürlüğün çeşitli şekillerde desteklenmesi ve güçlendirilmesi sürece dahil olan bireyler açısından faydalı olacaktır. Süreç içinde yaşanan olumsuzlukların en aza indirilmesi için adli destek ve mağdur hizmetlerinin güçlendirilmesi ve desteklenmesi önem arz etmektedir. Bu sistemde görev alan meslek elemanlarının nicel ve nitel yönden desteklenmeleri adli destek ve mağdur hizmetleri yapısını da güçlendirecektir. Adli sistemin parçası olan adli destek ve mağdur hizmetleri kapsamında psiko-sosyal destek hizmetlerinin etkin

bir şekilde adliyede verilmesi, adliye ortamlarının çocuklar için uygun ortamlar olmamasından dolayı zorlayıcı olacağı düşünülmektedir. Çocuklar için yeterince uygun olmayan ve psiko-sosyal ve gelişimsel açıdan çocuklar için çeşitli riskleri içinde barındıran adli sistem içinde verilecek psiko-sosyal destekler verimli olmayacaktır. Ancak bu sisteme bağlı çocuk odaklı merkezlerin kurulmasıyla psiko-sosyal destek hizmetleri verilerek sürece dahil olan bireylerin desteklenmesi ve böylelikle adli destek ve mağdur hizmetlerinin güçlendirilmesi muhtemeldir. Bu ortama uygun olmayan hizmetlerin başka ortamlarda verilmesi ve bu kurumda bulunan meslek elemanlarıyla işbirliği içinde olunması sistemin desteklenmesine olanak sağlayacaktır. Henüz yeni bir birim olan bu birimin geliştirilerek sürece dahil olan bireylere verimli hizmetlerin sunulması sürecin daha sağlıklı devam etmesine ve sonlandırılmasına katkıda bulunacaktır. Adli destek ve mağdur hizmetleri bünyesinde çalışan meslek elemanları ve diğer personellere yönelik verilecek eğitimlerle sistemin daha çok insancıl ve birey odaklı olmasını sağlayacaktır. Taraflara ve çocuklara sunulan hizmetlerin her açıdan geliştirilmesi dava sürecinde yaşanan olumsuzlukları en aza indirerek olası travma ve örselenmelerin önüne geçecektir. Bu sistemin diğer kurumlar tarafından da desteklenmesinin önünü açacak her türlü faaliyetler çocuğun ve kişilerin yüksek yararları adına önemli sonuçların ortaya çıkmasını sağlayacaktır. Adli destek ve mağdur hizmetlerinin geliştirilmesi ve güçlendirilmesi sürece dahil olan bireylerin süreçten maksimum faydayı sağlamasına katkı sağlayacaktır. Diğer kurum ve kuruluşlarla etkin şekilde yapılacak işbirliği ve koordinasyon bu çatı altında çalışan meslek elemanlarının iş yüklerini hafifleterek kendi uyguladıkları hizmetlere yüksek düzeyde odaklanmalarını sağlayacaktır. Adli destek ve mağdur hizmetlerinin nitelikli ve alan deneyimine sahip meslek elemanlarıyla desteklenmesi yine bu sistemin geliştirilmesine ve güçlendirilmesine katkıda bulunacaktır.

Çıktı

Müdahale odağına yönelik geliştirilen stratejilerle birlikte boşanma sürecinde ve çocukların tanıklığı durumunda bilinçli ve işlevsel ebeveyn tutumlarının desteklenmesi, boşanma sürecinde tanık çocukların ebeveyn kaynaklı psiko-sosyal

sorunlar ve örselenmenin önüne geçmek, çocuklara yönelik tedbir kararlarının işlevselliğini arttırmak ve hizmetten maksimum verim sağlamak, çocukların boşanmaya taraf olan ebeveynleri arasında kalmasının önüne geçmek ve ebeveyn sisteminde çocuğun yüksek yararını gözetmek çıktı olarak hedeflenmektedir.

Amaç

Aile içi şiddet nedeniyle açılan boşanma davalarında ebeveynlerin danışmanlık ve eğitimle bilinçlendirilmesi ve çocukların tanıklığı konusunda olumlu tavır ve davranışlarının desteklenmesi amaçlanmıştır.

ÖZET

Aile İçi Şiddet Nedeniyle Açılan Boşanma Davalarında Çocuk Tanıklığına İlişkin Meslek Elemanlarının Görüşlerinin İncelenmesi

Bu araştırmanın temel amacı, aile içi şiddet nedeniyle açılan boşanma davalarında çocukların tanık sıfatıyla dinlenmesine ilişkin süreçlerde çocuk tanıklığı uygulamalarıyla ilgili mevcut durumu, gelişmeye açık yönleri ve alternatif uygulama yöntemlerini aile mahkemelerinde görev yapan sosyal hizmet uzmanı, pedagog, psikolog gibi profesyonellerin görüşleri doğrultusunda incelemektir. Bu bağlamda, aile mahkemelerinde aile içi şiddet nedeniyle açılan boşanma davalarında çocuk tanıklığı uygulaması, multidisipliner bir bakış açısı ile sosyal hizmet uzmanı, psikolog ve pedagogların görüş ve deneyimleri çerçevesinde ele alınmış ve aile içi şiddet ve boşanma çerçevesinde çocukların tanıklığı ile ilgili bir model önerisinde bulunulmuştur.

Nitel araştırma yöntemi benimsenerek gerçekleştirilen bu araştırmada Türkiye’de aile mahkemelerinde en az 3 yıl mesleki deneyime sahip ve halen aile mahkemelerinde görevli sosyal hizmet uzmanı, pedagog ve psikologlardan oluşan toplamda 31 meslek elemanı ile derinlemesine görüşmeler yapılmıştır. Veriler yarı-yapılandırılmış görüşme formu ile elde edilmiştir. Araştırma verileri MAXQDA 18.2 nitel veri analiz programı aracılığıyla analiz edilmiştir. Yapılan araştırma sonucu, Türkiye’de aile kavramı, Türkiye’de aile içi şiddet olgusu, boşanma davaları ve çocuklar, tanıklık, adli sistemde çocuk tanık, mesleki uygulamalar ve çocuk tanık, ebeveynler ve çocuk tanık ve çocuk tanıklığı önerileri olmak üzere sekiz tema oluşturulmuştur.

Araştırma sonucunda Türkiye’de aile olgusunun kutsal olarak ifade edildiği ve ataerkil aile yapısının da önemini koruduğu, aile içi şiddet olgusunda ise bu aile yapısı faktörleri, toplumsal cinsiyet rollerinin etkili olduğu görülmüştür. Aile içi şiddet ve boşanma çerçevesinde çocukların mahkemede tanıklıkları ile ilgili adli sistem, meslek elemanları sistemi ve ebeveynler sisteminde çocukların önemli ölçüde sorun yaşadıkları ortaya çıkmıştır. Ayrıca aile içi şiddet ve boşanma olgularıyla bağlantılı olarak çocukların tanıklığı uygulamasının geliştirilmesi ve daha çok çocuk odaklı, çok boyutlu bir sistem kurulması gerekliliği ifade edilmiştir.

Anahtar Sözcükler: Aile içi şiddet, boşanma, çocuk, mahkeme, tanık.

SUMMARY

Examining the Opinions of Professional Staff on Child Witness in Divorce Cases Due to Domestic Violence

The main purpose of this research is to examine the current situation, developmental aspects and alternative application methods regarding the processes of hearing children as witnesses in divorce cases filed due to domestic violence, in line with the opinions of professionals such as social workers, pedagogues and psychologists working in family courts. In this context, the practice of child witnessing in divorce cases filed due to domestic violence in family courts has been handled with a multidisciplinary perspective within the framework of the views and experiences of social workers, psychologists and pedagogues, and a model has been proposed regarding the testimony of children within the framework of domestic violence and divorce.

In this research, which was carried out by adopting the qualitative research method, in-depth interviews were conducted with a total of 31 professional staff, consisting of social workers, pedagogues and psychologists, who have at least 3 years of professional experience in family courts in Turkey and are still working in family courts. The data were obtained with a semi-structured interview form. Research data were analyzed through the MAXQDA 18.2 qualitative data analysis program. As a result of the research, eight themes were created: the concept of family in Turkey, the phenomenon of domestic violence in Turkey, divorce cases and children, testimony, child witness in the judicial system, professional practices and child witness, parents and child witness and child witness suggestions.

As a result of the research, it has been seen that the family phenomenon in Turkey is expressed as sacred and the patriarchal family structure also maintains its importance, and these family structure factors and gender roles are effective in the phenomenon of domestic violence. Within the framework of domestic violence and divorce, it has been revealed that children have significant problems in the judicial system, the system of professional staff and the system of parents regarding the testimony of children in court. In addition, it was stated that in connection with the cases of domestic violence and divorce, the practice of child witnessing should be developed and a more child-oriented, multidimensional system should be established.

Keywords: Domestic violence, divorce, child, court, witness.

KAYNAKLAR

- ACAR F (1993). Gecekonduklarda ailelerarası geleneksel dayanışmanın çağdaş organizasyonlara dönüşümü. *Bireysel İlişkiler ve Cinsiyet Roller* (ss. 195-247). içinde Ankara: Başbakanlık Aile ve Sosyal Araştırmalar Genel Müdürlüğü.
- AĞYAR F, DÖKME S (2018). Niteliksel araştırmaların planlanması: Araştırma soruları, örneklem seçimi, geçerlik ve güvenirlik. *Gazi Sağlık Bilimleri Dergisi*, **3(3)**, 7.
- AİLE VE SOSYAL ARAŞTIRMALAR GENEL MÜDÜRLÜĞÜ (2009). Türkiye'de aile mahkemesi uygulaması ve uygulamanın değerlendirilmesi. T.C. Başbakanlık Aile ve Sosyal Araştırmalar Genel Müdürlüğü, Ankara.
- Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı (2015). Türkiye’de kadına yönelik aile içi şiddet araştırması. Erişim Adresi:[[www.hips.hacettepe.edu.tr: http://www.hips.hacettepe.edu.tr/KKSATRAAnaRaporKitap26Mart.pdf](http://www.hips.hacettepe.edu.tr/KKSATRAAnaRaporKitap26Mart.pdf)] Erişim Tarihi:10/11/2017
- AKINTÜRK T, KARAMAN D (2013). Aile Hukuku. İstanbul: Beta Yayınları.
- AKKAŞ İ, UYANIK Z (2016). Kadına yönelik şiddet. *Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi SBE Dergisi*, **6(1)**, 35.
- AKTAŞ AKOĞLU Ö, KÜÇÜKKARAGÖZ H (2018). Boşanma nedenleri ve boşanma sonrasında karşılaşılan güçlüklerle ilişkin bir araştırma: İzmir ili örneği. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, **29(1)**.
- AKTAŞ Ö (2011). Boşanma nedenleri ve boşanma sonrasında karşılaşılan güçlükler. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi.
- AMOTO PR, CHEADLE J (2005). The long reach of divorce: Divorce and child well-being across three generations. *Journal of Marriage and Family*, **67(1)**, 191-206.
- APAYDIN E (2018). Ortak hayata son verilmesi sonrası ortak velâyet hususunda yasal düzenleme gereği. *İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, **9(1)**, 464-466.
- Avrupa Birliği Temel Haklar Kur. ve Avrupa Konseyi (2015). Çocuk Haklarıyla İlgili Avrupa Hukuku El Kitabı. Lüksemburg: Avrupa Birliği Basım Ofisi.
- AYBEY S (2015). Aile ve dini rehberlik bürolarına gelen sorular ışığında kadınların boşanma nedenleri. *Pamukkale Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, **2(4)**, 104-126.
- AZİZ A (2011). Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri ve Teknikleri (6 b.). Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.

- BARAN A, TAŞDEMİR AFŞAR S, KOCA ARITAN C (2015). Sığınmaevlerine çoklu bakış . Ankara: Konak Kırtasiye.
- BARKER RL, BRANSON DM (2000). Forensic social work. Haworth Press.
- BAYDUR E, ERTEM B (2006). Kadına yönelik evlilik içi şiddetin hukuki boyutları, ceza kanunu, medeni kanun ve ailenin korunmasına dair kanun kapsamında bir inceleme. *TBB Dergisi* **65**: 89-118.
- BAYKARA ACAR Y (2015). Adli sosyal hizmet ve Türkiye'de çocuk adalet sisteminin tarihi. Ed.: İÇAĞASIOĞLU ÇOBAN A, ATTEPE ÖZDEN S, *Türkiye'de adalet sistemi ve adli sosyal hizmet*. Ankara: Başkent Üniversitesi.
- BAYRAKTAR N (2010). Boşanmış kadınların çevrelerinin kendilerine bakış açısını algılama şekilleri. Yayımlanmamış Yüksel Lisans Tezi, T.C. Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bolu.
- BİLGE N, ÖNEN E (1978). Medeni yargılama hukuku dersleri. Ankara.
- BİLİCAN GÖKKAYA V (2018). Toplumsal Cinsiyet ve Aile İçinde Kadına Yönelik Şiddet. Ankara: Gece Kitaplığı.
- BLANDON GITLIN I, PEZDEK K (2009). Children's memory in forensic contexts: Suggestibility, false memory, and individual differences. C. J. NAJDOWSKI, G. S. GOODMAN içinde, *Children as victims, witnesses, and offenders: Psychological science and the law* (s. 57-80). New York: Guildford Press.
- BLOOM BL, NILES RL, TATCHER AM (1985). Sources of marital dissatisfaction among newly separated persons. *Journal of family issues*, **6(3)**: 359-373.
- BULUT M (2008). Kadınlarda boşanma ve kültür ilişkisi. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, **19(2)**, 111-118.
- BUZ S, DÜZYURT S, SAĞLAM M (2015). Aile mahkemesinde çalışan sosyal çalışma görevlilerinin sosyal inceleme raporlarına ilişkin değerlendirmeleri: Ankara Adliyesi örneği. *Toplum ve Sosyal Hizmet Dergisi*, **26(2)**.
- BÜYÜKÖZTÜRK Ş, ÇAKMAK KILIÇ E, AKGÜN Ö, KARADENİZ Ş, DEMİREL F (2013). Bilimsel Araştırma Yöntemleri. Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.
- CAN Y (2013). Kadına yönelik şiddetin toplumsal cinsiyet temelleri: Niğde örneği. *Zeitschrift Für Die Welt Der Türken / Journal Of World Of Turks*, **5(1)**: 203-216.
- CAN Y, AKSU NB (2016). Boşanma sürecinde ve sonrasında kadın. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, **15(58)**: 888-902.

- CANATAN K, YILDIRIM E (2019). Aile Sosyolojisi. İstanbul: Açılım Kitap.
- CANTWELL N (2013). Çocuk adalet sisteminde sosyal çalışmanın rolü. Cenevre: Birleşmiş Milletler Çocuklara Yardım Fonu.
- CEYLAN E (2017). Türk Medeni Kanunu'nda çocuğun korunmasıyla ilgili güncel yargıtay kararlarının değerlendirilmesi. *D.E.Ü. Hukuk Fakültesi Dergisi*, **19(Özel Sayı)**: 364.
- CILGA İ (2005). Aile mahkemelerinin işleyişi ve uygulama sorunları konusunda Ankara'daki aile mahkemelerinde görevli hakim ve uzmanların görüşleri. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, **16(2)**: 1-34.
- CILGA İ (2008). Aile Mahkemelerinde Çalışma Yöntemi. Ankara: Sosyal Hizmet Uzmanları Derneği Genel Merkezi Yayınları.
- COŞKUN UH, SARICA AD, COŞKUN Y (2019). Velayet davalarında çocukların duruşma salonunda dinlenmesine ilişkin hakim, avukat ve uzman görüşleri. *Yaşar Hukuk Dergisi*, **1(2)**: 258.
- COUNCIL OF EUROPE (2011). Kadına yönelik şiddet ve aile içi şiddetin önlenmesi ve bunlarla mücadeleyle dair Avrupa Konseyi Sözleşmesi. İstanbul: Council of Europe.
- COUNCIL OF EUROPE (2013). Guidelines of the Committee of Ministers of the Council of Europe on child-friendly justice. Strasbourg: Council of Europe Publishing.
- COURTADE CR, LARNER RC (1992). Witnesses. *American Jurisprudence*, **81(2)**.
- CRESWELL JW (2016a). Araştırma Deseni: Nitel, Nicel ve Karma Yöntem Yaklaşımları. (S. B. Demir, Çev.) Ankara: Eğiten Kitap
- CRESWELL JW (2016b). Nitel Araştırma Yöntemleri-Beş Yaklaşım Göre Nitel Araştırma ve Araştırma Deseni. Ankara: Siyasal Kitabevi.
- ÇAKIR PARMAKSIZOĞLU A (2011). Aile içi şiddet mağduru olup boşanma sürecinde bulunan kadınlarda travma sonrası stres belirtileri ve ilişkili özellikler. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Kocaeli Üniversitesi, Kocaeli.
- ÇAKMAKLI K (1991). Aileler için sosyal hizmet. İstanbul: Basbakanlık Aile Araştırma Kurumu Yayınları.
- ÇAYIR C, ÖZER Ç (2011). Din ve şiddet üzerine psikolojik bir yaklaşım. *Dicle Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, **13(1)**.
- ÇELİKOĞLU C (1997). Boşanmanın çocukların benlik saygısına etkisi. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Hacettepe Üniversitesi, Ankara.

- Çocuk Koruma Kanunu (2005). 5395 Çocuk Koruma Kanunu. Erişim Adresi:[www.mevzuat.gov.tr:
<https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.5395.pdf>] Erişim Tarihi:05/05/2021
- DOĞAN C (2011). Türkiye'de boşanma sorununun sosyolojik ve istatistiki açıdan değerlendirilmesi. *İstanbul Journal of Sociological Studies*. **25**: 59-69
- DOĞAN İ (2012). Sosyoloji Kavramlar ve Sorunlar. Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.
- D'ONOFRIÓ B, EMERY RE (2019). Parental divorce or separation and children's mental health. *World Psychiatry*, **18(1)**:100-101.
- DURAL M, ÖĞÜZ T, GÜMÜŞ A (2005). Türk Özel Hukuku, C. III, Aile Hukuku. İstanbul.
- DURU S, DUYAN V (2017). Engelli Ailesinde Şiddet. Ankara: Yeni İnsan Yayınevi.
- ERTANHAN M (2005). Medeni Yargılama Hukukunda Tanık ve Tanıklık. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- ERTÜRK Y (2015). Sınır tanımayan şiddet paradigma, politika ve pratikteki yönleriyle kadına şiddet olgusu. İstanbul : Metis Yayıncılık.
- ERÜKÇÜ AKBAŞ G (2018). Şiddete tanıklık etmek: Kadın cinayetleri sonrasında geride kalanlar. Yayımlanmamış Doktora Tezi, Ankara, Hacettepe Üniversitesi.
- FEYZİOĞLU F (1979). Aile Hukuku. Ankara: Fakülteler Matbaası.
- FIDLER BJ, BALA N, BIRNBAUM R, KAVASSALIS C (2008). *Challenging Issues in Child Custody Disputes-a Guide for legal and mental health professionals*. Toronto: Carswell.
- FİLİZ O (2011). Türkiye' de aile mahkemeleri uygulaması ve uygulamanın değerlendirilmesi üzerine bir araştırma. *Aile ve Toplum*, **12(7)**: 73-96.
- GENÇCAN ÖU (2010). Boşanma, Tazminat ve Nafaka Hukuku. Ankara: Yetkin Yayıncılık.
- GIBBS GR (2007). Analyzing qualitative data. U. FLİCK içinde, *The Sage Qualitative Reserch Kit*. Canada: Sage.
- GİRGİN Y (2018). www.yasingirgin.av.tr. Erişim Adresi: [www.yasingirgin.av.tr:
<https://www.yasingirgin.av.tr/kac-yasindaki-cocuk-mahkemede-dinlenir/>] Erişim Tarihi: 29/06/2018
- GÖKCE H (2017). Dünyü, bugünü, yarını ile aile. *Sosyoloji Notları*, **1(1)**: 50-63.

- GÜLSEVEN AS (2017). Türk aile hukukunda toplumsal cinsiyet rolleri. *Türkiye Barolar Birliği Dergisi*, **132**: 183-230.
- HARARİ YN (2016). Hayvanlardan Tanrılara Sapiens: İnsan Türünün Kısa Bir Tarihi. Kolektif Kitap.
- HUSSERL E (2012). Ideas: General Introduction to Pure Phenomenology. New York: Routledge.
- İNAM A (1997). Şiddet üzerine düşünceler. *Felsefe Dünyası*, **24**: 8-11.
- JAFFE PG, JUODIS M (2006). Children as victims and witnesses of domestic homicide: Lessons learned from domestic violence death review committees. *Juvenile and Family Court Journal*, **57(3)**: 13-28.
- JAFFE PG, CROOKS CV, BALA N (2009). A framework for addressing allegations of domestic violence in child custody disputes. *Journal of Child Custody*, **6**: 169-188. doi:10.1080/15379410903084517
- JAFFE PG, JOHNSTON JR, CROOKS CV, BALA N (2018). Custody disputes involving allegations of domestic violence: Toward a differentiated approach to parenting plans. *Family Court Review*, **46(3)**: 500-522.
- KAHRAMAN GÜLOĞLU F (2020). Dezavantajlı bir grup olarak şiddet sarmalında kadınlar. Ed.: SERDAR M içinde, *Dezavantajlı gruplar ve Sosyal Hizmet* (s. 133). Ankara: Grafiker Yayınları.
- KAPLAN S, HALİME A, BÜKECİK E, ŞAHİN S, ARIÖZ DÜZGÜN A, BAY KARABULUT A (2018). Türkiye’de yapılan çalışmalar bağlamında kadınlarda boşanmanın nedenleri (2000-2018): Sistematik Derleme. *Uluslararası Bilimsel Araştırmalar Dergisi*, **3(2)**: 821-833.
- KARATAŞ Z, MAVİLİ A (2019). Çocuk adalet sisteminde suça sürüklenen çocuklara yönelik uygulamalarda karşılaşılan sorunlar. *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*, **19(45)**: 1013-1044.
- KILIÇ Ç (2013). Aile mahkemelerinde görev yapan uzmanların hizmet içi eğitim ihtiyacı. *Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi (KEFAD)*, **14(2)**: 273-290.
- KIRIMSOY E, ACAR H, YOKUŞ SEVÜK H, KAYNAK H, AYDIN M, ANTAKYALIOĞLU Ş, ÖZDEMİR U, MUTLU Y, BAYKARA ACAR Y (2013). Sosyal Çalışma Görevlileri için Eğitim Kitabı. Ankara .
- KÖHNKEN G, MANZENERO AL, SCOTT TM (2015). Statement validity assessment: myths and limitations. *Anuario de Psicología Jurídica*, **25**: 13-19. doi:doi:10.1016/j.apj. 2015.01.004

- KURU B (1961). Nizasız Kaza. Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları, Yayın No: 156. Ankara.
- LAMB ME (2010). *The Role of the Father in Child Development*. New Jersey: Wiley.
- LEE D, MCLANAHAN S (2015). Family structure transitions and child development: instability, selection, and population heterogeneity. *Am Social Rev.*, **80(4)**: 738-763.
- LOONEY JW (2014). *Children as witnesses in the courtroom: A Guide for Judges*. United States: Nevada University.
- MARGOLIN G (1998). Effects of domestic violence on children. Ed.: TRICKETT PK, SCHELLENBACH C içinde, *Violence against children in the family and the community* (ss. 57-101). Washington: American Psychological Association.
- McGOUGH LS (1994). *Child Witnesses, Fragile Voices in the American Legal System*. London: Yale University Press.
- MAVİLİ A (2014). *Aile İçi Şiddet: Kadının ve Çocuğun Korunması*. Ankara: Elma Yayınevi.
- MEADOWS S (2010). *The child as social person. Child and parents*. New York: Routledge.
- MELTON GB, LIMBER S, JACOBS J, OBERLANDER L (1992). *Preparing sexually abused children for testimony: Children's perceptions of the legal process*. Lincoln: University of Nebraska.
- MERRIAM SB (2013). *Nitel Araştırma, Desen ve Uygulama İçin Bir Rehber*. (S. Turan, Çev.) Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- MORGENTALER M (2000). *Child witnesses to domestic violence: A treatment design*. Yayımlanmamış Doktora Tezi, Florida, Carlos Albizu University.
- NADİR U (2016). *Şiddetin Mağdurları ve Tanıkları Olarak Kadınların Aile İçi Şiddet Deneyimleri*. Yayımlanmamış Doktora Tezi, Ankara: Hacettepe Üniversitesi.
- NATHANSON R, SAYWITZ KJ (2003). The effects of the courtroom context on children's memory and anxiety. *The Journal of Psychiatry and Law*, **31**: 67-98.
- National Science Foundation (2008). *Children's Memory May Be More Reliable Than Adults' In Court Cases*. Erişim Adresi: [www.sciencedaily.com: www.sciencedaily.com/releases/2008/03/080313124445.htm] Erişim Tarihi: 25/05/2021
- NAZLI S (2000). *Aile Danışması*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.

- NEUMAN WL (2010). Toplumsal Araştırma Yöntemleri Nitel ve Nicel Yaklaşımlar. (S. Özge, Çev.) İstanbul: Yayın Odası.
- ÖNEN E (1979). Medeni yargılama hukuku. Ankara.
- ÖNGİDER GREGORY N (2016). Boşanma mı yoksa çocuk için evliliği sürdürmek mi? Çocuğun psikolojik uyumu açısından önemli bir soru. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar*, **8(3)**: 275-289.
- ÖZEL Ç, TATAR E (2008). Aile mahkemelerinin yapısı ve kararları üzerine genel bir değerlendirme. *Sosyoekonomi Dergisi*, **1**: 49-88.
- ÖZTAN B (2004). Aile Hukuku. Ankara: Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları.
- PANTELL R (2017). The child witness in the courtroom. *Pediatrics*, **139(3)**.
- PATTON MQ (2014). Nitel Araştırma ve Değerlendirme Yöntemleri (3 b.). (M. BÜTÜN, S. B. DEMİR, ÇEV.) Ankara: Pegem Akademi.
- PEDRO-CARROL J (2013). Önce Çocuklar, Boşanma Sürecini Çocuklar İçin Kolaylaştıran Ebeveynlik Tutumları. (Birkan A, Çev.) İstanbul: Doğan Egmont Yayıncılık.
- PFOUT J, SCHOPLER JH, HENLEY HC (1982). Forgotten victims of family violence. *Social Work*, **27(4)**.
- POLAT O (2016). Şiddet. *Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi*, **22(1)**: 15-34.
- QUAS JA, GOODMAN G (2012). Consequences of criminal court involvement for child victims. *Psychology, Public Policy, and Law*, **18(3)**: 392-414. doi:10.1037/a0026146
- QUAS JA, SUMAROKA M (2012). Consequences Of Legal Involvement on Child Victims of Maltreatment. Ed.: LAMB M, LAROOY D, KATZ C, MALLOY L içinde, *Children's Testimony* (ss. 323-350). Cambridge: University of Cambridge Press.
- Resmi Gazete (2003). 4787 Sayılı Aile Mahkemelerinin Kuruluş, Görev ve Yargılama Usullerine Dair Kanun.
- Resmi Gazete (2011). Hukuk Muhakemeleri Kanunu. Erişim Adresi: [www.mevzuat.gov.tr: https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.6100.pdf]. Erişim Tarihi:12/03/2020
- Resmi Gazete (2012). Erişim Adresi:[www.mevzuat.gov.tr. www.mevzuat.gov.tr: https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.6284.pdf] Erişim Tarihi:04/04/2019
- RISCHIANA P (2018). Kekuatan keterangan saksi anak dalam pembuktian perkara pidana. Surakarta: Universitas Muhammadiyah.

- ROBERTS AR, BROWNELL P (1999). A century of forensic social work: Bridging the past to present. National Association of Social Workers.
- SAĞLAM M, AYLAZ R (2017). Çeşitli değişkenler açısından boşanmış bireylerin özellikleri. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, **10(51)**: 584-590.
- SANDERS P (1982). Phenomenology: A new way of viewing organizational research. *Academy of Management Review*, **7(3)**: 357. doi:<https://doi.org/10.5465/amr.1982.4285315>
- SARDOĞAN ME, KARAHAN TF, DİCLE AN, MENTEŞ Ö (2007). Ebeveyne bağlanma düzeyine ve anne-babanın boşanma/birliktelik durumuna göre çocuklarda evlilik çatışmasını algılama biçimleri. *Ondokuz Mayıs Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi* **23**: 12-23.
- SLAONE L, POLILLO M (2003). The effects of domestic violence on child witnesses. *Clinics in Family Practice*, **5(1)**.
- SUN Y (2000). Family environment and adolescent' well being before and after parents' marital distruption. *Journal of Marriage and Family*, **63**, 697-713.
- ŞEN B (2015). Boşanma Araboluculuğu. Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- TARHAN N (2012). Evlilik Psikolojisi. İstanbul: Timaş Yayınları.
- TBNA (2014). Türkiye boşanma nedenleri araştırması. Ankara: T.C. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı Aile ve Toplum Hizmetleri Genel Müdürlüğü.
- TDK (2019). TDK.Erişim Adresi:[www.tdk.gov.tr: http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&guid=TDK.GTS.5cd13f7e320387.68703858] Erişim Tarihi: 05/01/2019
- TEKİN BABUÇ Z (2018). Adli sistemde suç mağduru çocuğa yönelik işleyişin kurumsal etnografik yöntemle sosyolojik analizi. Yayımlanmamış Doktora Tezi, Atatürk Üniversitesi, Erzurum.
- TERCAN E (2003). Türk aile mahkemeleri. *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, **52(3)**: 19-53.
- THOMPSON EH (2009). Child-witnesses of domestic violence: the evolution of a counseling group. University of Virginia. Virginia: University of Virginia.
- TURAN Z (2008). Çocugun ruhsal gelişimini etkileyen ruhsal yaşam olayları. *Çocuk Ruh Sağlığı ve Kişilerarası İletişim Becerileri* (s. 301). içinde Eskisehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.
- TURNER RH (1965). The Family. B. a. Selznick içinde, *Socioloji*. London.

TÜRKARSLAN N (2007). Boşanmanın çocuklar üzerine olumsuz etkileri ve bunlarla başetme yolları. *Aile ve Toplum*, **3(11)**: 99-108.

UN Economic and Social Council. (2005). Guidelines on Justice in Matters Involving Child Victims and Witnesses of Crime. New York: UN.

UNICEF (2018). Çocuk dostu hukuki yardıma ilişkin rehber ilkeler. Birleşmiş Milletler Çocuklara Yardım Fonu.

UNITED NATIONS (UN) (2009). Handbook for professionals and policymakers on justice in matters involving child victims and witnesses of crime. New York: United Nations Publication.

WALKER J (2011). If I'm 'the party,' where's the cake?: The need for comprehensive child-witness court preparation programs. *Centerpiece*, **3(1)**: 1-6.

WATKINS BT (2014). Reducing Court-Related Stress Through Court Education: Examining Child Witnesses, Attorneys And Parents. Las Vegas: University of Nevada.

YAVUZER H (2003). Çocuğu Tanımak ve Anlamak. İstanbul: Remzi Yayınevi.

YAVUZER, H. (2004). Ana-Baba ve Çocuk. İstanbul: Remzi Yayınevi.

YENİSEY F (2017). Mağdur çocuk hakları raporu, mağdur çocuk haklarına ilişkin öneriler. İstanbul: Uğur Eğitim Pazarlama ve Yayıncılık A.Ş. Bahçeşehir Üniversitesi Yayınları.

YILDIRIM A, ŞİMŞEK H (2016). Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri. Ankara: Seçkin Yayıncılık.

YILDIRIM N (2004). Türkiye' de boşanma sebepleri. *Bilgi*, **28(Kış)**: 59-81.

YIN RK (2009). Case Study Research: Designs and Methods (4 b.). Canada: Sage.

EKLER

EK-1 Aydınlatılmış Gönüllü Onam Formu

CALIŞMANIN ADI:

Aile İçi Şiddet Nedeniyle Açılan Boşanma Davalarında Çocuk Tanıklığı Uygulamasına İlişkin Meslek Elemanlarının Görüşlerinin İncelenmesi

Sayın gönüllü,

Ankara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Sosyal Hizmet Anabilim Dalı Doktora programı tez çalışması kapsamında planlanmış olan yukarıda adı yazılı araştırmaya katılmak üzere davet edilmiş bulunuyorsunuz. Bu araştırmada yer almayı kabul etmeden önce araştırmanın ne amaçla yapılmak istendiğini anlamanız ve kararınızı bu bilgilendirme çerçevesinde özgürce vermeniz gerekmektedir.

Aşağıdaki sizlere sorulan sorulara dikkatlice cevap veriniz, sorularınız olursa sorunuz ve açık yanıtlar isteyiniz.

BİLGİLENDİRME BÖLÜMÜ

Araştırmanın temel amacı, aile içi şiddet nedeniyle açılan boşanma davalarında çocuk tanıklığı uygulamasına ilişkin sosyal hizmet uzmanları/psikologlar/pedagogların görüşlerini incelemek ve değerlendirmektir.

Bu araştırmada yer almak tamamen sizin isteğinize bağlıdır. Araştırmada yer almayı reddedebilirsiniz ya da herhangi bir aşamada araştırmadan ayrılabilirsiniz; bu durum herhangi bir cezaya ya da sizin yararlarınıza engel bir duruma yol açmayacaktır. Bu araştırmaya katılıp katılmama kararını vermeden önce, araştırmanın neden ve nasıl yapılacağını bilmeniz önemlidir. Lütfen aşağıdaki bilgileri dikkatlice okumak için zaman ayırınız. Çalışmaya katılmaya karar verdiğiniz takdirde imzalamanız için size bu Aydınlatılmış Gönüllü Onam Formu verilecektir.

Katılımınız istenen bu çalışma bilimsel bir araştırma olup Ankara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Sosyal Hizmet Anabilim Dalı doktora öğrencisi Arş. Gör. Semih Sütçü tarafından Prof. Dr. Veli Duyan' ın danışmanlığında yürütülmektedir. Çalışmaya katılmayı kabul ettiğiniz takdirde araştırmacı, araştırmaya yönelik bilgi ve görüşlerinizi almak üzere sizinle yüz yüze ve derinlemesine bir görüşme yapacaktır. Yapılacak görüşme nitel veri analizi için kullanılmak üzere ses kayıt cihazı ile kaydedilecektir.

Araştırmaya 30 gönüllünün dahil edilmesi planlanmaktadır, ancak elde edilen verilerin pekiştirilmesi ve doyuma ulaşması için bu sayı artırılabilir.

Görüşmeler ortalama 60-90 dakika arasında sürecek ve tamamlanacaktır.

Araştırmaya katılımınız ile sağlayacağınız bilgiler araştırmanın amaçlarında belirtilen konuya ışık tutacaktır. Araştırmaya katılmak, devam etmek istemediğiniz takdirde bırakabileceğiniz için, herhangi bir risk etmeni taşımamaktadır.

GÜVENCE BÖLÜMÜ

Bu araştırmada yer almak tümüyle sizin isteğinize bağlıdır. Araştırmada yer almayı reddedebilirsiniz ya da başladıktan sonra yarıda bırakabilirsiniz. Bu araştırmanın sonuçları bilimsel amaçlarla kullanılacaktır. Araştırmadan çekilmeniz ya da araştırmacı tarafından araştırmadan çıkarılmanız halinde, sizle ilgili veriler kullanılmayacaktır. Ancak veriler bir kez anonimleştikten sonra araştırmadan çekilmeniz mümkün olmayacaktır. Sizden elde edilen tüm bilgiler gizli tutulacak, araştırma yayınlandığında da varsa kimlik bilgilerinizin gizliliği korunacaktır.

Çalışmaya katılmaya onay vermeden önce sormak istediğiniz herhangi bir konu varsa sormaktan çekinmeyiniz. Çalışmanın tamamlanmasının ardından yine araştırmacıya telefon ya da e-posta ile ulaşarak soru yöneltebilir, sonuçlar hakkında bilgi isteyebilirsiniz. Her türlü ve soru ve sorunlar için irtibat bilgileri aşağıda belirtilmiştir.

Danışman

Adı Soyadı : Veli DUYAN
Unvanı : Profesör Doktor
Görev Yeri :
Sag... Fakültesi... Böl...
Telefon: 0319-...
E-posta: ...@heal... .edu

Araştırmacı

Adı Soyadı : Semih SÜTÇÜ
Unvanı : Araştırma Görevlisi
Görev Yeri :
... Fakültesi İİB...
Telefon: 0319-...-586...
E-posta: ...@sutc...

ONAY BÖLÜMÜ

Yukarıda yer alan ve araştırmaya başlanmadan önce gönüllülere verilmesi gereken bilgileri içeren metni okudum (ya da sözlü olarak dinledim). Eksik kaldığını düşündüğüm konularda sorularımı araştırmacılara sordum ve doyurucu yanıtlar aldım. Yazılı ve sözlü olarak tarafıma sunulan tüm açıklamaları ayrıntılarıyla anladığım kanısındayım. Çalışmaya katılmayı isteyip istemediğim konusunda karar vermem için yeterince zaman tanındı. Bu koşullar altında, araştırma kapsamında elde edilen şahsıma ait bilgilerin bilimsel amaçlarla kullanılmasını, gizlilik kurallarına uyulmak kaydıyla sunulmasını ve yayınlanmasını, hiçbir baskı ve zorlama altında kalmaksızın, kendi özgür irademle kabul ettiğimi beyan ederim.

<i>Gönüllü Adı Soyadı:</i>	<i>Araştırmacı Adı Soyadı:</i> Semih SÜTÇÜ
<i>Adres ve Telefon:</i>	<i>Adres ve Telefon:</i> Telefon : E-posta :
<i>Tarih ve İmza:</i>	<i>Tarih ve İmza:</i>

EK-2 Yarı Yapılandırılmış Görüşme Formu

Aile İçi Şiddet Nedeniyle Açılan Boşanma Davalarında Çocuk Tanıklığı Uygulamasına İlişkin Meslek Elemanlarının Görüşlerinin İncelenmesi (Yarı Yapılandırılmış Görüşme Formu)

Bu araştırma, Türkiye’de aile içi şiddet nedeniyle açılan boşanma davalarında çocuk tanıklığı uygulamasına ilişkin sosyal hizmet uzmanları/psikologlar/pedagogların görüşlerinin incelenmesini amaçlamaktadır. Bu noktada konuyla ilgili Türkiye’deki aile mahkemelerinde görev yapan önemli uzmanlardan birisi olarak sizin görüşlerinizi almayı istemekteyiz. Vereceğiniz bilgiler Türkiye’ de çocukların tanıklığı uygulamasının daha iyi bir noktaya gelmesinde önemli bir katkı sağlayacaktır. Görüşmemiz söylediklerinizin unutulmaması ve görüşmenin akışının bozulmaması amacıyla kayıt altına alınacaktır. Katılmayı kabul ettiğiniz için teşekkür ederiz.

Kişisel Bilgiler

1. Adı Soyadı(Kodlanacaktır)
2. Yaşı
3. Çalıştığı kurum ve unvanı
4. Kaç yıllık çalışma hayatının olduğu aile mahkemelerinde çalışma süresi
5. Görüşmenin yapıldığı il
6. Medeni durum ve aile yapısı(Aile tipi, evlenme yaşı, evlilik süresi vb.)
7. Çocuk sahibi olma durumu

Çerçeve Sorular

1. Türkiye’de aileye verilen değer ve aile içi şiddet olgusu, kişinin aile olgusuna ve boşanma davalarına yönelik bakış açısı
2. Boşanma davalarının analizi, boşanma öncesi, boşanma süreci ve boşanma sonrası durum değerlendirmesi
3. Boşanmanın gerçekleşmesine yönelik şartlar
4. Boşanma davalarında aile şiddet olgusu ve yaygınlığı
5. Aile içi şiddet ve boşanma davalarında tarafların ve unsurların tanımlanması

6. Boşanma davalarında ispat ve delil bakımından tanıklık hakkındaki düşünceleri
7. Boşanma davalarında çocukların tanıklığı ile ilgili düşünceleri ve değerlendirmeleri.

Aile içi şiddet nedeniyle açılan boşanma davalarında meslek elemanlarının çocuk tanıklığında hukuki sürece ilişkin değerlendirilmelerine yönelik konu başlıkları

1. Çocuk tanığın tanımı ve anlamı
2. Hukuki süreç bağlamında çocuk tanıkların yaşadıkları sorunlar
3. Hakimlere yönelik değerlendirmeler
4. Avukatlara yönelik değerlendirmeler
5. Aile içi şiddet ve boşanma davalarında çocuk tanık dinlenmesi usulü
6. Çocuk tanıklar için var olan uygulamalar varsa uygulanma süreci
7. Çocuğa yönelik yaklaşım ve değerlendirme
8. Çocuk tanıklığın hukuki sürece yönelik olumlu ve olumsuz katkıları

Meslek elemanlarının çocuk tanıklığındaki mesleki uygulamalara ilişkin düşünceleri

1. Çocuk tanığın tanımı ve anlamı
2. Meslek elemanları ile olan ilişkiler bağlamında çocuk tanıkların yaşadıkları sorunlar
3. Çocuk tanıklarla birebir iletişim halinde olan meslek elemanlarının çocuğa karşı genel tutumu
4. Çocuk tanıklar için var olan uygulamalar varsa uygulanma süreci
5. Çocuğa yönelik yaklaşım ve değerlendirme
6. Çocuk tanıklığı durumunda meslek elemanının rol ve görevleri(tanımlanmış ve tanımlanmamış)
7. Çocukların tanıklığı durumunda karşılaşılan mesleki uygulama güçlükleri
8. Çocuğun tanık olarak dinlenmesinin mesleki uygulamalar açısından olumlu ve olumsuz yönleri

9. Çocuklar için psiko-sosyal destek uygulamalarına yönelik değerlendirmeler

Meslek elemanlarının çocuk tanıklığında taraf olan ebeveynlere ilişkin düşünceleri

1. Çocuk tanığın tanımı ve anlamı
2. Aile ilişkileri bağlamında çocuk tanıkların yaşadıkları sorunlar
3. Ebeveynlere yönelik değerlendirmeler
4. Çocuğa yönelik yaklaşım ve değerlendirme

Çocuk tanıklığı uygulamasının geliştirilmesine yönelik öneriler

1. Çocukların tanıklığında uygulanan yöntem ve alternatif uygulamalar
2. Çocuk tanıklığının geliştirilmesi gereken yönler
3. Meslek elemanlarının niteliği ve niceliğine yönelik öneriler
4. Uygulama ortamına yönelik öneriler
5. Kurumsal işleyişe yönelik öneriler
6. Çocuk ve aileye sunulan hizmetler boyutunda öneriler
7. Yeni uygulama modellerinin şekillenmesi için öneriler

Önemli görülen diğer hususlar hakkında düşünceler.

EK-3 Meslek Elemanları Kısa Tanıtıcı Bilgiler

GK01-E-41-Psikolog: 41 yaşında, 2004 yılından beri evli 11 ve 15 yaşlarında 2 erkek çocuğu var. 2 yıl özel sektör çalışma deneyimi var. 2007 yılından 2019 yılına kadar Aile Mahkemeleri'nde psikolog olarak görev yapmış, 2019 yılından itibaren Adli Destek ve Mağdur Hizmetleri Müdürlüğü bünyesinde görev yapıyor.

GK02-E-31-Sosyal Hizmet Uzmanı: 31 yaşında, 2016 yılından beri evli ve bir çocuk sahibi 2016 yılından itibaren Aile Mahkemeleri'nde Sosyal Çalışmacı olarak görev yapıyor.

GK03-E-48-Pedagog: 48 yaşında, bekâr ve daha önce hiç evlilik yapmamış, kız kardeşi ve babası ile birlikte yaşıyor. 14 yıllık çalışma hayatının 13 yılı Aile Mahkemeleri'nde 1 yılı ise Adli Destek ve Mağdur Hizmetleri Müdürlüğü'nde Pedagog olarak geçmiştir.

GK04-E-37-Sosyal Hizmet Uzmanı: 37 yaşında, 2010 yılından beri evli 8, 6 ve 2 yaşlarında 3 kız çocuğu var çekirdek aile yapısına sahip. 11 yıldır Aile Mahkemeleri'nde Sosyal Çalışmacı unvanı ile görev yapıyor.

GK05-K-29- Psikolog: 29 yaşında, bir buçuk yıllık bir evliliği var ve çocuğu yok. 3 yılı Aile Mahkemesi 1 yılı Çocuk Mahkemesi ve son 3-4 ayı Adli Destek ve Mağdur Hizmetlerinde olmak üzere 2016 yılından itibaren Psikolog unvanı ile görev yapıyor.

GK06-E-26-Pedagog: 26 yaşında, 4-5 aylık bir evliliği var, çocuğu yok ve çekirdek aile yaşantısına sahip. Psikolojik Danışmanlık ve Rehberlik bölümü mezunu, pedagog unvanı ile 3 yıl Aile Mahkemeleri'nde kalan kısımda ise Adli Destek ve Mağdur Hizmetleri bünyesinde olmak üzere 2017 yılından beri görev yapıyor.

GK07-K-28-Sosyal Hizmet Uzmanı: 28 yaşında, bekâr, bir kardeşi var ve yalnız yaşıyor. 5 yıldır Aile Mahkemelerinde Sosyal Çalışmacı unvanı ile görev yapıyor.

GK08-E-28-Sosyal Hizmet Uzmanı: 28 yaşında, 1 yıldır evli ve çocuğu yok. 5 yıldır Aile Mahkemeleri'nde Sosyal Çalışmacı unvanı ile görev yapıyor.

GK09-K-28-Psikolog: 28 yaşında, 2 yıllık bir evliliği var ve çocuğu yok. 6 yıldır Aile Mahkemeleri'nde Psikolog unvanı ile görev yapıyor.

GK10-K-30-Psikolog: 30 yaşında, 4 buçuk yıldır evli ve çocuğu yok. 6 yıldır Aile Mahkemeleri'nde Psikolog unvanı ile görev yapıyor.

GK11-K-33-Psikolog: 33 yaşında, bekâr. 6 yıldır Aile Mahkemeleri'nde Psikolog unvanı ile görev yapıyor.

GK12-E-38-Pedagog: 38 yaşında, 16 yıldır evli ve 2 çocuğu var. Fizik Öğretmenliği mezunu 16 yıldır Pedagog unvanı ile Aile Mahkemeleri'nde görev yapıyor.

GK13-K-26-Sosyal Hizmet Uzmanı: 26 yaşında, 2 yıllık bir evliliği var ve çocuğu yok. 4 yıldır Aile Mahkemeleri'nde Sosyal Çalışmacı olarak görev yapıyor.

GK14-K-26-Pedagog: 26 yaşında, bekâr ve yalnız yaşıyor. Psikolojik Danışmanlık ve Rehberlik mezunu, 4 yıldır Aile Mahkemeleri'nde Pedagog unvanı ile görev yapıyor.

GK15-E-29-Pedagog: 29 yaşında, 1,5 yıldır evli ve çocuğu yok. Psikolojik Danışmanlık ve Rehberlik mezunu 2016 yılından beri Adalet Bakanlığı bünyesinde çalışıyor son 3 yıldır Aile Mahkemeleri'nde Pedagog unvanı ile görev yapıyor.

GK16-E-29-Sosyal Hizmet Uzmanı: 29 yaşında, 5 yıldır evli ve 1 çocuğu var. 5 yıllık çalışma hayatı var. 5 yıldır Aile Mahkemeleri'nde Sosyal Çalışmacı unvanı ile görev yapıyor.

GK17-K-27-Sosyal Hizmet Uzmanı: 27 yaşında, bekâr ve arkadaşları ile birlikte yaşıyor. 4 yıl Aile Mahkemeleri'nde Sosyal Çalışmacı olarak görev yapmış ve son 4-5 aydır Çocuk Mahkemelerinde görev yapıyor.

GK18-K-27-Sosyal Hizmet Uzmanı: 27 yaşında, bekâr ve arkadaşı ile birlikte yaşıyor. 4 yıldır Aile Mahkemeleri'nde Sosyal Hizmet Uzmanı olarak görev yapıyor.

GK19-K-26-K-Sosyal Hizmet Uzmanı: 26 yaşında, bekâr. 4 yıldır Aile Mahkemeleri'nde Sosyal Hizmet Uzmanı olarak görev yapıyor.

GK20-E-28-Pedagog: 28 yaşında, 3 yıllık bir evliliği var ve çocuğu yok. Psikolojik Danışmanlık ve Rehberlik mezunu 3 yıldır Aile Mahkemeleri'nde Pedagog unvanı ile görev yapıyor.

GK21-K-28-Sosyal Hizmet Uzmanı: 28 yaşında, bekâr ve yalnız yaşıyor. 3 yıllık bir çalışma hayatı var son 3 yıldır Aile Mahkemeleri'nde Sosyal Çalışmacı unvanı ile görev yapıyor.

GK22-K-48-Sosyal Hizmet Uzmanı: 48 yaşında, bir evlilik yapmış ve boşanmıştır. 15 yaşında bir çocuğu var, çocuğu ile birlikte yaşıyor. 2004 yılından itibaren 17 yıldır Aile Mahkemeleri'nde Sosyal Hizmet Uzmanı olarak görev yapıyor.

GK23-K-37-Sosyal Hizmet Uzmanı: 37 yaşında, 6 yıldır evli ve 2 çocuğu var. 12 yıldır ise Aile Mahkemeleri'nde Sosyal Çalışmacı unvanı ile görev yapıyor.

GK24-E-36-Pedagog: 36 yaşında, evli ve 6 yaşında bir erkek çocuğu var. 12 yıldır Pedagog unvanı ile görev yapıyor.

GK25-K-35-Pedagog: 35 yaşında, 8 yıldır evli ve 4 yaşında bir erkek çocuğu var. 2009 yılından beri Adalet Bakanlığı bünyesinde çalışıyor son 7 yıldır Aile Mahkemeleri'nde Pedagog unvanı ile görev yapıyor.

GK26-E-31-Sosyal Hizmet Uzmanı: 31 yaşında, 2015 yılından beri evli ve 1 çocuğu var. 6 yıldır Aile Mahkemeleri'nde Sosyal Çalışmacı olarak görev yapıyor.

GK27-K-30-Sosyal Hizmet Uzmanı: 30 yaşında, 1,5 yıldır evli ve çocuğu yok, çekirdek aile yapısına sahip. 7 yıllık çalışma hayatı var.

GK28-K-38-Psikolog: 38 yaşında, evli ve 2 çocuğu var. 12 yıldır Aile Mahkemeleri'nde Psikolog unvanı ile görev yapıyor.

GK29-E-34-Psikolog: 34 yaşında, evli ve 8 yaşında bir çocuğu var. 10 yıldır Aile Mahkemeleri'nde Psikolog unvanı ile görev yapıyor.

GK30-K-40-Pedagog: 40 yaşında, 14 yıldır evli ve 2 çocuğu var. 15 yıldır Aile Mahkemeleri'nde Pedagog unvanı ile görev yapıyor.

GK31-E-35-Psikolog: 35 yaşında, bekâr ve ailesi ile birlikte yaşıyor. 9 yıl Çocuk Mahkemesi'nde görev yapmış, 2018 yılında Aile Mahkemesi'nde Psikolog olarak görevine başlamış ve sonrasında Ceza Mahkemeleri'nde görevine devam etmiştir. Çalışma hayatının toplamında 3 yıl Aile Mahkemeleri'nde Psikolog unvanı ile görev yapmıştır.

EK-4 Etik Kurul Kararı

T.C.
RECEP TAYYİP ERDOĞAN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL VE BEŞERİ BİLİMLER ETİK KURULU

SOSYAL VE BEŞERİ BİLİMLER ETİK KURULU DEĞERLENDİRME RAPORU

Toplantı Tarihi: 01/11/2018

Toplantı No:2018/26

Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi öğretim elemanı Arş. Gör. Semih SÜTÇÜ'nün 02.08.2018 tarihli toplantıda "Adli Süreçte Çocuk Tanıklar : Aile İçi Şiddet ve Boşanma Davalarında Çocuk Tanıklığı Uygulamasının Eleştirel Analizi ve Bir Model Önerisi" ismi etik açıdan uygun bulunup , tez izleme komitesi tarafından "Aile İçi Şiddet Nedeniyle Açılan Boşanma Davalarında Çocuk Tanıklığı Uygulamasına İlişkin Sosyal Hizmet Uzmanlarının Görüşlerinin İncelenmesi " olarak değiştirilen projesi için çalışmalar yapılması düşünülmektedir. Bu çerçevede yürütülecek çalışmalar için izin talebi Kurulumuzca değerlendirilmiş olup;

- ☒ Etik açıdan uygun bulunmuştur.
☐ Etik açıdan uygun bulunmamıştır.
☐ Etik açıdan önerilen değişikliklerin yapılmasıyla uygun bulunmuştur.

		Uygundur	Uygun Değildir*	Değişikliklerle Uygundur*
Prof. Dr. Salih Sabri YAVUZ	(Başkan)			
Prof. Dr. Mehmet KÜÇÜK	(Üye)			
Prof. Dr. Alaattin KIZILTAN	(Üye)			
Prof. Dr. Ali Sait ALBAYRAK	(Üye)			
Prof. Dr. Hasan Ali ESİR	(Üye)			
Prof. Dr. Abdurrahman HAÇKALI	(Üye)			

- * Uygun bulunmaması halinde gerekçelerini içeren bir raporun sunulmasını gerektirir.
* Değişiklik önerisini içeren raporun sunulmasını gerektirir.

EK-5 Araştırma Kurum İzni

SOSYAL HİZMET UZMANLARI DERNEĞİ

Sayı: 2018-40

01.11.2018

Konu: Semih SÜTÇÜ'nün Araştırma İzni hk.

ANKARA

Sayın Prof. Dr. Veli DUYAN

İlgi: 16.10.2018 tarih ve 38435356-302.11.02-E.10749 sayılı yazınız.

Derneğimize göndermiş olduğunuz ilgi yazınızla belirttiğiniz tez çalışması kapsamında yapılması planlanan görüşmelere destek verebilecek ve konu ile ilgilenen meslektaşlarımıza talebinizin ulaştırılması için, mesleki iletişim ağıımız olan mail grubumuzda paylaşımda bulunmak ve sizin iletişim bilgilerinizi eklemek suretiyle destek olabileceğiz.

Bilgilerinize arz ederim.

Rahmiye BÖZKURT
Genel Başkan

Meşrutiyet Mah. Karanfil Sok. Zafir İş Hanı 4/86 Kızılay /ANKARA
Telefon: 0530 2001886 E-posta: info@shudernegi.org

ÖZGEÇMİŞ

I. Bireysel Bilgiler

Adı Soyadı: Semih Sütçü

Uyruğu: T.C.

Medeni Durumu:

İletişim Adresi ve Telefonu:

(+90 312 222 22 22)
semih.sutcu@erdogan.edu.tr, semih.sutcu@gmail.com

İlgi Alanları: aile içi şiddet, çocuk, adli sosyal hizmet, yaşlılık, engellilik

II. Eğitim

Doktora (2015 - 2021) – Ankara Üniversitesi, Sosyal Hizmet Anabilim Dalı, Doktora Programı

Yüksek Lisans (2012 - 2015) – Ankara Üniversitesi, Sosyal Hizmet Anabilim Dalı, Tezli Yüksek Lisans Programı

Lisans (2008 - 2012) – Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Hizmet Bölümü

Ön Lisans (2018 - 2020) – Anadolu Üniversitesi, Adalet Programı.

Yabancı Dil: İngilizce

III. Mesleki Deneyim

Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi – Araştırma Görevlisi(2012-2013)

Ankara Üniversitesi – Araştırma Görevlisi(2013-2017)

Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi – Araştırma Görevlisi(2017-...)

IV. Bilimsel İlgi Alanları

Ulusal hakemli dergilerde yayımlanan makaleler :

Demirel, A , Sütçü, S. (2021). Covid-19 Salgınında Türkiye’de Yaşlılara Yönelik Uygulamalar ve Hizmetlerin Değerlendirilmesi. OPUS Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi , Pandemi Özel Sayısı , 3641-3675 . DOI: 10.26466/opus.858337

Kitap ve Kitap Bölümleri

Yaşlılık ve Yaşlı Sorunları

SÜTÇÜ S. , DEMİREL A. C.

Kavramsal ve Güncel Boyutlarıyla Sosyal Sorunlar, Nurullah ÇALIŞ, Zeki KARATAŞ, Editör, Efe Akademi Yayınevi, İstanbul, ss.173-203, 2020

Engellilik ve Engellilerin Sorunları

DEMİREL A. C. , SÜTÇÜ S.

Kavramsal ve Güncel Boyutlarıyla Sosyal Sorunlar, Nurullah ÇALIŞ, Zeki KARATAŞ, Editör, Efe Akademi Yayınevi, İstanbul, ss.207-241, 2020

My Companion MS: A Research on the Problems of Individuals with Multiple Sclerosis (MS)

GÖKÇEARSLAN ÇİFCİ E., DOĞAN İ., SÜTÇÜ S., DEMİREL A. C.

New Trends in Health Sciences, Nizami Duran, Editör, Livre de Lyon, Lyon, ss.195-211,2021

Uluslararası Bilimsel Toplantılarda Sunulan ve Bildiri Kitabında Basılan Bildiriler:

Sütçü S., Demirel A.C.

Sosyal Hizmet Eğitiminde Adli Boyut: Lisans Müfredatlarında Suçluluk ve Adalet Temelli Derslerin İncelenmesi., I. Uluslararası Adalet

Kongresi, Rize, Türkiye, 2 - 04 Mayıs 2019, ss.305-316. Sözlü Sunum,
Tam Metin Bildiri.

